

איומים בתחום התכנון והבנייה בשמירה על השטחים הפתוחים בישראל

דו"ח לשנת 2011

www.teva.org.il

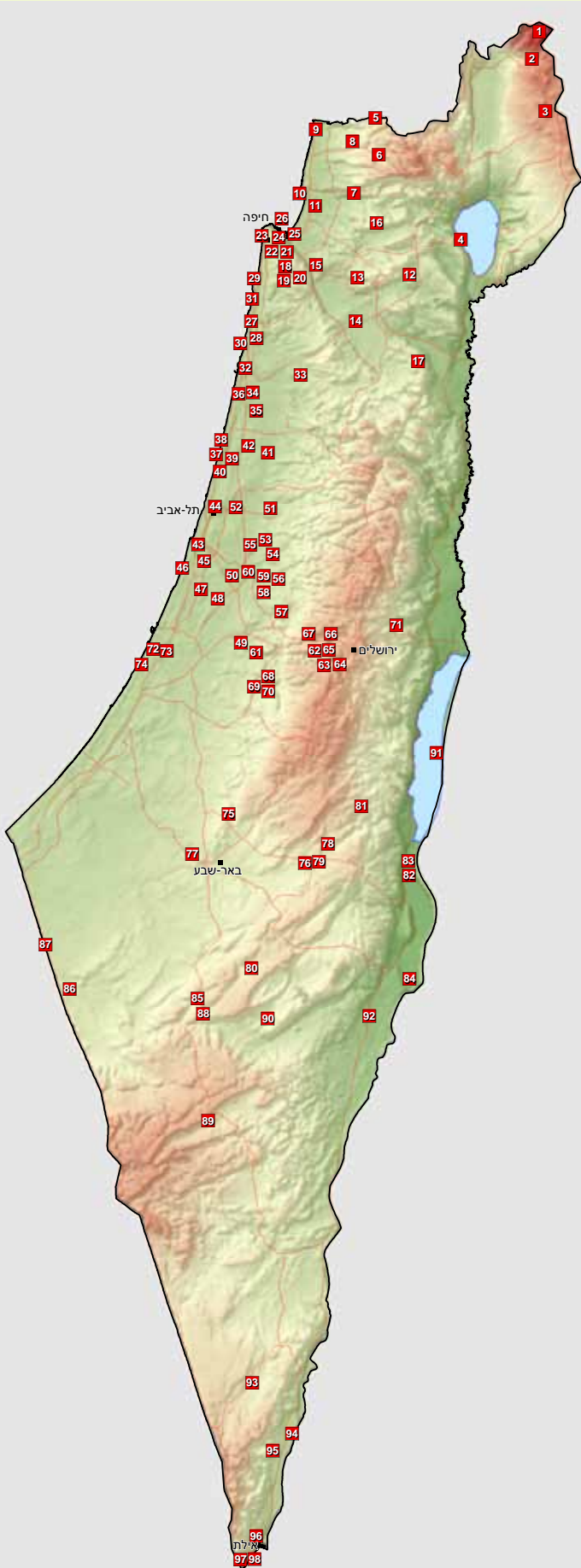
שומרים | מחנכים | אוהבים

B E ר ה A כ ר A ב H A

איומים בתחום התכנון והבנייה

בשמירה על השטחים הפתוחים בישראל לשנת 2010

- 1 | הרמון - לחצי פיתוח
- 2 | נמרוד - הקמת ישוב חדש בחרמון
- 3 | רמת הגולן - טורבינות רוח
- 4 | טבריה - לחצי פיתוח על חופי הכנרת
- 5 | מושבי הצפון - רפורמה בנפח הלול
- 6 | הרחבת מעלות וכפר ורדים - לחצי פיתוח על החורש היסודי תכנוני בגליל
- 7 | **שמורת נחל שגור (קניון בית הכרם) חדש!**
- 8 | **נחל כזיב - גשר חדש!**
- 9 | חוף בצת - מלונאות
- 10 | עכו - מגורים, מלונאות, מסחר ומרינה בחוף הדרומי
- 11 | **מתקן התפלת מים מליחים בכפר מסריק חדש!**
- 12 | יער בית קשת - הסרת הגנות סטטוטוריות
- 13 | **תמרת - הרחבת הישוב לגן לאומי חדש!**
- 14 | מגידו - שדה תעופה בינלאומי
- 15 | כביש 6 (חוצה ישראל) מצפון ליוקנעם
- 16 | הסדרת חוות בודדים בגליל
- 17 | צמצום שטחי שמורות טבע בגליל
- 18 | **פארק הכרמל - שריפות יער, תוכנית שיקום וממשק למועור נוקי שריפה חדש!**
- 19 | פארק הכרמל - התפשטות עוספיה ודלית אל כרמל
- 20 | פארק הכרמל - כביש 672 עוקף עוספיה ודלית אל כרמל
- 21 | פארק הכרמל - חיפה, בנייה למגורים ומלונאות בנחל נדר
- 22 | חיפה - כביש הרכס
- 23 | חיפה - מגדלי חוף כרמל
- 24 | **חיפה - התיישבות נחל סעדיה חדש!**
- 25 | חיפה - נמל המפרץ על חשבון נחל הקישון
- 26 | **חיפה - מקורות לחומרי מילוי למסוף נמל המפרץ חדש!**
- 27 | **חיפה - חישמול הרכבת החדש!**
- 28 | **תאורת כבישים - "זיהום אור" חדש!**
- 29 | עתלית - תוכנית מתאר
- 30 | ג'סר-א-זקא - הרחבת תחום השיפוט
- 31 | חוף הבונים - פיתוח חוף רחצה
- 32 | **חולות קיסריה - תוכנית פיתוח לבניה, סליה ותשתיות חדש!**
- 33 | חריש - הרחבת תחומי השיפוט לשטחים פתוחים נרחבים
- 34 | פארק השרון ונחל אלכסנדר - כביש 9
- 35 | בריכות עין החורש בנחל אלכסנדר - מאגרי מים
- 36 | נתניה, פארק השרון ונחל אלכסנדר - כביש 20
- 37 | נתניה - כביש וינגייט
- 38 | **נתניה-מרינה חדש!**
- 39 | ביצת ה"פאליק" בפולג - תוכנית ניקון
- 40 | פארק הפולג - כביש רוחב 551
- 41 | השרון - כביש 554
- 42 | המסדרון הירוק של צפון קדימה וכביש 561 המזרחי
- 43 | בריכות חוף במחוזות תל אביב והמרכז - לחצי פיתוח והעדר הגנה סטטוטורית
- 44 | פאי גלילות - רצועת הנופש
- 45 | חולות חולון - בינוי
- 46 | **חולות ראשון לציון - מינים פולשים ובינוי חדש!**
- 47 | גבעות הכורכר של נס ציונה, ראשון לציון ורחובות - תוכנית פיתוח וחוסר אכיפה
- 48 | **רחובות - בינוי במזרח העיר חדש!**
- 49 | שורק - הסדרת נחלים באמצעות רשות הניקון
- 50 | לוד - הרחבת העיר מערבה
- 51 | יער חורשים - הרחבת כפר ברא, מאגר "מקורות"
- 52 | **ירקון - פיתוח בשטח נחל ירקון חדש!**
- 53 | הרחבת אלעד
- 54 | **ציר הגבעות - כריה וחציבה חדש!**
- 55 | כביש רוחב 461
- 56 | בריכות בן שמן
- 57 | מודיעין - הרחבת בניה על הגבעות הדרומיות
- 58 | מודיעין - כביש 4
- 59 | **מסילה רביעית באיילון - השפעות סביבתיות חדש!**
- 60 | מושבי מחוז מרכז - פעילות לא חקלאית בנחלות
- 61 | מאגרי מים - שמשון בשורק
- 62 | ירושלים - איומי בנייה תמדיים על הרי ירושלים
- 63 | נחל רפאים - גדר ההפרדה
- 64 | גבעת יעל (מדרות וולגה) - בינוי
- 65 | הרי ירושלים - כביש הטבעת המערבית
- 66 | מבשרת ציון - קידום פיתוח בפתחת נחל חלילים
- 67 | **קריית יערים - הרחבת הישוב חדש!**
- 68 | גבעות בית משש - בנייה ופיתוח
- 69 | **חבל עדולם - הפקת נפט מפצלי שמן חדש!**
- 70 | הסדרת חוות בודדים בהרי יהודה
- 71 | אדי קלט - גדר ההפרדה
- 72 | חולות אשדוד - אזור תעשייה הדרומי מס' 4
- 73 | **הרובע המיוחד באשדוד - תוכנית מתאר חדש!**
- 74 | חולות ניצנים - כפר נופש
- 75 | **אתר תיירות ונופש ביער להב "חוות שבדרון" חדש!**
- 76 | צפון הנגב - הכשרה סייטונאית של בניה בלתי חוקית במגור הבדואי
- 77 | באר שבע - הרחבת העיר צפונה
- 78 | **סובב ערד וחבל יתיר - ישובים חדשים חדש!**
- 79 | כסיף - הקמת ישוב עירוני חרדי חדש
- 80 | ערד, ירוחם ומצפה רמון - מתחמי מדבר תיירותיים
- 81 | מדבר יהודה - גדר ההפרדה
- 82 | ים המלח - בריכה מס' 5 במפעלי ים המלח
- 83 | ים המלח - בריכה מס' 6 במפעלי ים המלח
- 84 | כיכר סדום - מלחת סדום
- 85 | הסדרת חוות בודדים בנגב
- 86 | ישובים חדשים בפתחת ניצנה - ניצנית, חלוצית 3
- 87 | חולות הנגב המערבי - כביש 10
- 88 | **רמת נגב - כפר נופש בתוך ערוץ מדברי ואתר עתיקות "העיר האבודה" חדש!**
- 89 | מצפה רמון - בנייה על שפת המכתש
- 90 | אורון-צין - תכנית כרייה בארץ בראשית
- 91 | ים המלח - תעלת הימים
- 92 | הרחבת שטחי עיבוד חקלאי בשטחים פתוחים רגישים בנגב ובערבה
- 93 | **עובדה - אזור תעשייה ואחסנה ליד שדה תעופה חדש!**
- 94 | חולות סמר - כריית חול
- 95 | בקעת תמנע - הקמת אתר תיירות ונופש
- 96 | אילת - שכונת רמת בגין
- 97 | אילת - מלונאות בחוף אלמוג
- 98 | **אילת - מתחם נחל שלמה בחוף הדרומי חדש!**

איומים בתחום התכנון והבנייה בשמירה על השטחים הפתוחים בישראל

דו"ח איומים לשנת 2011

כתיבה ועריכה: איתמר בן דוד

כתיבה: רן אברהם, כרמית אוחיון-קניגסברג, יעל אלישר, דב גרינבלט, יואב דן, יוחנן דרום, עמית דולב, איריס האן, חגית הלמר, גל הרט, גיתית ויסבלום, שי טחנאי, אריק טפיירו, נירית לביא-אלון, חוה להב, רועי סימון, ניר פפאי, משה פרלמוטר, תמיר קהילה, ענבל קורן-רייסנר, אלון רוטשילד, יואב שגיא, אברהם שקד.

עיצוב: רן גולדבלט, יחידת ה-G.I.S, מכון דש"א

צילומים: ארכיון החברה להגנת הטבע וצלמים שונים

צילומים על הכריכה: ארכיון החברה להגנת הטבע, איתמר בן דוד, בועז רענן, יובל שרון, יוחנן דרום, עמיר בלבן

מיפוי: גיא נורי, רן גולדבלט, יחידת ה-G.I.S, מכון דש"א

אנגלית: קרן אלוייה, החברה להגנת הטבע

ינואר, 2011

פתיחה

אגף שימור סביבה וטבע מוציא זו השנה הרביעית דו"ח המסכם את תמונת המצב של השטחים הפתוחים בישראל. הדו"ח מציג פעילות רחבה, המשתרעת על פני הארץ, בה מעורב האגף לשימור סביבה וטבע בכלל ורכי שמירת הטבע במחוזות בפרט. פעילות זו מקבלת חיוזוק מהקהילות העירוניות של החברה להגנת הטבע, על יחידות התכנון שבתוכן.

הדו"ח, המציג את מפת האיומים על השטחים הפתוחים בישראל בתחום התכנון והבניה, מלמד על עלייה רציפה במרוצת השנים במספר האיומים, מ-81 איומים בדו"ח של שנת 2009 ל-93 בדו"ח של שנת 2010 ועד 98 איומים על השטחים הפתוחים בדו"ח הנוכחי, מהם 23 איומים חדשים, אשר נוספו השנה ומעידים על הלחצים ההולכים וגוברים על השטחים הפתוחים בישראל.

יחד עם זאת, מהדו"ח עולה בברור כי בשנה האחרונה חלה התקדמות משמעותית ביישום מדיניות בת קיימא בכל הקשור לשימוש מושכל במשאב הקרקע. לשמחתנו, 15 מאבקים סביבתיים הסתיימו השנה בהצלחה ומספר דומה של מאבקים נמצאים במגמה ברורה של שיפור. ממאבקים פורצי דרך כמאבק על חוף פלמחים ועמק ססגון בבקעת תמנע, דרך שינוי לתכניות כבישים שאיימו לחצות את המרחבים הפתוחים של פארק השרון והפולג ועד ליוזמות פיתוח שאיימו לפגוע בנהר הירדן ובנחל נטוף שנבלמו. התקדמות זו מעידה מצד אחד על בגרות של מערכת התכנון שמשכילה ליישם מדיניות בת קיימא המנסה לאזן בין צרכי הפיתוח לצרכי השימור ומצד שני על התחזקות משמעותית של ארגוני החברה האזרחית הפועלים בתיאום, תוך הפגנת נחישות גדולה, מקצועיות רבה וכמובן, מתוך אמונה עזה בצדקת הדרך.

יש לזכור כי את מה שאנחנו מזהים כמגמה חיובית ושינוי לטובה, יש הרואים בצורה הפוכה, כתקיעת מקלות בגלגלי הפיתוח, ופועלים על מנת לשנות את ההחלטות החיוביות ואת המערכת התכנונית כולה. על ההצלחות הסביבתיות בשנה האחרונה מעיבה כצל כבד הרפורמה בתכנון, אשר אושרה על ידי הממשלה ומקודמת בכנסת. חוק התכנון והבניה החדש במסווה של 'סגירת מרפסת', מהווה איום מערכתי על יכולתה של החברה האזרחית בכלל והחברה להגנת הטבע בפרט להשפיע על דמותה של הארץ. עיקרו של החוק הוא חיוזוק יכולותיה של הממשלה והרשויות המקומיות לקדם מיזמי נדל"ן ותשתית, במקביל להחלשת יכולותיה של החברה האזרחית להשפיע.

במסגרת הדו"ח בחנו מה היה עולה בגורלן של כל אותן הצלחות סביבתיות בשנה האחרונה אילו הרפורמה היתה כבר מיושמת, והמסקנות צריכות להדיר שינה מכל מי שהסביבה יקרה לליבו.

מהניתוח עולה שהצלחות אלו לא היו מתאפשרות אלמלא קיומה של מערכת תכנון היררכית ומאוזנת כפי שזו מוסדרת בחוק התכנון והבניה הקיים, המאפשרת במידה רבה בלימה וריסון של יוזמות פיתוח העלולות ליצור נזק בלתי הפיך לשטחים הפתוחים במדינת ישראל. אילו חוק התכנון והבניה החדש היה חל כבר בשנה זו, ספק רב אם ניתן היה למנות את כל אותן הצלחות המופיעות בדו"ח זה.

החברה להגנת הטבע מובילה את "המטה לתכנון אחראי", קואליציה של כ-30 ארגונים סביבתיים וחברתיים, שקמה במטרה לשנות ולתקן את חוק התכנון והבניה החדש. בנוסף לפעילות זו ולפעילות השוטפת לצמצום ומניעת האיומים הסביבתיים הנקודתיים המרכיבים את התמונה הכוללת של הדו"ח, תמשיך החברה להגנת הטבע לפעול על מנת להביא לשינוי ארוך טווח בשיח הציבורי ולהטמעת עקרונות של פיתוח בר קיימא במערכת קבלת ההחלטות.

אני תקווה ששנת 2011 תביא לעוד הצלחות רבות בשמירה על השטחים הפתוחים הייחודיים שהתברכה בהם ארצנו.

ניר פפאי

ראש אגף שימור סביבה וטבע

תוכן העניינים

9.....	א. פעילות אגף שימור סביבה וטבע: שמירת השטחים הפתוחים בישראל
12.....	ב. האיומים על השטחים הפתוחים בישראל לשנת 2010 - עיקרי הדברים
12.....	1. עדכון איומים שהופיעו בדו"ח השטחים הפתוחים לשנת 2010 (דו"ח מס' 3)
17.....	2. בחינת ההצלחות של שנת 2010 בראי הרפורמה הצפויה בחוק התכנון והבניה
20.....	3. הכח הציבורי - מגמות התחזקות הקבוצות המקומיות כחלק מפעילות אזרחית משפיעה במוסדות התכנון
26.....	4. איומים לשנת 2011 על פי בתי גידול
37.....	5. איומים לשנת 2011 על פי תהליכי פיתוח שונים ומגוונים
42.....	6. איומים מערכתיים וממשלתיים לשנת 2011
46.....	ג. איומים בתחום התכנון והבנייה בשמירת השטחים הפתוחים בישראל לשנת 2011
46.....	1. חרמון - לחצי פיתוח
46.....	2. נמרוד - הקמת ישוב חדש בחרמון
48.....	3. רמת הגולן - טורבינות רוח
48.....	4. טבריה - לחצי פיתוח על חופי הכנרת
49.....	5. מושבי הצפון - רפורמה בענף הלול
50.....	6. הרחבת מעלות וכפר ורדים - לחצי פיתוח על החורש הים תיכוני בגליל
51.....	7. שמורת נחל שגור (קניון בית הכרם) איום חדש
52.....	8. נחל כזיב - גשר איום חדש
53.....	9. חוף בצת - מלונאות
54.....	10. עכו - מגורים, מלונאות, מסחר ומרינה בחוף הדרומי
55.....	11. מתקן התפלת מים מליחים בכפר מסריק איום חדש
56.....	12. יער בית קשת - הסרת הגנות סטטוטוריות
57.....	13. תמרת - הרחבת הישוב לגן לאומי איום חדש
57.....	14. מגידו - שדה תעופה בינלאומי
58.....	15. כביש 6 (חוצה ישראל) מצפון ליוקנעם
59.....	16. הסדרת חוות בודדים בגליל ללא שינוי
60.....	17. צמצום שטחי שמורות טבע בגליל
61.....	18. פארק הכרמל - שריפות יער, תוכניות שיקום וממשק למזעור נזקי שריפה איום חדש

- 19. פארק הכרמל - התפשטות עוספיה ודלית אל כרמל 62
- 20. פארק הכרמל - כביש 672 עוקף עוספיה ודלית אל כרמל 62
- 21. פארק הכרמל - חיפה, בנייה למגורים ומלונאות בנחל נדר 63
- 22. חיפה - כביש הרכס 63
- 23. חיפה - מגדלי חוף כרמל 64
- 24. חיפה - התייבשות נחל סעדיה **איום חדש** 64
- 25. חיפה - נמל המפרץ על חשבון נחל הקישון 65
- 26. חיפה - מקורות לחומרי מילוי למסוף נמל המפרץ **איום חדש** 66
- 27. חיפה - חישמול הרכבת **איום חדש** 66
- 28. תאורת כבישים - "זיהום אור" **איום חדש** 67
- 29. עתלית - תוכנית מתאר 68
- 30. ג'סר-א-זרקא - הרחבת תחום השיפוט 68
- 31. חוף הבונים - פיתוח חוף רחצה 69
- 32. חולות קיסריה - תוכניות פיתוח לבניה, סלילה ותשתיות **איום חדש** 70
- 33. חריש - הרחבת תחומי השיפוט לשטחים פתוחים נרחבים 70
- 34. פארק השרון ונחל אלכסנדר - כביש 9 71
- 35. בריכות עין החורש בנחל אלכסנדר-מאגרי מים 71
- 36. נתניה, פארק השרון ונחל אלכסנדר - כביש 20 72
- 37. נתניה-כביש וינגייט 72
- 38. נתניה-מרינה **איום חדש** 73
- 39. ביצת ה"פאליק" בפולג- תוכניות ניקוז 73
- 40. פארק הפולג - כביש רוחב 551 74
- 41. השרון - כביש 554 75
- 42. כביש 561 המזרחי והמסדרון הירוק של צפון קדימה 75
- 43. בריכות חורף במחוזות תל אביב והמרכז - לחצי פיתוח והעדר הגנה סטטוטורית 76
- 44. פי גלילות-בינוי ברצועת הנופש 76
- 45. חולות חולון - בינוי 77
- 46. חולות ראשון לציון - מינים פולשים ובינוי 78

- 79..... נס ציונה ראשון לציון ורחובות- לחצי פיתוח וחוסר אכיפה בגבעות הכורכר.
- 79..... **איום חדש** בינוי במזרח העיר
- 80..... שורק - הסדרת נחלים באמצעות רשות הניקוז
- 80..... לוד - הרחבת העיר מערבה
- 81..... יער חורשים - הרחבת כפר ברא, מאגר "מקורות"
- 81..... **איום חדש** ירקון - פיתוח בשטח נחל ירקון
- 82..... הרחבת אלעד
- 83..... **איום חדש** ציר הגבעות - כריה וחציבה
- 83..... כביש רוחב 461
- 84..... בריכות בן שמן
- 84..... מודיעין - הרחבת בניה על הגבעות הדרומיות
- 85..... מודיעין-כביש 4
- 85..... **איום חדש** מסילה רביעית באילון - השפעות סביבתיות
- 86..... מושבי מחוז מרכז - פעילות לא חקלאית בנחלות
- 86..... מאגרי מים - שמשון בשורק
- 87..... ירושלים - איומי בנייה תמידיים על הרי ירושלים
- 88..... נחל רפאים - גדר ההפרדה
- 88..... גבעת יעל (מורדות וולגה) - בינוי
- 88..... הרי ירושלים - כביש הטבעת המערבית
- 89..... מבשרת ציון - קידום פיתוח בפתחת נחל חלילים
- 90..... **איום חדש** קריית יערים - הרחבת הישוב
- 90..... גבעות בית שמש-בנייה ופיתוח
- 91..... **איום חדש** חבל עדולם - הפקת נפט מפצלי שמן
- 92..... הסדרת חוות בודדים בהרי יהודה
- 92..... ואדי קלט - גדר ההפרדה וסגירה בתשלום
- 93..... חולות אשדוד - אזור תעשייה הדרומי מס' 4
- 93..... **איום חדש** הרובע המיוחד באשדוד - תוכנית מתאר
- 94..... חולות ניצנים - כפר נופש
- 95..... **איום חדש** אתר תיירות ונופש ביער להב "חוות שבדרון"

76. צפון הנגב - הכשרה סיטונאית של בניה בלתי חוקית במגדו הבדואי 95

77. באר שבע - הרחבת העיר צפונה 96

78. סובב ערד וחבל יתיר - ישובים חדשים **איום חדש** 97

79. כסיף - הקמת ישוב עירוני חדש 98

80. ערד, ירוחם ומצפה רמון - מתחמי מדבר תיירותיים 98

81. מדבר יהודה - גדר ההפרדה 99

82. ים המלח - בריכה מס' 5 של מפעלי ים המלח 100

83. ים המלח - בריכה מס' 6 של מפעלי ים המלח 100

84. כיכר סדום - מלחת סדום 101

85. הסדרת חוות בודדים בנגב 101

86. ישובים חדשים בפתחת ניצנה - ניצנית, חלוצית 3 102

87. חולות הנגב המערבי - כביש 10 103

88. רמת נגב - כפר נופש בתוך ערוץ מדברי ואתר עתיקות "העיר האבודה" **איום חדש** 104

89. מצפה רמון - בנייה על שפת המכתש 104

90. אורון-צין - תכניות כרייה ב'ארץ בראשית' 105

91. ים המלח - תעלת הימים 105

92. הרחבת שטחי עיבוד חקלאי בשטחים פתוחים רגישים בנגב ובערבה 106

93. עובדה - אזור תעשייה ואחסנה ליד שדה תעופה **איום חדש** 107

94. חולות סמר - כריית חול 108

95. בקעת תמנע - הקמת אתר תיירות ונופש 108

96. אילת - שכונת רמת בגין 109

97. אילת - מלונאות בחוף אלמוג 110

98. אילת - מתחם נחל שלמה בחוף הדרומי **איום חדש** 110

115. EPD Activities: Protecting Open Spaces in Israel

116. Table of Contents

118. Opening

119. Executive Summary

א. פעילות אגף שימור סביבה וטבע: שמירת השטחים הפתוחים בישראל

השטחים הפתוחים בישראל הולכים ומצטמצמים, ומצויים תחת לחץ מתמיד ואיומים בלתי פוסקים על ערכי הטבע והנוף המצויים בהם, על ידי גורמי יזמות ופיתוח שונים.

את האיומים על השטחים הפתוחים מקובל לבחון על פי אחד או יותר מהמדדים המאפיינים את השטחים הפתוחים:

פגיעה בכמות והיקף השטחים הפתוחים

- שינוי ייעודם של שטחים פתוחים למטרות בינוי ופיתוח (מגורים, תעסוקה ועוד).

פגיעה באיכות וברצף השטחים הפתוחים

- פיתוח בשטחים פתוחים בעלי רגישות וערכיות סביבתית גבוהה, עד כדי הרס בתי גידול רגישים ומערכות טבעיות מתפקדות.
- קיטוע וניתוק של השטחים הפתוחים. רצף הוא מדד הכרחי וקיטועו של שטח פתוח איכותי.
- ממשק וניהול שגוי ומזיק, או חוסר בניהול של שטחים פתוחים, דוגמת חדירה של מינים פולשים הדוחקת ופוגעת באוכלוסיות מקומיות של מיני חי וצומח.

הפעילות לשמירת השטחים הפתוחים ומשאב הקרקע בישראל חשובה ממספר היבטים עיקריים:

ההיבט הסביבתי

- שימור המגוון הביולוגי.
- העשרת כמותם ואיכותם של מי התהום.
- תרומה למיתון תופעת ההתחממות הגלובלית כתוצאה מתהליכים של קיבוע פחמן הנעשים על ידי צמחיה.

ההיבט הנופי, החינוכי והתרבותי

- נופים פתוחים כוללים ערכי מורשת ונופי תרבות, המבטאים את הקשר ההיסטורי בין העם לארץ. הנופים מהווים נכס תרבותי וחלק בלתי נפרד מהחינוך של הדורות הבאים לחיזוק הקשר בינם לבין הארץ, והאחריות של כל אחד מאיתנו לשמירה על הטבע שבה.

ההיבט החברתי

- פעילות פנאי ונופש נגישים לכל שכבות האוכלוסייה.
- מקומות מפגש בין חברי הקהילה השונים, ובין קהילות שונות.

ההיבט הכלכלי

- קידום ענף התיירות ופעילות פנאי ונופש.
- לערכים הסביבתיים ישנו תו מחיר כלכלי, כשירות ציבורי דוגמת שימור כמות המים ואיכותם, שימור הנוף ושימור המגוון הביולוגי.
- דגמי פיתוח יעילים ובלתי בזבזניים בקרקע, כאלו השומרים על השטח הפתוח, הם גם בעלי יעילות כלכלית גבוהה יותר. פיתוח מפורז ובזבזני, הפוגע ברצף השטח הפתוח, ידוע גם כבלתי יעיל מבחינה כלכלית.

אגף שימור סביבה וטבע הינו הזרוע המקצועית-ביצועית אשר הקימה החברה להגנת הטבע לשמירה על הטבע והסביבה בישראל. האגף הוקם על מנת לשמור על הטבע הייחודי הקיים בישראל ובכדי להתמודד מול איומי הפיתוח ואתגרי שמירת שטחים פתוחים העשירים בערכי סביבה, טבע ונוף.

פעילויות השמירה וההגנה על הסביבה, הטבע והנוף בישראל מתנהלות בצמתי קבלת החלטות במערכת השלטונית ומחוץ להם, זאת במטרה להשפיע על מהלכים קובעי מדיניות ארוכת טווח. הניסיון המצטבר באגף לשמירת סביבה וטבע מלמד כי המאבקים הם חלק ממלחמת התשה בלתי פוסקת בזירת תהליכי פיתוח, שהיא זירה מורכבת ועשירה באינטרסים מנוגדים וסותרים זה את זה. זירה זו מחייבת עירנות מתמדת בכדי לזהות את הגורם הבא המאיים על משאבי הסביבה, הטבע והנוף, ובראשם הקרקע והשטחים הפתוחים הנחוצים לרווחת כלל הציבור בדור הזה ובדורות הבאים.

אהבה לסביבה, לטבע ולנוף בלבד אינה מהווה קריטריון יחיד ובלעדי לקבלת החלטות, במיוחד במקרים בהם עולה הצורך לאזן בין צרכי הפיתוח לצרכי השימור במציאות כלכלית, חברתית ופוליטית מורכבת. לשם כך גיבשה במרוצת השנים החברה להגנת הטבע, באמצעות פעילות האגף לשימור סביבה וטבע, "שפה" המובנת גם לאלו אשר אינם קרובים לסוגיות סביבתיות ואקולוגיות כנבחר ציבור, פקידים, מתכננים, יזמים ובעלי הון, המובילים מהלכי פיתוח והציבור הרחב.

האגף נעזר בפעילותו בכלים מקצועיים מגוונים ופיתוח יכולות בין תחומיות כגון:

- פיתוח תחום התכנון כתחום מקצועי מרכזי, מתוך הכרה בחשיבות מדיניות התכנון והמקרקעין לשמירת משאב הקרקע.
- פיתוח יכולות מקצועיות בתחומים ייחודיים כתחבורה, משפט, הסברה באמצעי תקשורת מגוונים והפעלת לובי פוליטי מקצועי.
- ריכוז מאמץ בנושאים אשר ראוי להעלות לראש סדר העדיפויות כתחומי חופים, הכנרת וזכות הטבע למים, וגם בשנה זו - נושא השמירה על המגוון הביולוגי.
- שימוש מושכל במידע מקצועי (סביבתי, מדעי, תכנוני ועוד) בהתייעצות עם מומחים מהשורה הראשונה. מידע זה מסייע בגיבוש חלופות מקצועיות השומרות על השטחים הפתוחים ומגינות על הטבע והסביבה, והצגתן באופן יעיל וברור בפני הציבור ובפני מקבלי החלטות.
- שיתוף הציבור הרחב וגיוסו לטובת שימור הסביבה והטבע בפעילות קהילתית ברמה הארצית והמקומית. כיום, לאחר 58 שנות פעילות, חברים בחברה להגנת הטבע עשרות אלפי בתי אב בישראל. מאות אלפי ישראלים משתתפים מדי שנה בפעילות הארגון השונות ובאירועי שמירת הטבע באזורים המאויימים על ידי פיתוח מסוגים שונים. אלפי ילדים ובני נוער פעילים דרך קבע במסגרת הפעילות החינוכית אשר הארגון מוביל. חברי החברה להגנת הטבע הם השותפים לדרך. בזכותם ולמענם אנו פועלים בכל המישורים במסגרת חברה אורחית פעילה ומעורבת למען שמירת הטבע והסביבה בישראל בכל מקום אליו אנו מגיעים.
- הקמת קואליציות של ארגונים ציבוריים המגבירות את התהודה הציבורית ומביאות למרכז ההתעניינות בעיות שונות, הן בזירה המקומית והן בזירה הארצית.
- הצגת המאבקים נבעלי מימדים רבים, הכוללים, מלבד המימד הסביבתי, גם מימדים חברתיים וכלכליים, זאת במטרה להוביל לפיתוח מושכל בר קיימא, המעמיד את הציבור במרכז, ואת ערכי הסביבה ובראשם הקרקע והשטחים הפתוחים כנכס ציבורי לכל דבר.
- מלבד המאבקים הפומביים למען הטבע, יש לציין כי מאבקים רבים נמנעים בזכות פעילות החברה להגנת הטבע, אשר יודעת גם להציע חלופות ברמה מקצועית, ולומר בקול ברור ועצמאי - מה טוב יותר לטבע ולסביבה בישראל, ולא פחות מכך לקהילה ולאדם. במקרים רבים הנחישות והאמונה בצדקת הדרך משתלמת ומביאה להצלחות גדולות בשמירה על הסביבה והטבע.

חברי צוות האגף לשמירת סביבה וטבע:

שם	תפקיד	דואר אלקטרוני
ניר פפאי	מנהל אגף	nirp@spni.org.il
יוחנן דרום	רכז מחוז צפון	daromy@inter.net.il
חווה להב	רכזת מחוז חיפה	haval@netvision.net.il
אלון רוטשילד	רכז מחוז מרכז (מינואר 2011 רכז מגוון ביולוגי)	alon@spni.org.il
אברהם שקד	רכז מחוז ירושלים	tevashak@spni.org.il
שי טחנאי	רכז מחוז דרום	shaytec@bezeqint.net
איתמר בן דוד	מנהל תחום תכנון	itamar@spni.org.il
ענבל קורן	מתכננת סביבתית, קהילת חיפה והסביבה	inbal.spni@gmail.com
רן אברהם	מתכנן סביבתי, קהילת ירושלים והסביבה	rana.teva@gmail.com
תמיר קהילה	מתכנן סביבתי, קהילת מודיעין והסביבה	tamir@spni.org.il
ערן רביד	מתכנן סביבתי, קהילת תל אביב והסביבה	tlvi@spni.org.il
גל הרט	מתכנן סביבתי, קהילת באר שבע והסביבה	hartgal@gmail.com
משה פרלמוטר	רכז חופים ומים (מינואר 2011 רכז מחוז מרכז)	moshep@spni.org.il
אריק טפירו	רכז תחבורה ותשתיות	arik@spni.org.il
חגית הלמר	יועצת משפטית	hagitlegal@gmail.com
חיה ארז	עורכת דין	hayalegal@gmail.com
נועה יאיון	עורכת דין	noalegal@gmail.com
גיתית ויסבלום	אחראית קשרי ממשל	gitit@spni.org.il
נירית לביא אלון	רכזת פעילות ציבור	nirita@spni.org.il
ד"ר עמית דולב	מנהל מרכז יונקים	amit.dolev12@gmail.com
עפרה אברהם	מזכירת אגף	s-teva@spni.org.il

ב. האיומים על השטחים הפתוחים בישראל לשנת 2010 - עיקרי הדברים

1. עדכון איומים שהופיעו בדו"ח השטחים הפתוחים לשנת 2010 - (דו"ח מס' 3)

איומים שהוסרו...הצלחה!!

איילת השחר

המועצה הארצית קיבלה החלטה המחייבת שמירה על השטחים הפתוחים בסביבת הקיבוץ. בעקבות ההחלטה מוסדות הקיבוץ ויתרו עד כה על היוזמה לקדם הליכי שינוי למושב. מהלך זה עלול היה להוביל להתפשטות היישוב וצימצום שטחים פתוחים ערכיים.

צומת ישי (כביש 77) - עירום עודפי עפר בשטחים הפתוחים

החברה הלאומית לדרכים (מע"צ) ערמה עודפי עפר בהיקף של עשרות אלפי מ"ק בצומת ישי לצורך הרחבתו בעתיד של כביש 77 בקטע סמוך. השנה נמשכה פעולה מואצת לסילוק מערום העפר בצומת ישי, באמצעות גריסתו ושימוש בו לריבוד הרחבת כביש 77.

פגיעה בנפתול נהר הירדן ליד קיבוץ בית זרע

בעקבות התראת החברה להגנת הטבע, נאלצה רשות ניקוז כינרת להכין תכנית ניקוז כחוק שמטרתה הרס מצוק הנפתול והטיית קטע נהר הירדן בתחומי שמורת טבע.

לתכנית זו הגישה החברה להגנת הטבע התנגדות בשל פגיעה מיותרת לחלוטין בערך טבע יוצא דופן ובנהר הירדן המיועד להיות שמורת טבע. התנגדות זו נדחתה ע"י משרד החקלאות. כנדרש בחוק הניקוז, הועברה התכנית לאחר שלב ההתנגדויות לדיון בוועדה המחוזית לתכנון ובניה במחוז צפון וזו, לאחר שבחנה שתי חלופות במהלך החודשים האחרונים ושמעה את טענות הצדדים (לרבות קיבוץ בית זרע שהצטרף להתנגדות לתכנית), החליטה שאופי העבודות המוצעות בכל החלופות אינו מתיישב בקנה אחד עם הגדרת השטח כשמורת טבע ולאחר שני דיונים, דחתה סופית את התכנית בסוף שנת 2010.

חיבור קידוחי הגז "תמר" ו"דלית" למערכת ההולכה הארצית בדור

הוסר האיום של חיבור קידוחי הגז "תמר" ו"דלית" למערכת ההולכה הארצית באזור חוף הכרמל. המשרד לתשתיות לאומיות וחברת נובל אנרג'י שגם היתה הגורם המתכנן את תוכנית המתאר הארצית הודיעו לאור החלטות המועצה הארצית לתכנון ולבניה השנה ולאור הלחץ הציבורי שהפעילו תושבי האזור והרשויות המקומיות חוף הכרמל, זכרון יעקב ופורידיס על ביטול היוזמה לפתח תחנת קבלת גז מים תיכון בחוף הכרמל.

נחל גדורה - תוכניות ניקוז מזיקות בכביש עוקף קריות

החברה להגנת הטבע פעלה לקידום תכנון מחודש המתייחס לנחל כאל משאב טבעי ומערכת אקולוגית מתפקדת. בעקבות הכנת תוכנית אב לניקוז מזרח הקריות אשר לקחה בחשבון את כל אגן הקישון - ברור כיום לכולם, כולל לרשות ניקוז קישון, כי לא נכון להכניס את נחל גדורה למובל סגור.

בקעת הנדיב - כביש 653

עקב הקונפליקט הקיים בין סביבה ותחבורה בחלופות המוצעות, החליטה הוועדה המחוזית על הפקדת התכנית בשתי החלופות וכי לעת התכנון המפורט יוחלט איזו מהחלופות תקודם. החברה להגנת הטבע הציעה את גריעת החלופה הצפונית של הכביש וקידום החלופה הדרומית.

השנה הועדה המחוזית מחוץ חיפה והחברה הלאומית לדרכים ומשרד התחבורה זנחו את הכוונה להעביר דרך במקום, ונראה כי לא יהיה צורך לפחות ב-10 השנים הקרובות בתוכנית מזיקה זו.

השרון, נחל אילנות - כביש 561 המערבי ואזור הנופש המטרופוליני

המועצה הארצית לתכנון ובניה והממשלה אישרו את הסטת תוואי הכביש דרומה וזאת בכדי לשמר את רצועת הנחל ולתרום לקידומו של פארק הנופש המטרופוליני המתוכנן, זאת בעקבות הגשת ערר ע"י החברה להגנת הטבע כנגד תוכנית לסלילת את הכביש על תוואי נחל אילנות.

תוכנית אזור הנופש המטרופוליני "אילנות" אושרה להפקדה בוועדה המחוזית, אך טרם ברור אם יהיה זה במתכונתה הנוכחית, לאור מורכבותה. החברה להגנת הטבע תפעל לתכנון מרחב נחל אילנות כמרחב השהיה לנגר עילי, המתבסס על אלמנטים טבעיים.

חוף פלמחים - כפר נופש

מדובר במאבק ציבורי מרשים בתוכנית ישנה בחוף הים הציבורי היחיד הזמין בין ראשון לציון לאשדוד, מרחב בו מרבית השטח סגור כשטח בטחוני. ככזה, מהווה האתר מוקד משיכה לציבור גדול של משתמשים- תושבי המרחב כולו.

לפני מספר שנים פרסם מינהל מקרקעי ישראל מכרז על השטח, בו זכה יזם פרטי, ולפני למעלה משנה החלו להתבצע במקום עבודות פיתוח ראשוניות להקמת כפר הנופש.

המאבק ציבורי שהובל ע"י תושבים מקומיים קם במטרה לבטל את התכנית. המאבק הצליח לתפוס תאוצה משמעותית השנה כאשר השר להגנת הסביבה הוביל החלטת ממשלה אשר קובעת כי יש לקדם תוכנית חליפית למקום ולייעדו לגן לאומי לרווחת הציבור ולפעול לפצות את היזם על השקעתו.

הוועדה המחוזית מחוץ מרכז החליטה לאחרונה לאור החלטת הממשלה לקדם תוכנית חלופית לשטח בייעוד גן לאומי במקום כפר נופש. האתגרים עדיין רבים ונחוץ גיבוי ציבורי של הממשלה לעניין ביטול המכרז והוצאת השטח בחוף פלמחים מחזקתם של היזמים. החברה להגנת הטבע תפעל במסגרת מוסדות התכנון על מנת לבטל את התוכנית ולהשיב את החוף לציבור.

גבעת חומרה (מ.א. גן רווה) - בית עלמין מטרופוליני

גבעת חומרה, במועצה האזורית גן רווה, הינה עתירת ערכי טבע מוגנים, ובעלת חשיבות נופית.

בית גידול של אירוס הארגמן שאויים בשל הכללתו כאתר קבורה מטרופוליני בתוכנית המתאר הארצית לקבורה. מוסדות התכנון קיבלו חלופות אשר החברה להגנת הטבע סיעה בגיבושן, שיתנו מענה לקבורה באתרים חליפיים במחוז המרכז ברמת רגישות נופית וסביבתית נמוכה. בתחום הקבורה החברה להגנת הטבע תוסיף לדרוש קידום מדיניות תכנון אשר תחייב ותעודד קבורה בצפיפויות גבוהות (קבורה רוויה).

החברה להגנת הטבע תמשיך לפעול להכללת גבעת חומרה במסגרת תחום תוכנית מתאר מחוזית לשמירת נחל שורק וסביבתו כשטח פתוח מוגן.

יבנה - הרחבת העיר מזרחה לרצועת נחל שורק

יוזמת הוועדה המחוזית מחוז מרכז לקדם בשנים האחרונות שינוי לתוכנית המתאר המחוזית להרחבת העיר יבנה מזרחה לרצועת נחל שורק נכלמה. בסוף שנת 2009 דחתה ועדת משנה של המועצה הארצית לתכנון ולבנייה את תוכנית יבנה מזרח, מנימוקים סביבתיים ותכנוניים ובראשם עתודות הפיתוח הגדולות של העיר שעד כה לא מומשו.

נחל נטוף ונחל בית עריף - תוכניות חציבה

רשות ניקוז ירקון - איילון קידמו תוכניות למחצבות ענק בנחלים אלה אשר מטרתן מיתון שיטפונות והעשרת מי התהום. רשות הניקוז קידמה פרויקט זה במסגרת "חוק הניקוז" - אשר אינו כולל הליך של תסקיר השפעה על הסביבה, ויכולת הציבור להתנגד לו מוגבלת.

תוכניות הניקוז נדחו השנה בועדה המחוזית משיקולים סביבתיים ותכנוניים. כך התקבלה במוסדות התכנון עמדת החברה להגנת הטבע לפיה יש לקדם פרויקטים אלה דרך הליך של חוק התכנון והבניה, במסגרתו יערך תסקיר השפעה על הסביבה, תבחן הצדקה לפרויקט, וייבחנו חלופות לביצועו.

במסגרת תוכנית מתאר ארצית להרחבת מחצבת נשר רמלה ופרויקט תשתית לאומית להוספת מסילה רביעית באיילון, המקודמים במוסדות התכנון הארציים, נבחנות חלופות שונות למיתון שיטפונות באגן נחל איילון. החברה להגנת הטבע תמשיך לעקוב וללוות את התהליך על מנת להגן על השטחים ההרדיים של ציד הגבעות.

כביש "נוף איילון"

המועצה המקומית "גור" ניסתה מזה זמן לקדם כביש גישה שלישי לשוב הפרברי "נוף איילון" דרך שטח יער שעלבים ועל תוואי "שביל ישראל" הארצי. הכביש איים לקטוע רצף שטחים פתוחים, ולסכן את המטיילים בשביל ישראל ואת הנופשים ביער.

בעקבות פעילות החברה להגנת הטבע ביטלה הוועדה המקומית את היתר הבניה שניתן לסלילתו. ערר שהוגש על ידי ראש המועצה לוועדת הערר המחוזית נדחה גם הוא השנה - ועדת הערר קיבלה את עמדת החברה להגנת הטבע כי לא ניתן לאשר סלילה בתוואי זה.

הרי יהודה - רפורמה בענף הלול

במהלך שנת 2008 קודמה רפורמה ממשלתית המציעה להוציא את לולי ההטלה שבשטחי מושבים אל חוות לולים גדולות המתוכננות לקום על שטחים פתוחים, וזאת בכדי לצמצם את המפגעים הסביבתיים בתחומי היישוב ולאפשר פיתוח תיירות. רפורמה זו כוללת במתכונתה המקורית גם מספר מסויים (היקפם אינו ידוע עד כה) של חוות לולים בהרי ירושלים.

הרפורמה מתעכבת במחוז צפון ועד כה לא קודמה למרחב המועצה האזורית מטה יהודה ולעת עתה האיום הוסד.

יוזמות רבות ללולים מוצעות בשטחים פתוחים בהרי יהודה, בגליל ובנגב. על משרד החקלאות, המשרד להגנת הסביבה ורשות הטבע והגנים, האחראים על הנושא מטעם המדינה, ועל ארגוני הסביבה הציבוריים להמשיך באיסוף המידע, בסקרים ובתיעוד השטחים הפתוחים כדי להוביל למיצוי החלופות אשר מידת פגיעתן פחותה יותר.

קדמת גפן - ישוב חדש

בשנת 2008 הוגשה על ידי שר התמ"ת דאז, אלי ישי, הצעת מחליטים לממשלה להקמת ישוב חדש "קדמת גפן" בחבל עדולם. הצעה זו חורגת ממדיניות התכנון, פוגעת בנוף הפתוח, מצמצמת את כמות השטחים הפתוחים בבניו צמוד קרקע בצפיפות נמוכה, קוטעת את רצף השטחים הפתוחים ומובילה לנוק אקולוגי. הצעת שר התמ"ת בעבר לממשלה היתה מהלך בוטה של התערבות במדיניות התכנון הנמצאת בסמכותו של משרד הפנים. מאז מינויו של אלי ישי לשר הפנים נגזרה יוזמה זו ולא קודמה במסגרת הממשלה ומוסדות התכנון השונים.

מישור ימין - אנרגיה סולרית בנגב

התקבלה השנה במועצה הארצית לתכנון ולבניה עמדת החברה להגנת הטבע כי יחד עם המטרות המוצדקות של שיפור איכות האוויר בישראל והתחשבות בתופעת התחממות כדור הארץ, יש להביא בחשבון שיקולים נוספים בהתחשב בתנאים הייחודיים של מדינת ישראל: שימוש נכון במשאב הקרקע, הגנה על ערכי טבע ומגוון ביולוגי ונופים ייחודיים, המשמשים גם כאתרי נופש ופנאי.

החברה להגנת הטבע ליוותה מקצועית צוות שמינתה המועצה הארצית לתכנון ולבנייה לבחון סוגיה זו ואת תוכנית המתאר הארצית לייצור אנרגיות מתחדשות מתאים פוטוולטאיים. עם אישורה של התוכנית - ברור לכל כי היוזמה לייצור אנרגיה סולרית במישור ימין לא תקודם.

איומים במגמת שיפור

כביש 6 (חוצה ישראל) מצפון ליוקנעם

חלקו הצפוני של כביש 6 (חוצה ישראל) מתוכנן להתפצל מהמחלף המתוכנן באזור תל קשיש לשתי זרועות: זרוע צפונית-מזרחית הנסמכת על הדרכים 722 ו- 77 וזרוע צפונית-מערבית - דרך צומת העמקים וצומת סומך. החברה להגנת הטבע בשיתוף ארגונים מקומיים וארציים פעלה במשך שנים לקידום חלופות לכביש, כגון שדרוג מערכת הכבישים הקיימת. חלופת שדרוג הדרך שנבחרה במסגרת תסקיר ההשפעה על הסביבה הראתה השנה כי מידת הפגיעה של חלופת שדרוג כביש 70 עולה על חלופת תמ"א 3 המציעה סלילת דרך חדשה - שהוחלט לאחר דיונים רבים בוועדה המשותפת לתחבורה יבשתית כי תהיה ברובה במנהרה וללא המחלף שתכנן במקור בחיבור שבין דרך 672 לדרך מס. 6. ההישג המשמעותי של חלופה זו הוא בכך שהיא מצמצמת את הפגיעה בשמורת הטבע אלוני שער העמקים ועוד נדרשת להמשך קידומה אישור המועצה הארצית והממשלה.

חוף בצת - מלונאות

לאחרונה, לאור הצלחת המהלך שנקט השר להגנת הסביבה אשר הוביל להחלטת ממשלה לשקול את ביטולה של תכנית כפר הנופש בחוף פלמחים, החליט השר להגנת הסביבה להתחיל במהלך דומה עבור תכנית חוף בצת. בהצעת מחליטים אשר עומדת לעלות על סדר יומה של הממשלה, מוצע לממשלה להמליץ למוסדות התכנון לשקול שינוי ייעודה של הקרקע בחוף בצת מתיירות לייעוד ציבורי ופתוח של הקרקע.

המועצה האזורית נענתה להצעת השר להגנת הסביבה ליזום תכנון מחודש של מרחב חוף בצת בהתאם למדיניות הסביבתית העדכנית וחוק הסביבה החופית אשר ימנע את הפגיעה הצפויה מביצוע התכנית המאושרת.

מגידו - שדה תעופה בינלאומי

התכנית להקמת שדה תעופה ברמה 2 (משלים לנתב"ג) איננה מוקדמת ויש שורה של שרי ממשלה שהביעו את עמדתם כנגד היוזמה במגידו: הג"ס, חקלאות, פיתוח אזורי ועוד.

חוף הבונים - פיתוח חוף רחצה

הועדה לשמירת הסביבה החופית (ולחו"ף) דנה השנה בתוכנית ובהחלטתה צמצמה את היקפי הבינוי בחוף.

פארק השרון ונחל אלכסנדר - כביש 9

בעקבות החלטת הוועדה לתשתיות לאומיות לאשר את התכנית הוגשה עתירה לבית המשפט העליון על ידי ארגון אדם, טבע ודין. בית המשפט קבע בפסיקתו כי חלקה המזרחי של התכנית לדרך מאושרת וכי חלקה המערבי של התכנית מבוטל. ישנה חשיבות רבה בפסיקה זו הקובעת כי ערכיותו של השטח רב וכי ישנה חשיבות רבה לערכית תסקיר השפעה על הסביבה הכולל בחינת חלופות. החברה להגנת הטבע מציעה כי הדרכים 65 ו- 581 מהוות חלופה תחבורתית ראויה לכביש מס. 9 בחלקו המערבי.

שיפור

נתניה, פארק השרון ונחל אלכסנדר - כביש 20

התכנית לשדרוג כביש 2 הוכרזה כתשתית לאומית ומקודמת בוועדה לתשתיות לאומיות. הוועדה לתשתיות לאומיות החליטה השנה כי תחום הקו הכחול של התכנית לשדרוג כביש מס. 2 יהיה בתחום רצועת הדרך הקיימת. לא התקבלה העמדה המציעה הסטת תוואי הכביש מזרחה אל תחום פארק השרון ונחל אלכסנדר.

שיפור

פארק הפולג - כביש רוחב 551

התוכנית המחוזית לשימור מרחב נחל פולג התקדמה מעט במהלך השנה האחרונה עם ההחלטה במועצה הארצית לתכנון ולבניה להכריז על הכנת תוכנית וכחלק מכך ניתנת הגנה לשטח ערכי זה בכך שהיתרי בניה בשטח זה יהיו בסמכות הוועדה המחוזית ולא הוועדה המקומית.

בנוסף, התקבלה השנה החלטה במועצה הארצית לתכנון ולבניה לקדם את גריעת כביש 551 מתוכנית המתאר הארצית לדרכים, ולקדם את כביש 541 כחלופה לו. ההחלטה טעונה סבב הערות של הוועדות המחוזיות ולאחריו אישור ממשלה.

שיפור

באר שבע - הרחבת העיר צפונה

עיריית באר שבע נוקטת במדיניות של קידום תוכניות בינוי בתחום הבנוי של העיר כיום, במסגרת עתודות בינוי ופיתוח שטרם מומשו. בנוסף, הסתיימה העבודה על סקר סובב באר שבע בחלק המערבי ויש חשיבות להטמיע את ממצאי הסקר במערכת התכנון העירונית ובייחוד בתוכניות הרלוונטיות המרחיבות את העיר צפונה.

שיפור

ישוב חדש בפתחת ניצנה - ניצנית

בדצמבר 2010 החליטה הוועדה המחוזית לקבל את ההתנגדויות שהוגשו ולדחות את התוכנית מהסיבות הבאות: מדובר בתכנית שאינה לצורך הרחבת ישוב קיים אלא לצורך הקמת ישוב חדש, לא מוצה הליך בחינת חלופות מאקרו למיקום הישוב ולא נערך הליך ממשי של שיתוף הציבור. עוד החליטה הוועדה כי על מנת לאפשר את קידומה של התכנית יש לבחון אותה מחדש, לרבות תסקיר השפעה על הסביבה שיבחן, בין היתר, חלופות מיקום.

שיפור

בקעת תמנע - הקמת אתר תיירות ונופש

בחודש דצמבר 2010 הוגש המסמך הסביבתי לוועדה המחוזית. עורכי המסמך ערכו בדיקות על פי 16 פרמטרים סביבתיים נופיים שונים. תוצאות הבחינה הצביעו באופן מובהק כי האתר המתאים ביותר להקמת המלון הינו בחלופת המבואה הדרומית. הצוות שכתב את המסמך הנופי סביבתי גורס כי בכל הנוגע להיבטים הנופיים סביבתיים, תהיה זו טעות חמורה להמשיך בהליך אישורה של התוכנית באתר המקורי בעמק ססגון. עוד גורס הצוות כי בחינת סך הפרמטרים כמכלול בחירה בחלופת המבואה הדרומית תאזן בין האינטרסים הנופיים סביבתיים ותאפשר הקמת פרויקט תיירותי עם מינימום פגיעה בנוף ובסביבה.

איומים שהתממשו

מומש

חולות ראשון לציון/פלמחים - מתקן התפלה שורק

הוועדה לתשתיות לאומית החליטה לממש את החלופה הגרועה ביותר סביבתית - תוך הרס שטחי חולות ערכיים, וקיטוע רצף השטחים הפתוחים בין חולות ראשון לציון לחולות פלמחים.

2. בחינת ההצלחות של שנת 2010 בראי הרפורמה הצפויה בחוק התכנון והבניה

כפי שניתן להתרשם מקריאת דו"ח זה, בחלק גדול מהמאבקים הציבוריים על שמירת השטחים הפתוחים בישראל נרשמו השנה הצלחות ומגמות שיפור. הצלחות אלו לא היו מתאפשרות אלמלא קיומה של מערכת תכנון היררכית ומאוזנת כפי שזו מוסדרת בחוק התכנון והבניה, התשכ"ה-1965.

מסגרת התכנון הקיימת מאפשרת במידה רבה בלימה וריסון של יוזמות פיתוח העלולות ליצור נזק בלתי הפיך לשטחים הפתוחים במדינת ישראל.

אין ספק כי מערכת התכנון הישראלית זקוקה לשינויים רבים. אולם למרבה הצער, הרפורמה המתגבשת כיום בחוק התכנון והבניה (להלן - "הרפורמה" או "החוק המוצע") לא זו בלבד שאינה מביאה לתיקון מגרעותיה של המערכת, אלא היא אף עלולה לגרום לכשל רב-מערכתי בכל תחומי החיים במדינת ישראל.

בחלק זה נסקור כיצד היו משפיעות הוראות הרפורמה על ההצלחות הסביבתיות שנרשמו בשנת 2010. בתוך-כך נראה כי אילו היו חלות הוראות הרפורמה כבר בשנה זו, ספק רב אם ניתן היה למנות את כל אותן ההצלחות המופיעות בדו"ח זה.

● הרפורמה מקלה על הקמת יישובים חדשים והרחבה דרסטית של יישובים קיימים

<< הסבר:

החוק המוצע מייצר מספר אופני פעולה להרחבתם והקמתם של יישובים חדשים, זאת ללא אמצעי בקרה סבירים ותוך פגיעה בראייה התכנונית הכוללת.

ראשית, כתוצאה מהמעבר ל"תכנית אחת בוועדה אחת" ויצירת שפה של תוכניות כוללניות המאושרות ברמה המחוזית, יתאפשר חופש רב לוועדות המקומיות לתכנון ולבניה לקבל החלטות בעניין הרחבת השטח הבנוי, זאת ללא מנגנוני הבקרה הוועדות המחוזיות ושל המועצה הארצית לתכנון ולבניה.

כמו-כן, החוק המוצע מקנה סמכות רחבה לשר הפנים להכריז על כל תכנית מקומית כבעלת חשיבות לאומית ולקדמה במסלול ישיר ומקוצר מבלי שיש עליה זכות ערר. אין זה סביר להעניק לשר הפנים סמכות כה רחבה שאין לגביה כל קריטריון והכוונה באילו תנאים ניתן יהיה להכריז על תוכנית כבעלת חשיבות לאומית.

נוסף לכל אלו, החוק המוצע מאפשר הקמה לא מבוקרת של יישובים חדשים או הרחבה משמעותית של יישוב קיים - באמצעות הענקת סמכויות בלתי מוגבלות לשר הפנים להכריז על "מרחב תכנון מיוחד", בו תוקם ועדה מיוחדת שיהיה באפשרותה, בין היתר, לאשר הקמתן של החל מ- 5,000 יח"ד בשטח התכנון, או לתכנן ולהקים יישוב חדש. כלי זה יאפשר לשר הפנים לקדם יוזמות שטרם אושרו במערכת התכנון, תוך השתקת השלטון המקומי והציבור.

<< השפעת הרפורמה על איומים שהוסרו או שנרשמה להם מגמת שיפור בעניין זה:

א. הרחבת העיר באר-שבע: תוכנית זו עוכבה כאמור על-ידי הוועדה המחוזית לבקשת החברה להגנת הטבע. אילו היו הוראות הרפורמה חלות, והרחבת העיר הייתה מתאפשרת בהתאם לתוכנית מתאר כוללנית, אזי תוכנית ההתרחבות הייתה ככל הנראה מובאת לאישור הוועדה המקומית ללא כל בקרה של הוועדה המחוזית, זאת בהתאם לעקרון של "תוכנית אחת בוועדה אחת".

ב. הקמת יישובים חדשים - "ניצנית" ו-"קדמת גפן": דחיית התוכניות להקמתם של שני יישובים אלו (בשלב זה), ספק אם הייתה מתאפשרת בעידן שלאחר אישור הרפורמה. החוק המוצע מספק לממשלה מגוון של כלים להקמה מהירה של יישוב חדש כאמור, זאת מבלי שנדרשת עבודת תכנון קפדנית הבוחנת את מכלול ההשלכות הסביבתיות והחברתיות הנובעת מהחלטה זו.

ג. הרחבת העיר יבנה וקיבוץ איילת השחר: בשני מקרים אלו בלמה כאמור המועצה הארצית שתי תוכניות התרחבות מסיבות סביבתיות ותכנוניות. עם אישור הרפורמה והחלת העיקרון של "תוכנית אחת בוועדה אחת" תפגע באופן משמעותי יכולתה של המועצה הארצית למנוע אישורן של תוכניות מתאר לפיתוח בשטחים פתוחים.

● ביטולן של תוכניות המתאר המחוזיות במסגרת הרפורמה פוגעת בהיקף ההגנה על השטחים הפתוחים

<< הסבר:

החוק המוצע מבטל את תוכניות המתאר המחוזיות, המהוות רובד תכנון קריטי במערכת התכנון בישראל. התוכניות המחוזיות הן המבטיחות את הראייה האזורית והמרחבית גם בתחומים הנוגעים לפריסת הפיתוח, וגם בכל הנוגע לתכנון המרחב הפתוח.

בשנים האחרונות הושקע מאמץ רב והוקצו משאבים רבים לקידומן של תוכניות מחוזיות בכל רחבי הארץ. אלו כוללות גם תוכניות החלות על שטח המחוז כולו, אבל בעיקר תוכניות לחבלי ארץ שונים.

<< השפעת הרפורמה על איומים שהוסרו או שנרשמה להם מגמת שיפור בעניין זה:

א. כביש 653 - בקעת הנדיב: התוכנית לסלילת כביש בין בנימינה למורדות הכרמל ירדה כאמור בשלב זה מהפרק עקב החלטת הועדה המחוזית ומשרד התחבורה. התוכנית העיקרית המגנה על בקעת הנדיב ומתווה את כיווני הפיתוח והשימור בה בהתאם לסגולות השטח ורגישותיו היא: "תכנית מתאר מחוזית חלקית בקעת הנדיב", שהינה תכנית חדשנית בגישתה, פרי עמל של מספר שנים. התכנית אמנם טרם אושרה, אך היא מניחה תשתית תכנונית חשובה מאין כמוה. תכנית זו יחד עם תוכניות מחוזיות אחרות (מלאות וחלקיות) ייעלמו מן העולם במידה ותאושר הרפורמה. הדבר יעמיד כמובן בסיכון גבוה חלקי ארץ יוצאי דופן שזכו להגנה במסגרת התוכניות המחוזיות כדוגמת זו של בקעת הנדיב.

ב. אתר קבורה בגבעת חומרה: בעניין זה פעלה כאמור החברה להגנת הטבע לקבלת חלופות לאתרי קבורה בשטח אשר הינו ברמת רגישות נמוכה יותר. הכללתה של גבעת חומרה במסגרת תחום תוכנית מתאר מחוזית לשמירת נחל שורק וסביבתו, הייתה מגנה על שטח ייחודי זה לשנים ארוכות. ביטול תוכניות המתאר המחוזיות במסגרת הרפורמה והותרת גורל השטחים הפתוחים להוראותיהן של התוכניות הכוללניות, תאפשר מידה רבה של חופש לועדות המקומיות, כמעט ללא כל בקרה ופיקוח מצד הועדות המחוזיות והמועצה הארצית.

● אפשרות הגשתה של תוכנית מתאר מקומית לתשתיות במסגרת הרפורמה עלולה להביא להגברת הפגיעה בשטחים פתוחים

<< הסבר:

חרף קיומו של מסלול מהיר להגשת תוכנית מתאר ארצית לתשתיות במסגרת החוק הקיים, מבקשת הרפורמה להוסיף מסלול נוסף בדמות תוכנית מתאר מקומיות לתשתיות (תוכנית מתאר מקומית בסמכות ועדה מחוזית). אישורה של תוכנית זו תהא בסמכות ועדת משנה לתשתיות של הועדה המחוזית שכנגד החלטותיה אין כל זכות ערר! באפשרותה של תוכנית מתאר מקומית לתשתיות לסתור הוראותיה של תוכנית מתאר כוללנית ותוכנית מתאר מחוזית. ההגדרה של "תשתית" בחוק המוצע היא רחבה מאוד, וכוללת את כל מתקני התשתית, ואף כרייה וחציבה.

מתן האפשרות של כל תוכנית מתאר מקומית לתשתית לשנות את הוראותיהן של תוכניות המתאר המחוזיות פירושה חיסול התכנון המחוזי ויצירת כאוס בתכנון התשתיות.

<< השפעת הרפורמה על איומים שהוסרו או שנרשמה להם מגמת שיפור בעניין זה:

א. כרייה בנחל נטוף ונחל בית-עריף - תוכניות ניקוז: בעניין זה סירבה כאמור הועדה המחוזית לאשר את יוזמות החציבה שנכללו בתכנית הניקוז, היות והן עומדת בסתירה לתוכניות מתאר מחוזיות. בעידן שלאחר אישור הרפורמה לא תובאנה תוכניות מעין אלו לאישור מליאת הוועדה המחוזית והן יכולות להיות מאושרת בנקל על-ידי וועדת המשנה לתשתיות, חרף העובדה שהן עומדת בסתירה לתוכנית מתאר מחוזית ו/או תוכנית מתאר כוללנית.

ב. כביש נוף אילון, כביש 561, כביש 653: קידום התוכניות לסלילת כבישים אלו נמנע השנה הודות לפעילותם המאזנת והמפקחת של הועדות המחוזיות והמועצה הארצית. תוצאה חיובית זו לא הייתה מושגת במידה ותוכניות אלו היו מקודמות בהתאם להוראות הרפורמה, כתוכניות מתאר מקומיות לתשתיות בסמכות מחוזית, הנדונות בועדת משנה לתשתיות של הועדה המחוזית שאין על החלטתן כאמור זכות ערר.

● הענקת סמכות החלטה סופית לועדות המשנה ברמה המחוזית וברמה הארצית תפגע קשות בראייה התכנונית כוללת.

« הסבר:

החוק המוצע קובע כי משהואצלה סמכות לועדות המשנה של הועדה המחוזית או המועצה הארצית לדון בתוכנית, לא תוכל עוד הועדה המחוזית או המועצה הארצית ככלל, לשוב ולהשתמש בסמכויותיה לעניין אותה תוכנית. כלומר, הדיון בועדות המשנה הוא סופי.

הזכות לדיון חוזר במליאת הועדה המחוזית או המועצה הארצית תתאפשר במקרים חריגים בלבד, ורק לבקשת היו"ר או מתכנן הוועדה. הדעת נותנת והניסיון מלמד כי רק במקרים בודדים יעשה שימוש בזכות להביא נושא שנדון בוועדת המשנה למליאת אותה ועדה.

האפשרות להביא נושאים בעלי חשיבות עקרונית לדיון במליאת הועדה הינה הכרחית בכדי ליצור קוהרנטיות בקבלת החלטות וראייה תכנונית רחבה ומאוזנת, הן ברמה המחוזית והן ברמה הארצית.

החשש הנובע מההסדר המוצע מתחזק בעיקר נוכח היקף הסמכות שניתנת לועדות המשנה של הועדות המחוזיות. אין ספק כי העדר האפשרות להביא לדיון תוכניות במליאת הועדות, תביא לפירוד ולפירוק ההחלטות ברמה המחוזית לועדות משנה מנותקות זו מזו. מדובר ב- 18 ועדות משנה בעלות סמכות אוטונומית וסופית להכריע (3 ועדות x 6 מחוזות), כאשר באפשרותן לגבור על תוכניות מתאר כוללניות וכן להתעלם בשלב מסוים מתוכניות מתאר מחוזיות.

« השפעת הרפורמה על איומים שהוסרו או שנרשמה להם מגמת שיפור בעניין זה:

א. מיזמי אנרגיית שמש במישור ימין: כאמור, ועדה מיוחדת שמינתה הועדה הארצית לצורך בחינה כוללת להקצאת שטחים לייצור אנרגיות מתחדשות דחתה את היוזמה להקמת אתר במישור ימין. מסקנות הועדה מבטאות תפיסה תכנונית כוללת הבוחנת חלופות ברמה כלל ארצית. קיים החשש שעם אישור הרפורמה, ועדות קבינטיות לתשתיות לאומיות יקדמו תוכניות במהירות וללא בדיקה ובקרה מספקות, זאת נוכח ההסדרים המקלים על אישורן של תוכניות אלו.

ב. כביש 9 - פארק השרון ונחל אלכסנדר: ההחלטה לאשר את התוכנית לסלילת כביש רוחב בין כביש 2 לכביש 4, בוטלה בחלקה על-ידי בית המשפט העליון, אשר הדגיש בפסיקתו את החשיבות לעריכת תסקיר השפעה על הסביבה הכולל בחינת חלופות, ובכלל זה חלופת אפס. בנושא זה, עורכת הרפורמה שינוי דרסטי ובעייתי מאוד: הרפורמה יוצרת מערכת סטנדרטית לחלוטין של תסקירי השפעה - כל סוגי התוכניות להן יידרש תסקיר, כמו גם כל ההנחיות לעריכת התסקירים - יהיו קבועים מראש בתקנות! כך לא תתאפשר התאמה של הבחינה הסביבתית לתכנית הספציפית שעל הפרק. זוהי ללא ספק הרעה משמעותית של המצב הקיים.

בנוסף, לדאבון רב, הסיכוי להפעלת שיקול דעת רוחבי על-ידי ועדות המשנה הקבינטיות, תוך בחינה מדוקדקת של חלופות תכנון בקנה מידה רחב, לא יהיה רב במיוחד בעידן שלאחר אישור הרפורמה. הטעם לכך הינו העדר בקרה נאותה על החלטות ועדות המשנה וכן בשל חוסר התאום התכנוני שייוצר במהלך הזמן.

3. הכח הציבורי - מגמות התחזקות הקבוצות המקומיות כחלק מפעילות אזרחית משפיעה במוסדות התכנון

סקר מיוחד - חשיבות שמירת השטחים הפתוחים לציבור בישראל

<< 87 אחוז מהציבור חושב שבשנת 2011 יש בישראל פחות שטחים פתוחים מאשר בעבר.

<< 75 אחוז מהציבור סבור כי השטחים הפתוחים משפיעים בראש ובראשונה על האוויר שאנחנו נושמים.

<< 52 אחוז מהציבור חושב כי המדינה לא שומרת על השטחים הפתוחים המעטים שנותרו לנו.

כך עולה מסקר מיוחד שבוצע על ידי חברת מרקט ווטש בנושא החשיבות של השטחים הפתוחים, עבור החברה להגנת הטבע, לרגל פרסום דו"ח זה.

על פי הסקר, שטחים פתוחים מזוהים על ידי הציבור עם שטחים לא בנויים, שדות, טבע, נוף, עצים ושטחים ירוקים.

60 אחוז השיבו כי השטחים הפתוחים משפיעים על בתי הגידול של בעלי חיים ומספר דומה על הבריאות שלנו ושל ילדינו.

הגורם העיקרי הפוגע בכמות השטחים הפתוחים, על פי הסקר, הוא בנייה - 58 אחוז, ואחר כך תעשייה, גידול האוכלוסייה, כבישים ומפעלים.

רק אחוז קטן ביותר של הציבור, כ- 6 אחוז, השיבו כי המדינה שומרת על השטחים הפתוחים.

על פי דו"חות האיומים לשנת 2008 - 2010, האיומים על השטחים הפתוחים בשנים האחרונות מתחלקים בין שני גורמים עיקריים: הממשלה, על מוסדותיה השונים, והסקטור הפרטי. מהדו"חות עולה כי הממשלה אחראית על החלק הארי מהאיומים, אך גם הסקטור הפרטי מייצר לא מעט מיוזמות הפיתוח המאיימות על השטחים הפתוחים.

למרות העקרונות והמתווים הברורים ביותר של מערכת התכנון, אשר קיבלו ביטוי בתוכנית המתאר הארצית לבנייה, לפיתוח ולשימור (תמ"א 35), הממשלה הרבתה לזיום גם בשנת 2010 פרויקטים ומהלכי פיתוח שונים הסותרים עקרונות אלו, ובכך מאיימים על השטחים הפתוחים.

הקבוצות המקומיות לשמירת השטחים הפתוחים בשדולה הסביבתית-חברתית בכנסת

בדיון של השדולה הסביבתית-חברתית בכנסת בתאריך 14.3.2010 הוצגו בין נושאים נוספים גם ממצאי דו"ח האיומים על השטחים הפתוחים לשנת 2010. בדיון השתתפו ראשי השדולה חברי הכנסת דב חנין וניצן הורביץ וחברי כנסת נוספים, נציגי משרדי ממשלה, ארגוני התנועה הסביבתית וציבור רחב שהגיע מכל רחבי ישראל.

במהלך הדיון הוצגו עמדותיהן של קבוצות מקומיות באזורי הארץ השונים הפועלות לשמירת השטחים הפתוחים, אשר מנהלות מאבקים אשר הופיעו בדו"ח האיומים לשנת 2010:

<< **תושבי המועצות האזוריות מגידו ועמק יזרעאל** הפועלים כנגד היוזמה להקמת שדה תעופה בינלאומי במגידו.

<< **תושבי אזור חריש**, ועד הפעולה למען חריש ירוקה וועד התושבים של ואדי עארה חריש הפועלים להקמת עיר לכולם.

<< **תושבי אלעד** הפועלים כנגד היוזמות לפגיעה בשטחים הפתוחים בהרחבת העיר למסדרון אקולוגי חשוב.

<< **חוגי הסיור של החברה להגנת הטבע במבשרת ציון** הפועלים כנגד היוזמות לקידום פיתוח בפתחת נחל חלילים.

<< **תושבי ערד** הפועלים כנגד היוזמה להקמת כסיף - ישוב עירוני חדש.

<< **תושבי חבל אילות והועד להצלת עמק ססגון** הפועלים כנגד יוזמה להקמת תיירות ונופש בבקעת תמנע.

קבוצות קהילתיות אלו מנהלות מאבקים ציבוריים למען הטבע ולשם זכותן לאיכות חיים נאותה. בדיון זה התבררו האתגרים הרבים העומדים בפני הציבור בישראל בעקבות היוזמה לרפורמה בתכנון ובניה אשר יכולה לגרום לירידה באיכות חייהם של תושבי ישראל ולהיעלמות השטחים הפתוחים.

כאלף איש קראו לנתניהו ביולי 2010: לא למדינת הולילנד!

במסגרת החודשים הראשונים של שנת 2010 התגברה תנועת המחאה ציבורית אותה הובילה החברה להגנת הטבע. הוקמו משמרות מחאה באתרים רבים בכל רחבי הארץ - מהגליל ועד לאילת ולערבה והנוכחות הורגשה בציבור. מחאה זו ייצגה מאבק ארצי לשמירת השטחים הפתוחים, ושולבו בו קבוצות מקומיות רבות.

כאלף איש מכל רחבי הארץ, כולל אזרחים שהגיעו בהסעות מאורגנות מתל אביב, חיפה, נהריה, ראשון לציון, באר שבע וקצרין, השתתפו בחודש יולי 2010 בהפגנה שיוזמו החברה להגנת הטבע והמטה לתכנון אחראי נגד הרפורמה בחוק התכנון והבנייה ובעד הפרדה של תחום הרישוי מתחום התכנון. בהפגנה, שהתקיימה למרגלות מתחם הולילנד בירושלים, תחת הכותרת "לא למדינת הולילנד", השתתפו נציגים מעשרות ארגוני סביבה, חברה ותכנון, החברים במטה לתכנון אחראי, שהוקם לצורך מאבק ברפורמה, חברי הכנסת מאיר שטרית, דב חנין, איתן כבל, ניצן הורוביץ ואריה אלרד, אליעד שרגא מהתנועה לאיכות השלטון ונציגים מכל הקשת הפוליטית - צעירי האיחוד הלאומי, צעירי המפד"ל החדשה, המשמרת הצעירה של העבודה, מר"צ ותא קדימה.

לקראת ההפגנה, 44 חברי כנסת מתשע סיעות שונות, כולל מהקואליציה, חתמו בעד רפורמה אחרת בחוק התכנון והבנייה, הקוראת לראש הממשלה להפריד את תחום הרישוי ותחום התכנון. בסוף ההפגנה עלו לבמה נציגים מ-32 ארגונים שונים וחתמו על עצומה בה נכתב:

"אדוני ראש הממשלה, אנו רואים חשיבות עליונה בחיזוק מערכת התכנון והרישוי בישראל. אנו סבורים כי יש להמשיך ולקדם בשלב ראשון את החקיקה בתחום הרישוי, המהווה חסם בירוקרטי עיקרי בו נתקלים אזרחי המדינה, ולפצל מן החקיקה הנוכחית את פרק התכנון, על שלל בעיותיו, אשר יידון בנפרד".

ההפגנה התקיימה אחרי ארבעה שבועות רצופים בהם הציבה החברה להגנת הטבע משמרות מחאה וחלוקת חומר הסברה נגד הרפורמה בכל רחבי הארץ, מקצרין בצפון ועד חצבה בדרום, כולל בתל אביב, ירושלים, חיפה, באר שבע ומודיעין. ההפגנה התקיימה בהשתתפות:

החברה להגנת הטבע | תנועת עמ"י | צעירי הבית היהודי - מפד"ל החדשה | השומר הצעיר | התנועה לאיכות השלטון | האגודה לזכויות האזרח | מטה מאבק הנכים | האגודה לצדק חלוקתי | במקום | הקשת הדמוקרטית המזרחית | התנועה לחיים בכבוד | ידיד | ירושלים | שבי"ל | חיים וסביבה | אדם טבע ודין | גרינפיס | אל"ס | ידידי כדור הארץ | ישראל בשביל אופניים | אופניים בשביל ירושלים | תחבורה היום וחר | מגמה ירוקה | המועצה לשימור אתרים | אדם וים | מכון דש"א | מכון ערבה | מרכז השל | האגודה לצדק סביבתי | שתי"ל | מכללת רידמן | מכללת דוד ילין | המנהלים הקהילתיים בירושלים | מטה המאבק בהפרטת הקרקעות | איגוד נשים אקדמאיות | התנועה הירוקה | צעירי האיחוד הלאומי | המשמרת הצעירה של העבודה | מרצ | צעירי קדימה.

ראוי לציין כי אין מדובר בכל הקבוצות המרכיבות את הקואליציה הרחבה שהתגבשה כנגד הרפורמה בתכנון.

הכח הציבורי - עליית הקבוצות המקומיות לשמירת השטחים הפתוחים

החברה להגנת הטבע היא גוף ציבורי הפועלת עם הציבור ולמען הציבור לשימור הטבע והסביבה. במקביל אל החברה להגנת הטבע ובעידודה פועלים אלפי פעילים מקומיים המאגדים כארגונים, עמותות, ועדי פעולה וקבוצות אזרחים אכפתיים.

שלל האיומים הסביבתיים, הצצים כפטריות אחרי הגשם על סף ביתנו ובסביבתנו הקרובה, מחייבים אותנו כאזרחים להתארגן ולהתאגד וללחום את מלחמתנו לקידום האינטרסים המקומיים לאיכות החיים והסביבה ולהגנה על הנוף והטבע שלנו. **יחד - בשילוב מאמץ ציבורי כוחנו עולה בעשרות מונים.**

מאמץ משותף של אנשים וקהילות, עם ניסיון וידע מקומיים לצד תמיכה חיצונית של ארגונים ועמותות מקצועיות, יכול להניב הצלחות רבות ומשמעותיות, גם ברמה הארצית והלאומית.

להלן כמה דוגמאות של מאבקים המובלים ע"י פעילים וארגונים מקומיים:

<< מושבי הצפון - רפורמה בענף הלול

העמותה להצלת המשק החקלאי משפחתי וענף ההטלה ביישובי הצפון והגליל, ארגונים להגנת בעלי-חיים, האגודה לצדק חלוקתי.

<< שמורת נחל שגור (קניון בית הכרם)

הקואליציה למען שמורת נחל שגור הכוללת ארגוני סביבה וחברה יהודיים וערבים בגליל והפורום האזרחי למען בקעת בית הכרם.

<< חוף בצת - מלונאות

ציבור תושבים מן הגליל המערבי וארגוני סביבה.

<< נחל בצת - המאבק להצלת הנחל ולהשבת שפיעתו הטבעית

ציבור תושבים מן הגליל המערבי וארגוני סביבה.

<< תמרת - הרחבת הישוב לגן לאומי

תושבי הישוב התומכים בניצול עתודות פיתוח קיימות ביישוב ועיבוי ללא פגיעה בשטחים פתוחים.

<< מגידו - שדה תעופה בינלאומי

קואליציה של המועצה האזורית מגידו ועמותות סביבה מקומיות וארציות כנגד התכניות להקמת שדה משלים לנתב"ג בעמק יזרעאל.

<< כביש 6 (חוצה ישראל) מצפון ליוקנעם

ארגונים מקומיים וארציים שפועלת במשך שנים לקידום חלופות לכביש, כגון שדרוג מערכת הכבישים הקיימת.

<< צמצום שטחי שמורות טבע בגללובע

60 מדענים מבכירי האקולוגים בישראל.

<< עתלית - תוכנית מתאר

עמותת "כחול ירוק" של תושבי האיזור הפועלת לשימור בריכות המלח.

<< חולות קיסריה - תוכניות פיתוח לבניה, סלילה ותשתיות

ועד התושבים בקיסריה הפועל לשמירת השטחים הפתוחים הסובבים את היישוב.

<< חיבור קידוחי הגז "תמר" ו"דלית" למערכת ההולכה הארצית בדור

לאור הלחץ הציבורי שהפעילו תושבי האזור והרשויות המקומיות חוף הכרמל, זכרון יעקב, ג'סר אזרקא ופורידיס הוסר האיום של חיבור קידוחי הגז "תמר" ו"דלית" למערכת ההולכה הארצית באזור חוף הכרמל.

<< חריש - הרחבת תחומי השיפוט לשטחים פתוחים נרחבים

ועד הפעולה למען חריש ירוקה וועד התושבים של ואדי עארה חריש ותושבי המועצה האזורית מנשה.

<< נתניה, פארק השרון ונחל אלכסנדר - כביש 20

חלק מיישובי המועצה האזורית עמק חפר וארגוני סביבה.

<< המסדרון הירוק של צפון קדימה וכביש 561 המזרחי

קבוצת "בלוטים" פורום ציבורי מקומי של תושבים בקדימה - צורן.

<< בריכות חורף במחוזות תל אביב והמרכז - לחצי פיתוח והעדר הגנה סטטוטורית

צוות מורים, עובדים ותלמידים בבית הספר החקלאי "הכפר הירוק" בצומת גלילות.

<< חוף פלמחים - כפר נופש

הועד להצלת חוף פלמחים ואלפי תושבי היישובים העירוניים והכפריים באזור.

<< גבעות הכורכר של נס ציונה, ראשון לציון ורחובות -תוכניות פיתוח וחוסר אכיפה

פורום גבעות הכורכר בנס ציונה ויישובי הסביבה.

<< רחובות - בינוי במזרח העיר

ועד התושבים "מרחבי רחובות".

<< הרחבת אלעד

תושבי אלעד הפועלים כנגד היוזמות לפגיעה בשטחים הפתוחים בהרחבת העיר למסדרון אקולוגי חשוב.

<< מודיעין-כביש 4

תושבים ממודיעין מכבים רעות שהגישו השנה עתירה מנהלית לבית המשפט המחוזי, וביקשו לערוך תכנון מחדש לקטע הכביש החוצה את נחל ענבה.

<< ירושלים - איומי בנייה תמידיים על הרי ירושלים

הארגונים "ירושלים בת קיימא" וועדי פעולה נוספים בעיר ירושלים.

<< מבשרת ציון - קידום פיתוח בפתחת נחל חלילים

חוגי הסיור של החברה להגנת הטבע במבשרת ציון.

<< גבעות בית שמש - בנייה ופיתוח

תושבים ותיקים וחדשים בבית שמש וברמת בית שמש.

<< חבל עדולם - הפקת נפט מפצלי שמן

מטה המאבק "בשביל עדולם" והמועצה האזורית מטה יהודה.

<< חולות אשדוד - אזור תעשייה הדרומי מס' 4

הפורום הציבורי לאיכות הסביבה באשדוד.

<< כסיף - הקמת ישוב עירוני חדש

תושבי ערד הפועלים כנגד היוזמה להקמת הישוב החדש כסיף.

<< ישובים חדשים בפתחת ניצנה - ניצנית

תושבי פתחת ניצנה הפועלים כנגד היוזמה להקמת ניצנית.

<< מצפה רמון - בנייה על שפת המכתש

תושבי מצפה רמון הפועלים כנגד יוזמות הפיתוח בשפת המכתש, החרדים לצביונו וייחודו של הישוב.

<< ים המלח - תעלת הימים

קואליציית ארגוני סביבה שמטרתה לשמור על ים המלח כחלק מאזור השבר הסורי אפריקאי שבתחום ישראל, כמרחב של ערכי טבע ייחודיים.

<< חולות סמר - כריית חול

ארגון סבב"ע (סביבה בריאה בערבה) ומתנ"ס חבל אילות, עשרות מתושבי אילת והערבה ופעילי סביבה באזור הנאבקים ביוזמת מינהל מקרקעי ישראל לחידוש כריית החול.

<< בקעת תמנע - הקמת אתר תיירות ונופש

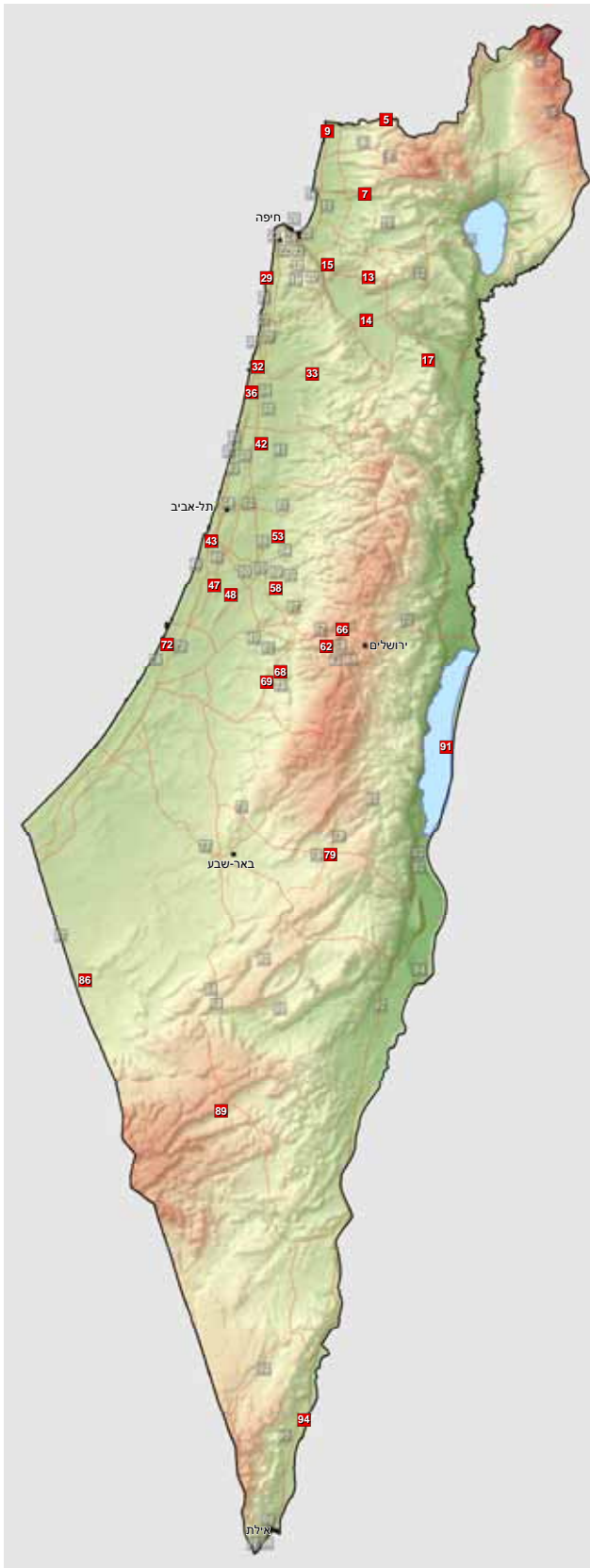
תושבי חבל אילות והועד להצלת עמק ססגון הפועלים כנגד יוזמה להקמת תיירות ונופש בבקעת תמנע.

הקמת קבוצה מקומיות לשמירת השטחים הפתוחים - איך עושים את זה?

1. **מגייסים ועד פעילים גדול שירכו וינהל את המאבק.** מתחלקים לתתי ועדות שלכל אחת אחריות נושאית אחרת.
2. **לומדים לעומק את הסוגייה הסביבתית שמטרידה אתכם.** אפשר ורצוי לפנות לסיוע וייעוץ מקצועי מארגונים סביבתיים כדוגמת החברה להגנת הטבע, אדם טבע ודין, חיים וסביבה וארגוני סביבה ונוספים.
3. **מגבשים אסטרטגיית פעולה מקצועית** - פניה לוועדות תכנון, ערכאות משפטיות וצעדים נוספים בהתאם לסוגייה הסביבתית.
4. **יוצרים כוח ציבורי תומך באמצעות השיפה לקהל רחב ככל האפשר,** כמה אפשרויות: פרסום בעיתונות מקומית, חלוקת עלוני מידע לתיבות הדואר, מעבר מבית לבית וגיוס תומכים ופעילים נוספים, הפצת סטיקרים, תליית מודעות ובאנרים בנקודות מרכזיות, הקמת דף קבוצה בפייסבוק ו/או הקמת אתר אינטרנט למאבק, קיום אירוע פתוח לקהל הרחב ועוד.
5. **מבססים ומשמרים את הקהל התומך** ע"י איסוף כתובות מייל, הכנת רשימות תפוצה אינטרנטיות והפצת עדכונים שוטפים במייל ובאתר.
6. **מפעילים את הכוח הציבורי בהתאם לתוכנית הפעולה** - על ידי גיוס הפעילים והתומכים לפעילויות אקטיביות כמו גיוס כוחות מקצועיים בהתנדבות (מתכננים, עורכי דין, כלכלנים, מדענים, עובדים קהילתיים ועוד) ותומכים נוספים, התייצבות בדיוני ועדות, גיוס חברי כנסת פעילים, הפגנות, משמרות מחאה ועוד.
7. **שומרים על המשכיות ופעולה לאורך זמן** (גם על "אש קטנה") עד להשגת התוצאה המיוחלת.

בהצלחה!

הכוח הציבורי: מאבקים המובלים ע"י פעילים וארגונים מקומיים

5	העמותה להצלת המשק החקלאי משפחתי וענף ההטלה ביישובי הצפון והגליל, ארגונים להגנת בעלי-חיים, האגודה לצדק חלוקתי
7	הקואליציה למען שמורת נחל שגור הכוללת ארגוני סביבה וחברה יהודיים וערבים בגליל והפורום האזרחי למען בקעת בית הכרם
9	חוף בצת- ציבור תושבים מן הגליל המערבי וארגוני סביבה
13	תמרת- תושבי הישוב התומכים בניצול עתודות פיתוח קיימות ביישוב ועיבוי ללא פגיעה בשטחים פתוחים.
14	קואליציה של המועצה האזורית מגידו ועמותות סביבה מקומיות וארציות כנגד התכניות להקמת שדה משלים לנתב"ג בעמק יזרעאל.
15	כביש 6- ארגונים מקומיים וארציים שפועלת במשך שנים לקידום חלופות לכביש, כגון שדרוג מערכת הכבישים הקיימת.
17	גלבע- 60 מדענים מבכירי האקולוגים בישראל.
29	עתלית- עמותת "כחול ירוק" של תושבי האיזור הפועלת לשימור בריכות המלח.
32	ועד התושבים בקיסריה הפועל לשמירת השטחים הפתוחים הסובבים את היישוב.
33	ועד הפעולה למען חריש ירוקה וועד התושבים של ואדי עארה חריש ותושבי המועצה האזורית מנשה.
36	כביש 20- חלק מיישובי המועצה האזורית עמק חפר וארגוני סביבה.
42	קבוצת "בלוטיס" פורום ציבורי מקומי של תושבים בקדימה - צורן.
43	צוות מורים, עובדים ותלמידים בבית הספר החקלאי "הכפר הירוק" בצומת גלילות.
47	פורום גבעות הכורכר בנס ציונה ויישובי הסביבה.
48	ועד התושבים "מרחבי רחובות".
53	תושבי אלעד הפועלים כנגד היוזמות לפגיעה בשטחים הפתוחים בהרחבת העיר למסדרון אקולוגי חשוב.
58	תושבים ממודיעין מכבים רעות שהגישו השנה עתירה מנהלית לבית המשפט המחוזי, וביקשו לערוך תכנון מחדש לקטע הכביש החוצה את נחל ענבה.
62	הארגונים "ירושלים בת קיימא" וועדי פעולה נוספים בעיר ירושלים.
66	חוגי הסיור של החברה להגנת הטבע במבשרת ציון.
68	תושבים ותיקים וחדשים בבית שמש וברמת בית שמש.
69	מטה המאבק "בשביל עדולם" מהמועצה האזורית מטה יהודה.
72	הפורום הציבורי לאיכות הסביבה באשדוד.
79	תושבי ערד הפועלים כנגד היוזמה להקמת הישוב החדש כסיף.
86	תושבי פתחת ניצנה הפועלים כנגד היוזמה להקמת ניצנית.
89	תושבי מצפה רמון הפועלים כנגד יוזמות הפיתוח בשפת המכתש, החרדים לצביונו וייחודו של הישוב.
91	קואליציית ארגוני סביבה שמטרתה לשמור על ים המלח כחלק מאזור השבר הסורי אפריקאי שבתחום ישראל, כמרחב של ערכי טבע ייחודיים.
94	ארגון סב"ע (סביבה בריאה בערבה) ומתנ"ס חבל אילות, עשרות מתושבי אילת והערבה ופעילי סביבה באזור הנאבקים ביוזמת מינהל מקרקעי ישראל לחידוש כריית החול.

4. איומים לשנת 2011 על פי בתי הגידול

למרות שטחה הקטן יחסית של מדינת ישראל, התברכה הארץ במגוון רב של בתי גידול בין הצפון למדבר, המאכלס מגוון רב של מינים שונים.

בישראל מוכרים כיום כ- 2800 מינים של צמחי בר, יותר מ- 500 מיני עופות, כ- 100 מיני יונקים, כ- 100 מיני זוחלים, אלפי מינים של חסרי חוליות ועוד.

מגוון מינים זה נפרש על פני בתי גידול שונים ומרכיב מערכות אקולוגיות, אשר כולן יחד מהוות את המגוון הביולוגי של ישראל. המגוון הביולוגי מעניק לאדם שירותים חשובים המהווים את הבסיס לקיומנו - מחמצן ומים, דרך מזון ולבוש, ועד שירותי חינוך ומורשת תרבותית.

אולם מאז תחילת המהפכה התעשייתית, האיום על המגוון הביולוגי בישראל, כמו גם בעולם כולו, הולך ומחריף. בין הסיבות לכך ניתן למנות את האבדן של בתי גידול טבעיים וקיימים, חדירת מינים פולשים הדוחקים את המינים המקומיים, צייד, זיהום מים וקרקע ועוד.

עיקר האיום נובע מפעילות אנושית אינטנסיבית, כמו בנייה, סלילת כבישים, פיתוח התעשייה, הכשרת שטחי חקלאות, ועוד. בשל כך, יותר ויותר מינים נעלמים בהדרגה מנוף ארצנו.

מאז שנות ה- 50 נכחדו כ- 75 מינים של צמחי בר בארץ, ומספר לא קטן של חולייתנים אשר כבר נעלמו לחלוטין מהטבע הישראלי.

להלן הגורמים המרכזיים המשפיעים על המגוון הביולוגי בישראל:

<< שינוי בשימושי קרקע

גורם מרכזי להרס וקטיוע של בתי גידול, ולכן מהווה את הגורם המרכזי בפגיעה במגוון הביולוגי.

הרס בית הגידול משמעותו הפיכת המערכת הטבעית, אשר בה מתקיימים מכלול התהליכים הביולוגיים (שמחלקם נהנה האדם) למערכת שונה (שטח עירוני, חקלאי, תשתית וכד') אשר אליה לא מותאמים האורגניזמים ולכן גם השירותים האקולוגיים ששטח זה תמך בו בעבר - משתנים ונעלמים.

קטיוע בין בתי גידול מצמצם את השטח האפקטיבי לקיום אוכלוסיה מתרבה של יצורים, ומביא לפגיעות גדולה יותר של המערכת האקולוגית: צמצום השונות הגנטית ועקב כך הגדלת הפגיעות מקטסטרופות, ריבוי של "נישואי קרובים" ולכן צבירה של פגמים גנטיים, וצמצום היכולת של המערכת הטבעית להשתקם מעקות טבעיות. דוגמא בולטת לכך היא שריפת הענק שהשתוללה בכרמל לאחרונה. צפוי כי מרבית בעלי החיים יחזרו לשטח השרוף משטחים טבעיים סמוכים שלא נשרפו, ומצויים בציפות לשטח השרוף. אם האזור השרוף היה מבודד וקטיוע מכל עבריו - לא היתה לבעלי חיים יכולת לחזור ולאכלס את השטח הפגוע.

לפעילות פיתוח חלק מרכזי בשינוי שימושי קרקע, ובה עוסק דו"ח זה, הנוגע לתוכניות פוגעניות במערכת התכנון, הניקוז והחקלאות.

עם זאת, גורמים נוספים הקשורים לפעילות האדם מהווים גם הם כוחות מניעים (drivers) לפגיעה במגוון הביולוגי. מרביתם קשורים קשר כזה או אחר גם למערכת התכנון:

<< מינים פולשים

אורגניזמים שחדרו, לעיתים קרובות בסיוע האדם, למערכות אקולוגיות ומהווים בהם גורם זר. בגלל העדר מנגנוני בקרה טבעיים (כמו טורפים, טפילים וכד') מתפשטים המינים הפולשים וגורמים לפגיעה קשה במגוון הביולוגי, בעקבות תחרות על משאבים מול המינים המקומיים (למשל תחרות על מקומות קינון), שינוי של בית הגידול (למשל ייצוב חולות), טריפה של מינים מקומיים ועוד.

העלייה בסחר העולמי לישראל והעדר חקיקה למניעת חדירת מינים פולשים, שתייצר למנגנוני בקרה ופיקוח על סחר זה גורמים לעליה בחדירת מינים פולשים למערכות האקולוגיות שלנו. לחדירה זו מסייעים תהליכים נוספים, כמו פגיעה והפרה של הקרקע בעקבות פעולות פיתוח ותשתיות, שינויי אקלים המעודדים פלישת מינים טרופיים, והעדר מנגנון יעיל של ביעור מינים פולשים לאחר חדירתם. החברה להגנת הטבע מקיימת זו השנה השנייה פרויקט למיגור המינים הפולשים בחולות מישור החוף, בעזרת מערכת החינוך המקומית.

הגדרות קפדניות בהליכי התכנון יכולות לסייע לצמצם את חדירתם התפשטותם של מינים פולשים, לדוגמה על ידי וידוא של שיקום אקולוגי ותחזוקה לאורך שנים לאחר ביצוע פעולת פיתוח של תשתית בשטח הפתוח.

<< מינים מתפרצים

פעילות האדם גורמת לשינויים בומינות המזון בשטחים הפתוחים - תופעה המעודדת מינים מקומיים לחרוג מגבול תפוצתם וממספריהם הנורמטיביים, ולהפוך ל"מינים מתפרצים".

מינים אלה גורמים לנזק למערכת האקולוגית ולעיתים קרובות לנזקי חקלאות ומחלות. דוגמאות בולטות למינים כאלה הם תן זהוב, עורב אפור, אנפית בקר ועוד. פעולות סניטציה בשטחים הפתוחים המקטינה את זמינות המזון למינים המתפרצים יכולה לצמצם משמעותית את פגיעתם. לפתרון של הבעיה נדרשת רגולציה תחת חקיקה לסניטציה, אך גם כאן למערכת התכנון כלים משלימים להנחות להגברת הסניטציה - לדוגמה בלולים, שטחים חקלאיים, מטמנות פסולת, בסיסי צבא ועוד.

<< שינויי אקלים

לשינוי בשימושי קרקע השפעה משמעותית על ההתחממות הגלובלית, ולמערכת התכנון יכולת לסייע לצמצום השפעה זו על ידי עידוד של ערים יעילות, צמצום הפרבור והשימוש ברכב פרטי, עידוד תחבורה ציבורית, והשפעה על מערך האנרגיה (למשל התנגדות לתחנה פחמית) יחד עם שימור שטחים פתוחים מקבעי פחמן דו חמצני (כמו יער אלעד או שטחים פתוחים מאוימים אחרים).

התחממות כדור הארץ משפיעה לא רק על האדם, אלא גם על המערכות האקולוגיות. מינים מסוימים, בדגש על עופות נודדים, כבר נצפים כמשנים את תפוצתם, תזמון הנדידה והרבייה שלהם, בניסיון להתאים עצמם לשינויי האקלים.

שינויים אלה מהווים אתגר מיוחד למערכת התכנון, מכיוון שיש לבחון מחדש את התאמת השטחים המוגנים בתוכניות המתאר ליעודם - לאור תנועה אפשרית של מיני בעלי חיים במרחב, בניסיון של הפרטים להישאר בטווח הטמפרטורה המתאים להם, וכן לאור הצורך האפשרי ביצירת שטחים מוגנים חדשים לצומח לאור השינוי בתנאים. חשיבות רבה נודעת לפיכך גם לשימור שטחים פתוחים שאינם מוגנים ולמסדרונות אקולוגיים, כאזורי מעבר להפצה של מינים אלה בתהליך התאמתם לשינויי האקלים, על מנת לשמר את הגמישות התכנונית של התאמת מערך השטחים המוגנים לשינויי האקלים.

<< ניצול יתר

העלייה בגודל האוכלוסייה וברמת החיים, יחד עם ניהול כושל של משאבי הטבע, גורמים גם לניצול יתר של משאבים. שינויי אקלים הגורמים לזמינות שונה של משאבי מים ומזון מהווים גם הם גורם המקשה על ניהול משאבי הטבע.

דוגמה בולטת היא משאב המים - מדיניות הפוגעת בראש ובראשונה בבתי גידול לחים כמו נחלים, מעיינות, בריכות חורף וביצות. ניצול יתר של משאבי הדגה בכנרת ובים התיכון מביאים חלק מרכיבי המערכת האקולוגית אל סף תהום, ומאיימים על יכולותיה לספק שירותים חיוניים לאדם.

ניצול יתר של מי הירדן וים המלח הביא לירידת מפלס ים המלח, ולתופעת הבולענים. תופעות אלה הביאו למצב קיצון את תשתית המלונאות והתיירות על גדת הים הנמוך בעולם.

מערכת התכנון עוסקת בנושאי משאבי טבע וניצולם במסגרת תוכניות מתאר ארציות העוסקות במתקני התפלה, בפתרונות למלונאות בים המלח, כריה וחציבה, אנרגיות מתחדשות ועוד. החברה להגנת הטבע פועלת במסגרת מהלכי תכנון אלה לקידום פתרונות ברי קיימא להספקת משאבי טבע בישראל, ובראשם ניצול בר קיימא של משאבי המים, הקרקע והאנרגיה.

שנת העטלף

שנת 2011 מוכרזת בעולם כ"שנת העטלף". עטלפים מהווים כשליש מיונקי הבר של ישראל - 33 מינים, ונפוצים בכל רחבי ישראל. העטלפים מהווים טורף טבעי חשוב למינים שונים של חרקים מעופפים ופרוקי רגליים אחרים, וככאלה הם מדביר ביולוגי חשוב ביותר - בעיקר כנגד חרקים המעופפים בלילה.

למרות חשיבותם, זכו העטלפים במשך שנים להגנה מועטה ולפגיעה רבה כתוצאה מהעדר היכרות והתייחסות ראויה, שהובילו לא אחת ליחסי ציבור שלילים. כתוצאה מכך, בוצעו פעולות הדברה קשות לאורך שנים כחלק ממשק חקלאי, שגרמו לפגיעה רבה באוכלוסיותיהם, וכיום מרביתם מצויים בסכנת הכחדה.

בשנים האחרונות מתאוששות חלק מהאוכלוסיות, ונעשות פעולות להגנה ושיקום אתרי המסתור שלהם. כך לדוגמה שיתוף פעולה ייחודי עם מערכת הביטחון מאפשר התאמת מוצבים נטושים בבקעת הירדן כאתרי מסתור לעטלפים.

יש לזכור כי העטלפים מעניקים לאדם שירותים יקרי ערך כמדבירים ביולוגיים, אך קיומם נסמך על בתי גידול מתפקדים. אם נשכיל לשמר את בתי הגידול הטבעיים, ואת מקומות המסתור של העטלפים - מערות, מבנים נטושים וסדקים - נמשיך לראותם מעופפים בשמי הלילה, וייתכן שנודקק לשימוש פחות בחומרי הדברה.

להלן האיומים בתחום התכנון והבניה בחלוקה לפי בתי הגידול באזורי הארץ השונים:

מחוזות צפון וחיפה

<< החרמון - הר החרמון מהווה מערכת אקולוגית ייחודית העומדת בפני עצמה. הר זה הוא הגבוה בהרי ישראל, ובשל גובהו מתקיימים בו תנאים אקלימיים וגיאומורפולוגיים שאינם נמצאים בשום מקום אחר בישראל. בהר התפתחה מערכת צומח וחי בעלת חשיבות אדירה, בשל הריכוז הגבוה של מינים אנדמיים, מינים נדירים ובסכנת הכחדה, ובשל ערכם הנופי הגדול. מספר רב של בעלי חיים וצמחים נמצאים אך ורק בחרמון. ניתן לציין מספר מינים האנדמיים לחרמון, כגון צפע חרמון, ומספר מינים נדירים ביותר הנמצאים אך ורק בחרמון - חצוצרן חרמון, כרכן חלק ועוד.

ראו איומים בדו"ח:

1. חרמון - לחצי פיתוח

2. נמרוד - הקמת ישוב חדש בחרמון

3. רמת הגולן - טורבינות רוח

<< בית גידול חופי - כולל מישור החוף הצפוני (עכו) וחוף כרמל. מתאפיין בחולות נודדים, חולות מיוצבים למחצה, צמחיית חוף ייחודית ורכסי כורכר. שפכי נחלים לים התיכון יוצרים מיקרו-מערכות טבעיות ייחודיות ורגישות במיוחד. מינים רבים של בעלי חיים וצמחים מאפיינים חברות חוליות, וחלקם הגדול נמצאים בסכנת הכחדה. בין בעלי החיים ניתן לציין את גרביל החוף, צב ים חום המטיל בחוף, שחפית ים ושחפית גמדית. מישור החוף הצפוני נפגע בצורה קשה ביותר, בעיקר ע"י פיתוח וכתוצאה מחזירת מיני צומח פולשים.

ראו איומים בדו"ח:

9. חוף בצת - מלונאות

10. עכו - מגורים, מלונאות, מסחר ומרינה בחוף הדרומי

23. חיפה - מגדלי חוף כרמל

29. עתלית - תוכנית מתאר

30. ג'סר-א-זרקא - הרחבת תחום השיפוט

31. חוף הבונים - פיתוח חוף רחצה

32. חולות קיסריה - תוכניות פיתוח לבניה, סלילה ותשתיות **איום חדש**

<< המערכת הימית בחוף הים התיכון - במים הטריטוריאליים של ישראל מתקיימת מערכת אקולוגית עשירה ביותר, בעלת מגוון רב של תצורות גיאומורפולוגיות, מגוון ביולוגי גדול וריכוז גבוה של מינים בסכנת הכחדה. בשל העובדה שמערכת זו נסתרת מן העין, הפגיעה בה לאורך השנים היא קשה ביותר, וההגנה על המערכת הימית (על פי חוק באמצעות שמורות וחוקים להגנת חיות בר) פחותה לאין שיעור מההגנה על המערכות היבשתיות. המערכות הימיות נפגעו קשות כתוצאה מפיתוח, תשתיות, זיהום וניצול יתר (דייג). חופים חוליים מהווים מקומות הטלה לצבי הים, מינים בסכנת הכחדה, והחופים הסלעיים מהווים מערכת אקולוגית עשירה לחסרי חוליות ודגה. כיום מאימת המערכת האקולוגית במזרח התיכון באופן משמעותי כתוצאה מפלישה ביולוגית מאסיבית דרך תעלת סואץ, של מינים טרופיים מהים האדום שהתבססו בים התיכון ("מהגרים לספסיאניים").

ראו איומים בדו"ח:

10. עכו - מגורים, מלונאות, מסחר ומרינה בחוף הדרומי

26. חיפה - מקורות לחומרי מילוי למסוף נמל המפרץ **איום חדש**

<< חורש ים תיכוני - רוב האזורים ההרריים בצפון הארץ (גליל עליון ותחתון, כרמל) היו מכוסים במקור בחורש ים תיכוני. חורש זה עשיר הן במערכות צומח מפותחות והן במגוון אדיר של בעלי חיים. בין בעלי החיים הנדירים ניתן לציין את קמטן החורש, לטאה ירוקה ונמנמן העצים.

ראו איומים בדו"ח:

5. מושבי הצפון - רפורמה בענף הלול

6. הרחבת מעלות וכפר ורדים - לחצי פיתוח על החורש הים תיכוני בגליל

8. נחל כזיב - גשר **איום חדש**

12. יער בית קשת - הסרת הגנות סטטוטוריות

13. תמרת - הרחבת הישוב לגן לאומי **איום חדש**

15. כביש 6 (חוצה ישראל) מצפון ליוקנעם

16. הסדרת חוות בודדים בגליל

17. צמצום שטחי שמורות טבע בגליל

18. פארק הכרמל - שריפות יער, תוכניות שיקום וממשק למזעור נזקי שריפה **איום חדש**

19. פארק הכרמל - התפשטות עוספיה ודלית אל כרמל

20. פארק הכרמל - כביש 672 עוקף עוספיה ודלית אל כרמל

21. פארק הכרמל - חיפה, בנייה למגורים ומלונאות בנחל נדר

28. תאורת כבישים - "זיהום אור" **איום חדש**

33. חריש - הרחבת תחומי השיפוט לשטחים פתוחים נרחבים

<< בתי גידול לחים - בעמקי הצפון העשירים יחסית במים מתקיימים בתי גידול לחים רבים ומגוונים: נחלי איתן ואכזב, מעיינות, בריכות חורף ואגן הכינרת. בעלי חיים וצמחים נדירים רבים מתקיימים בבתי גידול אלה, רבים מתוכם מינים אנדמיים ובסכנת הכחדה עולמית, וביניהם טריטון פסים, סלמנדרה מצויה ולוטר. החשיבות של בתי הגידול הלחים בישראל גבוהה במיוחד בשל הימצאותם במרחב יובשני. בתי הגידול הלחים בצפון נפגעו קשה כתוצאה מייבוש, ניקוז, זיהום ופגיעת מינים פולשים (נוטריו, דגים אקזוטיים שהתפשטו מהמערכות החקלאיות ומתהליכי ממשק בנחלים).

ראו איומים בדו"ח:

- 4. טבריה - לחצי פיתוח על חופי הכנרת
- 7. שמורת נחל שגור (קניון בית הכרם) **איום חדש**
- 10. מתקן התפלת מים מליחים בכפר מסריק **איום חדש**
- 21. פארק הכרמל - חיפה, בנייה למגורים ומלונאות בנחל נדר
- 24. חיפה - התייבשות נחל סעדיה **איום חדש**
- 25. חיפה - נמל המפרץ על חשבון נחל הקישון
- 29. עתלית - תוכנית מתאר
- 30. ג'סר-א-זרקא - הרחבת תחום השיפוט
- 31. חוף הבונים - פיתוח חוף רחצה

<< בתות וחורש פתוח - בבתי גידול אלה מגוון של צומח וחי המאפיין נוף פתוח ללא עצים, או בעל עצים פזורים בדלילות יחסית. מרחבים אלה מצויים בצפון ישראל בגולן, בגליל וברמות מנשה. באזורים אלה בולטים מינים רבים של זוחלים, עופות ויונקים, שחלקם מצויים בסכנת הכחדה בישראל, וחלקם אנדמיים, כדוגמת פפיון הרים וחומט נקוד. באזורים רבים בית גידול זה נפגע קשות כתוצאה מפיתוח, הרחבת תשתיות, נטיעות והרחבת שטחי חקלאות.

ראו איומים בדו"ח:

- 3. רמת הגולן - טורבינות רוח
- 13. תמרת - הרחבת הישוב לגן לאומי **איום חדש**
- 15. כביש 6 (חוצה ישראל) מצפון ליוקנעם
- 18. פארק הכרמל - שריפות יער, תוכניות שיקום וממשק למזעור נזקי שריפה **איום חדש**
- 28. תאורת כבישים - "זיהום אור" **איום חדש**
- 33. חריש - הרחבת תחומי השיפוט לשטחים פתוחים נרחבים

מחוז מרכז

<< בתות - ציד הגבעות המזרחי, בשוליו המערביים של השומרון ובשוליים המזרחיים של גוש דן, מהווה חלק קריטי מהמסדרון האקולוגי הארצי, מאחר והוא מחבר בין החבל הים תיכוני לבין החבל המדברי. באזור המרכז קיימים מספר טיפוסים בתות - בתות ים תיכוניות ובתות עשבוניות. בתות אלה ישנם מיני צומח וחי אופייניים למקומות חיות פתוחים ונטולי עצים. בין הבולטים - פפיון הרים, סלעית קיץ וצבי ארצישראלי. מאחר וזהו אחד מבתי הגידול המאוימים ביותר בישראל, בתות המרכז ישנו ריכוז גבוה של מינים בסכנת הכחדה. בית גידול זה נפגע קשות מפיתוח, תשתיות, נטיעות וחקלאות.

ראו איומים בדו"ח:

- 51. יער חורשים - הרחבת כפר ברא, מאגר "מקורות"
- 53. הרחבת אלעד
- 54. ציד הגבעות - כריה וחציבה **איום חדש**
- 56. בריכות בן שמן
- 57. מודיעין - הרחבת בניה על הגבעות הדרומיות
- 58. מודיעין-כביש 4

<< בתי גידול לחים - בעבר, המעיינות והנחלים שמקורם באקוויפר ההר ובאקוויפר החוף, שפעו מים וסיפקו את צרכי המערכות האקולוגיות בבתי הגידול הלחים: נחלים, מעיינות, ביצות, בריכות חורף, שפכי נחלים ועוד. בתי גידול אלה עשירים במיני צומח וחי אופייניים, וחשיבותם רבה במיוחד עקב המצאותם באזור יובשני. בבתי הגידול הלחים מספר רב של מינים אנדמיים, חלקם הגדול בסכנת הכחדה. בבית גידול זה בולטים מספר מיני דו חיים כמו קרפדה ירוקה, טריטון הפסים, חפרית מצויה ועוד. בתי הגידול הלחים במרכז הארץ נפגעו קשות כתוצאה מייבוש, ניקוז, זיהום וחדירת מינים פולשים.

ראו איומים בדו"ח:

- 35. בריכות עין החורש בנחל אלכסנדר - מאגרי מים
- 36. נתניה, פארק השרון ונחל אלכסנדר - כביש 20
- 39. ביצת ה"פאליק" בפולג - תוכניות ניקוז
- 40. פארק הפולג - כביש רוחב 551
- 43. בריכות חורף במחוזות תל אביב והמרכז - לחצי פיתוח והעדר הגנה סטטוטורית
- 44. פי גלילות-רצועת הנופש
- 49. שורק - הסדרת נחלים באמצעות רשות הניקוז
- 52. ירקון - פיתוח בשטח נחל ירקון
- 59. מסילה רביעית באיילון - השפעות סביבתיות
- 61. מאגרי מים - שמשון בשורק

<< חולות - חולות מישור החוף אשר מקורם ברמות אבן החול של סודן, והוסעו לים בנהר הנילוס, מתאפיינים בחולות נודדים, חולות מיוצבים למחצה וצמחיית חוף ייחודית. מינים רבים של בעלי חיים וצמחים מאפיינים חברות חוליות, וחלקם הגדול נמצאים בסכנת הכחדה. החולות הם בית הגידול המאכלס את המספר הגבוה ביותר של צומח אנדמי ביחס לכל בית גידול אחר בישראל. בעבר חולות החוף תמכו במערכת אקולוגית עשירה, שכללה מיני צומח וחי רבים. כיום, חולות מישור החוף נפגעו קשות כתוצאה מפיתוח ומתשתיות, נטיעת צומח לייצוב חולות ומהפסקת רעייה, ונתרו רק שרידים אחרונים למערכות האקולוגיות. בחולות מישור החוף נמצאים כמה מבעלי החיים והצמחים הנדירים ביותר בישראל, לדוגמא: כח אפור, מריון חולות, ציפורנית חופית ועוד. גם שרידים אלה שנתרו - מאויימים קשות ע"י המשך פיתוח וע"י מיני צומח פולשים המשתלטים על המערכות האקולוגיות.

ראו איומים בדו"ח:

37. נתניה- כביש וינגייט

45. חולות חולון - בינוי

46. חולות ראשון לציון-מינים פולשים ובינוי

<< רכסי הכורכר והחמרה - שלושה רכסי כורכר קיימים במקביל לחוף הים במרחקים משתנים. ברכסים חילופים בין סלעי כורכר לאדמת חמרה, אשר שניהם מהווים תצורה המבוססת על גרגרי חול מלוכדים ברמות שונות. כתוצאה מהמבנה הגיאומורפולוגי המיוחד, התפתחה על הרכסים מערכת אקולוגית הכוללת מספר מיני צומח נדירים ביותר, שהבולט בהם הוא אירוס הארגמן. רכסי הכורכר נפגעו בצורה אנושה בכל מרכז הארץ כתוצאה מפיתוח ותשתיות, ובשל חוסר אכיפה. כיום נותרו רק שרידים אחרונים לחברות האקולוגיות המיוחדות האלה.

ראו איומים בדו"ח:

34. פארק השרון ונחל אלכסנדר - כביש 9

36. נתניה, פארק השרון ונחל אלכסנדר - כביש 20

37. נתניה- כביש וינגייט

44. פי גלילות-רצועת הנופש

46. חולות ראשון לציון-מינים פולשים ובינוי **איום חדש**

47. גבעות הכורכר של נס ציונה, ראשון לציון ורחובות -תוכניות פיתוח וחוסר אכיפה

48. רחובות - בינוי במזרח העיר **איום חדש**

49. שורק - הסדרת נחלים באמצעות רשות הניקוז

<< המערכת הימית בחוף הים התיכון - במים הטריטוריאליים של ישראל מתקיימת מערכת אקולוגית עשירה ביותר, בעלת מגוון רב של תצורות גיאומורפולוגיות, מגוון ביולוגי גדול וריכוז גבוה של מינים בסכנת הכחדה. בשל העובדה שמערכת זו נסתרת מן העין, הפגיעה בה לאורך השנים היא קשה ביותר, וההגנה על המערכת הימית (על פי חוק באמצעות שמורות וחוקים להגנת חיות בר) פחותה לאין שיעור מההגנה על המערכות היבשתיות. המערכות הימיות נפגעו קשות כתוצאה מפיתוח, תשתיות, זיהום וניצול יתר (דייג). חופים חוליים מהווים מקומות הטלה לצבי הים, מינים בסכנת הכחדה, והחופים הסלעיים מהווים מערכת אקולוגית עשירה לחסרי חוליות ודגה. כיום מאוימת המערכת האקולוגית במזרח התיכון באופן משמעותי כתוצאה מפלישה ביולוגית מאסיבית דרך תעלת סואץ, של מינים טרופיים מהים האדום שהתבססו בים התיכון ("מהגרים לספסיאניים").

ראו איומים בדו"ח:

38. נתניה-מרינה **איום חדש**

59. מסילה רביעית באילון - השפעות סביבתיות **איום חדש**

מחוז ירושלים

<< חורש ים תיכוני - חלק ניכר מהאזורים ההרריים במרכז הארץ היו מכוסים במקור בחורש ים תיכוני. חורש זה עשיר הן במערכות צומח מפותחות והן במגוון בעלי חיים אדיר. בין בעלי החיים הנדירים ניתן לציין את קמטן החורש, מחרוזן וסמור. החורש נפגע קשות ע"י התיישבות, חקלאות, כריתה ונטיעת יערות ורעיית יתר.

ראו איומים בדו"ח:

62. ירושלים - איומי בנייה תמידיים על הרי ירושלים

63. נחל רפאים - גדר ההפרדה

64. גבעת יעל (מורדות וולג'ה)-בינוי

65. הרי ירושלים - כביש הטבעת המערבית

66. מבשרת ציון - קידום פיתוח בפתחת נחל חלילים

67. קריית יערים - הרחבת הישוב **איום חדש**

68. גבעות בית שמש- בנייה ופיתוח

69. חבל עדולם - הפקת נפט מפצלי שמן **איום חדש**

70. הסדרת חוות בודדים בהרי יהודה

<< בתות וחורש פתוח - בבתי גידול אלה מגוון של צומח וחי המאפיין נוף פתוח ללא עצים או בעל עצים פזורים בדלילות יחסית. בולטים במיוחד מספר מיני זוחלים ועופות, שהם בסכנת הכחדה בישראל וחלקם אנדמיים: פפיון הרים וחומט נקוד. בית גידול זה נפגע קשות ע"י פיתוח, תשתיות, נטיעות, רעייה וחקלאות.

ראו איומים בדו"ח:

62. ירושלים - איומי בנייה תמידיים על הרי ירושלים

63. נחל רפאים - גדר ההפרדה

64. גבעת יעל (מורדות וולג'ה)-בינוי

65. הרי ירושלים - כביש הטבעת המערבית

67. קריית יערים - הרחבת הישוב

68. גבעות בית שמש- בנייה ופיתוח

69. חבל עדולם - הפקת נפט מפצלי שמן

70. הסדרת חוות בודדים בהרי יהודה

71. ואדי קלט - גדר ההפרדה

מחוז דרום

<< חולות - חולות מישור החוף הדרומי אשר מקורם בנילוס מתאפיינים בחולות נודדים, חולות מיוצבים למחצה, צמחיית חוף ייחודית ורכסי כורכר. כמו כן, שפכי הנחלים לים התיכון יוצרים מיקרו-מערכות טבעיות ייחודיות ורגישות במיוחד. מינים רבים של בעלי חיים וצמחים מאפיינים חברות חוליות וחלקם הגדול נמצאים בסכנת הכחדה. בעבר חולות החוף תמכו במערכת אקולוגית עשירה, שכללה מיני צומח וחי רבים. כיום, חולות מישור החוף נפגעו קשות כתוצאה מפיתוח ומתשתיות, ונותרו רק שרידים אחרונים למערכות האקולוגיות.

ראו איומים בדו"ח:

72. חולות אשדוד - אזור תעשייה הדרומי מס' 4

73. הרובע המיוחד באשדוד - תוכנית מתאר

74. חולות ניצנים - כפר נופש

<< בתות ספר ומישורי לס - בתי גידול מיוחדים ורגישים במיוחד, מהווים את אזור החיץ בין החבל הים תיכוני לבין החבל המדברי. בתי גידול אלה מכילים ריכוז גבוה של מינים נדירים ומינים בסכנת הכחדה, שחלקם אנדמיים, הן מיני צומח והן מינים מן החי, ביניהם שנונית באר שבע, חוברת, ירבע גדול וקטת חדת זנב. אזורים אלה נפגעו בצורה אנושה ע"י התיישבות לא מוסדרת, פיתוח חקלאי, נטיעות ורעיית יתר.

ראו איומים בדו"ח:

75. אתר תיירות ונופש ביער להב "חוות שבדרון"

76. צפון הנגב - הכשרה סיטונאית של בניה בלתי חוקית במגד הבדואי

77. באר שבע - הרחבת העיר צפונה

78. סובב ערד וחבל יתיר - ישובים חדשים

79. כסיף - הקמת ישוב עירוני חדש

80. ערד, ירוחם ומצפה רמון - מתחמי מדבר תיירותיים

81. מדבר יהודה - גדר ההפרדה

<< חולות - באזור זה שני טיפוסים מערכות חוליות: חולות מערב הנגב, המהווים שלוחה של חולות סיני, וחולות מבודדים ברחבי הנגב והערבה. למערכות החוליות ערכיות אקולוגיות גבוהה ביותר, עם מספר רב של מינים אנדמיים ובסכנת הכחדה. במיוחד בולטים מכרסמים, זוחלים ועופות כמו מריון מדבר, עכן חרטומים וחוכרה. שטחי החולות נפגעו קשות ע"י פיתוח, חקלאות, תשתיות ופגיעה במשטר הרעייה (רעיית יתר או רעיית חסר). כמו כן באזורים מסוימים מיני צומח פולשים משתלטים על המערכות האקולוגיות.

ראו איומים בדו"ח:

86. ישובים חדשים בפתחת ניצנה - ניצנית, חלוצית 3

87. חולות הנגב המערבי- כביש 10

92. הרחבת שטחי עיבוד חקלאי בשטחים פתוחים רגישים בנגב ובערבה

94. חולות סמר - כריית חול

<< הר הנגב - הרכס הגבוה החוצה את הנגב מתאפיין בתצורות גיאומורפולוגיות מרשימות ובמערכות אקולוגיות רגישות, בשל מרחביו הגדולים יחסית ובשל המגוון הרב של בתי גידול המרכיבים מערכת זו. באזור זה מצויים מספר מיני עופות ויונקים בסכנת הכחדה כמו עיט זהוב, נמר, יעל צוקים וצבי הנגב. מרחב זה נפגע בעיקר מפיתוח תשתיות, חקלאות, כרייה וחציבה ופעילות צבאית.

ראו איומים בדו"ח:

80. ערד, ירוחם ומצפה רמון - מתחמי מדבר תיירותיים

86. ישובים חדשים בפתחת ניצנה - ניצנית, חלוצית 3

87. חולות הנגב המערבי- כביש 10

88. רמת נגב - כפר נופש בתוך ערוץ מדברי ואתר עתיקות "העיר האבודה"

89. מצפה רמון - בנייה על שפת המכתש

90. אורון-צין - תכניות כרייה ב'ארץ בראשית'

93. עובדה - אזור תעשייה ואחסנה ליד שדה תעופה

<< הערבה - הערבה כולה מהווה אקוטון (אזור מעבר או חיץ אקולוגי) בין הרכס הגבוה של הר הנגב וסיני, לבין חצי האי ערב וירדן. בערבה מגוון רב של בתי גידול נדירים ומיוחדים - חולות, מלחות, סוואנות שיטים, מישורי ציריים (חמאדות) ועוד. בערבה מתקיים מגוון גבוה של בעלי חיים וצמחים בסכנת הכחדה: אלימון, סבכי שיטים, תחמס נובי, עכן גדול וחרדון צב. האיום הגדול ביותר על המערכת האקולוגית בערבה הוא פיתוח חקלאי, היוצר פגיעה בבתי הגידול הטבעיים, קיטוע בתי הגידול המקומיים ואתרי אכלוס למינים צפוניים ומלווי אדם, הנשענים על אזורים אלה כבסיס להרחבת תפוצתם לשטח המדברי.

ראו איומים בדו"ח:

84. כיכר סדום - מלחת סדום

90. אורון-צין - תכניות כרייה ב'ארץ בראשית'

91. ים המלח - תעלת הימים

92. הרחבת שטחי עיבוד חקלאי בשטחים פתוחים רגישים בנגב ובערבה

93. עובדה - אזור תעשייה ואחסנה ליד שדה תעופה

94. חולות סמר - כריית חול

95. בקעת תמנע - הקמת אתר תיירות ונופש

<< מפרץ אילת - בים סוף ובמפרץ אילת מתקיימת אחת המערכות האקולוגיות העשירות ביותר בעולם, שניתן להקבילה ליערות הגשם של האמזונס בסביבה היבשתית. במערכת זאת מגוון אדיר של דגים, רכיכות (אלמוגים), חסרי חוליות אחרים ועוד. במהלך העשורים האחרונים המערכת האקולוגית במפרץ אילת נפגעה קשות כתוצאה מפעילות אדם, הכוללת זיהום, ניצול יתר (דג), פיתוח ועוד.

ראו איומים בדו"ח:

97. אילת - מלונאות בחוף אלמוג

98. אילת - מתחם נחל שלמה בחוף הדרומי

בית גידול חופי:
חולות קיסריה- תכניות פיתוח לבניה,
תשתיות והתפלה.
(איום מספר 32)

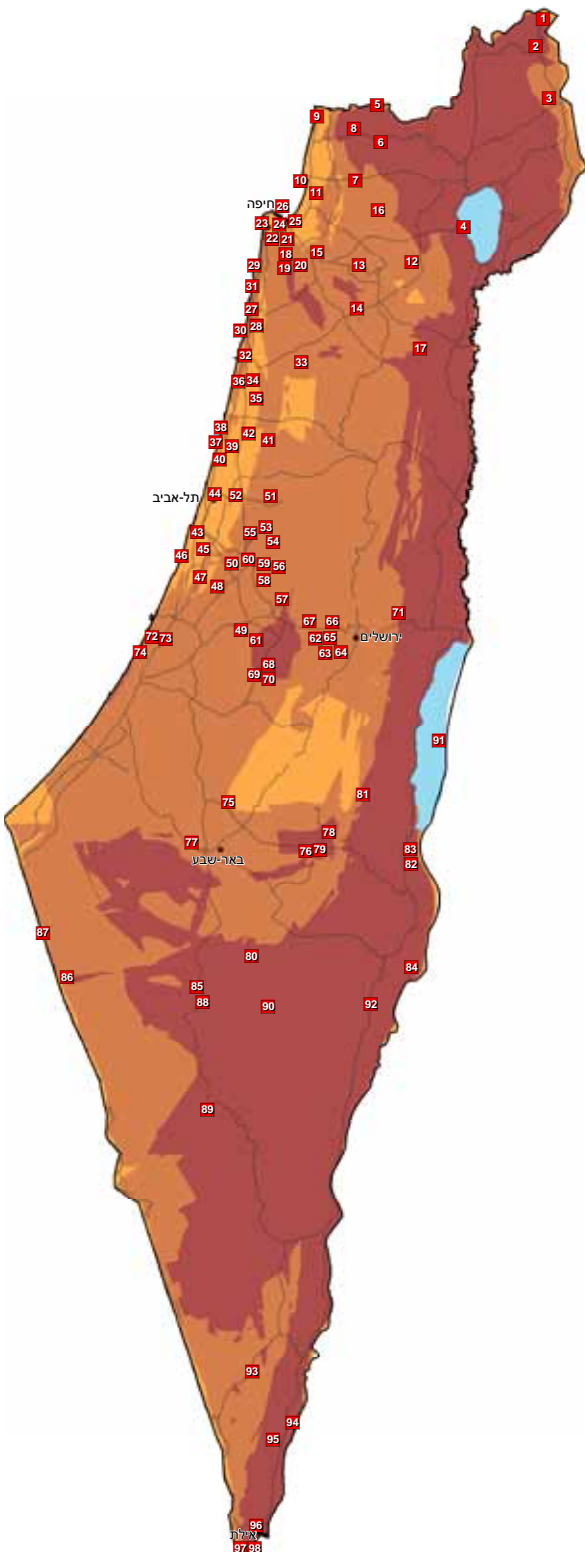

בתות:
הרחבת אלעד
(איום מספר 53)

הערבה:
בקעת תמנע (צילום: לביא ארצי)
(איום מספר 95)

מפת האיומים ביחס למספר מינים בסכנת הכחדה

מספר מינים בסכנת הכחדה

1-10

10-15

15 ומעלה

- 1 | חרמון - לחצי פיתוח
- 2 | נמרוד - הקמת ישוב חדש בחרמון
- 3 | רמת הגולן - טורבינות רוח
- 4 | טבריה - לחצי פיתוח על חופי הכנרת
- 5 | מושבי הצפון - רפורמה בענף הלול
- 6 | הרחבת מעלות וכפר ורדים - לחצי פיתוח על החורש הים תיכוני בגליל
- 7 | שמורת נחל שגור (קניון בית הכרם) חדשו
- 8 | נחל כזיב - גשר חדשו
- 9 | חוף בצת - מלונאות
- 10 | עכו - מגורים, מלונאות, מסחר ומרינה בחוף הדרומי
- 11 | מתקן התפלת מים מליחים בכפר מסריק חדשו
- 12 | יער בית קשת - הסרת הגנות סטטוטוריות
- 13 | תמרת - הרחבת הישוב לגן לאומי חדשו
- 14 | מגידו - שדה תעופה בינלאומי
- 15 | כביש 6 (חוצה ישראל) מצפון ליקונעם
- 16 | הסדרת חוות בודדים בגליל
- 17 | צמאום שטחי שמורות טבע בגליל
- 18 | פארק הכרמל - שריפות יער, תוכניות שיקום וממשק למזעור נזקי שריפה חדשו
- 19 | פארק הכרמל - התפשטות עופספיה ודלית אל כרמל
- 20 | פארק הכרמל - כביש 672 עוקף עופספיה ודלית אל כרמל
- 21 | פארק הכרמל - חיפה, בנייה למגורים ומלונאות בנחל נדר
- 22 | חיפה - כביש הרכס
- 23 | חיפה - מגדלי חוף כרמל
- 24 | חיפה - התייבשות נחל סעדיה חדשו!
- 25 | חיפה - נמל המפרץ על חשבון נחל הקישון
- 26 | חיפה - מקורות לחומרי מילוי למסוף נמל המפרץ חדשו
- 27 | חיפה - חיטום הרכבת חדשו!
- 28 | תאורת כבישים - "זיהום אור" חדשו
- 29 | עתלית - תוכנית מתאר
- 30 | ג'סר-א-זרקא - הרחבת תחום השיפוט
- 31 | חוף הבונים - פיתוח חוף רחצה
- 32 | חולות קיסריה - תוכניות פיתוח לבניה, סלילה ותשתיות חדשו
- 33 | חריש - הרחבת תחומי השיפוט לשטחים פתוחים נרחבים
- 34 | פארק השרון ונחל אלכסנדר - כביש 9
- 35 | בריכות עין החורש בנחל אלכסנדר - מאגרי מים
- 36 | נתניה, פארק השרון ונחל אלכסנדר - כביש 20
- 37 | נתניה - כביש יוגניט
- 38 | נתניה-מרינה חדשו
- 39 | ביצת הפליק" בפולג - תוכניות ניקוח
- 40 | פארק הפולג - כביש רוחב 551
- 41 | השרון - כביש 554
- 42 | המסדרון הידוק של צפון קדימה וכביש 561 המזרחי
- 43 | בריכות חורף במחוזות תל אביב והמרכז - לחצי פיתוח והעדר הגנה סטטוטורית
- 44 | פ'גלילת - רצועת הנופש
- 45 | חולות חולון - בינוי
- 46 | חולות ראשון לציון - מינים פולשים ובינוי חדשו
- 47 | גבעות הכורכר של נס ציונה, ראשון לציון ורחובות - תוכניות פיתוח וחוסר אכיפה
- 48 | רחובות - בינוי במזרח העיר חדשו
- 49 | שורק - הסדרת נחלים באמצעות רשות הניקוח
- 50 | לוד - הרחבת העיר מערבה
- 51 | יער חורשים - הרחבת כפר ברא, מאגר "מקורות"
- 52 | ירקון - פיתוח בשטח נחל ירקון חדשו
- 53 | הרחבת אלעד
- 54 | ציר הגבעות - כריה וחציבה חדשו
- 55 | כביש רוחב 461
- 56 | בריכות בן שמן
- 57 | מודיעין - הרחבת בניה על הגבעות הדרומיות
- 58 | מודיעין - כביש 4
- 59 | מסילה רביעית באילון - השפעות סביבתיות חדשו
- 60 | מושבי מחוז מרכז - פעילות לא חקלאית בנחלות
- 61 | מאגרי מים - שמשון בשורק
- 62 | ירושלים - איומי בנייה תמדיים על הרי ירושלים
- 63 | נחל דפאים - גדר ההפרדה
- 64 | גבעת יעל (מורדות וולגה) - בינוי
- 65 | הרי ירושלים - כביש הטבעת המערבית
- 66 | מבשרת ציון - קידום פיתוח בפתחת נחל חלילים
- 67 | קריית יערים - הרחבת הישוב חדשו
- 68 | גבעות בית שמש - בנייה ופיתוח
- 69 | חבל עדולם - הפקת נפט מפצלי שמן חדשו!
- 70 | הסדרת חוות בודדים בהרי יהודה
- 71 | ואדי קלט - גדר ההפרדה
- 72 | חולות אשדוד - אזור תעשייה הדרומי מס' 4
- 73 | הרובע המיוחד באשדוד - תוכנית מתאר חדשו
- 74 | חולות ניצנים - כפר נופש
- 75 | אתר תיירות ונופש ביער להב "חות שבדרון" חדשו!
- 76 | צפון הנגב - הכשרה סיוטואית של בניה בלתי חוקית במגור הבדואי
- 77 | באר שבע - הרחבת העיר צפונה
- 78 | סובב ערד וחבל יתיר - ישובים חדשים חדשו!
- 79 | כסיף - הקמת ישוב עירוני חרדי חדש
- 80 | ערד, ירוחם ומצפה רמון - מתחמי מדבר תיירותיים
- 81 | מדבר יהודה - גדר ההפרדה
- 82 | ים המלח - בריכה מס' 5 במפעלי ים המלח
- 83 | ים המלח - בריכה מס' 6 במפעלי ים המלח
- 84 | כיכר סדום - מלחת סדום
- 85 | הסדרת חוות בודדים בנגב
- 86 | ישובים חדשים בפתחת ניצנה - ניצנית, חלוצית 3
- 87 | חולות הנגב המערבי - כביש 10
- 88 | רמת נגב - כפר נופש בתוך ערוץ מדברי ואתר עתיקות "העיר האבודה" חדשו!
- 89 | מצפה רמון - בנייה על שפת המכתש
- 90 | אורון-צין - תכניות כרייה בארץ בראשית'
- 91 | ים המלח - תעלת הימים
- 92 | הרחבת שטחי עיבוד חקלאי בשטחים פתוחים רגישים בנגב ובערבה
- 93 | עובדה - אזור תעשייה ואחסנה ליד שדה תעופה חדשו!
- 94 | חולות סמר - כריית חול
- 95 | בקעת תמנע - הקמת אתר תיירות ונופש
- 96 | אילת - שכונת רמת בגין
- 97 | אילת - מלונאות בחוף אלמוג
- 98 | אילת - מתחם נחל שלמה בחוף הדרומי חדשו!

5. איומים לשנת 2011 על פי תהליכי פיתוח שונים ומגוונים

בדו"ח אשר בוחן את החלטות רשויות המדינה ביחס לשטחים הפתוחים בישראל, שהוציא לאחרונה מכון דש"א מפורטים עקרונות מנחים לשמירה על השטחים הפתוחים, המבטאים את חזון המדיניות לשמירה על המרחב הפתוח.

עקרונות אלו מהווים אבן בוחן שלפיה נבחנות מידת ההתאמה של המדיניות הרצויה למדיניות הננקטת בפועל, ויישומה הלכה למעשה.

במסגרת חזון המדיניות נמנים העקרונות הבאים:

- הכוונת עיקר הפיתוח אל המרחבים העירוניים, תוך שמירה על רצף השטח הפתוח, בכלל זה מניעת הקמת מוקדי פיתוח חדשים וצמצום תופעת זחילת הפיתוח העירוני והפרבור.
- חיזוק מעמדם של שטחים פתוחים בכלל ושימור שטחים בעלי חשיבות סביבתית גבוהה בפרט.
- שמירה על המגוון הביולוגי ועל קיומם של מסדרונות אקולוגיים.
- שמירה על הנוף והקרקע בשטחים החקלאיים, ובכלל זה מתן תמרוץ חיובי לחקלאים המקיימים חקלאות ידידותית לסביבה ולנוף.
- הבטחת קיומם של שטחים ציבוריים פתוחים בכמות, באיכות ובנגישות נאותים לכלל הציבור.
- הגדלת מעורבות הציבור בהליכי התכנון וקבלת ההחלטות.
- שימת דגש לשימור ערכי הטבע והנוף בנגב ובגליל, לאור ייחודם ורגישותם ולנוכח הכוונה להפנות פיתוח בהיקפים גדולים לאזורים רגישים אלה.

כמו בשנים הקודמות, גם השנה בולט פער בין מדיניות התכנון המוצהרת לבין התנהלות גורמי משרדי הממשלה השונים בפועל.

להלן איומים בחלוקה לפי סוגי הפיתוח באזורי הארץ השונים:

מגורים - התיישבות חדשה

ראו איומים בדו"ח:

2. נמרוד - הקמת ישוב חדש בחרמון
16. הסדרת חוות בודדים בגליל
70. הסדרת חוות בודדים בהרי יהודה
76. צפון הנגב - הכשרה סיטונאית של בניה בלתי חוקית במגור הבדואי
78. סובב ערד וחבל יתיר - ישובים חדשים
79. כסיף - הקמת ישוב עירוני חדש
85. הסדרת חוות בודדים בנגב
86. ישובים חדשים בפתחת ניצנה - ניצנית, חלוצית 3

* ראו: http://www.deshe.org.il/_Uploads/dbsAttachedFiles/OliReport2009.pdf

מגורים ופיתוח עירוני - זחילה עירונית

ראו איזמים בדו"ח:

6. הרחבת מעלות וכפר ורדים - לחצי פיתוח על החורש הים תיכוני בגליל
19. פארק הכרמל - התפשטות עוספיה ודלית אל כרמל
21. פארק הכרמל - חיפה, בנייה למגורים ומלונאות בנחל נדר
23. חיפה - מגדלי חוף כרמל
29. עתלית - תוכנית מתאר
30. ג'סר-א-זרקא - הרחבת תחום השיפוט
32. חולות קיסריה - תוכניות פיתוח לבניה, סלילה ותשתיות **איום חדש**
33. חריש - הרחבת תחומי השיפוט לשטחים פתוחים נרחבים
43. בריכות חורף במחוזות תל אביב והמרכז - לחצי פיתוח והעדר הגנה סטטוטורית
44. פי גלילות-רצועת הנופש
45. חולות חולון - בינוי
46. חולות ראשון לציון-מינים פולשים ובינוי **איום חדש**
47. גבעות הכורכר של נס ציונה, ראשון לציון ורחובות-תוכניות פיתוח וחוסר אכיפה
48. רחובות - בינוי במזרח העיר **איום חדש**
50. לוד - הרחבת העיר מערבה
51. יער חורשים - הרחבת כפר ברא, מאגר "מקורות"
53. הרחבת אלעד
57. מודיעין - הרחבת בניה על הגבעות הדרומיות
62. ירושלים - איזמי בנייה תמידיים על הרי ירושלים
64. גבעת יעל (מורדות וולגה)-בינוי
66. מבשרת ציון - קידום פיתוח בפתחת נחל חלילים
67. קריית יערים - הרחבת הישוב **איום חדש**
68. גבעות בית שמש- בנייה ופיתוח
72. חולות אשדוד - אזור תעשייה הדרומי מס' 4
73. הרובע המיוחד באשדוד - תוכנית מתאר **איום חדש**
77. באר שבע - הרחבת העיר צפונה
80. ערד, ירוחם ומצפה רמון - מתחמי מדבר תיירותיים
89. מצפה רמון - בנייה על שפת המכתש
96. אילת - שכונת רמת בגין
98. אילת - מתחם נחל שלמה בחוף הדרומי **איום חדש**

פיתוח תשתיות תחבורה

ראו איומים בדו"ח:

14. מגידו - שדה תעופה בינלאומי
15. כביש 6 (חוצה ישראל) מצפון ליוקנעם
18. פארק הכרמל - שריפות יער, תוכניות שיקום וממשק למזעור נזקי שריפה **איום חדש**
20. פארק הכרמל - כביש 672 עוקף עוספיה ודלית אל כרמל
22. חיפה - כביש הרכס
24. חיפה - התייבשות נחל סעדיה **איום חדש**
25. חיפה - נמל המפרץ על חשבון נחל הקישון
26. חיפה - מקורות לחומרי מילוי למסוף נמל המפרץ **איום חדש**
27. חיפה - חישמול הרכבת
28. תאורת כבישים - "זיהום אור" **איום חדש**
32. חולות קיסריה - תוכניות פיתוח לבניה, סלילה ותשתיות **איום חדש**
34. פארק השרון ונחל אלכסנדר - כביש 9
36. נתניה, פארק השרון ונחל אלכסנדר - כביש 20
37. נתניה- כביש וינגייט
40. פארק הפולג - כביש רוחב 551
41. השרון - כביש 554
42. המסדרון הירוק של צפון קדימה וכביש 561 המזרחי
55. כביש רוחב 461
58. מודיעין-כביש 4
59. מסילה רביעית באילון - השפעות סביבתיות **איום חדש**
65. הרי ירושלים - כביש הטבעת המערבית
87. חולות הנגב המערבי- כביש 10
93. עובדה - אזור תעשייה ואחסנה ליד שדה תעופה **איום חדש**

פיתוח תשתיות- אנרגיה, אוצרות טבע, בטחון

ראו איומים בדו"ח:

3. רמת הגולן - טורבינות רוח
32. חולות קיסריה - תוכניות פיתוח לבניה, סלילה ותשתיות **איום חדש**
46. חולות ראשון לציון-מינים פולשים ובינוי **איום חדש**
54. ציד הגבעות - כריה וחציבה **איום חדש**
63. נחל רפאים - גדר ההפרדה

- 69. חבל עדולם - הפקת נפט מפצלי שמן **איום חדש**
- 71. ואדי קלט - גדר ההפרדה
- 81. מדבר יהודה - גדר ההפרדה
- 82. ים המלח - בריכה מס' 5 במפעלי ים המלח
- 83. ים המלח - בריכה מס' 6 במפעלי ים המלח
- 90. אורון-צין - תכניות כרייה ב'ארץ בראשית'
- 91. ים המלח - תעלת הימים
- 94. חולות סמר - כריית חול

פיתוח תשתיות- משק המים

ראו איומים בדו"ח:

- 7. שמורת נחל שגור (קניון בית הכרם) **איום חדש**
- 11. מתקן התפלת מים מליחים בכפר מסריק **איום חדש**
- 24. חיפה - התייבשות נחל סעדיה **איום חדש**
- 32. חולות קיסריה - תוכניות פיתוח לבניה, סלילה ותשתיות **איום חדש**
- 35. בריכות עין החורש בנחל אלכסנדר- מאגרי מים
- 39. ביצת ה"פאליק" בפולג- תוכניות ניקוז
- 46. חולות ראשון לציון-מינים פולשים ובינוי **איום חדש**
- 49. שורק - הסדרת נחלים באמצעות רשות הניקוז
- 51. יער חורשים - הרחבת כפר ברא, מאגר "מקורות"
- 56. בריכות בן שמן
- 59. מסילה רביעית באיילון - השפעות סביבתיות **איום חדש**
- 61. מאגרי מים - שמשון בשורק

פיתוח כפרי, חקלאי ויערני

ר' איומים בדו"ח:

- 5. מושבי הצפון - רפורמה בענף הלול
- 12. יער בית קשת - הסרת הגנות סטטוטוריות
- 13. תמרת - הרחבת הישוב לגן לאומי **איום חדש**
- 17. צמצום שטחי שמורות טבע בגלובע
- 18. פארק הכרמל - שריפות יער, תוכניות שיקום וממשק למזעור נזקי שריפה **איום חדש**
- 47. גבעות הכורכר של נס ציונה, ראשון לציון ורחובות-תוכניות פיתוח וחוסר אכיפה
- 49. שורק - הסדרת נחלים באמצעות רשות הניקוז

- 52. ירקון - פיתוח בשטח נחל ירקון **איום חדש**
- 60. מושבי מחוז מרכז - פעילות לא חקלאית בנחלות
- 61. מאגרי מים - שמשון בשורק
- 75. אתר תיירות ונופש ביער להב "חוות שבדרון" **איום חדש**
- 84. כיכר סדום - מלחת סדום
- 92. הרחבת שטחי עיבוד חקלאי בשטחים פתוחים רגישים בנגב ובערבה

פיתוח תיירותי

ר' איומים בדו"ח:

- 1. חרמון - לחצי פיתוח
- 4. טבריה - לחצי פיתוח על חופי הכנרת
- 8. נחל כזיב - גשר **איום חדש**
- 9. חוף בצת - מלונאות
- 10. עכו - מגורים, מלונאות, מסחר ומרינה בחוף הדרומי
- 23. חיפה - מגדלי חוף כרמל
- 31. חוף הבונים - פיתוח חוף רחצה
- 38. נתניה-מרינה **איום חדש**
- 46. חולות ראשון לציון-מינים פולשים ובינוי **איום חדש**
- 52. ירקון - פיתוח בשטח נחל ירקון **איום חדש**
- 74. חולות ניצנים - כפר נופש
- 75. אתר תיירות ונופש ביער להב "חוות שבדרון" **איום חדש**
- 80. ערד, ירוחם ומצפה רמון - מתחמי מדבר תיירותיים
- 88. רמת נגב - כפר נופש בתוך ערוץ מדברי ואתר עתיקות "העיר האבודה" **איום חדש**
- 89. מצפה רמון - בנייה על שפת המכתש
- 95. בקעת תמנע - הקמת אתר תיירות ונופש
- 97. אילת - מלונאות בחוף אלמוג
- 98. אילת - מתחם נחל שלמה בחוף הדרומי **איום חדש**

6. איומים מערכתיים וממשלתיים לשנת 2011

הרפורמה בחוק התכנון והבנייה

העובדה שמדינת ישראל הולכת להיות בשנים הקרובות המדינה המערבית הצפופה בעולם, מחייבת תכנון כולל וראייה ארוכת טווח. במסגרת הרפורמה המתוכננת בתכנון ובבניה, ישנה כוונה להעביר סמכויות נרחבות מהועדות המחוזיות לידי הועדות המקומיות עד כדי ביטולן. פעולה זו עתידה לערער קשות את חוסנה וחוקה של מערכת התכנון בישראל, וסופה שתפגע אנושות באיכות התכנון, איכות הסביבה והשטחים הפתוחים ובסופו של דבר באיכות חיינו.

לרפורמה בתכנון ובבניה, לא נערך כלל שימוע ציבורי. הרפורמה מספקת "פתרונות", עוד קודם שנערך ניתוח מסודר והתקיים דיון מעמיק ביחס לשורשי הבעיה. לפי טיוטת החוק, הרפורמה המוצעת אינה עושה צעדים משמעותיים לטובת הגברת השקיפות בהליכי התכנון והרחבת שתוף הציבור, שהם אבני היסוד של מערכת תכנון בריאה ואיכותית בכל מדינה מערבית. יתרה מזו - המבנה המסתמן של מערכת התכנון אף יחמיר את המצב, שכן כל קבלת החלטות תתנקז לוועדה אחת בלבד הנשלטת על ידי נציגים פוליטיים, ללא נציגים של החברה האזרחית.

הניסיון מלמד כי חלק גדול מן הרעות החולות של מערכת התכנון נובע דווקא מהוועדות המקומיות, שחלקן נגוע בפוליטיזציה, שחיתות וחוסר יכולת לאכוף את חוקי התכנון והבניה, זאת בשל הקשר הבעייתי בין נבחרי הציבור המקומיים לבין ציבור בוחריו. כיוון שהרפורמה מבקשת להגדיל בצורה משמעותית את כוחן של הוועדות המקומיות, תגדל עד מאד הסכנה לשחיתות.

מצב זה מחזק את חשיבותה של ההיררכיה במערכת התכנון, וקיומה של בקרת תכניות על ידי הוועדות המחוזיות, כבלם וכגורם מאזן. אין ספק כי יש מקום לחזק ולשפר את מערכת התכנון, אך המהלך המקודם כעת אינו ראוי ולא אחראי. כפי שהיא מקודמת כיום, הרפורמה בתכנון לא תפתור את הבעיות הקיימות אלא תיצור בעיות חדשות, וביניהן חיזוק האיומים על שטחים פתוחים ברחבי ישראל.

ראו הרחבה בפרק 2 העוסק בבחינת ההצלחות של שנת 2010 בראי הרפורמה הצפויה בחוק התכנון והבניה.

מדיניות מקרקעין - במלאת שנה לרפורמה במקרקעי ישראל והקמת רשות המקרקעין

לעיתים רבות ממשלת ישראל משתמשת בקרקע הציבורית כאמצעי תשלום ומתן הטבות לקבוצות שונות. כך היה למשל בעבר בהסדר הקיבוצים ובמסגרת הניסיונות למציאת פתרונות קבע למתיישבי חבל עזה.

לאורך השנים התקבלו במועצת מקרקעי ישראל, מספר החלטות המעניקות זכויות בשטחים שאינם מיועדים לפיתוח בתוכניות המתאר המחוזיות והארציות, ובכך היוו תמריץ להפשרת קרקע חקלאית לבנייה בניגוד למדיניות התכנון.

דוגמה לכך הן החלטות מועצת מקרקעי ישראל מס' 717,727,737 שנודעו בשם "החלטות הבואינג", ובוטלו בפסיקות בית המשפט העליון, שנודעה כ"בג"צ הקרקעות". יש לזכור כי במועצה יושבים נציגים אשר רובם המכריע הם נציגי משרדי ממשלה שונים והקרן הקיימת לישראל, ואילו לציבור עצמו יש משקל מועט, אם בכלל, בקבלת החלטות על משאבי הקרקע היקרים של המדינה.

בשנה שעברה קידמה ממשלת ישראל באמצעות מהלך חפוז, שהתקיים הרחק מעיני הציבור, רפורמה מרחיקת לכת בניהול מקרקעי ישראל. רפורמה זו עלולה להפוך על פיה את המדיניות הקרקעית של מדינת ישראל. בנוסף למהלכים ראויים, הנדרשים לפישוט ניהול המקרקעין, כוללת הרפורמה המוצעת הסדרים מרחיקי לכת להפרטת הנכס הציבורי הנדיר והיקר ביותר בישראל - קרקעות המדינה. חלק מן ההסדרים מהווים סכנה של ממש לעתיד המרחב הציבורי בישראל, לגורל השטחים הפתוחים, לאיכות הסביבה והחיים במדינה, כמו גם לקשר הייחודי שבין אזרחי המדינה לארצם.

מהלך הרפורמה במקרקעי ישראל אשר קודם שנה שעברה בכנסת במהלך אישורו של חוק ההסדרים במשק לשנים 2009-2010 כורך יחדיו איומים והזדמנויות.

האיומים הם בעיקר ההפרטה והריכוזיות בניהול המקרקעין, תוך שינוי הרכבה של רשות המקרקעין (מועצת מנהל מקרקעי ישראל), כך שמשותפים בה משרדי הממשלה ללא כל ייצוג לנציגי ציבור. נציג ארגון הגג של ארגוני הסביבה הוא במעמד משקיף בלבד.

ההזדמנויות הן עצם ההגדרה בחקיקה של סמכויות רשות המקרקעין כגורם המנהל מקרקעין כמוצר ציבורי, הקמת קרן ציבורית לרכישת שטחים פתוחים הראויים להגנה ממלכתית מפיתוח והגדרה מדויקת לגבי סוג נכסי מקרקעין אשר אותם ראוי להפריט.

מהלכים רבים עדיין לא קודמו בשנת 2010. החברה להגנת הטבע ומכון ד"א יפעלו להקמת הקרן הציבורית לרכישת שטחים פתוחים הראויים להגנה וילוו עם הקמתה את פעילותה לטובת הגנה ממלכתית לשטחים פתוחים ערכיים.

לרשות המקרקעין (מינהל מקרקעי ישראל), "בנק הקרקעות" של המדינה, יש את הכלים והסמכות לנקוט פעולות קרקעיות אשר יביאו להגנה על שטחים פתוחים ערכיים. בכל הנוגע לפעילות רשות המקרקעין כגוף ממלכתי מנהל נכסי המקרקעין של המדינה, בולטת בחסרונה מדיניות ברורה ונחושה אשר תספק הגנה נאותה על השטחים הפתוחים, זאת במטרה להעמידם לטובת כלל הציבור כנכס ציבורי.

להלן איומים הקשורים בפעילות רשות המקרקעין (מינהל מקרקעי ישראל) באזורי הארץ השונים:

1. חרמון - לחצי פיתוח
2. נמרוד - הקמת ישוב חדש בחרמון
4. טבריה - לחצי פיתוח על חופי הכנרת
5. מושבי הצפון - רפורמה בענף הלול
9. חוף בצת - מלונאות
10. עכו - מגורים, מלונאות, מסחר ומרינה בחוף הדרומי
16. הסדרת חוות בודדים בגליל
23. חיפה - מגדלי חוף כרמל
29. עתלית - תוכנית מתאר
32. חולות קיסריה - תוכניות פיתוח לבניה, סלילה ותשתיות **איום חדש**
43. בריכות חורף במחוזות תל אביב והמרכז - לחצי פיתוח והעדר הגנה סטטוטורית
44. פי גלילות-רצועת הנופש
46. חולות ראשון לציון-מינים פולשים ובינוי **איום חדש**
48. רחובות - בינוי במזרח העיר **איום חדש**
50. לוד - הרחבת העיר מערבה
52. ירקון - פיתוח בשטח נחל ירקון **איום חדש**
53. הרחבת אלעד
54. ציר הגבעות - כריה וחציבה **איום חדש**
57. מודיעין - הרחבת בניה על הגבעות הדרומיות
60. מושבי מחוז מרכז - פעילות לא חקלאית בנחלות
62. ירושלים - איומי בנייה תמידיים על הרי ירושלים
66. מבשרת ציון - קידום פיתוח בפתחת נחל חלילים

איום חדש 67. קריית יערים - הרחבת הישוב

68. גבעות בית שמש- בנייה ופיתוח

איום חדש 69. חבל עדולם - הפקת נפט מפצלי שמן

70. הסדרת חוות בודדים בהרי יהודה

74. חולות ניצנים - כפר נופש

איום חדש 75. אתר תיירות ונופש ביער להב "חוות שבדרון"

76. צפון הנגב - הכשרה סיטונאית של בניה בלתי חוקית במגזר הבדואי

77. באר שבע - הרחבת העיר צפונה

איום חדש 78. סובב ערד וחבל יתיר - ישובים חדשים

79. כסיף - הקמת ישוב עירוני חדש

80. ערד, ירוחם ומצפה רמון - מתחמי מדבר תיירותיים

84. כיכר סדום - מלחת סדום

85. הסדרת חוות בודדים בנגב

86. ישובים חדשים בפתחת ניצנה - ניצנית, חלוצית 3

איום חדש 88. רמת נגב - כפר נופש בתוך ערוץ מדברי ואתר עתיקות "העיר האבודה"

89. מצפה רמון - בנייה על שפת המכתש

90. אורון-צין - תכניות כרייה ב'ארץ בראשית'

92. הרחבת שטחי עיבוד חקלאי בשטחים פתוחים רגישים בנגב ובערבה

איום חדש 93. עובדה - אוור תעשייה ואחסנה ליד שדה תעופה

94. חולות סמר - כריית חול

95. בקעת תמנע - הקמת אתר תיירות ונופש

96. אילת - שכונת רמת בגין

איום חדש 98. אילת - מתחם נחל שלמה בחוף הדרומי

פיתוח באמצעות תכנון המכשיר בדיעבד עבירות מקרקעין, ביוזמת גורמי ממשלה

בנייה בלתי חוקית, המתרחשת בין היתר בשטחים הפתוחים, הפכה זה מכבר ל"מכת מדינה". בשנת 2009 החלה מגמה ברורה של עבריינות בנייה בברכת גורמים ממשלתיים וממלכתיים כמוסדות המיישבים, ובראשם החטיבה להתיישבות. בניו בלתי חוקי המסכל את מטרות התכנון ומאיים על השטח הפתוח. האכיפה על עבירות בנייה כמעט ואינה קיימת, ובוודאי אינה מרתיעה די את מבצעי העבירות, או הופכת את עבירות הבנייה לבלתי משתלמות כלכלית. המצב מקומם במיוחד כאשר גורמים ממשלתיים הם אלה שמקדמים ומאשרים את הבנייה, הנעשית בניגוד לחוקי המדינה.

מנגנוני פיתוח הדוחקים את הציבור מהשתתפות בקבלת ההחלטות התכנוניות

הליכי תכנון בהם אין לציבור ייצוג ראוי בעת קבלת החלטות, הם איום מתמיד על כמות, רציפות ואיכות השטחים הפתוחים בישראל. בישראל ישנה מגמת שקיפות ושיתוף הציבור ההולכת וגוברת בשנים האחרונות במוסדות התכנון, ומצד שני בולטים מנגנונים הפוכים אשר נועדו לצמצם ככל הניתן מעורבות זו. בין מנגנונים אלה ניתן למנות את:

● הוועדה למתקנים בטחוניים (הולמ"ב), אשר הוקמה בשנות ה-60 ובשנים האחרונות אנו עדים לניצול לרעה של סמכויותיה הגורפות.

● ועדת "השניים" של צמד הגופים: משרד התיירות ומינהל מקרקעי ישראל, המאשרת מיזמי תיירות בזבוניים בקרקע שאינם צמודי דופן ליישובים קיימים ועל שטחים פתוחים רגישים. על אף שהיא איננה ועדת תכנון, להחלטותיה בשנים האחרונות ניכרת השפעה גדולה על דמות המרחבים הפתוחים בנגב ובערבה.

● ועדת הפרוגרמות של משרד החקלאות, המאשרת תוספות של קרקעות על חשבון שטחים פתוחים רגישים. על אף שהיא איננה ועדת תכנון, להחלטותיה בשנים האחרונות ניכרת השפעה גדולה על דמות המרחבים הפתוחים בנגב ובערבה.

● במסגרת חוק ההסדרים של שנת 2002 הוקמה הוועדה הארצית לתשתיות לאומיות (הות"ל) לקידום הליכי תכנון מזורזים לתוכניות תשתית לאומית. להבדיל מהול"לים (ועדות לבניה למגורים), ועדה תכנונית זו אושרה בכנסת ישראל כשינוי חקיקה קבוע. בחוק ההסדרים לשנים 2009-2010 הוצע להרחיב סמכויות הות"ל גם לתכניות למגורים, תעסוקה, תיירות, מלונאות ולכרייה וחציבה. החברה להגנת הטבע התנגדה בכנסת למהלך מאחר ותכניות הנדונות בות"ל אינן כפופות לתכניות המתאר הארציות והמחוזיות. בסופו של דבר הצליחה השנה קואליציית ארגונים אליה היתה שותפה החברה להגנת הטבע לבלום את הרחבת סמכויות הוועדה לתכניות למגורים, לתעסוקה, לתיירות ולמלונאות. למרבה הצער, הרחיבה הכנסת את הסמכויות של הוועדה לתוכניות כרייה וחציבה. כך, תוכניות למכרות ולמחצבות שנוקם לנוף ולשטחים הפתוחים גדול, יידונו בהליך מזורז מקביל ובמנותק בשתי מערכות תכנון ארציות נפרדות, כשאחת מהן מתאפיינת בריכוזיות ובירידה הליכיים. זו מציאות שלא תעלה על הדעת, בוודאי לא במדינה כה צפופה ודלת קרקע כמו ישראל. כל אלו יחמירו את הבעיות הקיימות בעבודת הות"ל כבר כעת.

התבדלות חברתית של קבוצות אוכלוסייה בישראל המובילה להקמת ישובים חדשים בלב השטחים הפתוחים

פיתוח ישובים חדשים, הכולל הן בניית בתי מגורים והן תשתיות נלוות נדרשות כגון כבישים, חשמל, ביוב ומים - פוגע בנוף הפתוח, מצמצם את כמות השטחים הפתוחים, קוטע את רצף השטחים הפתוחים ומוביל להרס בתי גידול ולנזק אקולוגי.

בשנה האחרונה אנו עדים לכך שהליך הקמתם של ישובים חדשים בישראל נמשך, בהובלת ממשלת ישראל, ובניגוד למדיניות התכנון הארצית. על פי תוכנית מתאר ארצית לבניה, לפיתוח ולשימור (תמ"א 35) נכלל אין מקום להקמת ישובים חדשים. לחצים פוליטיים על מקבלי ההחלטות במשרדי הממשלה השונים, ובראשם רשויות התכנון, משרד השיכון ומינהל מקרקעי ישראל, הביאו השנה לאישורם של עוד ועוד ישובים חדשים. במהלך זה מעדיפים למעשה מקבלי ההחלטות ברשויות התכנון אינטרס פרטי צר של קהילות קטנות המעוניינות להתבדל מרחבית ביישוב חדש, על פני האינטרס הציבורי הרחב של שמירת שטחים פתוחים וחיוק ישובים קיימים.

ג. איומים בתחום התכנון והבנייה בשמירת השטחים הפתוחים בישראל לשנת 2011:

1. חרמון - לחצי פיתוח

כחלית ההרים בחרמון

האיום: הר החרמון מהווה בית גידול ייחודי למינים רבים של צמחים ובעלי חיים, חלקם אנדמיים, ומכאן חשיבותו המקומית והבינלאומית הרבה. ההר מהווה גם אתר ביקור ייחודי לישראל, המושך ציבור מטיילים גדול בכל ימות השנה, הבא ליהנות מנופיו ומפעילויות הפנאי הקשורות לשלג ולענף הסקי. לפני מספר שנים גברו הפגיעות במרומי ההר, על ידי עבודות עפר ובנייה בלתי חוקית שביצעו חברת "הר חרמון", האחראית על אתר החרמון, וגורמים אחרים. מרבית הפגיעות הן באזורים הרגישים והנדירים ביותר מבחינת ערכי טבע ונוף, הן במרומי ההר והן בעמק בולען, המהווה חלק משמורת הטבע.

בנוסף לכך, חברת "הר חרמון", אשר הקימה ומפעילה את אתר הסקי בהר, נהגה לסגור את הגישה החופשית של הציבור לשטח האתר ואת הגישה הרכובה למרומי ההר, גם בעונות בהן לא מתקיימת פעילות סקי וגבתה דמי מעבר ממטיילים אשר רצו להגיע למרומי ההר ברכב. בעקבות תביעות משפטיות שהוגשו כנגד חברת הר חרמון וההד התקשורת והציבורי שנוצר בעקבותיהן, הפסיקה בינתיים חברת הר חרמון את גביית דמי הכניסה למרומי ההר.

במשך שנים טענה חברת "הר חרמון" כי כל העבודות אשר בוצעו באתר נעשו על פי תכנית מאושרת כחוק. עמדתה של החברה להגנת הטבע גרסה כי התכנית בה מדובר אינה מאושרת וכי לא ניתן להעניק מכוחה היתרי בניה. לפני מספר שנים פסקה כבר וועדת הערר במחוז הצפון כי תכנית זו אכן אינה מאושרת וכי לא ניתן להעניק מכוחה היתרי בניה. עקב זאת פנתה חברת "הר חרמון" להכנת תכנית מתאר חדשה למרומי ההר. במקביל מכינה רשות הטבע והגנים תכנית מפורטת לשמורת טבע הר חרמון שמטרתה להביא להכרזתה של השמורה.

עמדת החברה להגנת הטבע: החברה להגנת הטבע מצויה במגע עם חברת "הר חרמון", המתכננת מטעמה ורשות הטבע והגנים כדי להגיע לתכניות מוסכמות אשר יבטאו בצורה מאוזנת את מכלול האינטרסים בהכרזתה של שמורת הטבע הייחודית והפעלתו של אתר התיירות והסקי לצידה. על פי עמדת החברה להגנת הטבע, תכניות המתאר החדשות צריכות לעמוד בין היתר על העקרונות הבאים: שמירת ערכי טבע ונוף, ובייחוד שמירת עמק בולען המהווה בית גידול ייחודי למינים נדירים, הרחבת ייעוד שמורת טבע, צמצום וריכוז מתחמי הבנייה במרומי החרמון ועיגון זכות הציבור לנגישות חופשית למרומי ההר. החברה להגנת הטבע מצרה על כך שלאחרונה חזרה בה חברת הר חרמון מהבנות וסיכומים עקרוניים שהתגבשו בשנתיים האחרונות באשר לתכנית הראויה, והיא תמשיך לעמוד בנחישות על העקרונות שלעיל וההבנות שסוכמו.

2. נמרוד - הקמת ישוב חדש בחרמון

האיום: פיתוח ישובים חדשים, הכולל הן בניית בתי מגורים והן תשתיות נלוות נדרשות כגון כבישים, חשמל, ביוב ומים - פוגע בנוף הפתוח, מצמצם את כמות השטחים הפתוחים, קוטע את רצף השטחים הפתוחים ומוביל להרס בתי גידול ולנוק אקולוגי.

בשנה האחרונה אנו עדים לכך שהליך הקמתם של ישובים חדשים בישראל נמשך, בהובלת ממשלת ישראל, ובניגוד למדיניות התכנון הארצית. על פי תוכנית מתאר ארצית לבניה, לפיתוח ולשימור (תמ"א 35) ככלל אין מקום להקמת ישובים חדשים. לחצים פוליטיים על מקבלי ההחלטות במשרדי הממשלה השונים, ובראשם רשויות התכנון, משרד השיכון ומינהל מקרקעי ישראל, הביאו גם השנה לאישורם של עוד ועוד ישובים חדשים. במהלך זה מעדיפים למעשה מקבלי ההחלטות ברשויות התכנון ובמשרד השיכון אינטרס פרטי צר של קהילה קטנה המעוניינת להתבדל מרחבת ביישוב חדש, על פני האינטרס הציבורי הרחב של שמירת שטחים פתוחים וחיזוק ישובים קיימים.

דוגמה לכך היא הקמת הישוב החדש "נמרוד" בהר קטע שבגוש החרמון. באתר היישוב הייתה לפני שנים היאחזות נח"ל וזו אוישה ע"י כ- 10 משפחות אשר עלו למקום בתמיכת הרשויות השונות ובנו במשך השנים בניגוד לחוק בתי מגורים, חדרי אירוח ושירותי תיירות שונים. בית המשפט המחוזי הקל ראש למרבה הצער ביחסו למשפחות המתיישבים, בשל העובדה שהתיישבו שם באישור רשויות המדינה ובאישורן. עשרות המבנים הקיימים, מצויים על אחת משתי פסגות הר קטע, פסגה רגישה בה נחשפות שכבות סלע מיוחדות, ביניהן תצורות אבני חול, עליהן גדל צמחייה נדירה הכוללת מינים שונים הגדלים רק במקום זה. כיום התוכנית להקמת היישוב החדש במקום נמצאת בשלבי הפקדה במוסדות התכנון. התוכנית כוללת את האתר הבנוי והרחבה ניכרת ל-120 יח"ד ועוד עשרות חדרי אירוח. התוכנית מצויה בתחומי שטח המיועד בתמ"א 35 להיות אזור שמורות טבע וגנים לאומיים. התחום הבנוי והרחבתו וכן התשתיות הנלוות אליו יפגעו בערכי הטבע הנדירים.

נמרוד. צילום מתוך Google Earth

עמדת החברה להגנת הטבע: יש להימנע מהקמת יישובים חדשים מסיבות כלכליות, חברתיות וסביבתיות. החברה להגנת הטבע סבורה כי אין עילה להקמת הישוב נמרוד, הנוקמים הסביבתיים אשר ינבעו מהרחבת השטח הבנוי ברורים ויש למנוע אותם. החברה להגנת הטבע סבורה כי מדובר ביישוב חדש לחלוטין ויש צורך דחוף בבחינת חלופות מיקום וגודל שונות, לרבות חלופת האפס. להקמת יישוב יש חלופות גודל ומיקום רבות ומגוונות. לא כך הדבר לגבי אוכלוסיות צומח נדיר המתפתח רק במקומות בהם תנאי הגידול אפשרו את הישרדותו.

המועצה הארצית לתכנון ולבנייה אישרה בנובמבר 2009 בדיון על פי נוהל הקמת יישובים חדשים אישור עקרוני לתכנית ליישוב חדש

בגודל של 90-100 יח"ד. החברה להגנת הטבע הגישה יחד עם חברי מועצה ארצית אחרים בקשה לדיון חוזר במליאת המועצה הארצית שהתקיים בחודש פברואר 2010. בדיון זה הוצג ההסכם בין רשות הטבע והגנים לבין המועצה האזורית גולן, לפיו דובר על שני שלבים: שלב ראשון לכ- 40 יחידות דיור במתחם הקיים של היאחזות, כאשר גבולות וייעוד השטחים האחרים ייקבעו לאחר סקר שייערך באביב. הועדה החליטה בסוף הדיון כי שלאור רגישות השטח הפתוח במרחב היקף יח"ד לא יעלה על 90-100 יחידות דיור. בשלב ראשון יאושרו 40 היחידות של שלב א' בלבד, וללא גריעה משטח השמורה בחלק בו טרם הושלם הסקר האמור. החברה להגנת

הטבע וקבוצת חברים נוספים במועצה הארצית התנגדו לעצם הקמת הישוב החדש במקום המוצע ולמרבה הצער הצעתם נדחתה ע"י רוב החברים.

מדובר בהליך ראשוני ונדרשים ליישוב החדש עוד הליכי תכנון נוספים. החברה להגנת הטבע תיאבק כנגד התכנית להרחבת השטח הבנוי ביישוב, ותפעל לשמירה על אוכלוסיות הצומח הנדירות באזור.

החרמון. צילום: קמה דור

3. רמת הגולן - טורבינות רוח

טורבינות רוח. צילום: גיתית ויסבלום

האיום: במסגרת ההכרה במשבר הסביבתי העולמי ותהליך התחממות כדור הארץ מדינת ישראל פועלת לקידום מבורך של ייצור חשמל בתחנות כוח ממקורות אנרגיה מתחדשת, מקורות שמש ורוח.

בשנים האחרונות מקודמות מספר תכניות להקמת שלוש חוות טורבינות רוח בעמק הבכא ועל קו התילים בגולן ועד למרומי החרמון, בסך כולל של כ-150 טורבינות ובהיקף הפקה של 400 מגוואט. מיזמי אנרגיית רוח אלו נדרשים לשטחי קרקע גדולים בשטחים פתוחים ערכיים מבחינה נופית, מהווים שינוי בולט וקיצוני בנוף ועלולים ליצור איום לתעופת ציפורים ועטלפים.

עמדת החברה להגנת הטבע:

בכדי להתמודד עם צרכי משק החשמל יש לקדם את תוכנית האב למשק האנרגיה בראייה כוללת ארוכת טווח. יש לבחון חלופות שונות ומגוונות לייצור חשמל וניהול נכון של משק ייצור האנרגיה הארצי, כניהול ביקושים ועידוד שימוש נכון בחשמל בכל מגורי המשק.

את תכניות הפיתוח השונות לייצור חשמל והולכתו, כולל ממקורות אנרגיה מתחדשים, יש לאמוד בבחינת עלות מול תועלות, תוך בחינת חלופות הנשענות על בסיסי מידע מוצקים. יחד עם המטרות המוצדקות של שיפור איכות האוויר בישראל והתחשבות בתופעת התחממות כדור הארץ, יש להביא בחשבון שיקולים נוספים בהתחשב בתנאים הייחודיים של מדינת ישראל: שימוש נכון במשאב הקרקע, הגנה על ערכי טבע ומגוון ביולוגי ונופים ייחודיים, המשמשים גם כאתרי נופש ופנאי.

החברה להגנת הטבע בוחנת בחיוב את מיזמי טורבינות הרוח בגולן בהיבטי הסביבה שהוזכרו ותעביר את עמדתה המקצועית ליזמי התכנית, למשרד התשתיות הלאומיות ולמוסדות התכנון. בבחינה ראשונית נראה כי הפגיעה ברצף השטחים הפתוחים ובנוף החוויה מהקמת חוות טורבינות הרוח המתוכננת בעמק הבכא הכוללת 52 טורבינות מתוכננות, מתאונת עם התועלת הצפויה מייצורו של חשמל נקי. פגיעתה של חוות הטורבינות בעופות ועטלפים תיבחן במסגרת תסקיר ההשפעה על הסביבה ועמדתה הכוללת של החברה להגנת הטבע תיקבע על פי תוצאות התסקיר.

חוות טורבינות נוספת המתוכננת בצפון רמת הגולן כוללת כ-80 טורבינות הפזורות על הרכסים השונים בצפון הרמה ותהווה ללא כל ספק שינוי דרמטי בנופי האזור. חרף הפגיעה הנופית הצפויה, תתמוך החברה להגנת הטבע בתכנית החווה הצפונית במידה ולא תאובחן פגיעה משמעותית במגוון הביולוגי. במקרים של פגיעה נופית יוצאת-דופן תמליץ החברה להגנת הטבע על הסרת הטורבינות הפוגעות ו/או העתקתן לאתר חלופי.

4. טבריה - לחצי פיתוח על חופי הכנרת

הכנרת

האיום: הימה הלאומית של ישראל, הכינרת, נמצאת במצב קשה ביותר. מפלס המים במגמת ירידה מתמדת. מלבד היותה מקור מים חשוב במשק המים, הכנרת מהווה בית גידול חשוב לבעלי חיים וצמחים, הנמצא בהתדרדרות, ומשפיע על המערכות הטבעיות בסביבתו. בנוסף, בהיותה אגם המים המתוקים היחיד בישראל, הכנרת מרכזת סביבה פעילות נופש ופנאי לציבור רחב בישראל.

למרות חשיבותה, במרוצת השנים ניהול הכנרת נגזר בעיקר מתפקוד האגם כמאגר מים תפעולי, דבר שהביא להזנחת הטיפול בחופי הכנרת. הזנחה זו באה לידי ביטוי בראש ובראשונה בפגיעה בזכות הציבור לגישה חופשית לחופי האגם ובהליכה לאורכם, בעיקר בשל הגדרות הבלתי חוקיות שהוצבו בחופים. בנוסף, בעת האחרונה, התעוררו מספר תכניות בנייה מלונאיות לחופי האגם, בצפון העיר טבריה, הכוללות ייבוש ים ופגיעה באזורים רגישים.

מאידך, לאחרונה חוזק מעמד ההגנה על הכינרת וחופיה עם אישור הממשלה לתכנית המתאר הארצית לשביל סובב כנרת, אותה יזמה החברה להגנת הטבע, ועם אישורו בחודש אפריל 2008 של החוק לטיפול בחופי הכנרת, הכולל את הקמת איגוד ערים כנרת, אשר ירכז בידי את הטיפול בכנרת. כמו כן הורחב החוק לשמירת הסביבה החופית גם לחופי הכנרת.

עמדת החברה להגנת הטבע: הקמת איגוד ערים כנרת והמודעות הציבורית הגוברת למצבה של הכנרת בשנים האחרונות, מהווים הזדמנות חשובה לשינוי כיוון בכל הקשור לשמירה על הכנרת וחופיה. המבחן המרכזי יהיה כעת בתפקודו של האיגוד וביכולתו לפעול לקידום האינטרסים הלאומיים. יש להמשיך ולפעול להסרת גדרות לא חוקיות החוסמות את מעבר הציבור לאורך חופי האגם במקביל להמשך הקידום של שביל סובב כנרת, לסכל פעולות ייבוש הכינרת בתוכניות פיתוח שונות לשפת האגם ולהגן על בתי גידול רגישים בסביבת האגם. החברה להגנת הטבע פועלת לבחינה מחודשת של המיזמים התיירותיים לאורך האגם בקרב מוסדות התכנון ומינהל מקרקעי ישראל, כאשר גישת התכנון המנחה צריכה להישען על הרחבת המלונאות באזור טבריה, במטרה שלא לפגוע בשטחים הפתוחים הייחודיים שנותרו מסביב לכנרת לטובת הציבור.

5. מושבי הצפון - רפורמה בענף הלול

לולים בגליל

האיום: גם השנה קודמה רפורמה ממשלתית, המציעה להוציא את לולי ההטלה הנמצאים בשטחי מושבי הצפון אל מחוץ ליישובים. במסגרת הרפורמה, כ-80 חוות לולים גדולות מתוכננות לקום על שטחים פתוחים. מטרת הרפורמה לצמצם את המפגעים הסביבתיים בתחומי היישוב ולאפשר פיתוח תיירות. אולם, הקמת חוות הלולים עתידה לפגוע בצורה קשה בחורש הים תיכוני.

החורש הים-תיכוני מהווה בית גידול מיוחד, אופייני לישראל, עשיר במיני חי וצומח ובעל חשיבות נופית. מרבית שטחי החורש הים תיכוני בישראל מצויים בצפון הארץ. רק חלק מהם מוגן בשמורות טבע ויערות, ולמרות ההגנה גם הם מצויים מזה זמן תחת תהליכי כרסום עקביים. תהליכי כרסום מהירים ומשמעותיים יותר עוברים על

שטחי חורש ים-תיכוני אשר בשטחים הפתוחים המוגנים פחות מבחינה סטטוטורית. הגורמים המשמעותיים בצמצום שטחי חורש הם הרחבות יישובים למיניהם, הכשרות קרקע לחקלאות והקמת מבנים חקלאיים וכן שריפות יזומות. הקמת מבנים חקלאיים בשטחים הפתוחים, כפי שמציעה הרפורמה, תוביל לפגיעה ממשית בחורש.

בספטמבר 2009 הגישו ארגונים להגנת בעלי-חיים עתירה לבג"ץ ובה ביקשו כי שהרפורמה לא תצא לפועל בטרם ייקבעו תקנות לפי חוק צער בעלי-חיים, אשר יקבעו תנאי-מינימום להחזקת התרנגולות בלולים החדשים שייבנו. בעקבות העתירה הוציא בית-המשפט צו ביניים, המקפיא בשלב זה את ביצוע הרפורמה. הארגונים להגנת בעלי-חיים מצביעים על כך שניתן להקים את הלולים החדשים בשיטות ללא כלובים כלולי מעוף, מבלי שהדבר ידרוש הרחבה של שטחי הלולים. באביב השנה, באביב השנה, בית המשפט צמצם את צו הביניים כך שניתן להתקדם ברפורמה בענף הלול ביישובי החלוץ במסגרת פיילוט, בתנאי שהלולים שיוקמו יבנו לפי התקנות האירופיות המתקדמות לרווחת בעלי חיים.

השנה דנה ועדת החינוך של הכנסת במספר ישיבות בתקנות לפי חוק צער בעלי-חיים, כאשר עד כה הצביעו על רוב התקנות, אך הנושאים השנויים במחלוקת עם הארגונים להגנת בעלי-חיים לא הוכרעו עדיין ואין צפי למתי זה יוכרע. בועדה מסתמנת התנגדות לתקנות שמציג משרד החקלאות מכיוון שהן מאפשרות לולי סוללה. כן פורסם השנה דו"ח חמור של מבקר המדינה ביחס לרפורמה בענף הלול בהובלת משרד החקלאות.

בנוסף, ה"אגודה לצדק חלוקתי" סבורה כי הרפורמה יוצרת תמריץ חזק לזנוח את המטרה הציבורית לשמה הוענקה הקרקע ולמסחר את השימוש בה באופן לא שיווני ותוך הענקת הטבה בלתי סבירה לאלה המחזיקים

בקררקע חקלאית. האגודה לצדק חלוקתי סבורה כי הענקת הטבות בדמותה של קרקע ציבורית הינה פסולה מעיקרה ונוגדת את הדין וההלכה הפסוקה. האגודה פנתה בנושא למינהל מקרקעי ישראל ולמשרד האוצר וממתינה לתגובתם.

מעל לכל אלה מרחף עדיין ספק גדול באשר ליכולת המדינה לממש את הרפורמה המתוכננת. מגדלי העופות להטלה, התאגדו בשנה האחרונה ל"עמותה להצלת המשק החקלאי משפחתי וענף ההטלה ביישובי הצפון והגליל" ויצאו כנגד הרפורמה המתוכננת בטענה כי זו באה לנשלם מזכויותיהם ועיסוקם ולהעבירו שליטת בעלי הון בודדים וכנגד הוצאת כל הלולים אל חוות ענק מחוץ לתחומי היישובים. עמותת המגדלים אינה מתנגדת לרפורמה בענף, אולם מתנגדת למתכונתה הנוכחית ואף הגישה עתירה כנגד ממשלת ישראל ומשרד החקלאות בדרישה לביטול הרפורמה המוצעת ועתירה זו מתנהלת עתה בבית המשפט העליון לצדק.

כמו כן, מגדלי העופות התארגנו השנה והתמודדו בבחירות מועצת הלול בשלוחות הביצים, וזכו להצלחה מרשימה ולתמיכה מצד החקלאים בענף. עד כה לא כינסו את מוסדות המועצה הנבחרים ומתקיים ניסיון מאז הבחירות לפסול את המועמדים מטעם מגדלי הביצים בגליל. הגישה עמותת הלולים עתירה כנגד ממשלת ישראל ומשרד החקלאות בדרישה לכנס את מוסדות מועצת הלול.

עמדת החברה להגנת הטבע: החברה להגנת הטבע מקבלת את הצורך לפנות מפגעים סביבתיים מתחומי יישובים על-מנת להבטיח איכות חיים ואפשרות לניצול פוטנציאל תיירותי מבוקר ביישובים. יחד עם זאת, החברה להגנת הטבע מתנגדת למיקום 80 חוות לולים בשטחים הפתוחים, דבר אשר יביא לפגיעה קשה בשטחים פתוחים איכותיים ולקישור רצף שטחים פתוחים בעלי חשיבות גבוהה. מבחינה ראשונית, נראה כי ניתן לבצע את הרפורמה המוצעת בתחום היישובים או בשוליהם, וזאת ע"י הגדלת מבני הלולים וצמצום מספר החוות.

מכלול החוות המתכוננות, הובא כבר לבחינה ראשונית בפני מוסדות התכנון וכחלק מצוות הבחינה פועלים נציגי החברה להגנת הטבע יחד עם חברי הצוות האחרים לצמצום הנזקים הסביבתיים באמצעות העדפת חוות בשולי היישובים או בצמידות-דופן אליהם, הגדלת החוות עצמן וכתוצאה מכך, צמצום מספרן וכן באמצעות איתור מקומות חלופיים שנוקם פחות.

אולם, מרחקי הבטיחות הנוקשים בין חווה לשכנתה, אשר נקבעו משיקולים וטרינריים, וכן הטלת מגבלות על גודלי החוות מאותם שיקולים, מהווים איום של ממש על השטחים הפתוחים והנוף ועלולים להביא את האזורים הרגישים בגליל להיראות כמו "ארץ לולים" על כל המשתמע מכך. בהקשר זה נדרשת ממוסדות התכנון ומכל העוסקים במלאכה הבנה ונחישות בהענקת משקל גבוה להשפעות הסביבתיות.

6. הרחבת מעלות וכפר ורדים - לחצי פיתוח על החורש הים תיכוני בגליל

כפר ורדים. צילום מתוך Google Earth

האיום: הרחבות הערים לטובת מתן פתרונות דיור לתוספות אוכלוסייה, מועדפות מבחינה סביבתית, כלכלית וחברתית משום שהן יעילות עשרות מונים מהרחבות ביישובים כפריים, קל וחומר מהקמתם של יישובים כפריים חדשים, הצורכים שטחים נרחבים יותר למגורים ולתשתיות. ואולם, בשל ריכוזי שטחי החורש בצפון, כמעט כל הרחבה שהיא, ותהא זו הרחבת עיר או כל ישוב אחר, מכלה בפועל שטחי חורש ומצמצמת את מרחב המחיה ובתי הגידול של צמחים ובעלי חיים, ואף קוטעת בין הרצפים המעטים של שטחי חורש שנותרו. הדוגמה הבולטת בהווה לאיום מסוג זה משתקפת בתוכניות הרחבה של העיר מעלות והמועצה המקומית כפר ורדים. הרחבות אלה מתוכננות על שטחי חורש ים

תיכוני מפותחים ומימושן יוביל לחיסול של שטחי חורש וקישור הרצף הקיים ממרומי הר מירון לחופי הים התיכון (על חשיבותו של החורש הים תיכוני ראו הרחבה באיום מס' 5).

דוגמאות נוספות בצפון הארץ לפגיעות קיימות וחזויות אפשר למצוא בתוכניות להרחבת שלומי, כרמיאל, נצרת עלית ועוד.

עמדת החברה להגנת הטבע: הוועדה המחוזית מחוץ צפון החליטה לפני למעלה משנה להפקיד את התכנית להרחבת העיר מעלות, הכוללת את התפשטותה מזרחה אל עבר גבעת צוריאל. במקום למצות את כל

עתודות הבנייה בתוך העיר ולהעדיף את התחדשותה, בחרו מוסדות התכנון בדרך הקלה - הסטת הפיתוח לשולי העיר לשטחים פתוחים. חוות הדעת התכנוניות-מקצועיות מצדדות בעמדת החברה להגנת הטבע כנגד הבנייה בגבעת צוריאל, ואלו, כמו גם עמדת החברה להגנת הטבע, יוצגו בקרוב בפני המועצה הארצית לתכנון ולבנייה.

גבעת צוריאל, מעלות. צילום מתוך Google Earth

בנוסף, החברה להגנת הטבע פועלת לדחייתה של תכנית הרחבה לכפר ורדים, שעתידה לבנות על שטחי חורש של 1,700 דונם 1,200 יח"ד צמודות-קררקע, זאת בנוסף ל-2,400 יח"ד שכבר קיימות. עמדת החברה להגנת הטבע היא שאין להסתמך על תכנית ישנה ולא רלבנטית שאושרה בשנת 1981, המציעה תוספת לא חיונית ליישוב גדול ממילא, שכבר פגע קשות בשטחים הפתוחים. עמדתנו זו קשורה להרחבות הסמוכות המוצעות בעיר מעלות אשר, יחד עם הרחבה זו, יחסלו עתודות של שטח פתוח איכותי.

עם הפקדתה של התכנית להרחבת כפר ורדים הגישה החברה להגנת הטבע התנגדות לתכנית ההרחבה. התנגדויות נוספות לתכנית הוגשו מטעם המשרד להגנת הסביבה, תושבים מכפר ורדים ותושבי הכפר תרשיחא ואלו יידונו ככל הנראה בעתיד הקרוב.

מסקנה כללית הנוגעת לבית הגידול של החורש היס-תיכוני הנה כי מן הראוי להעמיק את המודעות בקרב מוסדות התכנון וראשי רשויות מקומיות בדבר הצורך החיוני בשמירה על בית הגידול היס תיכוני האופייני כל כך לישראל ומשום כך אנו מחויבים בינלאומית בשמירתו. על המשרד להגנת הסביבה ורשות הטבע והגנים, האחראים על הנושא מטעם המדינה, ועל ארגוני הסביבה הציבוריים להמשיך באיסוף המידע, בסקרים ובתייעוד שטחי החורש בכדי להוביל מאבק נחרץ ועקבי למיצוי כל חלופה אשר מידת פגיעתה בחורש פחותה יותר.

7. שמורת נחל שגור (קניון בית הכרם) איום חדש

קניון בית הכרם, נחל שגור

האיום: השנה מלאו 16 שנה לתחילת אובדנה של שמורת הטבע נחל שגור. לפני 16 שנה בדיוק בוצעו מערכות איסוף והובלת שפכים מרכזיות בכפרים בענה, מג'ד אל כרום ודיר אל אסד, כדי להפסיק חדירת שפכים אל מי התהום ממערכת הבורות הסופגים אשר שמשה את היישובים. צנרת האיסוף וההולכה הונחה, הופעלו משאבות הסניקה שהזרימו את השפכים אל מאגר טיפול במישור עכו, ומאז החלה הזרמת ביוב סדירה אל שמורת נחל שגור. תוך זמן קצר, שמורת הטבע ושביל הטיולים - אשר היה הפופולארי ביותר בצפון וזכור לכל מבוגר כחווית טיול מרתקת - ניטשו ומצבם הלך והתדרדר עד לנטישתה המוחלטת של השמורה.

כושר הולכה מוגבל של המערכת, העדר תחזוקה בסיסי, התחברויות פיראטיות וסתימות בצנרת, ספיקת משאבות מוגבלת והעדר מערכות התראה ואל-כשל, הביאו לקריסה מיידית של המערכת, והזרמת ביוב תמידית אל שמורת הנחל. הרשויות המקומיות-הנושאות באחריות החוקית למצב זה - לא היו, ואינן מסוגלות, להתגבר על הכשלים הללו ולייצב מערכת סילוק שפכים סבירה.

בתחילת 2003 - לאחר 10 שנות הזרמת ביוב אל הנחל - נוסדה "הקואליציה למען שמורת נחל שגור" הכוללת ארגוני סביבה וחברה יהודיים וערבים והחברה להגנת הטבע הנה שותפה פעילה במסגרתה. כבר בתחילת פעילותה פנתה הקואליציה לגורמים האחראים השונים, לתיקון המצב. לפניית הרבות התקבלו תשובות מעטות וחלקיות בלבד ומרבית הגורמים אליהם פנינו - כגון שר הפנים, שר התשתיות הלאומיות, הממונה על המחוז במשרד הפנים, מנכ"ל רשות הטבע והגנים וגורמים אחרים - לא השיבו כלל על פניות הציבור. מאידך, התפרקו הרשויות המקומיות מסמכותן ואחריותן למצב בתאונות של חוסר יכולת תחזוקה ואכיפה. מצב הנחל ושמורת הטבע המשיך להתדרדר.

לפני שש שנים אוחדו שלושת הכפרים בענה, דיר אל אסד ומג'ד אל כרום לרשות מקומית אחת - העיר אל-שאג'ור - אך איחוד זה לא הביא לשינוי כלשהו במצב התחזוקה והאכיפה ולא הפסיק את הזרמות הביוב לשמורת הנחל. בחלוף הזמן אף הורע המצב באשר העיר אל שאג'ור פורקה בעקבות חקיקה למרכיביה הישנים אשר למותר לציין אינם מסוגלים לטפל כלל במצב.

למעשה שמורת הטבע של נחל שגור חדלה בפועל להתקיים ככזו. חרף פניות הקואליציה לרשות הטבע והגנים האחראית על הגנת השמורה, לא זוהתה כל תגובה או פעילות מצד רשות זו להפסקת הסחף במעמד השמורה וזו ככל הנראה ויתרה עליה.

עמדת החברה להגנת הטבע: בתום 16 שנות הזרמת ביוב לשמורה ושבע שנות פעילות נמרצות של הקואליציה למען נחל שגור וייסוד גרעין פעילים, לא נצפה שינוי לטובה במצב הנחל ומערב הבקעה. על פניו נראה כי המצב הוחרף. החברה להגנת הטבע סבורה כי בראי הזמן, מצבם העגום של הנחל והשמורה והתנערות גורמי השלטון ממצב זה, מהווים עבור כולנו כחברה, ביזיון ותעודת עניות מבישה. האחריות למצב הנה משותפת ונופלת על הרשויות המקומיות, תושבי הכפרים ורשויות השלטון המרכזי.

החברה להגנת הטבע מצפה מהרשויות המקומיות לפעול לאכיפת החוק ולגביית מיסים תקינה כדי לקיים את מערכות החיים התקינות והטיפול במפגעים הסביבתיים. החברה סבורה כי לממשלה מוקנית אחריות-על לחוסן של הרשויות המקומיות וסגירת הפערים בינן לבין הרשויות המקומיות החזקות באזור אך אל לה למלא את מקומן של אלו. זוהי אחריותן ועליהן למלאה. על התושבים מצידם לתרום את חלקם ככל אורח, לטפח מודעות לסביבתם ובריאותם, להשתתף בתחזוקת היישוב ולמלא אחר הוראות החוק.

החברה להגנת הטבע קוראת למשרדי הפנים, האוצר, התשתיות והגנת הסביבה ולרשויות המקומיות להכין תכנית אב מחייבת ומתוקצבת לפתרון הבעיות הסביבתיות שבמרחב זה ובראשן לפתרון הפסקת הזרמת הביוב לשמורת הטבע. תכליתיה של תכנית זו תהינה תביא לשיפור ברמת המודעות וההשתתפות של התושבים, ברמת התפקוד של הרשויות המקומיות ובסופו של דבר בחיסול המפגעים הסביבתיים במרחב.

8. נחל כזיב - גשר איום חדש

נחל כזיב

האיום: בשנה האחרונה העלתה המועצה האזורית "מעלה-יוסף" תכנית רעיונית להקמתו של גשר חבלים תלוי באורך של כ- 500 מ' מעל נחל כזיב בין מצפור גורן למבצר המונפורט בתחומי שמורת טבע וגן לאומי מוכרזים. מטרת התכנית הנן יצירת אטרקציה תיירותית אשר תגדיל משמעותית את היקפי המבקרים בשמורת הטבע ובגן הלאומי, יצירת הנגשה נוספת אל שרידי המבצר מכיוון צפון והוספת אטרקציות תיירותיות בשני צידי הגשר ועליו. הגשר מוצע להקמה על גבי 5 עמודים גדולים (שני עמודי בסיס בשני קצותיו ושלושה עמודי בסיס נוספים בערוץ הנחל) אשר יהוו מפגע נופי בולט מעל ערוץ הנחל.

עמדת החברה להגנת הטבע:

שמורת הטבע נחל כזיב והגן הלאומי מונפורט הנם מן הפופולאריים שבאתרי הביקור בגליל המערבי. יחד עם זאת, כנאלה הם סובלים מעומס מבקרים גדול. שמורת הטבע של נחל כזיב בולטת בכך שהיא "סובלת מעומס מבקרים קיצוני, שאינו מאפשר למערכת האקולוגית שבה להתקיים בכבוד", כך על פי חוות דעת אקולוגית שהוצאה לאחרונה מטעם רשות הטבע והגנים בהקשר לתכנית הרעיונית האמורה.

החברה להגנת הטבע סבורה כי די בעומס המבקרים הקיים על שמורת הטבע של נחל כזיב ואין להוסיף עליו אטרקציות שונות - דוגמת גשר זה אשר יהווה בסיס לאטרקציות מתוכננות נוספות דוגמת אתר קפיצת באנג'י המוצעת מן הגשר לאפיק הנחל והשמורה - אשר תגברנה את עומס המבקרים בשמורת הטבע ואת הפגיעות בטבעו של הנחל. הקמת הגשר אף תגרום לפגיעה נופית קשה בנופי הנחל המוכר לכל וזו תשנה את אופיו הפראי של הנחל ואת חוויית הטיול בו.

מכל אלה מתנגדת החברה להגנת הטבע לקידומה של התכנית הרעיונית להקמת גשר החבלים המוצע על פני נחל כזיב ומציעה להסתפק בשיפור הגישה למבצר מונפורט מכיוון דרום תוך שימוש באמצעים צנועים שאינם פוגעים בנופי המקום ובמערכת הטבעית.

9. חוף בצת - מלונאות

צב ים. צילום: יובל שרון

האיום: חוף בצת שמדרום לראש הנקרה ידוע כאחד החופים הפסטורליים והיפים בישראל. חוף זה נשמר במצבו הטבעי, הכולל נוף פתוח, בעל אופי כפרי שקט ונינוח, ובו צמחיית חולות עשירה ויפה. החוף הינו בעל חשיבות אקולוגית גבוהה בשל היותו אתר הטלה חשוב של צבי ים. החוף מהווה מקום מפגש ובילוי שווה לכל נפש לכלל אזרחי המדינה ולתושבי הגליל המערבי בפרט, ובולט בייחודו בקטע החוף שבין ראש הנקרה לחוף הכרמל.

בשלהי 2007 זכו יזמים פרטיים במכרז של מינהל מקרקעי ישראל, הכולל שטח של 206 דונם בתחומי החוף ובסמיכות לים, לצורך הקמת ארבעה כפרי נופש בהיקף של עשרות אלפי מ"ר בניה ואגם מלאכותי. תוכנית זו מאיימת על תפקוד החוף כאתר בעל חשיבות אקולוגית גבוהה ואתר נופש

ופוגעת בזכויות הציבור לחופים פתוחים. עקב זאת התנהל בשנים 2008 - 2009 מאבק ציבורי רחב אשר הוביל תושבים מן הגליל המערבי וארגוני סביבה רבים כנגד התכנית. לאור ההתנגדות הציבורית הגיעו היזמים להכרה כי הם מעדיפים לסגת מן המכרז ולקבל פיצוי ממינהל מקרקעי ישראל באמצעות קרקע חלופית. בלחץ היזמים ומתנגדי התכנית התקיים במהלך שנת 2009 מ"מ בין המינהל לבין יזמי התכנית להשתחררות היזמים מהמכרז באמצעות קבלת קרקע חלופית. המ"מ הסתיים לפני כשנה בהודעת מינהל מקרקעי ישראל ליזמים כי מבחינה משפטית לא ניתן להעביר לידיהם קרקע חלופית וכי לכל היותר מוכן המינהל להשיב להם את כספם בליות ריבית והצמדה ולשחררם מן המכרז. הצעה זו נדחתה ע"י היזמים אשר פנו לוועדה המקומית לתכנון ובניה וביקשו היתר לגידור המקום. הוועדה המקומית סירבה לתת את ההיתר המבוקש בטענה כי קודם להגשת ההיתר נדרשת מן היזמים הגשה של תכניות שונות לאישור הוועדה המחוזית ואלו לא הוגשו. על החלטה זו ערערו היזמים אך לאור הסיכויים הקטנים לקבלת ערעורם, החליטו לבסוף למשוך את הערעור.

לאחרונה, לאור הצלחת המהלך שנקט השר להגנת הסביבה אשר הוביל להחלטת ממשלה לשקול את ביטולה של תכנית כפר הנופש בחוף פלמחים, החליט השר להגנת הסביבה להתחיל במהלך דומה עבור תכנית חוף בצת. בהצעת מחליטים אשר עומדת לעלות על סדר יומה של הממשלה, מוצע לממשלה להמליץ למוסדות התכנון לשקול שינוי ייעודה של הקרקע בחוף בצת מתיירות לייעוד ציבורי ופתוח של הקרקע. בעקבות ניסוח הצעת ההחלטה, התקיים מפגש בין המועצה האזורית מטה-אשר והשר להגנת הסביבה בו נענתה המועצה האזורית להצעת השר להגנת הסביבה ליזום תכנון מחודש של מרחב חוף בצת בהתאם למדיניות הסביבתית העדכנית וחוק הסביבה החופית אשר ימנע את הפגיעה הצפויה מביצוע התכנית המאושרת.

עמדת החברה להגנת הטבע: המכרז התבסס על תכנית ישנה שאושרה בשנת 1992 ואשר הזמן שנקבע לביצועה חלף בקיץ 2007. תכנית זו אושרה ללא יידוע נאות של הציבור בגליל המערבי.

החברה להגנת הטבע סבורה כי גם לאור חלופי הזמן שנקבע לביצוע התכנית וכן לאור השינויים המשמעותיים במדיניות השמירה על החופים, התכנית המאושרת מחויבת בבחינה מחודשת וכי לא ניתן להוציא מכוחה היתרי בנייה. עוד סבורה החברה להגנת הטבע כי הן היזמים הן מינהל מקרקעי ישראל נוקשים בעמדתם. מחד, שינה מינהל מקרקעי ישראל לאחר שנה של מ"מ את נכונותו להגיע לפשרה ומאידך, התעקשותם של היזמים על תמורה גדולה יותר ממה שהוצע להם משקפת נוקשות ומובילה להמשך המאבק. החברה להגנת הטבע ממליצה לממשלת ישראל לחדש את המ"מ עם היזמים לסיימו בהקדם כדי לשחררם מהמכרז.

החברה להגנת הטבע תומכת ביוזמתו של השר להגנת הסביבה להביא לשינויה של התכנית למלונאות במרחב חוף בצת ולהפיכתו לשטח לרווחת הציבור בו נשמרים ערכי הטבע והנוף. החברה להגנת הטבע קוראת לכל הגורמים המעורבים, באזור ומחוצה לו, לתמוך בהכנת תכנית חדשה וראויה על פי העקרונות שלעיל.

10. עכו - מגורים, מלונאות, מסחר ומרינה בחוף הדרומי

עכו

האיום: עכו העתיקה מהווה נכס תרבותי חשוב ממדרגה ראשונה ברמה עולמית. המפרץ העוטר את עכו העתיקה מדרום מהווה חלק רב-ערך מן התמונה התרבותית והנופית, בהיותו מבואה מיוחדת ושער כניסה חשוב למכלול ההיסטורי והארכיאולוגי המרשים של העיר העתיקה. כאות לחשיבותה, הכריזה עליה אונסק"ו כ"אתר מורשת עולמי". למרות זאת, במהלך השנים קודמו תכניות שונות לבניה בתוך הים, שכללו ייבוש מסיבי של ים אך בשל מורכבותן ועלותן, תכניות אלו לא אושרו.

בעשור האחרון מקדם מינהל מקרקעי ישראל תוכנית הכוללת בניה מסיבית במימי מפרץ עכו שבמרכזה מרינה ושטחי מלונאות ומסחר עצומים. תוכנית זו תוביל לייבוש ובנייה הרסניים בתוך הים וגימודה של העיר העתיקה. תכנית "עכו חוף דרומי" הידועה כיום כתכנית הבנייה הגדולה ביותר

בחוף הים מאז תוכננה מרינה חיפה, עתידה לקום באחד המקומות הרגישים ביותר מבחינה נופית בארץ. התכנית המוצעת משתרעת משני צידי חוף הים בקטע החוף באורך של למעלה משלושה ק"מ שבין חומות עכו העתיקה בצפון ושמות שפך נחל הנעמן בדרום. שטח התכנית מגיע ל-1,170 דונם, מהם 600 דונם בתחום מי המפרץ, אשר חלקם מיועדים לייבוש ובניית שוברי גלים ודרבנות.

התכנית מציעה ייבוש ים נרחב בהיקף של כ-140 דונם על מנת ליצור חוף ים חדש, כביש טיילת וחטיבת קרקע עליה מתוכננים מספר מבני מגורים, תיירות ונופש שיכללו למעלה מ-4000 יחידות מגורים, חדרי אכסון ודירות נופש בהיקף בנוי כולל של 700,000 מ"ר. בשטחי הים הנכללים בתכנית מתוכננים שובר גלים ארוך, שלושה דרבנות ומעגנה לכמה מאות כלי שייט. רוחבו המרבי של הייבוש יגיע ל-170 מטרים מקו החוף הקיים, אך היקף העבודות הנדרשות לייצוב המבנים יהיה בן כמה מאות דונמים, ורוחבה המרבי של רצועת עבודה זו יגיע ל-320 מטרים מקו החוף הקיים. הבנייה המסיבית המוצעת בתכנית תגיע עד למרחק של 40 מטרים מקו החוף החדש. כמו כן, התכנית מייצגת כביש טיילת הצמוד לחוף הרחצה אשר יהפוך את הבילוי בחוף הים לרועש ומזיק. אם לא די בזה, התוכנית מציעה את ביטולה של שמורת הטבע "נחל נעמן" והפיכתה לשטח ציבורי פתוח, אשר לא חלות בו ההגנות הראויות לערכי הטבע של החוף והנחל, זאת ללא כל הצדקה.

עמדת החברה להגנת הטבע: מפרץ עכו כיום מאופיין בהזנחה וסובל מתקופות ארוכות של סגירה בשל זיהום ים ממקורות ביוב, ומצב זה דורש תיקון מיידי. החברה להגנת הטבע סבורה שכדי לטפח ולשקם את החוף אין צורך בפרויקט כה מגלומני, שבמקום לשקם את החוף - יוביל לפגיעה בו, בים ובנופי העיר העתיקה - נכסי כלל הציבור בישראל ובעולם. החברה להגנת הטבע סבורה כי יש לטפל במצב הקיים ולטפח את החוף על ידי טיפול יסודי בסילוק המפגעים ובתכנון צנוע ולא בקידומן של תכניות גרנדיוזיות ופוגעניות. חיזוקה, טיפוחה ושימורה של עכו הם עניין לאומי, שאסור שינוהלו על-ידי יזמי נדל"ן בהרשאת מינהל מקרקעי ישראל.

את עמדתה זו הציגה החברה להגנת הטבע בשנים האחרונות בפני כל גורמי התכנון ובתהליך ארוך הצליחה לשכנע את מרביתם כי התכנית המגלומנית לא רק שאינה ראויה אלא אף לא מעשית וייתכנותה הכלכלית נמוכה ביותר. יחד עם זאת, התעקשות על קידום התכנית תביא, עקב היתכנותה הנמוכה, לקיפאון בפיתוחה של עכו והחוף הדרומי. לעמדה זו שותפה ועדת ההיגוי המכינה את תכנית המתאר החדשה לעיר עכו אשר החליטה מספר פעמים שלא לאמץ את תכנית החוף הדרומי אלא לאפשר הכנת תכנית צנועה ומעשית אשר תשקם ותטפח את החוף תוך הדגשת נופי העיר העתיקה ומבלי לפגוע בהם. לעמדה זו הצטרף לפני למעלה משנה הוועד הישראלי של אונסק"ו בחוות דעת של פרופ' מייק טרנר הקובע כי לתכנית תהיה השפעה שלילית על נופי העיר העתיקה ופגיעה במעמדה של זו כאתר עיר מורשת עולמית. לאחרונה התכנסה הוועדה לשמירה על הסביבה החופית לדין שהוגדר כ"התייעצות" באשר לגורלה של תכנית זו, לקידום או לסגירה. הוועדה הקימה צוות מקצועי מיוחד לבחינת התכנית ואנו מקווים כי גם צוות זה, ולאחר מכן הוועדה כולה, יאמצו את הגישה הגורסת לתכנית צנועה, מעשית וידידותית, שתיטיב עם העיר עכו וחופיה.

11. מתקן התפלת מים מליחים בכפר מסריק

איוס חדש

נחל נעמן

האיוס: לאחרונה מקדמת הרשות הממשלתית למים וביוב הקמת מתקן להתפלת מי קידוחים מליחים באזור נחל נעמן. תכנון וביצוע מתקן ההתפלה נמסרו מרשות המים לקיבוץ כפר מסריק ולחברת "שיכון ובינוי" מקבוצת אריסון. מתקן ההתפלה מתוכנן להיבנות באזור התעשייה של קיבוץ כפר מסריק, תוך ניצול שני מקורות של מים מליחים: אקוויפר נעמן המזין את עין אפק - שהוא מקור המים העיקרי של נחל נעמן - ממנו מתוכננת שאיבה בשנים גשומות כאשר המעיין שופע, ואקוויפר קורדני שמקידוחיו מתוכננת שאיבה בשנים בהן עין אפק יבש, או ששפיעתו דלה. המתקן מתוכנן לייצר 5 מלמ"ק מי שתייה בשנה מכמות של 6 מלמ"ק מים מליחים. בתכנית מוצע כי מי הרכו שייוותרו מתהליך ההתפלה, יסולקו לבריכות דגים באזור ומשם לנחל חילוון, שהוא יובל מרכזי של נחל נעמן.

הפעלת מתקן ההתפלה ושייבות המים המתוכננות עתידות להוביל לפגיעה סביבתית חמורה. כבר היום, מצב מפלס מי התהום באקוויפר נעמן המזין את עין אפק קשה ביותר. כתוצאה משייבות - יתר ורצף שנים שחונות, המעיינות בשמורת עין אפק אינם נובעים מזה מספר שנים והשמורה "מושקית" ממי קידוחים סמוכים. על רקע זה יקל להבין כי שמורת הטבע עין אפק - שמורה ייחודית אשר מדינת ישראל התחייבה לשמרה כבית גידול לח בהתאם לאמנת רמסר לשימור מקווי מים בעלי חשיבות בינלאומית - נתונה בסיכון מתמשך.

זאת ועוד, בסמוך לשמורת עין אפק, מצויה שמורת הטבע הייחודית "ביצת כרי נעמן" שקיומה מותנה במפלסי מי תהום גבוהים באקוויפר קורדני. זוהי שמורת הביצה האחרונה אשר נותרה בחוף הצפוני של ישראל והיא כוללת שטח נרחב יחסית של אחו לח ושטחי ביצה בהם מתקיימים ערכי טבע ייחודיים, שיפעת צומח הכוללת את האוכלוסייה הגדולה בארץ של סחלב הביצות, מספר רב של צמחים נדירים ועולם חי עשיר. המשך שאיבה מוגברת מאקוויפר קורדני יביא לירידה נוספת במפלסי אקוויפר זה וכבר היום מסכנות שאיבות היתר הללו את עצם המשך קיומה של ביצת כרי נעמן והחשש להכחדתה כתוצאה מהפעלת מתקן ההתפלה המוצע הנו קרוב לוודאי. בנוסף, קיים חשש כבד כי הורדת מפלסי אקוויפר קורדני תיפגע גם בשמורת טבע עין נימפית הצמודה לנחל נעמן.

בחינה סביבתית שנערכה עבור מתקן ההתפלה ע"י יזמי הפרויקט, כלל לא בדקה באופן מעמיק מה תהיה השפעת משטר השייבות המוצע בפרויקט, על שמורות הטבע עין אפק, עין נימפית וביצת כרי נעמן וככלל היא לוקה בחסר ומחייבת בדיקות רבות נוספות.

בחינה הידרולוגית של מאון המים הממוצע של הכניסות והיציאות באקוויפר קורדני, מצביעה על קושי גדול לספק למתקן ההתפלה את כמות המים עליה מתחייבת רשות המים ליום התכנית ובמקביל לשמור על מפלסי מים גבוהים שייטיחו את קיומן של שמורת ביצת כרי נעמן ושמורת עין נימפית. מצב כזה צפוי במיוחד ברצף שנים שחונות, כפי שאכן קורה בשנים האחרונות.

את מכלול הנתונים הללו ואת עמדתה המתנגדת לתכנית הציגה החברה להגנת הטבע בדצמבר 2010 בפני הוועדה המקומית לתכנון ובניה "חבל-אשר" אך זו, דחתה את התנגדות החברה להגנת הטבע ואשרה בתנאים היתר בניה למתקן ההתפלה.

בעקבות החלטה מצערת זו תגיש החברה להגנת הטבע ערר בו תוצג עמדתה ותמשיך לפעול בנחישות כנגד כל פרויקט אשר יעמיק את הפגיעה בשמורות הטבע במרחב נחל נעמן.

עמדת החברה להגנת הטבע: החברה להגנת הטבע אינה מתנגדת להתפלת מים מליחים במקומות בהם ההתפלה אינה מעמידה בסכנה שפיעת מעיינות, בתי גידול לחים ונחלים. החברה קוראת לרשות המים, למשרד להגנת הסביבה, לרשות הטבע והגנים ולכל הגורמים והרשויות הנוגעים לפרויקט, להפעיל את "עיקרון הזהירות המונעת" שמטרתו להבטיח מניעת נזק למערכות סביבתיות ובפרט כאשר החשש לנזק גדול וברור כמו במתקן ההתפלה המדובר. הפעלת עיקרון "הזהירות המונעת" תראה בעליל כי לנוכח כמות המים הקטנה המתוכננת להתפלה בהשוואה לצורכי משק המים, הנזק הצפוי מהקמת מתקן ההתפלה יהיה גדול ביותר, ויוביל להיעלמות הביצה האחרונה במישור החוף הצפוני. בכך, תהיה מדינת ישראל אחראית לפגיעה אנושה בבית

גידול נדיד, עשיר וייחודי, ותפר את התחייבותה הבינלאומית במסגרת אמנת רמסר. לתפיסת החברה להגנת הטבע, פתרונו של משבר המים המתמשך לא יבוא ממתקן התפלה המוצע ואנו משוכנעים כי בחינת יחס עלות-תועלת של הפרויקט מצביעה על שיעור נזק רב לאין ערוך מהתועלת החזויה ממנו למשק המים.

החברה להגנת הטבע קוראת לרשות המים להכיר בנוק הגדול הצפוי לביצת כרי נעמן, לשמורת עין אפק ולשמורת עין נימפית, להימנע מהקמת המתקן המוצע ולקדם במקומו את הקמת מתקן התפלת מי הים המתוכנן לגליל המערבי האמור לייצר 100 מלמ"ק מי שתייה בשנה בעלות סביבתית נסבלת.

מחברת "שיכון ובינוי" וקיבוץ כפר מסריק מצופה להפסיק את קידומו של המתקן הפוגע ומזכירים כי למרות הצהרת נושא תפקיד בכיר בחברת שיכון ובינוי כי זו "לא תהיה שותפה להקמתו של פרויקט הפוגע בסביבה", ממשיכים הקיבוץ וחברת שיכון ובינוי לקידום הפרויקט הפוגעני בפועל ובכל מחיר.

כאמור לעיל, הועדה המקומית לתכנון ובנייה "חבל-אשר" אשר דנה בבקשת היתר נמנעה מהפעלת עיקרון הזהירות המונעת, וקבלה ללא כל שיקול דעת את עמדתם של רשות המים קיבוץ כפר מסריק וחברת שיכון ובינוי. החברה להגנת הטבע מצרה על גישת הוועדה המקומית והחלטתה ותביא את טיעוניה בערר שיוגש בהקדם לוועדת הערר המחוזית.

החברה להגנת הטבע תוסיף לפעול בנחישות ובעקביות ובכל אמצעי חוקי שיעמוד לרשותה, להשבת מפלסי המים הגבוהים באקוויפר נעמן ובאקוויפר קורדני על מנת שתובטח שרידותן של שמורות הטבע בעין אפק, ביצת כרי הנעמן, עין נימפית ומליחת נחל נעמן, המהוות בתי גידול נדירים, חשובים וייחודיים.

12. יער בית קשת - הסרת הגנות סטטוטוריות

האיום: יער בית קשת בגליל התחתון משתרע על שטח של כ-7,000 דונם, בתוכם עשרות אלפי עצי אלון תבור במופעי יער שונים, החל מיער צפוף וכלה בשטחים עשבוניים רחבים המשובצים בעצים בודדים. מופעים אלה מאפשרים קיומם של בתי גידול שונים וייחודיים הכוללים גם במתחמי פריחה גדולים ומרשימים, להנאת ציבור המטיילים. זהו יער שאריתי, אשר השתקם לאחר תקופת כריתה מסיבית בתחילת המאה הקודמת ומהווה אחד משלושה גושי יערות אלונים תבור שנותרו במדינת ישראל. תחום יער זה יועד להיות שמורת טבע בתכנית המתאר המחוזית החל משנת 1983.

יער בית קשת מאוים מעת לעת על-ידי תכניות בנייה גדולות של יזמים שונים, החל בהרחבת העיר נצרת עלית להקמת 10,000 יח"ד, עבור להקמת ישוב חדש בדרום היער וכלה בתכניות שונות לחציבה ולהעברת דרכים במרכז היער. איומים אלה מחזקים את הצורך החיוני בהענקת ההגנה הטובה ביותר למתחם היער באמצעות הכרזתו כשמורת טבע.

למרבית הצער, רשות הטבע והגנים לא מקדמת את ההגנות על היער והפיכתו לשמורת טבע, אלא משתפת פעולה עם קק"ל לייעוד היער כיער טבעי לשימור בתכנית ייעוד להרי נצרת, והמשמעות- הגנה חלשה בהרבה לשטח כה חשוב זה. הסיבה לעמדתה זו של רשות הטבע והגנים נובעת מ"הסכם ניהול" שחתמה רט"ג עם קק"ל שמשמעותו חלוקת ניהול השטחים הפתוחים בישראל בין שני הגורמים.

הוועדה המחוזית לתכנון ובנייה אשר דנה בתכנית הייעוד שהוגשה לה מטעם קק"ל בודדה את סוגיית יער בית קשת והשתתה את החלטתה עד לקבלת חוות דעת משפטית ואקולוגית ממינהל התכנון באשר לייעוד הראוי ליער בית קשת.

יער בית קשת. צילום: אורי רמון

עמדת החברה להגנת הטבע: "הסכם הניהול" בין קק"ל לרט"ג אינו מקובל על החברה להגנת הטבע בכך שהוא פוגע אנושות בשיקול דעתה המקצועי של רשות הטבע והגנים וביכולתה למלא את תפקידה החוקי בקידום שטחים להכרזת שמורות טבע. רט"ג מצויה בהליך ויתור על שטחים שיועדו לשמורות טבע בתכניות שונות בשל ההסכם ואיומי קק"ל להכשלת תכניות רט"ג להכרזת שמורות טבע.

החברה להגנת הטבע סבורה כי יער בית קשת ראוי להגנה הסטטוטורית החזקה ביותר, קרי הכרזת היער כשמורת טבע, כפי שאכן נקבע בתכניות המתאר המחוזיות. החברה להגנת הטבע יזמה הגשת חוות דעת אקולוגית למוסדות התכנון הממליצה

על ייעודו והכרזתו כשמורת טבע ותפעל לכך שייעודו של השטח לא ישונה ליעד לשימור אלא יישמר כשמורת טבע, זאת למען שימורו של היער, טיפוחו לטיילות ובילוי בחיק הטבע, ותמנע אישור תכניות פיתוח בתחומה בעתיד.

13. תמרת - הרחבת הישוב לגן לאומי איום חדש

תמרת. צילום: מעיין מינצר

האיום: המועצה האזורית עמק יזרעאל והיישוב תמרת הגישו לאחרונה תכנית להרחבת הישוב ב-150 יחידות דיור אל תוך תחומי הגן הלאומי שמרון שרובו ככולו כולל תצורת חורש ים תיכונית מפותח האופייני לרכסי הגליל התחתון.

תמרת הוא יישוב קהילתי גדול שעתודות הדיור המאושרות שלו מגיעות לכ-730 יחידות דיור. מכסה זו קיימת בשתי תכניות גדולות שאושרו בתוך תחומי הגן הלאומי שמרון והכוללות ביחד כ-370 מגרשים שעל כל אחד מהם ניתן לבנות שתי יחידות דיור במבנה אחד. נכון להיום נבנו ביישוב בפעימה עיקרית אחת, כ-350 יח"ד (פחות מ-50%) ומרביתן כיחידת דיור אחת בלבד למגרש. קטעי כביש ותשתיות רבים בתחומי היישוב אינם מנוצלים בבנייה משני צדדים. ביצוע הבנייה בפעימה עיקרית אחת ע"י

שכבת גיל הומוגנית אחת יצרה ישוב "חד-דורי" וסכנת ההזדקנות שלו היא לטענת המועצה האזורית והנהלת היישוב, הסיבה העיקרית והיחידה להרחבה המבוקשת והעילה לפריצת הקו הכחול של התכנית המאושרת אל תוך תחומי הגן הלאומי.

הוועדה המחוזית לתכנון ובנייה דנה בתכנית והחליטה להמליץ למועצה הארצית לאשר שינוי לתכנית המתאר המחוזית הן בהגדלת מכסת יחידות הדיור והן בפריצת תחום היישוב אל תחומי הגן הלאומי. מועצת גנים לאומיים ושמורות טבע שדנה בתכנית החליטה שלא לקבל את התכנית המוצעת. המועצה הארצית לתכנון ובניה דנה בתכנית בנובמבר 2010 והשתכנעה כי ראוי להוסיף ליישוב מכסה של 150 יח"ד אך יש לעשות זאת בתחומי הקו הכחול וללא פריצה נוספת אל תחומי הגן הלאומי. המועצה הטילה על הוועדה המחוזית לבחון את ישימות ההחלטה האמורה ולהשיב את התכנית אל המועצה הארצית במידה ולא ניתן ליישם תוספת זו בתוך תחומי היישוב הקיים.

עמדת החברה להגנת הטבע: החברה להגנת הטבע סבורה כי על כל ישוב לעמוד לפחות במרבית מכסת יחידות הדיור שהוקצתה עבורו בתכנית המתאר המחוזית טרם הרחבתו ובמיוחד כאשר הרחבה מוצעת בתחומי גן לאומי. עמדת החברה להגנת הטבע היא שמצבו הדמוגרפי של היישוב הקהילתי הגדול תמרת טוב לאין ערוך מאשר יישובים קהילתיים אחרים - גדולים ובוודאי קטנים - במרחב, והחשש מהתנוונות היישוב מוקדם ומוגזם בכל אמת מידה. החברה להגנת הטבע משוכנעת כי ניתן למצות את מכסת יחידות הדיור המאושרות במגרשים קיימים וראייה לכך ניתן לראות במספר הולך וגדל של מגרשים עליהם הוקמו שתי יחידות דיור. התכנית המאושרת הקיימת מוכיחה כי ניתן לבנות את התוספת המבוקשת גם במגרשים חדשים בתחומי היישוב הקיים תוך ניצול תשתיות כבישים קיימות בבניה משני צידיהם ומספר חלופות לפתרון כזה הוצגו בפני המועצה הארצית ע"י תושבים מתמרת הסבורים כי אין לפרוץ את תחומי היישוב אל עבר הגן הלאומי ולפגוע בו שנית.

החברה להגנת הטבע מצפה מהוועדה המחוזית לשנות את גישתה ולעשות את כל שנדרש לעמוד בהחלטת המועצה הארצית ותציג בפניה בבוא העת את החלופות המקדמות פתרון כזה. יש לקוות כי הלקח הנלמד ממקרה כוחן זה יהיה בעיקר באימוץ מדיניות פיתוח יישובית של מספר פעימות בגילאים מתאימים כדי שטענת ההזדקנות לא תהווה בעתיד עילה לפגיעות נוספות בגן הלאומי שמרון.

14. מגידו - שדה תעופה בינלאומי

האיום: הקמת שדה תעופה ברמה 2 (משלים לנתב"ג) על בסיס מנחת מטוסים מנדטורי קיים בעמק יזרעאל, המשמש על פי תמ"א 15 (תוכנית המתאר הארצית לשדות תעופה) כשדה תעופה ברמה 4 - מנחת לפעילות

אורית למטרות חקלאיות בעיקר. לחילופין קיימת יוזמה אחרת להקמת אזור תעסוקה מוטה-תעופה מסביב למנחת הקיים ושדרוגו.

ועדת בודינגר אשר מונתה ע"י שר התחבורה להציע תכנית אב חדשה לשדות תעופה בישראל, המליצה לשר התחבורה להקים על בסיס מנחת מגידו שדה תעופה משלים לנתב"ג ובדרגה 2 המאפשרת כמובן טיסות בינלאומיות. למעשה המליצה הועדה על העתקת שדה התעופה מחיפה (המיועד להיות שדה מדרגה 2) למגידו.

ממשלת ישראל החליטה לאמץ את המלצת בודינגר ולהקים ועדה בין-משרדית את תבחן את היתכנות ההקמה.

זמן מה לאחר החלטת הממשלה האמורה, הודיע שר התחבורה החדש כי יש בדעתו להמליץ על הקמת שדה משלים לנתב"ג על בסיס השדה הצבאי ברמת דוד על מנת לאחד תשתיות ולנצל שדה קיים. בחלוף הזמן הצהיר שר התחבורה הצהרות שונות באשר למיקום המועדף לשדה ונכון לסוף 2010 אין החלטה סופית באשר לזה.

משמעותה של כל אחת מן היוזמות הללו דרמטית מנקודת ראות סביבתית וחברתית. בכל אחת מחלופות הפיתוח מתוכננת הקמת מרכז בנוי בלב האזור החקלאי בעמק יזרעאל, עם כל המשמעות הנגזרות ממרכז כזה כגון תשתיות-על, אזורי מסחר, תחנות תדלוק, שירותי דרך ושירותים תומכים שונים. משמעותם של כל אלה תבוא לידי ביטוי בפגיעה בחקלאות ובחקלאים, בפגיעה בנוף ובערכי טבע, במפגעי רעש, זיהום אוויר, זיהום קרקע ומים ופגיעה אנושה באופי החיים הכפרי בעמק וסביבותיו.

עמדת החברה להגנת הטבע:

החברה להגנת הטבע מתנגדת להפרה נוספת של המרחב הכפרי ופגיעה של ממש באיכות הסביבה והחיים במרחבי עמק יזרעאל. נציגי החברה להגנת הטבע שותפים ופועלים בקואליציה עם המועצה האזורית מגידו ועמותות סביבה מקומיות כנגד התכניות להקמת שדה משלים לנתב"ג בעמק יזרעאל בכלל ובהקמת אזור תעשייה מוטה תעופה במנחת מגידו. הערכת החברה להגנת הטבע וכלל הגורמים השותפים למאבק כי הקמת אזור תעשייה כזה לא רק שתפגע במרחבים ובחקלאות אלא אף תהווה שלב ראשון בהקמת שדה תעופה בינלאומי מדרגה 2 כהמלצת וועדת בודינגר. החברה להגנת הטבע פועלת יחד עם שאר מרכיבי הקואליציה לבחינת עצם הצורך בשדה משלים לנתב"ג ולהפנייתו של צורך כזה, אם קיים, לאזורים בהם ערך הפיתוח הוא גבוה ובעל השלכות סביבתיות פחותות.

מגידו-עמק יזרעאל

15. כביש 6 (חוצה ישראל) מצפון ליוקנעם

האיום: חלקו הצפוני של כביש 6 (חוצה ישראל) מתוכנן להתפצל מהמחלף המתוכנן באזור תל קשיש לשתי זרועות: זרוע צפונית-מזרחית הנסמכת על הדרכים 1722 - 77 וזרוע צפונית-מערבית - דרך צומת העמקים וצומת סומך. המשך שלוחות הכביש תוביל לפגיעה אנושה בשולי הכרמל ובשמורות האלונים שבקרבת שער העמקים.

אזור שער העמקים. צילום: נאוה סבר

עמדת החברה להגנת הטבע: החברה להגנת הטבע בשיתוף ארגונים מקומיים וארציים פעלה במשך שנים לקידום חלופות לכביש, כגון שדרוג מערכת הכבישים הקיימת. חלופה המציעה שדרוג רשת הכבישים הקיימים כחלופה לשלוחה הצפונית של כביש 6 נבחנה

בהתאם להנחיית המועצה הארצית בתסקיר ההשפעה על הסביבה. חלופת שדרוג הדרך שנבחנה במסגרת תסקיר ההשפעה על הסביבה הראתה כי מידת הפגיעה של חלופת שדרוג כביש 70 עולה על חלופת תמ"א 3 המציעה סלילת דרך חדשה - שהוחלט לאחר דיונים רבים בוועדה המשותפת לתחבורה יבשתית כי תהיה

ברובה במנהרה וללא המחלף שתכנן במקור בחיבור שבין דרך 672 לדרך מס. 6. חלופה זו עוד נדרשת לאישור המועצה הארצית והממשלה. ההישג המשמעותי של חלופה זו הוא בכך שהיא מצמצמת את הפגיעה בשמורת הטבע אלונה שער העמקים.

16. הסדרת חוות בודדים בגליל

חוות בודדים בגליל

האיום: בשנים האחרונות קבעה המועצה הארצית לתכנון ולבנייה כי ככלל, בישראל אין מקום לעודד ולהקים מיזמים של התיישבויות בודדים - חוות פרטיות בשטחים הפתוחים, המחזיקות בשטחי קרקע גדולים יחסית, מחוץ למקומות ישוב קיימים.

הקמת התיישבויות בודדים היא ניצול בזבזני של קרקע למטרת מגורים ותעסוקה (חקלאות, תיירות, אירועים, הסעדה, תעשייה חקלאית) מחוץ לתחומי ישובים, בפזורה ניכר במרחב. פיזור זה סותר את עקרונות התכנון וגורר השפעות שליליות מבחינה אקולוגית, כלכלית, חברתית, סביבתית ונופית. ההשפעה המזיקה של התיישבות אדם על השטחים הפתוחים הגובלים בהם תוארה במחקרים רבים. בנוסף, אנו עדים לעבירות רבות בתחומי התכנון והבניה בחוות אלו. כך מוקמים בהן בנייני מגורים, מבני משק ומתקנים שונים לאירוח ולקיום אירועים, ובחלקן הוקמו גדרות החוסמות מעבר בפני ציבור המטיילים, והכול בניגוד לחוק.

במהלך השנים הוקמו ברחבי הארץ ובעיקר בגליל, הרי יהודה ובנגב עשרות רבות של חוות בודדים, בסיועם של גורמי שלטון שונים - בראשם משרד החקלאות ומינהל מקרקעי ישראל - ובתמיכת המועצות האזוריות, אולם ללא קיומם של הליכי תכנון חוקיים. החוות הוקמו כדי ליצור עובדות תכנוניות מוגמרות בשטח, תוך הפעלת לחץ של גורמים שונים לאישורן בדיעבד של החוות על ידי מוסדות התכנון, שהתנגדו להקמתן מלכתחילה. בשנה שעברה הוקמה ועדת מנכ"לים של משרדי הממשלה הנוגעים בדבר במטרה לפרוץ את עקרונות המדיניות הקיימים ולאפשר את המשכה של תופעה שלילית זו ואף להרחיבה בעתיד. במחוז צפון, נודע על כוונה להוסיף על 38 חוות הבודדים הנוכחיות עוד 60 חוות בודדים חדשות.

חוות בודדים בגליל

עמדת החברה להגנת הטבע: יש להפסיק את התופעה השלילית של עשרות התיישבויות הבודדים שהוקמו באורח בלתי חוקי בניגוד לחוקי מקרקעין, הממוקמות בשטחים הפתוחים המיועדים לשימור בתכניות מתאר שונות. על הממשלה להביא לפינוי החוות הלא חוקיות, להשבת המצב התכנוני לקדמותו, ולמיצוי הדין עם העבריינים ועם הגורמים ברשויות שסייעו ועדיין מסייעים להם. במקביל יש לפעול במוסדות התכנון למניעת אישורן בדיעבד של חוות כאלו ברחבי השטחים הפתוחים ולהנחות את היחידה לאכיפת דיני מקרקעין במשרד המשפטים במטרה שתעלה עניין זה לראש סדר העדיפויות. החברה להגנת הטבע תתנגד להוספת עוד 60 חוות בודדים חדשות במחוז צפון.

17. צמצום שטחי שמורות טבע בגלבוץ

אירוס הגלבוץ. צילום: יוחנן דרום

בשנים האחרונות קשורה רשות הטבע והגנים בהסכם כובל עם קק"ל שבמרכזו הסכמת רט"ג ליתור על שטחי אירוסים שמורות טבע שבהם ניטעו יערות בתמורה להסכמת קק"ל שלא להתנגד להכרזת שמורות טבע במקומות אחרים. במסגרת זו הסכימה רשות הטבע והגנים לוותר על שטחי שמורות טבע בגלבוץ בהם גדלים אירוסים ולשנות את ייעודי השטחים ל"יער נטע אדם" כמוצע בתכנית. הוועדה המחוזית אשר דנה בתכנית השתתה את הדיון כדי לאפשר להגיש חוות דעת מקצועיות על חשיבות השטח כשמורת טבע. החברה להגנת הטבע סיפקה שתי חוות דעת מקצועיות המסבירות את חשיבות שימור המין הנכחד ומדוע שמורת טבע היא הייעוד הטוב ביותר לצורך זה. בנוסף לכך העבירה החברה להגנת הטבע לוועדה המחוזית גילוי-דעת עליו חתומים 60 מבכירי האקולוגים בישראל הקוראים לוועדה המחוזית שלא לבטל את שמורת הטבע בשטחי האירוסים ולהימנע מייעודם ליער נטע אדם.

בשנים האחרונות קשורה רשות הטבע והגנים בהסכם כובל עם קק"ל שבמרכזו הסכמת רט"ג ליתור על שטחי אירוסים שמורות טבע שבהם ניטעו יערות בתמורה להסכמת קק"ל שלא להתנגד להכרזת שמורות טבע במקומות אחרים. במסגרת זו הסכימה רשות הטבע והגנים לוותר על שטחי שמורות טבע בגלבוץ בהם גדלים אירוסים ולשנות את ייעודי השטחים ל"יער נטע אדם" כמוצע בתכנית. הוועדה המחוזית אשר דנה בתכנית השתתה את הדיון כדי לאפשר להגיש חוות דעת מקצועיות על חשיבות השטח כשמורת טבע. החברה להגנת הטבע סיפקה שתי חוות דעת מקצועיות המסבירות את חשיבות שימור המין הנכחד ומדוע שמורת טבע היא הייעוד הטוב ביותר לצורך זה. בנוסף לכך העבירה החברה להגנת הטבע לוועדה המחוזית גילוי-דעת עליו חתומים 60 מבכירי האקולוגים בישראל הקוראים לוועדה המחוזית שלא לבטל את שמורת הטבע בשטחי האירוסים ולהימנע מייעודם ליער נטע אדם.

בחודש מאי 2010 הופיעו נציגי החברה להגנת הטבע ומדענים מובילים בפני הוועדה המקצועית מדעית של רשות הטבע והגנים ופרשו בפניה את עמדתם בדבר הצורך להימנע מביטולן של שמורות הטבע בהן גדלים האירוסים ולהעבירן לידי קק"ל. הוועדה המקצועית מדעית קיבלה לחלוטין את עמדת החברה להגנת הטבע וקבעה בהמלצתה כי "היא אינה סבורה שראוי להמליץ על גריעה של שטחי שמורה מוצעים בגב הגלבוץ מתוכנית המתאר הארצית והמחוזית ולשנות את ייעודם משמורת טבע ליער נטע אדם (תכנית קק"ל ג/17287). מדובר באזור הראוי להגנה הסטטוטורית שרק שמורת טבע יכולה וצריכה להעניק". הוועדה סיכמה את החלטתה וקבעה כדלקמן; "הוועדה ממליצה למליאה להנחות את רט"ג לקדם תכנון מפורט והכרזת שמורת טבע בתחום זה ובכל מקרה לא להסכים בעת הזאת לגריעתו מתוכנית המתאר הארצית לשמורות טבע וגנים לאומיים - תמ"א"⁸.

נכון לסוף 2010 בשל הזמן הרב שחלף מאז נדונה תכנית יערות הגלבוץ ואי מילוי התנאים לקידומה, נסגר תיק התכנית בוועדה המחוזית והיא בטלה.

עמדת החברה להגנת הטבע: אירוס הגלבוץ הוא מין נדיר המצוי בסכנת הכחדה ועל כן צריך להיות מוגן במסגרת הסטטוטורית שיועדה במיוחד לצורך זה: שמורת טבע. תכנית עבר להקים ישוב חדש בשמורת הטבע שבהר יצפור על שטחי אירוסים נדחו במועצה הארצית לתכנון ובניה מטעם זה וזאת בניגוד לעמדת רשות הטבע והגנים והקרן הקיימת לישראל.

מוקדי האירוסים בגלבוץ מצויים ברובם בשטחים שיועדו לשמורות טבע בתכנית מתאר ארצית ובתכנית מתאר מחוזית ויש לעשות הכול כדי להכריז עליהם כשמורות טבע לצורך הגנה הדוקה יותר, וודאי שלא לשנות את ייעודם.

החברה להגנת הטבע הציגה בפני קק"ל את תמונת ריכוזי האירוסים בגלבוץ על פי סקרי רשות הטבע והגנים והעלתה כמה אפשרויות פעולה להגנת עליהן במסגרת שמורות טבע. עמדתם הראשונית של אנשי קק"ל היתה שלילית אך היא השתנתה וניתנה הסכמתם לבחינה חיובית של ייעוד חלק משטחי האירוסים לשמורת טבע. לצורך זה התקיימה פגישה משותפת לקק"ל ורשות הטבע והגנים לקביעת גבולות השמורה על בסיס הצעת החברה להגנת הטבע ויצא סיכום פגישה חיובי. בחלוף הזמן הודיעה קק"ל על נסיגתה מההסכמה בטענה כי "קיימים שיקולים אחרים". בעקבות הצעד החד-צדדי צירפה החברה להגנת הטבע לחוות הדעת המדעיות שהגישה לוועדה המחוזית גילוי דעת מטעם 60 האקולוגים.

החברה להגנת הטבע מברכת על החלטת הוועדה המקצועית מדעית של רשות הטבע והגנים וקוראת למליאת הרשות לאמץ את המלצת הוועדה. בהמשך לכך קוראת החברה להגנת הטבע להנהלת רשות הטבע והגנים למלא אחר המלצה זו. החברה להגנת הטבע קוראת לקק"ל לקבל את המלצת הוועדה המקצועית מדעית, לשנות את תכניתה בהתאם כדי להעניק לאוכלוסיות האירוסים את ההגנה הטובה ביותר ולהשתתף בניהול ושימורו של רכס הגלבוץ בו מתקיימות שמורות הטבע ייחודיות לצד יערות קק"ל.

החברה להגנת הטבע מברכת על ביטולה של תכנית קק"ל אך אינה רואה בכך סיום ראוי לפרשה ובוודאי לא תוצאה שראוי להסתפק בה. על פי גישתה שלעיל, חותרת החברה להגנת הטבע לתכנית משולבת של שמורות טבע ויערות נטע אדם בגלבוץ שבמסגרתה נשמרים ערכי הטבע והנוף החשובים בשמורות טבע לצד היערות הנטועים. החברה להגנת הטבע שבה ופונה לקק"ל ולרשות הטבע והגנים להגיע להסכמה על תכנית מתאימה המבטיחה את העקרונות שלעיל ומציעה את סיועה ותמיכתה למהלך שכזה.

18. פארק הכרמל - שריפות יער, תוכניות שיקום וממשק למזעור

נזקי שריפה

צב בכרמל השרוף. צילום: יערה חוצן

האיום: שריפות בשטחי חורש ויער בכרמל, כמו בכל השטחים הפתוחים בארץ, נגרמות ע"י אדם במזיד או ברשלנות. בעיתוי הנוכחי אין צורך להכביר מילים, עוצמת הפגיעה חרוטה בשחור קודר בתודעתו של הציבור. הפגיעה המיידית: קורבנות בנפש, פגיעה בישובים, הרס בתי גידול ומערכות אקולוגיות, פגיעה בחי ובצומח, ופגיעה במסלולי טיול, דרכים וחניונים.

עוצמת הפגיעה נגזרת מתנאי מזג אוויר, טופוגרפיה, טיפוס התכסית הצמחית, תדירות השריפות הקודמות במקום, וממהירות התגובה לשריפה.

התמונה השחורה המתגלה לאחר שריפה, בדמות עצים שחורים ומפוחמים, אדמה חרוכה וחשופה, מעוררת רצון לנקוט בכל אמצעי בכדי לשקם את השטחים הנרחבים שנפגעו. פעולות שיקום מקובלות עלולות להביא לתוצאה הפוכה, לעכב את ההשתקמות הטבעית ולגרום נזקים נוספים: נטיעות, סילוק גזעים שרופים תוך גרירתם בשטח ופגיעה במרקם הקרקע ובמקומות מסתור של בעלי חיים, דילול בשלבים מוקדמים מדי, רמיסה והידוק הקרקע, גרימת סחף קרקע ושינוי משטרי זרימת מי נגר וקיטועם במהלך הפעולות בשטח.

החשש המוצדק משריפות עתידיות מזין תוכניות ממשק כוללניות המתעלמות מתנאי השטח ועלולות להיות הרסניות למשאבי טבע ונוף מחד ובלתי יעילות ובלתי מעשיות מאידך. זאת כאשר מדובר על פיתוח היוצר אזורי חיץ נרחבים וחשופים, תוספת דרכים וכבישים.

עמדת החברה להגנת הטבע: יש לאפשר למערכות הטבעיות להשתקם ללא הפרעה: עצים רחבי עלים יתחדשו ברובם מצוואר השורש, אורן ירושלים יתחדש מזרעים, מיני עשבונים, בני שיח וגיאופיטים יתחדשו גם הם.

כל נטיעה בשטח השרוף מיותר והפעילות בשטח לצורך נטיעה פוגעת בהשתקמות הטבעית. לאחר כשנתיים ראוי לבחון אפשרות וצורך בדילול נבטים וחוטרים וזאת בשלבים. כריתת עצים שרופים העלולים להתמוטט תעשה רק בשולי ישובים, בסמוך לדרכים וחניונים. בכל הנוגע לאזורי חייץ סביב ישובים: רצועות קרקע בהן יבוצע ממשק לצמצום החומר הדליק יכוסה בצמחיה דלילה יותר, ותצומצם נוכחותם של עצי אורן גבוהים בסמיכות מיידית לבינוי. את רוחבן של רצועות החייץ ומידת ההתערבות המימשקית יש לתכנן ולבצע תוך התייחסות לנתוני השטח, מידת הדליקות של התכסית, טופוגרפיה, נגישות וערכיות. אין לפרוץ דרכים נוספות היוצרות קיטוע בשטח הפתוח, גורמות לפגיעה נופית ומעודדות חדירה של מינים פולשים ורכבי שטח. לחילופין דרכים קיימות החיוניות בשטח ראוי לתחזק. בשטח הפתוח בכרמל קיימים כ- 1200 ק"מ של דרכי עפר - צפיפות בלתי סבירה לשטח קטן יחסית של שטח פתוח ערבי ורגיש. החברה להגנת הטבע תפעל למנוע כל ניסיון לקדם כביש נוסף לתנועה עוברת בתוך פארק הכרמל (בין דלית אל כרמל לכביש 4) כביש כזה הוא איום בלתי סביר על תפקודו האקולוגי של הפארק.

החברה להגנת הטבע תפעל לטובת השקעת משאבים ראויים בהצטיידות ותחזוקה של מערך הכיבוי תאפשר לכוחות הכיבוי להגיב במהירות ויעילות רבה יותר תוך מזעור נזקי שריפות. בנוסף, יש להגביר את המודעות בחינוך והסברה בכדי למנוע שריפות הנגרמות כתוצאה מרשלנות. ובמקביל להגביר פיקוח ואכיפה.

19. פארק הכרמל - התפשטות עוספיה ודלית אל כרמל

פארק הכרמל. צילום: רן גולדבלט

האיום: יערות הכרמל הירוקים מהווים אבן שואבת למאות אלפי מטיילים מדי שנה, זאת בשל השילוב הנפלא בין נופי החורש והים, הפינות המוצלות ומסלולי הטיול בטבע הסמוכים לעיר חיפה ולמרכז הארץ. הכרמל מהווה גם בית גידול לעשרות מינים של צמחים ובעלי חיים.

הישובים עוספיה ודלית אל כרמל ממוקמים בליבו של הפארק, מעל המתלולים הצפון-מזרחיים והמזרחיים של הכרמל מחד ובראש האגנים המערביים של הנחלים אורן, מערות, חרובים ומהר"ל מאידך. מיקום ייחודי ורגיש זה משפיע על כל הכרמל הגבוה והכרמל התיכון, ויוזמות פיתוח המתוכננות בו יהיו נצפות משטחים נרחבים הסמוכים לכרמל. התפתחותם של הישובים עוספיה ודלית אל כרמל, במרכזו של פארק הכרמל, מהווה כיום את מוקד החיכוך העיקרי בין שימור לפיתוח באזור.

הגריעות מפארק הכרמל המתקיימות בעקבות שלל יוזמות הפיתוח ובניה בלתי חוקית ובזבזנית במשאב הקרקע, בתחום הסובב את הישובים עוספיה ודלית אל כרמל, מצמצמות את כמות השטחים הפתוחים המוגנים של הפארק.

גם העברת תשתיות בפארק, ובראשן התוויית כביש אזורי 672 (ראו פירוט באיום 20) הנמצא בהליכי תכנון מתקדמים, גורמת לקיטוע רציפותם של השטחים הפתוחים, תוך פגיעה נופית ואקולוגית, ומאיימת על בית הגידול ונופיו הייחודיים של הכרמל.

עמדת החברה להגנת הטבע: יש לפעול בצורה נחושה כנגד הבנייה הבלתי חוקית הרווחת באזור, להימנע ככל הניתן מגריעות שטחים מפארק הכרמל.

פארק הכרמל

20. פארק הכרמל - כביש 672 עוקף עוספיה ודלית אל כרמל

האיום: הכרמל תחום בדרכים ארציות משלושת עבריו (כבישים מס' 4,70,75), וקטוע בשל דרכים אזוריות החוצות אותו: כביש 672 (הכביש הקיים) שעיקרו על גב הרכס, כביש 705 בסמוך לגבולן של חיפה ונשר ושתי דרכים אזוריות-נופיות מתפתלות ויורדות מקו הרכס: כביש 721 באגנו של נחל אורן כלפי מערב, וכביש 722 באגנו של נחל נשר כלפי מזרח.

חברת יפה נוף בחיפה מקדמת תכנון מחודש לכביש 672 הנקרא - "עוקף עוספיה ודלית אל כרמל" במסגרתו מוצעת הסטה של הכביש דרומה ומערבה בתחומי פארק הכרמל, תוך פגיעה אנושה בו.

עמדת החברה להגנת הטבע: לאור הפגיעה האנושה הצפויה לערכי הטבע בפארק הכרמל בשל חלופת הסטת תוואי הכביש, מציעה החברה להגנת הטבע חלופה אחרת, שמידת פגיעתה בפארק מצומצמת יותר, הנסמכת אל גבול הפיתוח העתידי של הישובים עוספיה ודלית אל כרמל. יש להצמיד את הכביש האזורי המתוכנן קרוב ככל הניתן ליישובים. בהתאם להנחיות המשרד להגנת הסביבה וההנחיות לתסקיר שנערך לדרך, נבחנות היום חלופות נוספות להתווייתה.

21. פארק הכרמל - חיפה, בנייה למגורים ומלונאות בנחל נדר

נחל נדר בכרמל

האיום: הוועדה המקומית בעיר חיפה אישרה קידום של תוכנית מחודשת לבנייה על גבול השטח המוכרז של פארק הכרמל. לפני 31 שנים ניתן בשטח זה היתר לבניית מלון, שאמור היה לכלול 100 חדרי מלון וגובהו המקסימלי אמור היה להיות שלוש קומות. התוכנית החדשה שהגיש היום כוללת 330 יחידות דיור למגורים בבינוי של 3 מגדלים שיתנשאו לגובה 16 קומות, זאת בנוסף למלון. קידום התוכנית לקראת הפקדתה לקויה בהיבט הציבורי ובהיבט התכנוני, מפני שהיא מהווה שינוי ייעוד של שטחים פתוחים המיועדים לשטחי גן לאומי על פי תוכנית מתאר ארציות מאושרות (תמ"א 35, תמ"א 8) ותוכנית המתאר המחוזית למחוז חיפה (תמ"מ 6).

יוזמת פיתוח זו מהווה פגיעה חמורה בבית הגידול הייחודי של הפארק ובנוף הפתוח של הכרמל. יתרה מכך, כל פריצה של גבול הפיתוח של חיפה לכיוון דרום עלולה להביא בעקבותיה יוזמות נדל"ניות נוספות, על חשבון שטחי הטבע בכרמל. כרסום בשולי פארק הכרמל באמצעות פיתוח נדל"ן על ידי יזמים פרטיים, על חשבון האינטרס הציבורי לשמירת השטחים הפתוחים של פארק הכרמל כאזור הנופש העיקרי של תושבי חיפה והסביבה, יהיה שגיאה בלתי הפיכה ותקדים בעייתי לתוכניות נוספות בדופן הבינוי של העיר חיפה ופארק הכרמל.

עמדת החברה להגנת הטבע: החברה להגנת הטבע תפעל לדחות את התכנית המוצעת ולמנוע כל יוזמה להתפשטות העיר חיפה מדרום לנחל נדר, על חשבון פארק הכרמל.

נחל עובדיה. צילום: יניב אלון

22. חיפה - כביש הרכס

האיום: חברת יפה נוף ועיריית חיפה מקדמות תוכנית לכביש שיחבר בין ציר הרכס (ציר מוריה) לדרך מספר 2 (כביש החוף) באגן נחל עובדיה. תא השטח בעל ערכיות נופית גבוהה, טופוגרפיה חריפה ותכסית צמחית מגוונת. סלילת הכביש, הנדרש מבחינה תחבורתית, תגרום לפגיעה נופית וסביבתית.

עמדת החברה להגנת הטבע: יש להצמיד את התוואי לגבול הבינוי של השכונות ולהותיר רצף של שטח פתוח בלתי מופר ולא מקוטע.

ההתווייה המדויקת והתכנון הפרטני של מבני הדרך חייבים להיעשות באמות מידה שביאו למזעור הפגיעה הנופית, פגיעה במשאבי טבע, פגיעה בעלי חיים ומטיילים ופגיעה באיכות החיים של תושבי השכונות.

23. חיפה - מגדלי חוף כרמל

מגדלי חוף הכרמל

האיום: תוכנית מגדלי חוף הכרמל כוללת את בנייתם של שישה רבי קומות באזור חוף הכרמל, על בסיס תוכנית משנת 1978. לאחר עצירת הבנייה בשנות ה-90 נותרה בעינה התוכנית בהיקף זכויות בנייה של עשרות אלפי מ"ר שעדיין לא מומשו. פסק הדין שעצר את הבנייה בשנות ה-90 מאפשר את מימושה בתנאי של ייבוש חוף ים עד מרחק של 100 מטר מהבנייה המתוכננת.

חברת "דלק נדל"ן" ועיריית חיפה מעוניינות לקדם את התוכנית לייבוש שטח ים נרחב ולהקמת ארבעה מגדלים נוספים במהירות האפשרית. שני המגדלים הקיימים כבר גרמו נזק רב לסביבה החופית ולחזותה של חיפה. לאחר עשור שנים מתחדש כיום המאבק סביב המשך קידום תוכניות מגדלי חוף הכרמל. במאבק זה ייקבע צביונו של קו החוף העתידי של חיפה - פתוח וטבעי או בנוי וחסום. קידום הפרויקט הוא בניגוד לאינטרס הציבורי והוא יגרום להמשך הפגיעה הקשה באחד הנכסים החשובים והיקרים ביותר לציבור - חוף הים.

עמדת החברה להגנת הטבע: החברה להגנת הטבע מתנגדת לבנייתם של מגדלים נוספים בחוף הכרמל. קידום פרויקט זה מנוגד לאינטרס הציבורי ועתיד לפגוע בחוף הים, כל זאת לטובת עסקת נדל"ן בראיה קצרת טווח ללא חשיבה על הדורות הבאים.

החברה להגנת הטבע פתחה במאבק ציבורי כנגד הניסיון לממש את זכויות הבניה במתחם ולהקים ארבעה מגדלים נוספים. החברה להגנת הטבע דורשת מעיריית חיפה לחזור בה מהגיבוי שהיא נותנת ליוזמים ולמוסדות התכנון לעמוד בפרץ היוזמים המעוניינים בבינוי בחוף הים. החברה להגנת הטבע פועלת לאימוץ חלופה שתנייד את זכויות הבנייה של היוזמים למתחם צבאי סמוך, העתיד להתפנות מהחוף לטובת פיתוח אורחי למגורים ומלונאות.

24. חיפה - התייבשות נחל סעדיה איום חדש

נחל סעדיה. צילום: הלל גלזמן, רשות הטבע והגנים

האיום: נחל סעדיה - אחד מאוצרותיה הטבעיים של חיפה הינו נחל איתן הניזון ממימיו של עין סעדיה ומעיינות קטנים יותר לאורכו של העתק יגור בין צומת הקריות למתחם "הזרע". הנחל, גדולתו ושטחי אחו לחים סביבו מקיימים מערכות אקולוגיות מעניינות ועתירות מיני חי וצומח. גם עיריית חיפה הכירה בחשיבותו הנופית, האקולוגית, הסביבתית והחינוכית של נחל סעדיה ובפוטנציאל שלו לציבור. לאור זאת השקיעה, יחד עם גורמים נוספים, מאמצים בתכנונו ובקידומו של פארק נחל סעדיה.

קידומה של תוכנית מנהרות הכרמל, עוררה כבר מראשיתה חששות לגבי השפעתן של עבודות החציבה בסמוך ומעל עין סעדיה על שפיעתו. דרישה לחוות דעת הידרולוגית/ גיאוידירולוגית וניטור הועלתה ע"י החברה להגנת הטבע במהלך הדיונים השונים עם מתכננים ומקבלי החלטות. העובדות בשטח כיום מצביעות על כך שעין סעדיה התייבש ולא קיים עוד.

עמדת החברה להגנת הטבע: הסיבה להתייבשות חייבת להיבדק ולתת מענה לשאלות האם החציבות לגשרי המנהרות סדקו את האקוויפר, האם המנהרות הסיטו את הזרימה לנקודות שפיעה אחרות או האם עבודות תשתית אחרות גרמו להתייבשות.

הבדיקה חיונית למציאת פתרון ראוי ויסודי לבעיה, ובמקביל יש להקצות כמות מים ייעודית ולהזרימה במורד הנחל. נחל סעדיה על כלל מרכיביו הטבעיים לא יכול להמתין.

25. חיפה - נמל המפרץ על חשבון נחל הקישון

צילום הדמיה של פארק המכולות. הדמיה באדיבות רשות נחל הקישון

האיום: בחודש דצמבר 2006 הופצה ע"י חברת נמלי ישראל תכנית האב לפיתוח נמלי הים התיכון, המעדכנת את תכנית האב משנת 1995.

תכנית זו מציגה היקפי פיתוח מרחיקי לכת בנמלים חיפה ואשדוד. עקרונות התכנית אומצו בהחלטת הממשלה מיום 27.5.07, בה נקבע כי יש לקדם את הליכי התכנון והפיתוח הסטאטוטוריים של הקמת רציפים בנמלי אשדוד וחיפה.

פיתוח הנמל בחיפה משתרע על שטח רחב מאוד הנמל המערבי ועד אזור המפרץ ותכנון מתחם זה מתחלק לשלוש תכניות מתאר ארציות, החלק היבשתי, החלק הימי, ופינוי הנמל המערבי ופתיחתו לציבור הרחב.

לתכנית היבשתית המיועדת לאכסון מכולות הנמצאת כעת בהליכי תכנון במועצה

הארצית לתכנון ולבנייה השפעה רבה על אזור המפרץ כולו. התוכנית מעלה סוגיות סביבתיות רבות היכולות להשפיע על עתידה של העיר חיפה, ואופן פיתוחה. לתכנית הרחבת הנמל השלכה משמעותית על רצועת נחל הקישון משני צידיו, אשר התכנית מייעדת אותו לשטחי עורף נמל ועירום מכולות. הקישון עבר פעולות שיקום דרמטית ומנחל "מת" הפך לנחל חי, ודווקא עכשיו, כשהתוכנית המחוזית החלקית לפארק מטרופוליני בקישון (תמ"מ 6/6) לקראת הפקדה חברו חברת נמלי ישראל ועיריית חיפה "לקבור" את רצועת הנחל תחת מכולות משתי גדותיו.

עמדת החברה להגנת הטבע: מומחים מובילים שונים סוברים כי אין הצדקה להיקפי ההרחבה המתוכננת של הנמלים בחיפה ובאשדוד ואף הועלתה הסברה כי ניתן להסתפק בקיים לרבות הרחבת נמל כרמל א' ו' ב' ע"י דה-ארגון ושיפורים טכנולוגיים. החברה להגנת הטבע סבורה כי יש להגביל את פיתוח הנמלים למתן שירותים לצרכי הפיתוח של מדינת ישראל בלבד ואין לתכנן שטחים לצורך פריקת מטענים ועירום זמנית עד להעמסתם ליעד נוסף.

איום מרכזי בפיתוח נרחב של הנמל הוא דחיקת שימושים ופרויקטי תשתית קיימים או מתוכננים לאזורים אחרים, אשר תביא עימה פגיעה מרובה באזורים אלה (למשל: קידום שדה התעופה במגידו). על כן, פיתוח נמל חיפה צריך להתקיים בהיקפים מוגבלים, תוך הבטחת הישארותם של שימושים ותשתיות אשר ירוכזו במזרח מפרץ חיפה, כולל האפשרות להוסיף בעתיד מתקני תשתית דוגמת מתקן התפלה. ריכוז השימושים והתשתיות במזרח מפרץ חיפה צריך להיעשות תוך פינוי ופתיחת קו החוף של הנמל המערבי לתועלת הציבור.

זאת ועוד, בקשר להצבת המכולות, אין זה ראוי להכשיר לפיתוח שטחים המיועדים לשיקום בקרבה לנחל ולתוואי הנחל המקורי (אפנדיקס) במסגרת של שימושים חורגים (עד שהתוכנית לצרכי עורף נמל תאושר). הסוגיה היא תכנונית-עקרונית ובעלת השלכות ישירות על האיזון האקולוגי והמגוון הביולוגי באזור - שכן, מתחמי האיחסון המרובים לאורך הקישון צמודים לבתי גידול רבים ומינים המוגדרים נדירים.

בנוסף, פעילות איחסון המכולות מחייבת סלילת דרכי גישה למשאיות. תנועה של כלי רכב כבדים יוצרת מפגעים סביבתיים שונים לסביבה הטבעית (למשל: זיהומי רעש, אויר וקררע, רעידות).

לגבי נחל הקישון - מתוך מטרה לאפשר רצועת קרקע רחבה בייעוד ציבורי פתוח משני צידי הקישון לפיתוח פארק מטרופוליני ושימור המערך האקולוגי סביבו, מתנהל בימים אלו דיון אודות הסדרת הבעלויות על הקרקעות באזור המפרץ והקישון. על מנת לממש מטרה זו, יש לבצע מספר מהליכים שישלימו את הסדרת האזור הן לאחסנה והן לפיתוח פארק. ראשית יש להבטיח כי היקפי הפיתוח המתוכננים לטווח הקצר והארוך יתבססו על צרכים בדוקים, שלא ימנעו את שימור רצועות פתוחות חשובות אלו. שנית, יש לדאוג ליצירת ממשק הידברות והתאמה בין חברת נמלי ישראל לגופים הפועלים באזור. שלישית, לאור הימצאותם של שטחים נרחבים בעורף הנמל אשר זמינותם מבחינה סטטוטורית אינה גבוהה, יש לרכז מאמץ בקידום זמינותם, דבר אשר יתמוך ביצירת שטחי פארק רחבים סביב הקישון.

26. חיפה - מקורות לחומרי מילוי למסוף נמל המפרץ

מבט מהים על חיפה. צילום: דפנה מרוז

האיום: נכון להיום נמל הקישון הוא נמל הנמצא בשפך נחל הקישון וגבו אל הים התיכון. במצבו הנוכחי הנמל כולל 4 רציפים למטען כללי, שני מסופי כימיקלים, מעגן דיג וספורט ומסוף עורפי לאחסון ושינוע מכולות. במטרה ליצור תחרותיות והתייעלות בענף הנמלים, מקודמת תוכנית להכשרת נמל פרטי במתחם הקישון הממוקם במזרח חיפה.

החלטה זו הובילה לבחינת מקורות לחומרי מילוי למסוף העתידי. באוגוסט 2010 הפיצה חברת נמלי ישראל את תוצאות בחינת המקורות לחומרי מילוי למסוף נמל המפרץ. המסמך מציג כנקודות מוצא מספר עובדות שלא ברור כיצד נקבעו - לצורך בניית המסוף העתידי יש צורך ב-13.9 מ"מ (מליון מטר קוב) של חומרי מילוי (חול לייבוש הים מהחלקים הנדרשים למסוף). 0.63

מ"מ"ק בלבד מקורם מחומרי בניה ממוחזרים. 5.9 מ"מ"ק מקורם בחפירה ימית בתוך נמל חיפה. יתרת החומר הדרוש, המוערך בכ-9.3 מ"מ"ק (כמות החפירה הנדרשת על מנת לקבל 7.9 מ"מ"ק מהודק) מקורה מחוץ לנמל חיפה. יש לציין כי כלל המספרים וההנחות אינן מוסברות במסמך המפרט את בחינת החלופות לכריעת החול מחוץ למקור הנמל.

כמו כן, חלקן של החלופות שנבחרו לבחינה לא רק שמתנות בהסכמים בינ"ל אלא גם לא אפשריות מבחינה סביבתית מה שמעלה שאלה בנוגע לרצינות החלופות שנבדקו.

עמדת החברה להגנת הטבע: קידום החלופה של נמל באשדוד בעייתית פחות מבחינת מציאת המקורות להרחבת הנמל ויצירת מסוף חדש. הבחינה לא מציגה ניתוח מעמיק, הן מבחינת אוסף החלופות שנבחרו והן מבחינת ההסברים לפסילת חלופות מסוימות (למשל: הסבר שמראה מדוע אי אפשר לכרות חול ממדף היבשת).

זאת ועוד, בחינת החלופות נעשתה באוריינטציה כלכלית-תקציבית ולא מנקודת מבט סביבתית. נקודת מוצא זו בעייתית כאשר מדברים על שטח פתוח מתכלה כמו חוף הים בישראל. כמו כן, הבחינה לא כוללת תסקירי השפעה הסביבה הימית. מומחים בינ"ל טוענים כי ברגע שמפרים את הסביבה הימית באזור המפרץ, לשם כריית כמות עצומה כזו של חול, מינים פולשים משגשגים בסביבה המופרת והשיקום קשה מאד עד בלתי אפשרי, כך שאם מדברים במונחים כלכליים-סביבתיים, חלופת כריית החול ממפרץ חיפה אינה משתלמת.

מתוך אי מציאת חלופה ראויה יותר ואיום הפגיעה הן בשטחים פתוחים בחוף הים ובגדות הקישון, עולה השאלה בנוגע לכדאיות ושימויות קידום נמל נוסף בחיפה על חשבון נמל אשדוד.

27. חיפה - חישמול הרכבת

האיום: בשנת 2007 החליטה הוועדה לתשתיות לאומיות על העברת תוכנית לתשתית לאומית - תת"ל 18, תכנית לחשמול מערך הרכבות הארצי, להערוך הוועדות המחוזיות ולפרסמה להשגות הציבור בתנאים. מבין התנאים שנקבעו לצורך העברת התכנית להערוך והשגות הציבור, החליטה הוועדה כי תוכן תכנית אב כוללת של רכבת ישראל לשיפור שירות הנוסעים ברכבת, וזו תצורף כנספח לתכנית.

בפברואר 2010 החליטה הממשלה על קידום תכנית "נתיבי ישראל", הכוללת, בין שאר הפרויקטים, גם את תכנית חשמול הרכבת. בחודש יוני 2010, הוגשה לוועדה לתשתיות לאומיות על ידי הרכבת "תכנית אב לשיפור השירות לנוסעים ברכבת". תוכנית זו מבוססת על שיפור השירות כתוצאה מהנע חשמלי (הידוע כ"חשמול" הרכבת). משמעותה של תוכנית זו היא חשמול עילי, המבוסס על עמודי חשמל לאורך כל מסילות הרכבת.

מתכנית האב עולה כי רכבת ישראל סבורה שהפתרון הראוי לשיפור רמת שירות הרכבת כמענה לעלייה בביקושים בקווים העמוסים בשעות השיא הוא הינע חשמלי. לשיטת הרכבת, הפגיעה ברמת השירות לנוסע נגרמת בשל אי עמידה בביקושים, הגורמת לעיכובים בלוחות זמנים, צפיפות ודוחק בקרונות, קשיי תפעול ותחזוקה של הרשת והציוד הנייד.

צילום: אלון רוטשילד

עמדת החברה להגנת הטבע:
בתכנית האב נטען כי חשמול המסילה יביא לצמצום משמעותי של המפגעים הסביבתיים לעומת התועלת התחבורתית הצפויה. טענה זו אינה נכונה כאשר מסתכלים על כלל המרחב בראייה כוללת.

חישמול הרכבת יוביל בהכרח לצורך שבהקמת תחנת כוח נוספת לשם ייצור החשמל. הטענה אודות צמצום מפגעי הרעש וזיהום האוויר מעלה את השאלה האם הבדיקה בחנה את כלל צירי התחבורה הסמוכים למסילות הרכבת; למשל, נתיבי איילון או כביש החוף כיום, וכביש 6 בעת סלילת המסילה המזרחית. בנוסף לכך, סוגיות כגון קרינה לא קיבלו מענה ראוי בבדיקות שנערכו במסגרת התוכנית. חישמול הרכבת ברמה הארצית יוביל לבעיות קרינה ונגישות שישפיעו על הצומח, החי ובכלל זה לציבור, שנגישותו לקו החוף של ישראל המוגבלת כיום, תוגבל אף יותר.

בחיפה, הפגיעה מחישמול הרכבת אף מועצמת מעבר לבעיות שתקפות ברמה הארצית. בחיפה ימוקמו עמודי חשמל בסמיכות גדולה יותר נוכח התעקלות המסילה. הפגיעה הסביבתית והחזותית תהיה עצומה. הנגישות המצומצמת היום בין העיר חיפה לקו החוף תוגבל אף יותר. משרד התחבורה, המקדם תוכנית זו ביתר שאת, מתעלם ממימוש חזון חיבור העיר לחופה כפי שמתבטא בתוכניות מתאר ארציות דוגמת תוכנית המתאר הארצית לחופי חיפה - תמ"א 3 לפתיחת חזית ים בשטחי הנמל המערבי של חיפה. הוועדה הארצית לשמירה על הסביבה החופית (הולחוף) דחתה לאחרונה את יוזמת החישמות באזור העיר חיפה.

28. תאורת כבישים - "זיהום אור" איום חדש

עמודי תאורה בכביש. צילום: חוה להב

האיום: הצבת עמודי תאורה לאורכם של כבישים החוצים שטחים פתוחים מבוצעת לאחרונה בהיקפים נרחבים. תאורה לאורכו של כביש מעצימה את השפעתו השלילית על השטחים הסמוכים לו ועל תפקודן של המערכות האקולוגיות סביבו. בכלל זה הפרעה לפעילותם של מיני יונקים ליליים, דורסי לילה, דוחיים ואחרים, הפרעה למינים פעילי יום במקומות הלילה שלהם והפרעה למיני עופות נודדים במנוחתם. כמו כן עלולה להיגרם הפרעה למיני מאביקים הנמשכים לאור ומוסטים בכך ממוקדי המשיכה הטבעיים שלהם (פרחים) המביאה לפגיעה ביצירת זרעים של מיני צמחים המואבקים ע"י רפרפים ומאביקים ליליים אחרים.

עמדת החברה להגנת הטבע:
חשוב להפריד בין הכבישים בהם התאורה

הכרחית מסיבות בטיחותיות לבין כבישים בהם המחיר הסביבתי של תאורה כבד מדי ויש להימנע מהצבת עמודים לאורכם.

בחברה להגנת הטבע הכינו מפה ארצית של כבישים המסווגים בהיבט של תאורה מול רגישות אקולוגית, כחומר רקע לדיון עם רשויות התכנון והחברה הלאומית לדרכים בנושא הגדרת כבישים בהם ימנע זיהום אור.

29. עתלית - תוכנית מתאר

בריכות המלח בעתלית

האיום: תוכנית מתאר עדכנית לעתלית נמצאת בהכנה, כאשר ברקע ישנן כוונות של מינהל מקרקעי ישראל, וגורמים אחרים הרואים בעתלית פוטנציאל להרחבה ניכרת של נדל"ן, בעיקר למגורים. עתלית היא פנינת טבע, נוף ומורשת: בריכות המלח הן אחד מאתרי הצפרות החשובים במזרח התיכון. רכס הכורכר כולל את מיני הצומח והחי המאפיינים את בית הגידול הכורכרי מחד, ומאידיך מקיים אוכלוסיות יציבות של המינים הנדירים המיוחדים לאזור. חוף חולי מרשים, איזור הטלה של צבי ים, שרידים ארכיאולוגיים רבים (חלקם ייחודיים), פרצת נחל אורן, מבצר עתלית ומחנה המעפילים המשוחזר הם רק חלק ממרכיבי השטח אותם חייבים לשמר.

עמדת החברה להגנת הטבע:

החברה להגנת הטבע תמשיך את ההידברות עם חברת המלח בדבר שימור חלקן הגדול של בריכות המלח לטובת פארק צפרות, תוך הכנת תוכנית יעודי שטח, שימושי שטח וממשק על בסיס מידע אקולוגי, שיאפשרו את המשך תפקודו של השטח כאתר קינון וחריפה. בנוסף, יש להביא לשינוי מהותי בתוכנית מתחם הרכס, העתידה לקום על רובו של רכס הכורכר באזור. החברה להגנת הטבע תפעל לשינוי התוכניות במוסדות התכנון, תוך כדי שיתוף פעולה עם עמותת "כחול ירוק" - עמותת תושבי האיזור. פעילות משותפת נוספת מתקיימת עם ביה"ס של עתלית בנושא תכנון, שימור, הסדרת שבילים וטיולים ברכס הכורכר.

30. ג'סר-א-זרקא - הרחבת תחום השיפוט

ג'סר-א-זרקא ומעגן מיכאל

האיום: בהוראת שר הפנים הוקמה ועדת שיפוט לשינוי תחומי השיפוט של ג'סר-א-זרקא, שמטרתה להרחיב את השטח האורבני של היישוב. כיום היישוב תחום בין כביש 2 לחוף הים, בין קיסריה לנחל התנינים. בקשת היישוב כוללת תוספת שטח של 1980 דונם, ובהם שמורת נחל תנינים, חלק ניכר מבריכות הדגים של קיבוץ מעגן-מיכאל המהווים אתרי חריפה וקינון של עופות מים, ושטח נרחב של המרזבה בין כביש 2 לכביש 4.

עמדת החברה להגנת הטבע:

החברה להגנת הטבע גיבשה מסמך המציג חלופות להרחבה מצומצמת של תחום השיפוט, בעיקר ממזרח, זאת על פי ערכיות השטח (משאבי טבע, רצף שטח פתוח, סמיכות לשמורה ותפקודה, תפקוד הבריכות כאתר צפרות, מסדרון אקולוגי). כמו כן, החברה להגנת הטבע תפעל לשינוי

התוכנית במערב תחום השיפוט הקיים, בסמוך לחוף הים, משטח המיועד לתיירות (כפרי נופש, מלונאות, מסחר ומעט מגורים) למגורים, זאת במטרה לתת מענה לצרכים הדמוגרפיים של היישוב, מבלי להידרש לפגיעה באזורים הרגישים מצפון ליישוב. החברה להגנת הטבע סבורה שיש מקום לאפשר את הרחבת היישוב מזרחה באמצעות הסטה של כביש 2 מזרחה (עד סמוך לנחל עדה).

31. חוף הבונים - פיתוח חוף רחצה

ישימונית מצויה בחוף הבונים. צילום: רועי טלבי

האיזם: חוף הבונים הוא אחד החופים היפים, העשירים והמגוונים ביותר בחופי ישראל. בהשוואה לחופים אחרים באזור, חוף הבונים הוא העשיר והמגוון ביותר מבחינה נופית ואקולוגית. בתוך המכלול החופי מצויים מספר ערכי טבע שיש לשמור עליהם במיוחד. בחלקם אלו מינים נדירים ובחלקם מופעים מיוחדים של מינים נפוצים יותר. חלק מהאזור מוגן בחוק מתוקף היותו שמורת טבע, אולם גם באזורים האחרים אשר אינם שמורת טבע מצויים מיני צמחים שהם מבחינת ערכי טבע ראויים לשימור.

בעורף החוף מצפון לנחל מהר"ל נמצא איזור מלחה, המהווה את אחד ממלחות החוף המעטת בישראל שמקיימות עדיין מערכת אקולוגית מגוונת עם שיעור גבוה של מינים נדירים. השטח החולי שמצפון לנחל - בית גידול מיוחד של מיני חי וצומח האופייניים לשטחי חולות בלתי מיוצבים ומיוצבים למחצה. ביניהם נכללים מינים נדירים, מינים אנדמיים ואף מינים המצויים בסכנת הכחדה. שטח זה מהווה אזור הטלה לצבי ים ועל פי רשות הטבע והגנים, נצפו השנה ובשנים הקודמות עליות והטלות של צבי ים באתר.

למרות ערכי הטבע והנוף הייחודיים והנדירים והחשיבות הרבה לשמורם, מקודמת תכנית המייעדת חוף רחצה חדש בחוף החולי שמצפון לשמורת הטבע המוכרות. התכנית כוללת שני מוקדי פיתוח ושירותים בחוף הבונים. הראשון, מוקד מרכזי בשטח חוף רחצה המנוהל כיום ע"י רשות הטבע והגנים. תוכנית זו מאפשרת בניה של מרכז הדרכה, מרכז מידע, קיוסק, מחסן ומשרד בהיקף כולל של 180 מ"ר וכן פרגולה בגודל 50 מ"ר וחניה. השני, מוקד צפוני מצפון לשטח הרחצה הקיים, סמוך לנחל מהר"ל. תוכנית זו מאפשרת בניה של מסעדה ומזנון, שירותים, מקלחות, מחסן ומשרדים בהיקף בניה של 240 מ"ר וכן פרגולה בגודל 100 מ"ר וחניה. בתחום התכנית לחוף רחצה, קיימים אזורים ערכיים, ייחודיים ורגישים ביותר מבחינה אקולוגית.

לאחר החלטת ועדת ערר להחזיר את התכנית לדיון נוסף בוועדה לשמירה על הסביבה החופית (ולחוף"ף), קיבלה הוועדה החלטה עקרונית לאפשר הקמת חוף רחצה חדש בחוף החולי שמצפון לשטח הרחצה הקיים. ההחלטה התקבלה בעיקר על מנת לאפשר הסדרת שירותי הצלה במקום. לא התקבלה כל החלטה לגבי היקפי הפיתוח.

עמדת החברה להגנת הטבע: אין כל הצדקה למקם שני מוקדי פיתוח בשטח חוף שהוא מהרגישים והייחודיים בחופי הארץ. הדרך היחידה להבטיח את שימור ערכי הטבע והנוף בסביבה החופית שבאזור חוף הבונים, היא להותיר רצועת חוף טבעית, באורך של כ- 5.5 ק"מ בין נווה ים לדור, ללא כל מוקדי בינוי או חופי רחצה מפותחים נוספים על הקיים כיום. הקמת המוקד הצפוני וחוף הרחצה החדש יהוו ללא כל ספק פגיעה במשאבי הטבע ובמערכות האקולוגיות הנדירות הקיימות באזור זה, כולל הפרעה ופגיעה בפעילות ההטלה של צבי הים. החברה להגנת הטבע סבורה כי עצם הקמת מוקד השירותים ופיתוח חוף הרחצה יסכל בעתיד את האפשרות לשמר את ערכי הטבע בשטח. לכך יש להוסיף את תפקוד המסעדה, אשר בפעילותה הרועשת שתימשך עד שעות מאוחרות של הלילה תפגע בהטלת הצבים. בנוסף לפגיעה האקולוגית הצפויה, המופע החזותי של מוקד השירותים והמסעדה באזור טבעי זה, הוא בעייתי ביותר ויש בו פגיעה של ממש באופיו של האזור.

החברה להגנת הטבע מציעה כחלופה את פיתוח והרחבה של מוקדי הפיתוח הקיימים בנווה ים ודור. פיתוח בחופים אלו יביא בסופו של דבר למשיכת קהלים גדולים אשר מבקשים להשתמש בנגישות נוחה לחופים ובאפשרויות מגוונות בחוף, כולל לינת לילה, ויאפשר את האיזון הרצוי בין שימור הסביבה החופית ובין התועלת והנאת הציבור. את השטח המוצע כרגע לחוף רחצה חדש ולשמורת טבע (המוקד הצפוני), יש לקדם כשמורת טבע בלבד. הוועדה לשמירת הסביבה החופית (ולחוף"ף) דנה השנה בתוכנית ובהחלטתה צמצמה אמנם את היקפי הבינוי בחוף, אך קבעה אותו כחוף רחצה. על החלטה זו הגיש המשרד להגנת הסביבה ערר אשר יידון בקרוב בוועדת הערר לולחוף"ף.

32. חולות קיסריה -

איום חדש

תוכניות פיתוח לבניה, סלילה ותשתיות

חולות קיסריה

האיום: החברה לפיתוח קיסריה מקדמת תוכנית פיתוח על שטחי חולות נרחבים, עתירי משאבי טבע. חשיבותם הגדולה של שטחי החולות נגזרת גם מרציפותם. התוכנית כוללת גם קידום פרויקט של מגרשי גולף בשטח זה. משרד התשתיות רשות המים וחברת מקורות רואות בשטחי חולות קיסריה לא יותר משטח פנוי להקמת תשתיות למתקני קליטת גז, פרוודורי תשתית ומתקני התפלה. החברה להגנת הטבע נחשפה לקראת סוף שנת 2010 לתוכנית ביוזמת גורמי בטחון לסלילת כביש גישה מהבית הפרטי של ראש הממשלה בקיסריה לכביש החוף, שייחצה את שמורת הטבע חרובי קיסריה ויפגע בה אנושות.

עמדת החברה להגנת הטבע:

יש להבטיח את קיומו ותפקודו של מסדרון החולות בין קו החוף לגבעות החמרה

בפאתי פרדס חנה, בין תחנת הכוח לכביש פלים, כמכלול של מערכות אקולוגיות ושטח פתוח ערכי.

אין לאפשר נגיסות נוספות במסדרון החולות ויש לשפר את מעברי בעלי חיים בכבישים הקיימים (כביש 2 וכביש 4).

כמו יש לקדם הכנת תוכנית להכרזתו של גן לאומי חולות קיסריה (גן לאומי על פי תמ"א 8 ותמ"א 13), שמורת שקע פלים ושמורת שקע קיסרי. החברה להגנת הטבע תדחה כל ניסיון של "החברה לפיתוח קיסריה" להציג פרויקט של מגרשי גולף עם מובלעות של שטח "שישמר כטבע" כחלופה לגן לאומי או פארק חולות לשימור.

לעניין כביש לבית ראש הממשלה - מדובר בשמורת טבע ייחודית ואיכותית, שגם כך כורסם ממנה שטח בשנים האחרונות. לכן סבורה החברה להגנת הטבע שעל המעט שנשאר משטחי חולות ייחודיים אלו יש לשמור והיא תתנגד לסלילה מתוכננת זו.

33. חריש - הרחבת תחומי השיפוט לשטחים פתוחים נרחבים

האזור הטבעי בחריש

האיום: בפני מועצה הארצית הועלתה לפני למעלה משנה תוכנית נרחבת של משרד השיכון אשר נמצאת בשלבי תכנון - להקמת עיר חדשה בשטחי היישוב חריש. לאחרונה הועלתה בפני המועצה הארצית בקשה של משרד השיכון להגדיל את תחום התכנון של העיר אל עבר אלפי דונם של שטחים פתוחים. בקשה זו אושרה במתכונת מצומצמת ביותר, לשטחים אשר ככלל נמצאים בהסכמה לפיתוח. משרד השיכון ממשיך לקדם את תוכניתו להקמת חריש גדולה החורגת מהתחום שאושר במועצה הארצית. זאת במקביל להפקדתה של תוכנית חריש במתכונת מצומצמת יותר, כפי שאושרה במועצה הארצית.

עמדת החברה להגנת הטבע:

החברה להגנת הטבע תלווה את המשך קידום תכנון ופיתוח העיר חריש במוסדות

התכנון בכדי לוודא כי התוכניות אותן מוביל משרד השיכון מתחשבות בערכי הטבע והנוף הרבים בסביבת היישוב. החברה להגנת הטבע יחד עם ארגונים נוספים כתושבי האזור, עמותת "אדם, טבע ודין", עמותת "במקום"

ויישובי האזור מהמועצה האזורית "מנשה", ילזו את תהליכי הפיתוח של משרד השיכון במוסדות התכנון השונים אליהם יגיעו התוכניות המתאריות של מתחמי העיר החדשה.

ההרחבה המבוקשת היא על שטחים פתוחים ערכיים, שטחי יערות טבעיים ונטועים, רצועות נחל, אתרי מורשת, משאבי טבע ונוף, מוקדי טיול ושהייה בטבע לתושבי האזור והמטיילים בשטח, כולל תושבי חריש העתידיים. אין לאפשר פגיעה במשאבים אלה בהליכי תכנון לא דמוקרטיים.

34. פארק השרון ונחל אלכסנדר - כביש 9

ילדים בפארק השרון

האיום: השטחים הפתוחים שנתרו באזור השרון הינם בעלי חשיבות אקולוגית גבוהה והם מהווים יעד למטיילים ונופשים רבים המעוניינים לבלות את שעות הפנאי בחיק הטבע באזור המרכז. שטחים פתוחים אלו כוללים שילוב ייחודי ואיכותי של שמורות טבע, שטחים טבעיים ושטחים חקלאיים באזור גבעות מתונות.

נוף השרון מהווה תבנית נוף חשובה ומשמעותית ביותר במרכז הארץ. בעונת הפריחה פורחים בו שלל פרחי בר אופייניים לרכסי הכורכר והחמרה. בנוסף, שטחים אלה מהווים חיץ ירוק בין הגוש הבנוי של חדרה בצפון ונתניה בדרום.

שטחים פתוחים אלו נמצאים היום בסכנה: כבישים מתוכננים מאיימים לצמצם את סך השטח השטח הפתוח ולפגוע ברציפותו. מימוש כבישים אלה יהפוך את המרחבים לתאי שטח קטנים, מנותקים ונטולי משמעות למטיילים, ולחי ולצומח הייחודיים בהם.

כביש 9 המתוכנן עתיד לחבר בין כביש 2 מצפון למכמורת ועד לכביש 6 באזור באקה אל גרבייה. הדרך בהתוויתה הנוכחית מתוכננת לחצות את המרחבים הפתוחים החקלאיים שמדרום לחדרה ובין הכבישים 2 - 4, לחצות את פארק השרון ונחל אלכסנדר ולפגוע בנוף ובשטחים החקלאיים שבין הכבישים 4 - 6. על אף שהדרך אושרה על ידי הוועדה לתשתיות לאומיות והממשלה, בעקבות עתירה שהוגשה כנגד אישורה סטטוטורי של הדרך, טרם החלה סלילתה.

עמדת החברה להגנת הטבע: סלילת הכבישים בשרון משמעותה ביתור וקישוע שטחים פתוחים, ופגיעה חמורה בתפקודם כמערכות טבעיות ושטח פנאי ונופש איכותי. גם אם תואי הכביש בין הכבישים 2 - 4 יהיה ממונהר (Cut&Cover) הפגיעה בתחום הפארק תישאר אנושה, ולכן החברה להגנת הטבע מתנגדת נמרצות לסלילת הדרך בהתוויתה הנוכחית. החברה להגנת הטבע מציעה כי תותר סלילת הקטע המרכזי של הדרך בלבד מחדרה ועד לכביש מס' 4, ושאר חלקי הדרך ממערב לדרך מס' 4 וממזרח לחדרה ייגרעו. הדרכים 65 ו- 581 מהוות חלופה ראויה לכביש מס. 9. בעקבות החלטת הוועדה לתשתיות לאומיות לאשר את התכנית הוגשה עתירה לבית המשפט העליון על ידי ארגון אדם, טבע ודין. בית המשפט קבע בפסיקתו כי חלקה המזרחי של התכנית לדרך מאושרת וכי חלקה המערבי של התכנית מבוטל. ישנה חשיבות רבה בפסיקה זו הקובעת כי ערכיותו של השטח רב וכי ישנה חשיבות רבה לערכית תסקיר השפעה על הסביבה הכולל בחינת חלופות.

בריכות עין החורש בנחל אלכסנדר. צילום: אלון רוטשילד

35. בריכות עין החורש בנחל אלכסנדר-מאגרי מים

האיום: גורמים חקלאיים מקומיים וארציים מבקשים לנצל מי שטפונות לפיתוח מאגרי מים בשטחים רגישים של בתי גידול לחים. שטחים אלה, שהם צמודי נחל, הם בעלי ערך חקלאי נמוך, ולכן מיועדים ע"י מחוזיקי הקרקע לשימושים אחרים, ובמקרה זה ברצונם לאגור מי שטפונות.

הקמת מאגר על שטח רווי בערכי טבע תגרום להרס המערכת הטבעית בו, המבוססת על צמחיה עבותה ועל מגוון בתי גידול ייחודיים. בנוסף, תפיסת מי שטפונות תפגע משמעותית במרכיב החשוב ביותר של הנחל - משטר המים, המהווה גורם מעצב ומנקה של הנחל, המוהל את הזיהום ומאפשר קיומה של מערכת אקולוגית מתפקדת.

איומים כאלה קיימים גם באתרים: "מחפורת צרעה" בנחל שורק - המיועד לאיגום כ"מאגרי שמשון" (איום 61) ו"ביצת הפאליק" סמוך לנחל הפולג (איום 39). אתרים אלה מהווים מוקדי צפרות מרכזיים.

עמדת החברה להגנת הטבע: החברה להגנת הטבע סבורה כי לתפיסה נוספת של מי שטפונות ישנן השלכות רבות, אשר לצערנו ממעטים בבחינתן. אלו פרויקטים שהוכחו כלא כדאיים מבחינה כלכלית, בשל עלות תחזוקה גבוהה, ונוקם הסביבתי רב. גם אם יאושר פרויקט תפיסת שטפונות, עמדת החברה להגנת הטבע היא כי אין למקם את התשתיות שלו על גבי שטח ערכי של בתי גידול לחים, אלא בשטח מופר או שטח חקלאי המצוי למכביד בסביבה הקרובה. החברה להגנת הטבע עורכת בימים אלה תכנון רעיוני לחלופה של פארק תיירות אקולוגית וצפרות באתר זה, ומקווה שתכנון זה יאומץ על ידי המועצה האזורית ורשות הנחל.

36. נתניה, פארק השרון ונחל אלכסנדר - כביש 20

פארק השרון. צילום: דפנה מרוז

האיום: תוואי כביש 20 מתוכנן לחצות את שתי הריאות הירוקות החשובות ביותר של השרון: מרחב הפולג העשיר בבתי גידול לחים, ערוצי נחל ושטחי הצפה, ומרחב נחל אלכסנדר ופארק השרון, הבולטים בייחודם בשל השילוב בין נחל לגבעות כורכר, חול מיוצב וחמרה.

הכביש המתוכנן מאיים לצמצם את הכמות השטחים הפתוחים ולפגוע ברציפותם. מימוש כביש זה יהפוך את המרחבים לתאי שטח קטנים, מנותקים ונטולי משמעות למטיילים ולחי והצומח הייחודיים.

המועצה הארצית החליטה לגרוע את כביש 20 (המשך נתיבי איילון צפונה) בתחום פארק השרון ונחל אלכסנדר, החלטה שטרם אושרה על ידי הממשלה, ולקדם תכנית לשדרוג כביש 2 באותו קטע דרך.

התכנית לשדרוג כביש 2 הוכרזה כתשתית לאומית ומקודמת בוועדה לתשתיות לאומיות. במסגרת הדיונים בוועדה לתשתיות לאומיות נבחנה האפשרות להסטת תוואי הדרך מזרחה אל תחום פארק השרון ונחל אלכסנדר. חלק מיישובי המועצה האזורית עמק חפר, החברה להגנת הטבע, רשות הטבע והגנים ומשרדי ממשלה נוספים, הציגו במהלך הדיונים המקצועיים ובוועדה לתשתיות לאומית עמדה ברורה כנגד הסטת תוואי הדרך מזרחה.

עמדת החברה להגנת הטבע: יש להשלים את גריעת כביש 20 בין חבצלת השרון לחדרה ולקדם את קידום התכנון לשדרוג כביש 2 באותו קטע דרך ללא הסטתו מזרחה. הוועדה לתשתיות לאומיות החליטה השנה כי תחום הקו הכחול של התכנית לשדרוג כביש מס. 2 יהיה בתחום רצועת הדרך הקיימת. לא התקבלה העמדה המציעה הסטת תוואי הכביש מזרחה אל תחום פארק השרון ונחל אלכסנדר.

37. נתניה-כביש וינגייט

כביש וינגייט. צילום: אלון רוטשילד

האיום: בשמורת הטבע "שפך הפולג" מצוי רכס כורכר עשיר בריכוז פריחה של אירוס הארגמן. רכס זה מאיים על ידי תוכנית של עיריית נתניה לסלילת כביש מחבר בין העיר לבין מכון וינגייט. ניסיונות של עיריית נתניה לכלול את הכביש הזה כחלק מהתכנית לשדרוג כביש 2 בקטע הדרך נבלמו עד כה.

עמדת החברה להגנת הטבע: יש לבצע את החיבור בין העיר נתניה למכון וינגייט באמצעות מחלפון, במסגרת שדרוג כביש החוף ולא באמצעות סלילת כביש חדש המקביל לכביש החוף. ראוי לפתח שביל הולכי רגל ואופניים שיחבר ישירות בין העיר לכיוון מכון וינגייט, תוך תכנון זהיר, אשר ימנע

פגיעה ברכס הכורכר. החברה להגנת הטבע הופיעה השנה בפני ועדת חקירת הגבולות בין נתניה לחוף השרון והציגה את עמדתה בעניין זה.

38. נתניה-מרינה איום חדש

הדמיה של המרינה בנתניה

האיום: עיריית נתניה מובילה בימים אלו תוכנית למרינה לה צפויות השלכות סביבתיות שליליות קשות, וקיים ספק גדול באשר לתרומתה של המרינה להתפתחות העיר, לתיירות בעיר ולציבור בכלל.

בהתחשב בנתוני החוף הישראלי, לכל מרינה קיימות השלכות סביבתיות שליליות משמעותיות. לאור זאת, גם במסמך המדיניות למימי החופין משנת 1999 הומלץ שלא להקים מעגנות נוספות במקום בו אין החלטה מפורטת מחייבת של הוועדה למימי חופין. עוד הומלץ כי אישור הקמת מעגנות חדשות כפוף לעריכת עדכון לתוכנית המתאר הארצית לחופים - תמ"א 13.

לאחרונה מקודמת הבחינה של מרינה נתניה במסגרת שינוי תכנית המתאר הארצית לחופי נתניה (תמ"א 13\6). מסמך

משותף של החברה להגנת הטבע והמשרד להגנת הסביבה קבע בעבר בין השאר כי יש לצמצם למינימום את מספר המרינות שפריסתן תיגוד מכושר הנשיאה של חופי ישראל, היצע מקומות העגינה יוגבל על פי עקרון זה ושקיימת עדיפות למיקום מרינות בחופים פגועים, אשר בנויים במבנים ימיים.

עמדת החברה להגנת הטבע: מנקודת המבט של טובת הציבור מדובר בגריעת רצועת חוף איכותית ופתוחה באורך 600-800 מ', והפיכתה לשטח מבונה בים, זאת כאשר עשרות קילומטרים של חופי הארץ כבר בנויים במתקני תשתית ובטחון, וכאשר חופי נתניה משרתים קהל גדול ביותר מאזור נרחב ולא רק את תושבי העיר.

לטענת עיריית נתניה כי המרינה מחזקת את התיירות סבורה החברה להגנת הטבע שהדבר נכון באזורים עם חופים מפורצים ואטרקטיביים בהם מתפתחת תיירות ימית וחופית, אך אינו רלבנטי בישראל, אשר גם אינה מהווה כח משיכה משמעותי לתיירות באמצעות כלי שייט.

לפיתוח מרינה בנתניה מספר היבטים סביבתיים. בהיבט של הסעת החול, קיימת סכנה להרס חופים ולפגיעה במצוקי הכורכר, למרות שמקודמת כרגע בנתניה תכנית להרחבת החוף והגנה על המצוק בין היתר, ע"י שוברי גלים מנותקים. בהיבט הנופי, המרינה תיצור בצמוד לחוף ועבור הציבור שעל החוף בינו גבוה ומסיבי של שוברי גלים במים וחסימת המבט החופשי לים. בהיבט האקולוגי, המרינה תפגע קשה בערכי הטבע בחוף ובסביבה הימית, בסלעי חוף וטבלאות גידוד ובבתי הגידול הייחודיים המתקיימים בהם ואוכלוסיית צבי הים וההטלות בחוף. הקמת מרינה בדרום העיר תפגע קשה ברציפות השטחים הפתוחים שבין שלולית דורה ושמורת האירוסים לבין רצועת החוף ושמורת חוף פולג.

החברה להגנת הטבע סבורה שקידום מרינות צריך להיעשות מתוך ראייה רחבה וכוללת ולא במסגרת תכנית מתאר לחופי העיר נתניה ופועלת לשם הפרדת תכנון המרינה מהתכנון הכולל של חופי נתניה.

ביצת ה"פאליק" בפולג. צילום: אלון רוטשילד

39. ביצת ה"פאליק" בפולג- תוכניות ניקוז

האיום: לחצים של גורמים חקלאיים מקומיים לממש עיבוד חקלאי בשטחים רגישים של בתי גידול לחים. שטחים אלה, שהם צמודי נחל, הם בעלי ערך חקלאי נמוך, אך מחזיקי הקרקע מנסים להשיבם לעיבוד חקלאי על ידי פעולות ניקוז. כפי שהוכיח החורף האחרון, אתרים אלה מהווים מוקדי צפרות מרכזיים. רשות ניקוז שרון ביצעה השנה עבודות

הוצאת חול מערוץ נחל פולג, ללא ביצוע תסקיר אקולוגי מקדים. לא ניתן לצפות את השפעת העבודות על שטחי ההצפה של הפולג.

עמדת החברה להגנת הטבע: בתי הגידול הלחים מצויים במשורה בארצנו, יש לשמר את השטח כמרחב "נחל וסביבתו" ולקבוע לגביו הנחיות שימור, תוך פיצוי החקלאים ברי הרשות בקרקע. יש למנוע פעולות לניקוז השטח, ולתכנן את שיקומו האקולוגי במסגרת תוכניות המתאר למרחב ותוכניות האב לנחל פולג. התוכנית המחוזית לשימור מרחב נחל פולג התקדמה מעט במהלך השנה האחרונה עם ההחלטה במועצה הארצית לתכנון ולבניה להכריז על הכנת תוכנית וכחלק מכך ניתנת הגנה לשטח ערכי זה בכך שהיתרי בניה בשטחו יהיו בסמכות הועדה המחוזית ולא הועדה המקומית.

40. פארק הפולג - כביש רחב 551

צאור! כביש לפניך! פארק הפולג. צילום: אייל מורג

האיום: מרחב פארק הפולג משתרע ממרגלות הרי השומרון ממזרח ועד הים במערב, בין הגוש העירוני של רעננה - כפר סבא בדרום לבין הגוש העירוני של נתניה בצפון. מרחב ייחודי זה מתפקד כריאה הירוקה המרכזית של אזור השרון, עם מרקם חי וצומח מרשים המשמש יעד למטיילים ונופשים רבים המעוניינים לבלות את שעות הפנאי בחיק הטבע. השטחים הפתוחים כוללים שילוב ייחודי ואיכותי של שמורות טבע, שטחים טבעיים ושטחים חקלאיים. באזור גבעי מתון של אדמת חמרה וכורכר, ובלב נופי השרון - עובר גם נחל פולג.

כל אלה יוצרים ביחד תמונה מגוונת של נוף השרון, המהווה תבנית נוף חשובה ומשמעותית ביותר במרכז הארץ. בעונת הפריחה פורחים בפארק שלל פרחי בר אופייניים לרכסי הכורכר והחמרה, כמו אירוס הארגמן, שמשון, רותם המדבר, סחלבים ועוד - כל זאת לצד שטחי ביצה עם צמחיית מים אופיינית ועופות מים.

שטחים פתוחים אלו נמצאים היום בסכנה: כבישים מתוכננים מאיימים לצמצם את הכמות השטחים הפתוחים ולפגוע ברציפותם. מימוש כבישים אלה יהפוך את המרחבים לתאי שטח קטנים, מנותקים ונטולי משמעות למטיילים ולחי והצומח הייחודיים שבו.

כביש רחב 551 מיועד לחבר בין הדרכים 6, 14 - 2 תוך חציית אגן נחל הפולג והשטחים הפתוחים האחרונים שנותרו בין נתניה לרעננה. לאור פסיקת בית המשפט העליון בדבר ביטול אישורה של התכנית לסלילת חלקו המזרחי והחזרת הדיונים לוועדה המחוזית, פעלה החברה להגנת הטבע לקידום הכנת תסקיר השפעה על הסביבה ובחינת חלופות בתחום רצועת הדרך.

עמדת החברה להגנת הטבע: החברה להגנת הטבע פועלת לקידום תוכנית "מרקמית" ירוקה אשר תעגן את שימור המרחב הפתוח וערכיו. תוכנית זו עברה דיון ראשוני במוסדות התכנון והתקדמה מאוד בשנה שחלפה. במקביל החברה להגנת הטבע פועלת לסיכול היוזמות התכנוניות המאיימות לפגוע בשטח מול הגופים השונים, כמו רשות הניקוז, המועצה האזורית ועוד.

החברה להגנת הטבע פועלת לגריעת תוואי כביש 551 בחלקו המערבי ומקדמת את החלופה המציעה את הסטת תוואי הכביש דרומה - לגבול הפיתוח של רעננה. חלופה זו נתמכת על ידי היישובים במרחב וחלק ממשרדי הממשלה. במקביל פועלת החברה להגנת הטבע להסטת תוואי חלקה המזרחי של הדרך כלפי דרום לצורך שימור מרחב הפולג באזור רמת הכובש. עמדה זו התקבלה על ידי החברה הלאומית לדרכים ועורכי תסקיר ההשפעה על הסביבה. החברה להגנת הטבע פועלת לשימור המרחב ומקיימת לשם כך פעילות במקדי קבלת ההחלטות, כמו גם פעילויות תכנוניות, ציבוריות ותקשורתיות.

התוכנית המחוזית לשימור מרחב נחל פולג התקדמה מעט במהלך השנה האחרונה עם ההחלטה במועצה הארצית לתכנון ולבניה להכריז על הכנת תוכנית וכחלק מכך ניתנת הגנה לשטח ערכי זה בכך שהיתרי בניה בשטח זה יהיו בסמכות הועדה המחוזית ולא הועדה המקומית.

בנוסף, התקבלה השנה החלטה במועצה הארצית לתכנון ולבניה לקדם את גריעת כביש 551 מתוכנית המתאר הארצית לדרכים, ולקדם את כביש 541 כחלופה לו. ההחלטה טעונה סבב הערות של הועדות המחוזיות ולאחריו אישור ממשלה.

למרבה הצער השנה כשלו הנסיונות למנוע את סלילת כביש עוקף בני ציון, והוא נסלל בימים אלה - כדרך מקומית. בעקבות מהלכים משפטיים של החברה להגנת הטבע ושל גורמים אחרים, נקבע כי הדרך תהיה דרך זמנית, עד קידום כביש 541, ויותקנו בה אמצעי מיתון תנועה לצורך בטיחות מטיילים ומניעת דריסות של בעלי חיים.

41. השרון - כביש 554

מרחבי הפולג

האיום: כביש אורך אזורי בשרון, האמור לחבר בבין דרך 551 (המתוכננת) בדרום ודרך 57 בצפון (בסמוך ליישובי תנובות). הכביש בהתוויתו הנוכחית חוצה שטחים פתוחים המשמשים ברובם לעיבודים חקלאיים, עובר בסמיכות להתיישבות כפרית דלילה וליישובים א-טירה וקלנסואה.

הכביש מתוכנן לאורך של כ - 12 ק"מ ולאורכו 5 צמתים. בתכנית הכביש ישנם פגמים רבים, כמו התחברויות לכבישי הרוחב 551 בדרום ו - 57 בצפון, אשר אינן כלולות בתכנית. בנוסף, לא נבחנו חלופות תחבורתיות אחרות, כמו הסתמכות על שדרג והרחבת חלק מהדרכים הקיימות במרחב, המייתרים את הצורך בכביש.

עמדת החברה להגנת הטבע:

סלילת הכבישים בשרון משמעה ביתור וקטוע שטחים פתוחים, ופגיעה חמורה בתפקודם כמערכות טבעיות וכשטח פנאי ונופש איכותי. הפגיעה לא מסתיימת רק בסלילת הכבישים. הניסיון מלמד כי לאורך הנתיבים נוצרים באופן מיידי לחצי פיתוח ובנייה.

החברה להגנת הטבע מציעה אלטרנטיבות סביבתיות יותר לכבישים אלו כתחבורה מסילתית, ותומכת בקידום תכניות למרחב זה, המייעדות את השטח לפארק פתוח עם דגש על שמירת הטבע ופעילויות פנאי ונופש.

החברה להגנת הטבע פועלת לבחינת חלופות אחרות להתווית הכביש, לרבות התחברויות לדרכי הרוחב והצגת נתונים המתייחסים לנחיצותו התחבורתית.

42. כביש 561 המזרחי והמסדרון הירוק של צפון קדימה

אלוני קדימה. צילום: אלון רוטשילד

האיום: המרחב הצר של איזור צפון קדימה מהווה שריד נדיר של נוף יערות השרון, ובו פסיפס של אלוני תבור, יער אקליפטוסים, חקלאות ומרבדי פריחה. מרחב זה מאוים על ידי סלילת כביש 561 המזרחי ועל ידי תוכניות פיתוח שונות, ובהן פיתוח למגורים בצפון קדימה, תוכנית מאושרת למוסדות ציבור ביער אילנות, בתי אריזה ועוד. בנוסף, שמורת אלוני קדימה מוכרזת כיום כשמורת טבע קטנה ומנותקת של כ- 8 דונם, אשר סיכוייה לשרוד כמערכת אקולוגית קלושים. שטחה המאושר של השמורה הוא כ - 50 דונם, אולם הכרזת השמורה למלוא גודלה מתעכבת מאחד והשטח מצוי בבעלות פרטית. בנוסף, מבקשת המועצה המקומית "קדימה צורן" לספח שטחים פתוחים מתחום מועצה מקומית "לב השרון" - לצורך פיתוח, במסגרת ועדת חקר גבולות.

עמדת החברה להגנת הטבע: יש לשמר את המרחב הפתוח בצפון קדימה, תוך שימת דגש על שמירת הרצף בין יער קדימה, שמורת האלונים ויער אילנות. יש לבטל את כביש 561 המזרחי ולהעדיף חלופה של שדרג

תשתיות כבישים קיימות כמו 553 ו- 5613. יש לבלום את תוכניות ההרחבה של צפון קדימה ע"י קידום "תוכנית קצה" לשוב שתגדיר דופן ברורה ותמנע זחילה עירונית. יש להעתיק את זכויות הבניה ביער אילנות למרחב רגיש פחות. החברה להגנת הטבע, בגיבוי ציבורי של פורום תושבים מקומי בשם "בלוטים" תקדם מטרות אלה ע"י פעילות מקצועית בוועדות התכנון, ופעילות ציבורית, כגון נטיעת אלונים תבור בתוואי שביל הטיולים שסומן בתחומי היער. החברה להגנת הטבע פועלת בנושא זה גם במסגרת ההכנה של תוכנית מתאר לשוב קדימה- צורן.

43. בריכות חורף במחוזות תל אביב והמרכז - לחצי פיתוח והעדר הגנה סטטוטורית

בריכת החורף בחולון. צילום: דנה גיא

האיום: בריכות חורף, המהוות בתי גידול נדירים ביותר, המאפיינים את מחוזות תל אביב ומרכז כלואות כיום בין שימושי קרקע אינטנסיביים ובשטחים חקלאיים. פחות מעשירית מאתרי בריכות החורף זוכות להגנה סטטוטורית. בתי גידול אלו הינם בעלי חשיבות לשימור המגוון הביולוגי, ולא פחות מכך חשובות לתושבי הערים הסמוכות כאתרי טבע.

כיום מצויות במרחב העירוני של אזור המרכז מספר אתרי בריכות חורף הראויים לשימור:

- בריכת "דורה" בנתניה.
- בריכת ה"באסה" בהרצליה.
- בריכת משרד הרישוי על גבול חולון - תל אביב.
- בריכת "הכפר הירוק" בצומת גלילות.

לאחרים אלה חשיבות עצומה מההיבט הביולוגי, מכיוון ששרדו בהם מספר מינים בסכנת הכחדה חמורה. בחלק מאתרים אלו חלות תוכניות מתאר המייעדות אותם לפיתוח (חקלאות, תעשייה, בינוי ועוד) או לפיתוח כפארק עירוני אינטנסיבי (מדשאות, טיילות). בחלק מהאתרים ישנה בעלות פרטית על הקרקע. הרשויות המקומיות לא עושות די לשמירת האתרים וטיפוחם, ואינן נוקטות בפעולות ממשק אקולוגי וניהול אחראי ומקצועי של השטח במטרה לשמר את ערכי הטבע בו. גם תושבי האיזור אינם מודעים מספיק לפנינות הטבע השוכנות ממש מתחת לבית.

עמדת החברה להגנת הטבע: החברה להגנת הטבע פועלת במוסדות התכנון במטרה לשנות את ייעוד הקרקע במקומות אלה, מייעודי פיתוח למיניהם לייעודי שימור בשל חשיבותם לשמירה על מגוון הביולוגי. בנוסף, הפעילות מתמקדת בזירה העירונית, זאת בכדי לגרום לרשות המקומית להפנים את חשיבות האתרים ואת הניהול האקולוגי המקצועי לו הם זקוקים, תוך הדיפת הלחצים העירוניים האינטנסיביים. במסגרת פעילות זו עורכת החברה להגנת הטבע סקרים אקולוגיים, מפיקה ניירות עמדה מקצועיים ועורכת אירועים ציבוריים לקהל. במסגרת זו אף דורשת החברה להגנת הטבע ממינהל מקרקעי ישראל לפצות את בעלי הזכויות בקרקע, במקומות שהקרקע הינה פרטית, ולמנוע מימושן של תוכניות מתאר פוגעניות באתרים אלו, בכדי למנוע את האיום והלחצים ההולכים וגדלים עליהם כבתי גידול נדירים וייחודיים.

המאמצים לשימור בריכות חורף בכל מחוז המרכז נמשכים, על מנת לעודד את הרשויות המקומיות לנהלן באופן אקולוגי ומקצועי, בשונה מפארק עירוני רגיל.

החברה להגנת הטבע משיקה השנה תוכנית לאימוץ אקולוגי של בריכות חורף במרכז הארץ על ידי קהילות מקומיות.

44. פי גלילות-בינוי ברצועת הנופש

האיום: אזור החיץ שבין תל אביב לרמת השרון הכולל את רצועת הנופש, פי גלילות וצפון מערב תל אביב הינו השטח הפתוח המשמעותי האחרון שנותר במחוז תל אביב. בשל חשיבותו קיבל שטח זה הכרה כשטח פתוח חשוב בתוכנית המתאר המחוזית (תמ"מ 5) כפארק מטרופוליני ועירוני שציר ירוק מטרופוליני עובר

לאורכו. תוכנית המתאר המחוזית לנחל הירקון במחוז תל אביב (תמ"מ 2/5) סימנה את חלקו המזרחי כ"רצועת נופש מטרופולינית". למרות זאת, מספר תוכניות החלות על השטח מציעות פיתוח אינטנסיבי של השטח תוך בינוי של אלפי יחידות דיור וגם של שטחי מסחר ותעסוקה. למעשה, מדובר בתוכניות בניה בהיקף גדול שאינן מתואמות זו עם זו ואינן מציבות את ערך רציפות השטחים הפתוחים ברצועת הנופש המטרופולינית כעקרון מנחה.

השוואה בין מיקום ערכי הטבע במרחב, ובין תוכניות הפיתוח באזור והשטחים המיועדים לפארקים במסגרתן, מצביעה על אי הפנמת חשיבותם וייחודם של ערכי הטבע. לעומת זאת, שטחים דלים בערכי טבע כמו שטחי חקלאות אינטנסיביים או קרקעות מזהמות שערכי הטבע המקוריים בהן הושמדו זה מכבר, יועדו כפארקים פתוחים לציבור.

פרגים בעמק גלילות. צילום: עמיר בלבן

השטחים הפתוחים והמונעות יצירת פארק מטרופוליני פתוח ומזמין לציבור. נכון להיום התכניות החלות על השטח הינן מתארות בלבד, וניתן לשנות בשלב קידום התכניות המקומיות המפורטות את מיקום אזורי הבינוי, ובכך לאפשר קיומו של פארק אורכי, רציף וערכי.

בנובמבר 2010 קהילת תל אביב בחברה להגנת הטבע הציגה לציבור מתווה תכנוני ועקרונות פעולה לקראת קידום פארק מטרופוליני מישור החוף - מצומת מורשה ועד הים. מסמך זה מציג את חשיבות השמירה על עקרונות הרציפות והנראות לשם שמירה על השטחים הפתוחים הקבועים בתוכנית המחוזית (תמ"מ 5). אלו הן אבני היסוד ליצירת יחידת פארק אורכי רציף מצומת מורשה ועד הים. שילוב עקרונות אלה, יחד עם מחוייבות לשמירה מיטבית על ערכי הטבע והמורשת המצויים באזור יוכלו לסייע בקידום תכניות מפורטות משולבות לקידום פארק מטרופוליני המספק שירותי טבע עירוני לתושבי תל אביב, דמת השרון וכלל המטרופולין.

45. חולות חולון - בינוי

חולות חולון. צילום: דנה גיא

האיום: עיריית חולון מקדמת תוכנית לעתודת הקרקע האחרונה בתחומה - גוש חולות בגודל 2000 דונם. במסגרת התכנון ביצעה העירייה תהליך מרשים, שכלל סקר אקולוגי ושיתוף הציבור. למרות זאת, התוכנית מגדידה רק כ- 400 דונם של חולות המיועדים לשימור בצורתם הטבעית, ואילו חלק ניכר מהשטחים שהוגדרו ערכיים ביותר בסקר האקולוגי של העירייה - מיועדים לפיתוח. בנוסף, התוכנית מציעה כ- 400 דונם של בניה צמודת קרקע בזבזנית בקרקע, בצמוד לקו רכבת קלה ולפארק המטרופוליני.

עמדת החברה להגנת הטבע: החברה להגנת הטבע סבורה שיש לתכנן את השטח בצורה יעילה יותר, ללא בתים צמודי קרקע, ולהגדיל את השטח המיועד

ל"ליבה טבעית" של חולות. חו"ד אקולוגית של החברה להגנת הטבע מצביעה על הצורך לשמר לפחות כ- 800 דונם של חולות טבעיים לצורך תפקוד של מערכת אקולוגית בריאה. כמו כן, יש לתכנן את הפיתוח הגובל בפארק כך שהשפעות השוליים שלו ימותנו, בעיקר בהיבטי תאורה, העלולה לשבש את התפקוד האקולוגי של הפארק. הועדה המחוזית החליטה השנה להפקיד את התוכנית במתכונת בעייתית ביותר. התוכנית טרם הופקדה בפועל ולכשתופקד החברה להגנת הטבע תיערך להגשת התנגדות.

ראוי לציין שכ- 1000 תלמידים מהעיר חולון השתתפו השנה בתוכנית ייחודית לעקירת מינים פולשים בחולות, בשיתוף פעולה ייחודי בין החברה להגנת הטבע לעיריית חולון - וביצעו ממשק אקולוגי לשימור החולות הלכה למעשה.

46. חולות ראשון לציון-מינים פולשים ובינוי

חולות ראשל"צ

האיום: חולות ראשון לציון מהווים גבול תפוצה צפוני של מינים פסמופיליים (חובבי חולות) שונים, ובהם הלטאה "כח אפור". מינים פולשים מהווים את הגורם השני בחשיבותו בהכחדת מינים בעולם. בישראל טרם הוחל בפעילות משמעותית בנושא. בית הגידול החולי סובל קשות מפלישת מינים ביולוגית המשנה באופן קיצוני את בית הגידול, בעיקר על ידי ייצוב החול, ודחיקת האורגניזמים המקומיים. פלישות אלה, בעיקר של צמחים כמו שיטה כחלחלה וטיזנית החולות, משנות את בית הגידול ומהוות גורם איום משמעותי על קיומו.

שטחים נרחבים בחולות פלמחים, חולון, ראשון לציון ונתניה מופרים היום ברמות שונות בגלל השתלטות צומח פולשני.

הגורם המסייע העיקרי לפלישה ביולוגית הוא הפרה של המערכת הטבעית - ע"י זיהום, הרס הצומח הטבעי או פגיעה בקרום הקרקע ע"י נסיעה לא מבוקרת בשטח. בחולות אלה שרדו ערכי טבע משמעותיים.

חלק מחולות ראשון לציון מוחזק על ידי צה"ל במסגרת "מטווח 24". הפיתוח הצבאי פגע בחלק מהשטח, אך איום גדול יותר מרחף מעליו - כוונות פיתוח עתידיות של העיר ראשון לציון, הרואה בחלקו הצפוני של השטח כעתודת שטח לפיתוח.

ממזרח למטווח 24 מצויים שטחי השפד"ן הנטושים. בשטח זה ביצעה עיריית ראשון לציון עבודות להקמת מאגר ניקוז, אשר פגעו קשות בריכוז פריחת "אירוס הארגמן".

עיריית ראשון לציון מבקשת כיום להרחיב את גבולות התכנון שלה לשטח מטווח 24 ושטחי השפד"ן הנטושים, ועולה חשש ליוזמות שונות שלא יעלו בקנה אחד עם חזון שימור השטח.

עמדת החברה להגנת הטבע: יש לבצע פעולות מיגור מינים פולשים בשטחי החולות, ע"י רתימת גופי תשתית, מערכות חינוך ורשויות מוניציפליות וגורמים נוספים המחזיקים בשטח, כמו מערכת הבטחון. החברה להגנת הטבע, בשיתוף עיריית חולון והמשרד להגנת הסביבה ערכה השנה פרויקט חינוכי - אקולוגי של מיגור מינים פולשים בחולות חולון.

החברה להגנת הטבע רואה בשטחי חולות ראשון לציון שטח בעל חשיבות מטרופולינית: שטחי "מטווח 24", שמרביתם מוגדרים כ"יער פארק חופי", ראויים לשימור כפארק החופי הגדול של גוש דן, המשלב בין חוף ים נרחב עם עורף של גבעות כורכר ודיונות חול. החברה להגנת הטבע אינה רואה מקום לפיתוח עירוני במרחב זה, ותפעל לקידום עמדה זו במסגרת הדיונים על תוכנית המתאר של העיר ראשון לציון. החלה"ט תומכת בפתיחתו של מטווח 24 לציבור ושימורו כ"פארק חופי" רחב ידיים, אשר ישמר את ערכי הטבע החשובים שבו, ובהם לטאת הענק "כח אפור", עדרי צבאים והטלות של צבי ים. כיוון הפיתוח המועדף לראשל"צ הוא שטחי בסיס צריפין, המיועדים לפינוי - ומהווים שטח מופר ונגיש הראוי לפיתוח.

שטחי השפד"ן הנטושים ראויים לשמש, בהתאם ליעודם, כשטחי מתקנים הנדסיים בעלי חשיבות מחונית, על מנת שאלה לא ימוקמו בשטחים הפתוחים המוגנים, תוך שימור ערכי הטבע הייחודיים גם לשטח זה.

47. נס ציונה ראשון לציון ורחובות - לחצי פיתוח וחוסר אכיפה בגבעות הכורכר

אירוס הארגמן. צילום: עומר גרנות

האיום: בגבעות הכורכר במישור החוף מתקיים עולם עשיר וייחודי של צומח טבעי הכולל מאות מינים וביניהם מספר מינים נדירים הגדלים אך ורק בישראל. הידוע והבולט שבהם הוא אירוס הארגמן. מרבית בתי הגידול של הכורכר במחוז המרכז נהרסו עד היום בפעילות חציבה כחומר גלם לענף הבנייה או כוסו בבנייה כחלק מתהליכי הפיתוח המואצים המאפיינים את אזור המרכז.

גבעות הכורכר בנס ציונה ובראשון לציון הן בית הגידול הכורכרי החשוב והמשמעותי במרכז הארץ, אשר שרד במרוצת השנים. מזה עשור שנים מתקיימת פעילות ציבורית באזור, במסגרתה מגיעים עשרות אלפי מטיילים מדי שנה לאירועים בגבעות.

שטחי הכורכר, המיועדים להיות אזורי נופש מטרופוליניים מאוימים ע"י תוכניות פיתוח, ונפגעים ללא הפסק מפעילות רכבי השטח הכותשת את סלע הכורכר והורסת את הצומח הטבעי.

לפני כשנתיים דחה בית המשפט העליון את עתירתם של בעלי קרקעות פרטיות, שביקשו לפתח חלק ממתחם הגן הלאומי למגורים. בכך נסללה הדרך לקידום ההכרזה על הגן הלאומי. אולם, מימוש "הגן הלאומי נס ציונה" ושטח "גבעת האירוסים של ראשון לציון" למטרת שימור מתעכבת בגלל אוזלת ידן של הרשויות למצוא פתרון להסדר עם בעלי הקרקע הפרטיים בשטח.

צוואר הבקבוק המקשר בין שטחי הכורכר במרחב מצוי ממזרח למושב בית עובד. שטח צר זה מאוים כיום על ידי תוכנית להרחבת מושב בית עובד כהרחבה נדל"נית צמודת קרקע - אשר תקטע את הרצף הפתוח בין אזור הנופש המטרופוליני של גבעות טירת שלום אל הגן הלאומי נס ציונה. רצף זה הינו הכרחי לשמירת יכולת הציבור ליהנות ולטייל במרחב.

עמדת החברה להגנת הטבע: יש למצוא פתרון מידי להסדר מול בעלי הקרקע הפרטיים, ולהפקיע את שטחי הכורכר כשטחי שימור וטיול במסגרת הסטטוטורית של תוכניות גן לאומי ואזורי נופש מטרופוליניים לטובת הציבור. כל זאת, תוך שימור רצף פתוח בין מוקדי הכורכר. החברה להגנת הטבע פועלת בהליך ערר במועצה הארצית לתכנון ולבניה לצמצום תוכנית ההרחבה של מושב בית עובד על צוואר הבקבוק החיוני של שטחים פתוחים מדרום לגן הלאומי.

החברה להגנת הטבע מלווה את תכנון אזורי הנופש המטרופוליניים, ונערכת להגשת תוכנית מתארית יזומה לשטח זה.

כמו כן, פועלת החלה"ט לשימור משארי גבעות כורכר בדרום העיר רחובות, מול תוכנית העירייה לבינוי במקום.

48. רחובות - בינוי במזרח

העיר **איום חדש**

מזרח העיר רחובות

האיום: עיריית רחובות מקדמת תוכנית מתאר חדשה לעיר. במסגרת זו מוצעת בניה מאסיבית למגורים במרחב הפתוח של "מרחבי רחובות" המורחבים. מדובר על שטח פתוח בעל ייחוד כערש המורשת החקלאית של המושבה רחובות, ובו פסיפס של שדות חקלאיים, משוכות צבר, מבנים לשימור וערכי טבע של בית הגידול של הקרקעות הקלות - החמרה - בית גידול שכמעט ונעלם מנוף ארצנו.

עמדת החברה להגנת הטבע: החברה להגנת הטבע תומכת בחידוש עירוני ובינוי בתוך העיר רחובות, ובשימור כל המרחב הפתוח שממזרח לכביש העוקף המזרחי של העיר כשטח פתוח המשמר את נוף החקלאות והטבע של ראשית המאה ה-20 כפארק חקלאות נוף וטבע לתושבי רחובות, נס ציונה, רמלה והישובים הכפריים במרחב. בימים אלה משלימה החברה להגנת הטבע יחד עם גופים נוספים סקר נוף טבע ומורשת לתא שטח זה. החברה להגנת הטבע תפעל להסרת האיום על השטח במסגרת דיוני מוסדות התכנון בתוכנית המתאר של רחובות, ומקימת פעילות ציבורית בשטח בשיתוף ועד התושבים "מרחבי רחובות".

49. שורק - הסדרת נחלים באמצעות רשות הניקוז

הסדרת השורק

האיום: אחד הגופים המשפיעים ביותר על הנחלים בישראל הוא "רשות הניקוז" - גוף סטטוטורי שמטרתו מניעת נזקי שטפונות. רשויות הניקוז, פועלות לעיתים קרובות להסדרה של הנחלים ב"תעלות" אשר מעקרות מהן את הערך האקולוגי והטבעי, בשל לחץ של מחזיקי הקרקע. רשות ניקוז שורק הסדירה בשנים האחרונות מספר מקטעי נחל בצורה אגרסיבית ומיותרת, אשר פגעה קשות במופע הנחל הטבעי ובערכיו.

עמדת החברה להגנת הטבע: החברה להגנת הטבע מאמינה שניתן למנוע נזקי הצפות גם ללא הרס הנחלים, תוך שימוש בשיטות מתקדמות של הרחקת שימושים מהנחל, הגדרת אזורי הצפה מכוונים במעלה, רכישת קרקעות והרחבת

כתפי הנחל. ניתן גם להשתמש באמצעים רכים יותר להסדרה, ולשחזר פיתולים באופן מכוון ויזום.

החברה להגנת הטבע פועלת על מנת להטמיע גישות אלה בקרב רשויות הניקוז, ובמקביל פועלת על מנת לוודא כי פעולות הסדרה מבוצעות רק בהתאם לתוכניות שאושרו על פי חוק.

השנה נראו סימנים מעודדים, ובראשם הקמה מחודשת של מנהלת נחל שורק, והגשת הצעות לפרויקטים של שיקום אקולוגי על ידי המנהלת. למרבה הצער רשות הניקוז ממשיכה לקדם תוכניות ניקוז בעייתיות והרסניות לנחל - שיגיעו לדיון בקרוב בועדה המחוזית מחוז מרכז. החברה להגנת הטבע כיום השלימה עבודה מקצועית חדשנית לקידום חלופות סביבתיות לניהול הנחל בגישה "אקו - הידרולוגית", על ידי הידרולוג וכלכלן. העבודה תוצג בפורומים מקצועיים.

50. לוד - הרחבת העיר מערבה

ילד בפרדס. צילום: אסף מיוזלס

האיום: סיפוח למעלה מ-2,000 דונם שטחים חקלאיים פתוחים לתחום שיפוט העיר לוד במסגרת ועדת חקירה לשינוי גבולות, בכדי לפתח שכונות מגורים חדשות, אותן יוזם משרד השיכון. משמעות הסיפוח והבינוי היא צמצום עתודות הקרקע של שטחים חקלאיים ופתוחים במחוז המרכז.

עמדת החברה להגנת הטבע: החברה להגנת הטבע פועלת את מול ועדת החקירה לשינוי גבולות העיר יחד עם הארגונים "אדם, טבע ודין", "מרחב" להתחדשות עירונית ו"במקום". לטענת הארגונים, סיפוח השטחים לא יביא בהכרח לשיקום העיר לוד, וסביר יותר יפגע עוד יותר בסיכויי השיקום של העיר הקיימת. הדרך לשקם ולחזק את לוד היא באמצעות תוכנית אסטרטגית לחידוש עירוני, הכוללת השקעה מאסיבית בתשתיות ובשיקום שכונות במרקם העיר הבנויה כיום, תוך ניצול הפוטנציאל הקיים בה כצומת רכבות ראשית, קרבתה לשדה התעופה וחשיבותה ההיסטורית והארכיאולוגית. השקעה בחינוך, אכיפה מוגברת והעצמת הקהילה, גם הם יוכלו להוביל לחידוש העירוני וחיוזק לוד. דברים ברוח זו ניתן למצוא גם בהחלטת הממשלה 2264 מיום 21.07.2002. החידוש העירוני וחיוזק העיר מותאם למדיניות התכנון הארצית - תמ"א 35.

51. יער חורשים - הרחבת כפר ברא, מאגר "מקורות"

יער חורשים. צילום: אלון רוטשילד

האיום: יער חורשים הוא מהיערות ההרדיים היחידים הזמינים לרשות תושבי השרון כשטח פתוח. באיזור קיים פסיפס של יער מחטני עם שטחי בתה עשבונית ובוסתנים. על שטחו המצומצם של היער מאיימות שתי יוזמות פיתוח:

- "מאגר חורשים" - תוכנית של "מקורות" למאגר מים תפעולי בלב שטח היער.
- תוכנית להרחבת הישוב "כפר ברא" לכיוון מזרח. הרחבה זו, המוצעת באופן בזבזני ביותר בקרקע ובצפיפות נמוכה, תהרוס חלק משטחי הבתה והבוסתנים של יער חורשים, ותצמצם את המסדרון הפתוח המקשר בין שני חלקי היער מ- 800 מ' לכ- 500 מ' בלבד.

עמדת החברה להגנת הטבע:

החברה להגנת הטבע סבורה כי אין מקום לכרסום נוסף בגודלו המצומצם גם כן של יער חורשים, החיוני לתושבי השרון כולו כשטח פתוח לבילוי ופנאי בטבע. החברה להגנת הטבע מציעה מיקום חילופי למאגר חורשים - בשוליו הדרום מזרחיים של יער חורשים, כך שלא יפגע בלב השטח.

בנושא הרחבת כפר ברא, מציעה החברה להגנת הטבע את חידוש הרקמה הבנויה הקיימת, הרחבת הישוב לכיוון מערב - לשטח מופר, ובניית ההרחבה בצפיפות התואמת את תמ"א 35 - ולא בצפיפות הנמוכה המוצעת כיום. המועצה הארצית החליטה השנה למרבה הצער להפקיד שינוי לתוכנית המחוזית של מחוז מרכז להרחבת כפר ברא על חשבון יער חורשים. בכוונת החברה להגנת הטבע להתנגד לתוכנית זו.

בנוגע למאגר חורשים - היזמים הגישו דו"ח בחינת חלופות, הכוללות גם חלופות שהוצעו על ידי החברה להגנת הטבע ומהוות פגיעה רק בשולי היער ולא בלב השטח הערכי. החברה להגנת הטבע פועלת במסגרת מוסדות התכנון כדי לקדם את החלופות הסביבתיות.

52. ירקון - פיתוח בשטח נחל ירקון

ירקון. צילום: אלון רוטשילד

האיום: תוכנית למרחב נחל הירקון, ממזרח לכביש 4, מנחה את הרשויות בתחומה לקדם "מסמך תכנוני" אשר יאפשר שימור ושיקום המערכת האקולוגית של הנחל לרווחת הציבור, תוך פיתוח פארק גדול בשטח. הגישה הבסיסית בתוכנית היא גישת "משק סגור", כלומר - פיתוח נדל"ני בתחום התוכנית יממן את עלויות הפארק. בגלל העדר מימון ממשלתי לטובת הפארק, עיריות פתח תקוה והוד השרון מקדמות פיתוח מאסיבי המסתכם בנתח גדול משטח התוכנית - למטרות נדל"ן, אשר נועד לממן את הקמת הפארק. פיתוח זה יכרסם בשטח הפתוח שהוא המוצר הציבורי החשוב במרחב, ויאיים על שטחי הערים בגוש דן הרגישות להצפות בגלל הגברת הנגר העילי מאזורי פיתוח סמוכים לירקון.

עמדת החברה להגנת הטבע: החברה להגנת הטבע רואה חשיבות רבה בהקמת פארק הירקון לטובת תושבי המטרופולין, ושיקום מערכת נחל הירקון. הגישה של "משק סגור" מלווה בהכנסת היקפי נדל"ן גדולים לתחום התוכנית ומפירה את האיזון בין פיתוח לשימור במרחב רגיש המוגדר "נחל וסביבתו". לכן דוגלת החברה להגנת הטבע בפיתוח הדרגתי ומאוזן של פארק הירקון - תוך פיתוח מינימלי של מיזמים כלכליים בשולי השטח,

וגיוס מקורות תקציביים כתחליף לבניה בשטח הירקון - בדומה למקרה פארק איילון בחיריה. פיתוח הפארק יפרש על פני שנים רבות יותר, אך יספק את המוצר הציבורי הדרוש - שטח פתוח לרווחת כלל הציבור.

53. הרחבת אלעד

אלעד וסביבתה. צילום: אלון רוטשילד

האיום: מרחב הגבעות המזרחיות של מחוז מרכז הוא מקום המפגש של השומרון עם שפלת החוף. לגבעות חשיבות נופית ואקולוגית, והן חלק חשוב מהמסדרון האקולוגי המחבר בין צפון הארץ לדרומה, התורם לרציפותם של השטחים הפתוחים ולמעבר מיני חי וצומח, ומהווה ציר מרכזי של נדידת דורסים. אזור זה ידוע כבית גידול של הבתה העשבונית, שחשיבותו רבה למגוון רחב של מינים. בית גידול זה נעלם בהדרגה מנוף הארץ, בשל פעולות פיתוח.

השטחים הפתוחים בציר הגבעות המזרחיות, אשר מיועדים להישאר כשטחים פתוחים בתוכנית המתאר המחוזית למחוז מרכז, מאוימים על ידי יוזמות פיתוח שונות כמו מחצבות ותשתיות הקוטעות את רצף השטחים הפתוחים. פגיעה צפויה זו מצטרפת לקיטוע שנגרם על ידי בנייתה של כ"שטח אש" ואינו פתוח ונגיש לציבור.

העיר אלעד מוקמה בשטח רגיש ביותר בשולי "ציר הגבעות" המהווה מסדרון אקולוגי וציר ירוק ארצי. מסדרון זה הוצר מאוד בעקבות סלילת מכשול ההפרדה ופיתוח בסיס צבאי ממזרח לאלעד. אלעד מתקרבת למיצוי שטח הבינוי שלה, ומבקשת להתרחב על חשבון השטח הפתוח הרגיש.

לאחרונה נודע כי שר הביטחון נענה לפניית שר השיכון, וויתר על שטח האש המצוי ממזרח לאלעד, ומתפקד במקביל כשמורת טבע לטובת בינוי. ויתורו של שר הביטחון נעשה בניגוד לעמדת אנשי המקצוע בצה"ל.

עמדת החברה להגנת הטבע: החברה להגנת הטבע פעלה בשנתיים האחרונות במסגרת ועדת החקירה לשינוי גבולות למניעת התפשטות העיר אלעד מזרחה ולהצעת חלופות טובות יותר לצרכיה. ועדת הגבולות הגישה המלצותיה לשר הפנים.

אלעד וסביבתה. צילום: אלון רוטשילד

החברה להגנת הטבע פועלת במסגרת ועדת ההיגוי לתוכנית המתאר לעיר, שהחלה לאחרונה לפעול, על מנת לשמור על השטחים הערכיים בסביבת העיר.

התפתחות מדאיגה בהיבט זה היא החלטתו של שר הפנים שלא לאשר תוכנית לשמורת טבע ממזרח לאלעד - לאחר שעברה כ- 10 שנים של הליכי תכנון, כולל ועדת ערר של המועצה הארצית והועדה לשמירה על קרקע חקלאית ושטחים פתוחים. החברה להגנת הטבע טוענת שהחלטת שר הפנים מונעת ממניעים פוליטיים צרים, פוגעת בציבור הרחב ובטבע, ונגועה בחוסר סבירות קיצוני. מכון דש"א עורך כעת סקר ומסמך מדיניות לכלל מרחב ציר הגבעות.

54. ציד הגבעות - כריה וחציבה **איום חדש**

ציד הגבעות. צילום: אלון רוטשילד

האיום: תוכנית המתאר הארצית לכריה וחציבה התקפה והמאושרת (תמ"א 14) מאשרת לחציבה שטחים פתוחים גדולים בתחום המסדרון האקולוגי הארצי במרכז הארץ - ממזרח ליישוב שוהם.

השנה הסתיים שלב א' של מהלך הכנת תוכנית המתאר הארצית לכריה וחציבה של אגרגטים הנחוצים למשק הבניה והסלילה בישראל (תמ"א 14) אשר עם כניסתה לתוקף תבוטל תמ"א 14. לאחרונה אישרה המועצה הארצית לתכנון ולבנייה את תוצר שלב זה: מסמך מדיניות לכריה וחציבה של אגרגטים הנחוצים למשק הבניה והסלילה בישראל לשנת 2040, אשר יקבע את תפרושת המחצבות אשר פגיעתן הנופית והאקולוגית במקרים רבים קשה ביותר. על פי מסמך המדיניות קיים פעל גדול באזור

מרכז הארץ בין היצע מצומצם של אגרגטים הנחוצים למשק הבניה והסלילה לשנת 2040 לביקושים הולכים וגדלים וזאת לאור הפיתוח המואץ באזור זה. פעל זה מפעיל לחץ אדיר לפיתוח אתרי כריה וחציבה בציד הגבעות המזרחיות במחוז מרכז בשלב הנוכחי של עריכת רשימת אתרי החציבה בתמ"א.

עמדת החברה להגנת הטבע: מהלך הכנת תוכנית המתאר הארצית לכריה וחציבה של אגרגטים הנחוצים למשק הבניה והסלילה בישראל (תמ"א 14) הוא הזדמנות להטמיע תפישה סביבתית למשק הכרייה והחציבה. בפתח שלב ב' של התמ"א בו תגובש רשימת אתרי כריה וחציבה ארצית באמצעות ניתוח הביקושים אל מול עתודות האגרגטים שיופקו במחצבות תוך מתן דגש על שמירת ערכי טבע, סביבה ונוף. החברה להגנת הטבע תמשיך בפעולתה לקדם במסגרת זו היבטים חשובים דוגמת: שיקום מחצבות ישנות המהוות מפגע נופי ואקולוגי וקידום שיקום אקולוגי במחצבות בשטחים הפתוחים, הרחבה והעמקה של מחצבות קיימות, קידום טכנולוגיות כרייה תת קרקעית כולל פיילוט ראשון באזור המרכז, צמצום ביקושים ושימוש בחומרים חליפיים דוגמת פסולת בניין ממוחזרת, ועוד. החברה להגנת הטבע תפעל לקידום פתרונות תחבורתיים להסעת אגרגטים מאתרי כרייה וחציבה גדולים בפריפריה ואפשרויות לפריקתם באזור המרכז בסמוך למוקדי הביקוש העיקריים.

55. כביש רוחב 461

שטחים חקלאיים העלולים להיפגע מכביש 461

האיום: כביש רוחב 461 בין מחלף הטייסים למחלף נח, העתיד לחצות את השטחים החקלאיים הפתוחים בין מושב דינתיה בצפון לבני עטרות מדרום נדון בעבר במוסדות התכנון ואז הועבר לקידום בוועדה הארצית לתשתיות לאומיות (ות"ל). בעקבות עתירה של עמותת "אדם, טבע ודין" הוחזר הכביש לדיון בוועדה לקרקע חקלאית ולשטחים פתוחים. לכביש שתי חלופות עקרוניות: חלופה צפונית, המיועדת לחצות שטח פתוח חקלאי - בלתי מופר, מהאחרונים שנותרו כיחידות שטח פתוחות במרחב, ובחלקו המזרחי - לחצות שטח גבעות טרשים איכותי. לעומת זאת, החלופה הדרומית נצמדת לתשתיות כבישים קיימות, ובכך חוסכת הפרה של תא שטח פתוח חדש. החברה הלאומית לדרכים (מע"צ) בחרה את החלופה הצפונית, אשר תגרום לפגיעה קשה ביותר בחלק המזרחי בגבעות הטרשים. הוועדה לקרקע חקלאית ולשטחים פתוחים דחתה את חלופת החברה הלאומית לדרכים, והיא הגישה ערר על החלטה זו.

עמדת החברה להגנת הטבע: החברה להגנת הטבע תפעל לקידום התוואי הדרומי, כתוואי משוקע הנצמד לשטחים מופרים וממוער את הנוק הסביבתי לשטח הפתוח ולישובים הסמוכים.

56. בריכות בן שמן

האזור המיועד לפיתוח, בן שמן. צילום: אלון רוטשילד

האיום: חברת "מקורות" מקדמת קו מים נוסף למרחב העיר מודיעין. במסגרת קו זה, מציעה "מקורות" אתר של אגירה וסניקה בשטח ערכי של בתה עשבונית, מצפון לנחל נטוף. אתר זה יפגע בבית גידול חשוב, בתוך רצף שטח פתוח של מסדרון אקולוגי. גם קו המים המתוכנן מיועד לחצות שטחים ערכיים של יער ונחל.

עמדת החברה להגנת הטבע: החברה להגנת הטבע תומכת בפרויקט קו מים נוסף למודיעין. עם זאת, סבורה החברה להגנת הטבע שאין לקדם קו זה תוך פגיעה בלב השטחים הפתוחים הערכיים של ציד הגבעות. חלופת החברה להגנת הטבע היא העברת הקו בצמוד לתשתיות קיימות, כמו כביש 443, ומיקום בריכת האגירה בשטח מופר - ולא ברצף השטח הטבעי. הועדה המחוזית מחוז מרכז החליטה השנה כי כתנאי לקידום התוכנית יש להגיש נספח נופי סביבתי כולל בחינת חלופות. דיון זה בחלופות טרם נערך.

57. מודיעין - הרחבת בניה על הגבעות הדרומיות

הגבעות הדרומיות במודיעין

האיום: הגבעות המזרחיות של מחוז מרכז הוא מקום המפגש של השומרון עם שפלת החוף (חשיבותן של הגבעות פורטה בסעיף 53).

מדרום לעיר מודיעין ישנם שטחים פתוחים ערכיים עתירי אתרי מורשת ובעלי חשיבות רבה מבחינה נופית ואקולוגית. שטחים אלה נכללים בעתודות תוכניות שלב ב' לפיתוח העיר לשכונות מגורים נוספות, מהלך אותו יוזם משרד הבינוי והשיכון. המועצה הארצית המליצה לוועדה המחוזית לאחרונה שלא לעבור לשלב ב' של העיר מודיעין, לפחות עד מיצוי המלא של שלב א' ועד לעדכון תוכנית המתאר הארצית לבניה, לפיתוח ולשימור (תמ"א 35). כמו כן קבעה המועצה הארצית כי בעת המשך פיתוח העיר, ראוי לשקול את ערכי הטבע הייחודיים בסביבת העיר.

עמדת החברה להגנת הטבע: על רשויות התכנון להמשיך ולפעול לשימור הגבעות הדרומיות במטרה להגן עליהן מפיתוח, אשר יביא להרס בית גידול ייחודי ונדיר של בתות עשבוניות. שימור זה ייעשה כחלק מתוכנית שימור נחל איילון או כגן לאומי מוכרז. בעקבות עריכת סקר ערכי טבע ונוף בהובלת החברה להגנת הטבע ולאחר דיון בנושא, הוחלט במועצה הארצית כי קידום הפיתוח של העיר יעוכב, וכי התכנון העתידי ייעשה תוך העלאת הצפיפות והתחשבות בערכיות השטח הדרומי של העיר. החברה להגנת הטבע, בשיתוף קק"ל ורטי"ג, עורכת במקום מדי שנה אירוע ציבורי גדול להעלאת המודעות של תושבי האיזור לחשיבותן של הגבעות.

58. מודיעין-כביש 4

אירוע שמירת טבע ביער בן שמן

האיום: מנהל מקרקעי ישראל ועיריית מודיעין מקדמות לביצוע את כביש מס' 4 העירוני, המיועד לחצות את מרחב יער מודיעין ויער בן שמן ולקרוע תא שטח זה, תוך חציית נחל ענבה בגשר ופגיעה בשטחים ערכיים ועשירים בבעלי חיים, צמחיה ושרידים ארכיאולוגיים. מטרת הכביש- נגישות לאזור התעסוקה של העיר, המצוי בלב השטח הפתוח. קידום הקטע הדרומי של הכביש מבוצע על סמך תוכנית ישנה ושנויה במחלוקת - מכיוון שתסקיר ההשפעה על הסביבה שלה לא התייחס כלל לכביש ולחציית נחל ענבה.

עמדת החברה להגנת הטבע: החברה להגנת הטבע מתנגדת לסלילת כביש 4 בשטח יער בן שמן ויער מודיעין. מדובר בפגיעה אנושה ומיותרת ביער, אשר ניתן למצוא לה חלופות אחרות, תוך שימוש בתשתיות קיימות מכיוון העיר מודיעין ותוך ניצול מירבי של תחנת הרכבת הסמוכה.

החברה להגנת הטבע אינה מתנגדת, בנסיבות שנוצרו, לחיבור בין אזור התעסוקה לבין כביש 431. חיבור זה, שאותו מעוניינת העירייה לקדם במסגרת החלק הדרומי של כביש 4, יכול להיות מבוצע בצורה סביבתית ויעילה יותר על ידי חיבור ישיר בין נקודות אלה, ובכפוף להכנת תוכנית מפורטת ותסקיר השפעה על הסביבה. החברה להגנת הטבע קוראת לכל העוסקים במלאכה, לשבת לשולחן התכנון, לדון בצרכים העתידיים על סמך נתונים עדכניים, ולחפש חלופות שישרתו נאמנה את פיתוח אזור התעסוקה וצמצום הפגיעה בשטחים בהם הוא מוקם.

תושבים ממודיעין מכבים רעות הגישו השנה עתירה מנהלית לבית המשפט המחוזי, וביקשו לערוך תכנון מחודש לקטע הכביש החוצה את נחל ענבה, בטענה כי נפלו פגמים מהותיים בתכנון הכביש, ובהם העדר תסקיר השפעה על הסביבה וסתירה לתוכנית המתאר המחוזית. העתירה נדונה וממתינים להחלטה.

59. מסילה רביעית באילון - השפעות סביבתיות איום חדש

טבלאות גידוד בחוף יפו. צילום: עמית מנדלסון

האיום: רכבת ישראל מקדמת תוספת מסילה רביעית בצמוד לנתיבי איילון. על מנת לקדם פרויקט זה, יש למצוא פתרונות לעודפי נגר עילי באגן נחל איילון, בעקבות הצרת תעלת האיילון בתחום העיר תל אביב.

השפעותיו של פרויקט זה עלולות לכלול פתרונות הנדסיים של איגום והשהיית נגר במעלה אגן האיילון, כמו נחל נטוף, בית עריף וענבה, וכן מובל ניקוז שישפך בחוף הסלעי הייחודי באזור חוף גבעת העליה ביפו.

עמדת החברה להגנת הטבע: החברה להגנת הטבע תומכת בהוספת מסילה רביעית בצמוד לאיילון. עם זאת, החברה להגנת הטבע סבורה שהשפעותיו החיצוניות של פרויקט זה צריכות להימנע מפגיעה בשטחים טבעיים במעלה האגן - בנחלים ההרריים של "ציד הגבעות", ולהמנע מפגיעה ברכס הכורכר הייחודי לאזור דרום יפו ובטבלאות הגידוד בחוף גבעת העליה ביפו.

60. מושבי מחוז מרכז - פעילות לא חקלאית בנחלות

בניה בלתי חוקית בנחלות. צילום: איתמר בן דוד

האיום: נושא השימושים לתעסוקה לא חקלאית במרחב הכפרי מעסיק את הרשויות השונות מזה שני עשורים, ובכלל זה את מוסדות התכנון. חוכרי נחלות ביישובים כפריים סוחרים בניגוד לחוק במקרקעי המדינה שברשותם, אותם הם משכירים לגורמים חיצוניים לפעילות של תעסוקה לא חקלאית. בתהליך זה הישובים הכפריים מושכים פיתוח פרברי של תעסוקה מהערים, בהן מתגוררת מרבית אוכלוסיית המדינה. מעבר לכך, שימושים לא חקלאיים אלו, המתקיימים פעמים רבות ללא כל היתרים ומסגרת חוקית, מהווים מטריד קשה גם לתושבי היישובים הכפריים עצמם, המעוניינים באיכות חיים ובסביבה נאותה ובריאה. בעקבות מדיניות קרקעית עקבית משרד החקלאות ומינהל מקרקעי ישראל ממשיכה התופעה להתקיים בכל אזורי הארץ, אך יותר מכל במחוז מרכז.

בשנת 2008 קודמה בוועדה המחוזית מחוז מרכז הצעה לעריכת שינוי לתכנית מתאר מחוזית חלקית, שעסקה בפעילות חקלאית בנחלות וקבעה כללים מתיירניים ביותר ביחס לעקרונות שקבעה המועצה הארצית בנושא בעבר. הצעה זו למרבה הצער ממשיכה ומעמיקה את התופעה השלילית, ומהווה עידוד נוסף לפעילות לא חקלאית מחוץ ליישובים עירוניים המתחרה בהם, ולפריצת מסגרות תכנוניות חשובות ועקרוניות שנקבעו בעבר. המועצה הארצית לא אישרה עד כה את הצעת מחוז מרכז לעריכת שינוי לתכנית מתאר מחוזית חלקית למחוז מרכז, שעניינה פעילות חקלאית בנחלות. אלפי שימושים במושבים במחוז מרכז מתקיימים באמצעות אישור בקשות לשימושים חורגים או ללא כל היתר חוקי.

עמדת החברה להגנת הטבע: על מוסדות התכנון ומינהל מקרקעי ישראל להקפיד שלא לחזור על הדפוס של הטבה בקרקע למען מגור ייחודי, באופן המושך עסקים מיישובים עירוניים ומוקדי תעסוקה קיימים ליישובים כפריים בתהליכי פרבור מובהקים. בבחינת מכלול השיקולים, ראוי להעדיף את הפיתוח העירוני על פני הפיתוח הפרברי והכפרי. העדפה זו נכונה לכל הארץ, אולם מקבלת משנה חשיבות במחוז מרכז, בו פרבור המרחב הכפרי מתרחש בשני העשורים האחרונים בקצב מואץ. תהליך הפירבור הינו בלתי הפיך והוא בעל השלכות סביבתיות, כלכליות וחברתיות שליליות. משמעות הפירבור היא פגיעה קשה בשטחים הפתוחים והנוף הכפרי הפתוח ההולכים ואזולים, וכן בכלכלתן של הערים בהן מתגוררת מרבית האוכלוסייה במחוז מרכז. תהליכי פיתוח מוצעים מתעלמים מהצורך החשוב בחיזוק מדיניות התכנון הארצי, לפיה יש לעודד ולפתח מוקדי תעסוקה בערים, הסמוכים למערכות תחבורה ציבורית והסעת המונים. החברה להגנת הטבע סבורה כי אין לפרוץ את הכללים כפי שנקבעו בעבר ולמנוע את עידוד הפיתוח הפרברי. הועדה המחוזית מחוז מרכז החלה השנה בהליך גיבוש מדיניות לתיירות כפרית במחוז והחברה להגנת הטבע תלווה הליך זה.

61. מאגרי מים - שמשון בשורק

מאגר שמשון בשורק. צילום: אלון רוטשילד

האיום: לחצים של גורמים חקלאיים מקומיים וארציים להקים מאגרי מים יוצרים לחצי פיתוח בשטחים רגישים של בתי גידול לחים. שטחים אלה, שהם צמודי נחל, הם בעלי ערך חקלאי נמוך, ולכן מיועדים ע"י מחזיקי הקרקע לשימושים אחרים, במקרה זה רצון לאגם מי קולחין.

הקמת מאגר על שטח רווי בערכי טבע תמחק את המערכת הטבעית בו, המבוססת על צמחיה עבותה ועל מגוון בתי גידול ייחודיים.

איומים דומים קיימים גם באתרים: בריכות עין החורש בנחל אלכסנדר (איום 35) ו"ביצת הפאליק" סמוך לנחל הפולג (איום 39). אתרים אלה מהווים מוקדי צפרות מרכזיים.

עמדת החברה להגנת הטבע: אין למקם את המאגרים על גבי שטח ערכי של נחל ובתי גידול לחים, אלא בשטח מופר או שטח חקלאי המצוי למכביד בסביבה הקרובה. היתר בניה שהוציאה הועדה המקומית מטה יהודה בוטל בעקבות ערר שהגישה החברה להגנת הטבע לועדה המחוזית ירושלים. היוזמים עדיין מתכוונים להגיש תוכנית לביצוע המאגרים. החברה להגנת הטבע תדרוש תסקיר השפעה על הסביבה כתנאי לקידום התוכנית, ועורכת בימים אלה תכנון חלופי של השטח כ"פארק תיירות אקולוגית" הכולל בחינת ייתכנות לחלופות למאגרים - מחוץ לתוואי הנחל. בסוכות האחרון נערך במקום "פסטיבל השלדגון" על ידי מרכז הצפרות הישראלי.

62. ירושלים - איומי בנייה תמידיים על הרי ירושלים

ילדים בהפגנה נגד תוכנית ספדי

האיום: הרי ירושלים היו תמיד העורף הפתוח שנושק לבמת ההר הבנויה. האזורים הקרובים לעיר, מאופיינים בערכי טבע, מורשת, נוף וסביבה; ההרים מהווים מקום לטיולים, נופשים, ומקום מפלט לאדם מהעיר הגדולה, במרחק הליכה או נסיעה קצרה.

תוכנית המתאר החדשה למחוז ירושלים (תמ"מ 1 / 30) אושרה להפקדה באוקטובר 2007, לאחר ביטולה של תוכנית מערב ירושלים (ספדי) במועצה הארצית לתכנון ובניה, בראשית אותה שנה. תוכנית זו מטמיעה בתוכה חלק גדול מחזון ארגוני הסביבה לשימור ופיתוח בר קיימא במחוז ירושלים. חזון זה הוצג בעבודה משותפת למכון ירושלים לחקר ישראל, רשות הטבע והגנים, החברה להגנת הטבע, קק"ל והמשרד להגנת הסביבה, שיצאה לאור בשנת 2002. התוכנית כוללת בתוכה הישגים חשובים לארגוני הסביבה: תוספת שטחים נרחבים לשימור כיערות, שמורות טבע וגנים לאומיים, הגבלת התפשטותה של העיר ירושלים לשטחים הפתוחים ממערב לה והגבלת פיתוח מזיק ביישובים הכפריים של המחוז ושימור אופיו הכפרי ועוד. בקיץ 2008 הופקדה התוכנית להתנגדות. למרות ההישגים הנאים יש עדיין בתוכנית פגמים לא מעטים, ובראשם הכללת מוקד תעסוקה בהר חרת.

היעדר נחישות בהתמודדות עם פיתוח העיר ירושלים פנימה מצד הרשויות הנוגעות בדבר, מעודד יוזמות של גורמים שונים ליזום מהלכים תכנוניים ופוליטיים לבניה בשטחים פתוחים בהרי ירושלים למעשה להביא להחייאת תוכנית ספדי מחדש. זאת ניתן לראות בהתנגדות מינהל מקרקעי ישראל לתמ"מ 1 / 30 או בחלופה גרועה לא פחות של יזמים פרטיים לבניית אלפי יח"ד במורדות וולג'ה ונחל רפאים (ראו איום מס' 64).

עמדת החברה להגנת הטבע: ההחלטה לבטל את תוכנית "ספדי" נבעה מן ההכרה כי יש מצאי עתודות קרקע בתוך העיר, הנמצא בהליכי תכנון בשלבים שונים. מאז ביטול תוכנית "ספדי" שוקדים קואליציית הארגונים "ירושלים בת קיימא" וועדי פעולה נוספים בהובלת החברה להגנת הטבע, לשמר את ההישג המשמעותי. הארגונים מבקשים לסייע במימוש המדיניות שהותוותה על ידי המועצה הארצית בהחלטתה לחזק את עיר הבירה ירושלים פנימה, תוך מימוש עתודות הקרקע בעיר. המטרה היא לשמור על איכות חיי התושבים בעיר באמצעות התחדשות עירונית, תוך פיתוח נכון שיגרום לתושבים לרצות להמשיך לחיות בעיר ולא לגלוש לשטחים הפתוחים המצטמצמים והולכים.

על מנת להביא לפיתוח מואץ בתוך גבולות העיר, יש לאגם את כלל המשאבים למהלך של פיתוח העיר בשיתוף כל משרדי הממשלה הרלבנטיים, העירייה ונציגות הארגונים הסביבתיים. החברה להגנת הטבע תמשיך בריכוז קואליציית הארגונים, במטרה לסייע בהסרת החסמים התכנוניים והכלכליים שעדיין קיימים לבנייה בתוך העיר, ואשר עלולים להעמיד בסיכון את ההחלטה שלא לבנות בהרי ירושלים. החברה להגנת הטבע הגישה התנגדות לתוכנית המתאר המחוזית במטרה להמשיך ולשפרה בדיונים שייערכו במוסדות התכנון בהליך אישורה. במסגרת זו גם הפיקה החברה להגנת הטבע עם "ירושלים בת קיימא" דו"ח עתודות לתעסוקה ותעשייה בעיר, שמוכיח כי יש די עתודות בגבולות העיר, ואין כל סיבה לאשר פיתוח של איזור תעסוקה בשטח הפתוח בהר חרת.

63. נחל רפאים - גדר ההפרדה

עבודות גדר ההפרדה בנחל רפאים

האיום: גדר ההפרדה, שנבנתה בחלקה ב"תפר" שבין מדינת ישראל לשטח יהודה ושומרון, מחלקת את ארץ ישראל במהותה הגיאוגרפית והסביבתית, באופן פיזי שלא היה דומה לו בעבר, לשתי יחידות נפרדות זו מזו. גדר ההפרדה גורמת לנזק סביבתי קשה ביותר, במיוחד בהיבט האקולוגי, על ידי חסימת מעברם של בעלי חיים ופגיעה ישירה ועקיפה בבתי הגידול השונים, במיני צומח, ובתמונת הנוף הייחודית.

לאחר שהשלמת הגדר באזורים שונים סמוך לירושלים הופסקה לפני כ-4 שנים מסיבות שונות, עולה מחדש במערכת הביטחון נושא השלמת הגדר בקטע נחל רפאים - נחל המעינות - ואדי פוקין, מוולאג'ה ועד צוריק.

עמדת החברה להגנת הטבע:

בניית המכשול היא איום חמור על מלוא הקטע היחיד מהרי יהודה שמשמר את המדרגות החקלאיות מימי התנ"ך, הן מבחינה נופית והן כתרבות חקלאית חיה, המהווה נכס מורשת היסטורי-תרבותי ישראלי וכלל עולמי שיש לשמרו.

הפעולה הנדרשת היא מניעת הקמתו של מכשול פיסי, החלפתו באמצעים אלקטרוניים ואחרים לניטור יעיל של הגדרה ולמניעת חדירה של גורמים עוינים. במהלך שנת 2010 החלו עבודות ההקמה של המכשול באזור הכפר וולג'ה והנוק שנגרם מהקמתו גלוי כעת היטב לעיני המתבוננים. החברה להגנת הטבע, במעמד של "ידיד בית המשפט", הציגה את עמדתה לפני בית המשפט העליון בעתירות נגד המכשול. למרבה הצער מערכת הביטחון דבקה ללא פשרות בעמדתה כי אין תחליף למכשול פיסי גם באזור רגיש זה.

64. גבעת יעל (מורדות וולג'ה) - בינוי

מורדות וולג'ה

האיום: תוכנית בניה ובה מתוכננת הקמת שכונת ענק בת 12,000 יח"ד בשטח הידוע כ"מורדות וולג'ה", בין נחל גילה לכביש עוקף וולג'ה, מעל לגן לאומי נחל רפאים.

עמדת החברה להגנת הטבע:

שכונה מוצעת זו תוביל למחיקתו המוחלטת של נוף תרבות המשמר תרבות חקלאית חיה ומהווה נכס מורשת היסטורי ותרבותי. החברה להגנת הטבע מתנגדת בתוקף לתוכנית בניה כלשהי במורדות וולג'ה ותפעל לשימור השטח המדובר כחלק בלתי נפרד מהגן הלאומי נחל רפאים ולהכרותו כאתר מורשת עולמי.

65. הרי ירושלים - כביש הטבעת המערבית

האיום: כביש הטבעת המערבית מתוכנן לחבר בין הכבישים 1 (ירושלים - תל-אביב), 9 (ממחלף מוצא עד מחלף בגין - גולדה בכניסה לשכונת רמות) ו-39 (מצומת האלה לצומת הרכבת בדרום-מערב ירושלים). הכביש מהווה חלק מרשת כבישי טבעת המקיפה את העיר ירושלים.

עמדת החברה להגנת הטבע: הכביש יגרום לפגיעה אנושה בנוף הרי ירושלים, בנחלים, בטרסות החקלאיות ובמערכת הטבעית הייחודית. הכביש סותר את מדיניותה המוצהרת של ממשלת ישראל ומשרד התחבורה לעידוד ולקידום השימוש בתחבורה הציבורית בישראל, והוא עתיד לפגוע ולנוון את מרכז העיר ירושלים. בנוסף לכך, עלותו הכלכלית גבוהה, ועד היום טרם הוכחה כדאיותו התחבורתית. החברה להגנת הטבע מציעה חלופות לכביש, שמידת פגיעתן בהרי ירושלים פחותה ובכלל זה מערכת של כבישי טבעת מצומצמת יותר הכוללת את הכבישים מס. 4 (דרך בגין), 9 (ממחלף מוצא ועד מחלף בגין) וכביש מס. 16 (ממחלף מוצא ועד לצומת בייט).

כרמי זיתים בהר חרת. צילום: עמיר בלבן

כיום אין כוונה לקידום הכביש. קידומו הוקפא בוועדה לתשתיות לאומיות והוא הוסר מתשריט תכנית המתאר המחוזית לירושלים ומתשריט תכנית המתאר המקומית (הכביש מסומן רק בנספחי התחבורה לתכניות האמורות).

66. מבשרת ציון - קידום פיתוח בפתחת נחל חלילים

נחל חלילים

האיום: בלב מבשרת ציון נפרש נחל חלילים - פנינת טבע בלב העיר. הנחל מציע לתושבים ולמטיילים פריחה נהדרת, אתרי ארכיאולוגיה והיסטוריה, וגם מעט שקט מחיי העיר הרועשים. מרבדי הפריחה, ערכי הטבע הרבים והשרידים הארכיאולוגיים המצויים במקום מושכים אל הנחל עשרות אלפי מטיילים מידי שנה. בשנים האחרונות מקודמת תכנית לבנייה רחבת היקף בפתח הנחל, שעיקרה בניית יחידות דיור למגורים, מתחם ספורט ומרכז מסחרי. התוכנית, הכוללת גם חנייה ורחבות סלולות, הופכת למעשה שטח שיעודו להיות שטח ציבורי פתוח לרווחת הכלל, לשטח בנוי. התוכנית קודמה בלי מבלי שנבדקה הפגיעה בערכי טבע ונוף ייחודיים בתחום התוכנית ומהי השפעת הבניה המוצעת על שמורת הטבע חלילים שבמורד הנחל.

עמדת החברה להגנת הטבע: החברה להגנת הטבע מתנגדת במוסדות התכנון ליוזמת פיתוח זו של מינהל מקרקעי ישראל והמועצה המקומית מבשרת ציון, המעבירה קרקע שמיועדת לכלל הציבור לידי מעטים ללא הצדקה וללא שום צורך תכנוני. החברה להגנת הטבע מציעה חלופה לבניית מתחם ספורט הדרוש ליישוב, שתמנע פגיעה בנחל והפקעת שטח ציבורי פתוח מהציבור באופן לא מידתי. בנוסף, החברה להגנת הטבע, ובראשה נועד מחוגי הסיור של מבשרת ציון, מובילה מאבק לו שותפים תושבים ממבשרת ציון ומהציבור הרחב מכל הארץ, אשר נרתמו להיאבק למען שימור הנחל. במהלך 2010 דנה הוועדה המחוזית בירושלים בהתנגדויות לתוכנית והחליטה לצמצם את הבנייה בפתחת נחל חלילים במידה ניכרת. עם זאת, בהחלטת הוועדה לא ניתן מענה מספק לפגיעה הצפויה בשטח הפתוח כתוצאה מהבניה והוועדה נמנעה מלדון בשאלה היסודית של הפיכת שטח ציבורי פתוח לשטח בנוי ללא צורך ולכן תמשיך החברה להגנת הטבע לפעול כדי להביא לביטולה המוחלט של התוכנית.

67. קריית יערים - הרחבת הישוב **איום חדש**

האזור הטבעי סביב קריית יערים

האיום: הישוב קריית יערים (הידוע גם בכינויו טלז-סטון) שוכן בלב שטחים פתוחים בהרי יהודה, לצידו של כביש ירושלים-תל אביב, על גבעה סמוכה ליישוב אבו גוש. הישוב הוקם בתחילת שנות ה-70 וראשיתו בישיבה חרדית ובמגורי תלמידים ומורים שנבנו סמוכים לה. במרוצת השנים המקום הפך ליישוב עצמאי בגודלו הנוכחי ובמעמד מוניציפלי של מועצה מקומית. במציאות התכנונית הנוכחית ועל פי עקרונות התכנון הארצי, לא היו מתאפשרות הקמתו של הישוב ובדאי לא הרחבתו למימדיו הנוכחיים.

מיקומו של הישוב בתחום שבין שטחי אבו גוש, כביש ארצי מספר 1 וכביש אזורי 425, הקושר את יישובי הסביבה לכביש 1, הגביל מלכתחילה את השטח הזמין להתפתחות היישוב, אך אפשר את גדילתו לכדי יישוב קהילתי בן כ-500 משפחות.

אלא שפרנסי היישוב מעולם לא הסתפקו בגודל מקובל זה ליישוב קהילתי ובשני העשורים האחרונים הם מנסים שוב ושוב לקדם הפיכת הישוב לעיר נוספת בעלת אופי פרברי, במחוז ירושלים. מהלכים אלו מנוגדים למדיניות התכנון הקיימת ומלווים בתמיכה מעוררת תמיהה של חלק ממשרדי הממשלה.

ועדת חקירה לגבולות הישוב דנה ב-2002 בבקשת קריית יערים משר הפנים אלי ישי לספח לגבולה שטחים מצפון לכביש 425 (ראש נחל יתלה, בין אבו גוש לאולפני ג"ג ויד השמונה) וממערב לו (ראש נחל אילן, בין נווה אילן לכביש 1), ובסך הכול כ-1000 דונם של שטחים פתוחים, שחלקם שטחי חקלאות ונוף פתוח וחלקם שטחי יער נטוע וחרש טבעי. למרות ההתנגדויות הרבות ששמעה, הוועדה המליצה על סיפוחם לקריית יערים של כ-250 דונם מצפון לכביש 425 בראש נחל יתלה. שרי הפנים פורז, שיטריט ובר-און נמנעו מלאשר המלצות אלו.

בימים אלה החלה בפעולתה וועדת גבולות נוספת שמינה השר הנוכחי, אלי ישי, לבחינה מחדש של בקשת קריית יערים לסיפוח השטחים המדוברים.

עמדת החברה להגנת הטבע: ההרחבה המבוקשת אינה אלא שלב ראשון בהפיכתו לעיר פרברית של יישוב שמלכתחילה לא הוקם ולא פותח על בסיס תכנון מושכל ובר קיימא. על כן החברה התנגדה ומתנגדת לו בתוקף. ההרחבה המבוקשת מאיימת לפגוע בנוף כפרי פתוח וברצף שטחים פתוחים וטבעיים שמצפון וממערב ליישוב, לפגוע בערכי טבע ובתי גידול ייחודיים, ולשבש את משטר הזרימה בנחלים יתלה ואילן. שינוי תמונת הנוף והפגיעה בטבע הם פגיעה בנכסיו הגדולים ביותר של האזור ותושביו, כולל תושבי קריית יערים הנוכחיים.

למבקשי דיור איכותי במחוז ירושלים יש חלופות במסגרת תכניות הבניה הנרחבות בבית שמש ואף בירושלים. את צרכיה הכלכליים והתפקודיים של קהילת קריית יערים יש לפתור בגבולותיה הנוכחיים ובמסגרת התכנון האזורי המוצע למקבץ היישובים באזור בתוכנית המתאר המחוזית החדשה. פתרונות תעסוקה לתושבי הקריה נמצאים למכביר באזורי התעסוקה הנרחבים, הקיימים ומתוכננים במרחק נסיעה לא רב, במטה יהודה ובבית שמש.

68. גבעות בית שמש - בנייה ופיתוח

עץ שקמה עתיק-גבעות בית שמש. צילום: אברהם שקד

האיום: אזור הגבעות מדרום לנחל ירמות ועד לעמק האלה, הממוקם בין חורבת בית נטיף במזרח ובין לתל ירמות וכביש 38, נכלל בתוכניות המתאר להרחבת העיר בית שמש בשנים 1994 - 1995, כחלק ממתחם "רמת בית שמש".

רובו של שטח הגבעות מיועד למתחמי בניה. חורבת בית נטיף ותל ירמות, כוללים שרידים ארכיאולוגיים סומנו לשימור. האתרים מהווים איים מנותקים בשטח מיועד להיבנות בצפיפות. מדובר בשטח פתוח איכותי ועתיד בערכי טבע, נוף ומורשת, שאיכותו וחשיבותו התבררו רק בסקרים שנעשו בשטחי רמת בית שמש לקראת פיתוח בניית השכונות.

תושבים ותיקים וחדשים בבית שמש וברמת בית שמש, שהמרחב הפתוח של גבעות בית שמש הוא אתר הטיולים והנופש בחיק הטבע שלהם, כמו גם מוקד לחינוך סביבתי לילדיהם, יזמו בשיתוף עם רשות הטבע והגנים תוכנית להסבת חלק ממתחמי הבינוי המאושרים לשטח פתוח, כדי ליצור רצף שטחים פתוחים בין חורבת בית נטיף לתל ירמות, כך שישמר חלק מערכי הטבע, הנוף והמורשת שבמקום במסגרת גן לאומי.

עמדת החברה להגנת הטבע: החברה תומכת ביוזמה לשמר ערכי טבע, נוף ומורשת האופייניים לגבעות בית שמש במסגרת גן לאומי רצוף בין חורבת בית נטיף לתל ירמות. דבר זה ניתן לביצוע, במסגרת התכנון המפורט הנדרש למתחמי רמת בית שמש שמדרום לנחל ירמות, תוך שינוי במאפייני הבניה בשכונות ומבלי לפגוע במידה משמעותית בפוטנציאל יחידות הדיור.

69. חבל עדולם - הפקת נפט מפצלי שמן איום חדש

אזור חבל עדולם

האיום: חבל עדולם שבשפלת יהודה ושכנו מדרום חבל לכיש, המשתרעים למרגלות הרי יהודה והרי חברון, הם ממרחבי השטחים הפתוחים הרצופים והיפים ביותר בישראל, בעלי חשיבות אקולוגית עצומה ועתידים באתרים ארכיאולוגיים, הקשורים לתולדות עם ישראל ולקיומה של התיישבות חקלאית משגשגת באזור החל מימי התנ"ך. מרחב זה גם היה עד לא מכבר מהמרחבים השמורים ביותר בארץ, שלא הופרו בעקבות פיתוח מסיבי. רציפותו ושימורו, לצד איכותו הנופית, הטבעית-אקולוגית וההיסטוריות-ארכיאולוגיות יוצאות הדופן, הוכרו במסגרת תוכניות מתאר סטטוטוריות כתמ"א 35 ותמ"מ 1/30, כמו גם במסגרת תוכניות אב למרחב ביוספרי בשפלת יהודה ולפארק מערות עדולם, שקבעו חלקים ניכרים ממנו

לשימור קפדני ולפיתוח זהיר ובר קיימא. למכלול ערכים אלה חשיבות החורגת מהקשרם הגיאוגרפי המידי בהיותם חלק מ"מסדרון אקולוגי" ייחודי ונוף תרבות הראוי ומיועד להכרה כ"מורשת עולמית" על ידי אונסק"ו.

האזור מהווה מוקד לפעילות מתרחבת והולכת של נופש, טיילות ותיירות מסוגים שונים, כולל תיירות-חקלאית מתפתחת, ודגש גובר והולך על הפיכת התיירות וערכי המקום למרכיב חשוב בכלכלת תושבי האזור.

באזור זה נמצא גם אחד מהמרבצים התת-קרקעיים הגדולים ביותר בארץ של פצלי שמן - שכבת סלע עתירה בחומר אורגני ממנו ניתן להפיק נפט. בשנה האחרונה מקיימת חברת IEI קידוחי ניסיון בחבל עדולם לבדיקת השכבות של פצלי שמן ואיכותם להפקה של נפט. כמו כן מבקשת החברה לקיים בזמן הקרוב גם קידוח המיועד להפקה ניסיונית (פיילוט) של נפט משכבת הפצלים. זאת לאחר שקיבלה זיכיון ממשרד התשתיות מתוקף חוק הנפט, לחיפוש ולניצול פצלי שמן בשטח נרחב בשפלת יהודה. שטח הזיכיון כולל בתוכו את רוב שטחו של חבל עדולם. מתוקף הרישיון, זכאית החברה לקבל חזקה בשטח המדובר, להפקה מסחרית של נפט מפצלי שמן, אם תוצאות הבדיקה הגיאולוגית והפיילוט יוכיחו את כדאיותו הכלכלית. הזיכיון לחיפוש והפקה ניתן לחברת IEI ממשרד התשתיות ללא דיון מקדים בין משרדי הממשלה לגבי הפרויקט והשלכותיו הסביבתיות האפשריות.

יישומה בהפקה מסחרית ופיתוח התשתית הנדרשת לכך ישנו כליל את נופו הטבעי והחקלאי של החבל, לפחות עד למיצוי כל העתודות (בתקופה של עשרות שנים על פי דוברי IEI) וככל הנראה לעד. בנוסף, נראה כי השפעותיה הסביבתיות של השיטה בתחומים שונים לא נבחנו דיין באותן ארצות בהן היא נמצאת בניסיון.

עמדת החברה להגנת הטבע: החלה"ט רואה בחומרה את התהליך המתקיים בשפלת יהודה מתוקף חוק הנפט הארכאי הנותן בידי חברה פרטית זיכיון לחיפוש ולניצול הפצלים להפקת נפט, מבלי שיתקיים לפני כן דיון עקרוני בניצול הפצלים להפקת נפט.

הניסיון של משרד התשתיות וחברת IEE להציג את המהלך כ"הדרגתי", שלא ברור אם וכיצד יתממש, הוא ניסיון להטעות את הציבור ומקבלי ההחלטות. אין ספק, לאור ההשקעה הארגונית והכלכלית של החברה בפרויקט ולשון חוק הנפט, כי מדובר במהלך מחושב היטב, רב שלבי, השואף להפקה מסחרית של דלק בהיקפים עצומים. במהלך זה הצלחת הפיילוט מבחינה תפעולית וכלכלית, מחייבת למעשה את המדינה לתת לחברה את החזקה המבוקשת, מבלי שיתקיים הדיון העקרוני הנדרש ותוך הסתפקות ב"מזעור נזקים" בלבד.

יש לבטל את הזיכיון שניתן מתוקף חוק הנפט ומניעת המשך הפרויקט מעבר לשלב הנוכחי של הבדיקות הגיאולוגיות, עד לקיומו של דיון ציבורי נדרש במדיניות האנרגיה הלאומית של מדינת ישראל וההשלכות הצפויות של הפקת מסחרית על הסביבה, החברה והכלכלה בחבל עדולם. כל מהלך נוסף, כולל ניסוי (פיילוט) בטכנולוגיה המדוברת או בכל טכנולוגיה אחרת להפקת נפט מפצלי שמן, אם תידרש, יוכפף לחוק התכנון והבניה וישמור על זכות הציבור לדעת, להגיב ולהיות שותף לקביעת עתידו הכלכלי, החברתי והסביבתי.

אנו מתנגדים בתוקף להפיכתו של שטח פתוח בעדולם, אחד מחבלי ארץ ישראל הרגישים והמיוחדים ביותר מבחינה סביבתית, לאתר ניסויים בטכנולוגיה שהשפעותיה הסביבתיות אינן ידועות דיו, במהלך שאינו כפוף להליכים המבטיחים שקיפות, יידוע הציבור והבטחת מעורבותו ויכולתו להשפיע על המתרחש באופן משמעותי.

70. הסדרת חוות בודדים בהרי יהודה

חוות בודדים בהרי יהודה

האיום: בשנים האחרונות קבעה המועצה הארצית לתכנון ולבנייה כי ככלל, בישראל אין מקום לעודד ולהקים מיזמים של התיישבויות בודדים - חוות פרטיות בשטחים הפתוחים, המחזיקות בשטחי קרקע גדולים יחסית ומחוץ למקומות ישוב קיימים. ברחבי הרי יהודה ישנן כ-8 חוות בודדים קיימות הנמצאות בלב השטחים הפתוחים, וברובן ככולן מבצעות בפועל עבירות בנייה, הפוגעות בסביבה ובשלטון החוק (הרחבה על הבעייתיות שבהתיישבויות בודדים ראו איום מס' 16)

עמדת החברה להגנת הטבע:

יש להפסיק את התופעה השלילית של התיישבויות הבודדים שהוקמו באורח בלתי חוקי בניגוד לחוקי מקרקעין, הממוקמות בשטחים הפתוחים המיועדים לשימור

בתכניות מתאר שונות. על הממשלה להביא לפנינו החוות הלא חוקיות ולהשבת המצב התכנוני לקדמותו, ולמיצוי הדיון עם העבריינים ועם הגורמים ברשויות שסייעו ומסייעים להם. במקביל יש לפעול במוסדות התכנון כדי למנוע אישורן בדיעבד של חוות כאלו ברחבי השטחים הפתוחים ולהנחות את היחידה לאכיפת דיני מקרקעין במשרד המשפטים לטפל בנושא חשוב זה ולהציב אותו בראש סדר העדיפויות שלה.

71. ואדי קלט - גדר ההפרדה וסגירה בתשלום

האיום: ואדי קלט (נחל פרת) מהווה רצועת מעבר בין האזור הים תיכוני בחלקו המערבי לאזור המדברי בחלקו המזרחי ולכן יש לו חשיבות אקולוגית מהמעלה הראשונה. בנוסף, הואדי מכיל בתוכו את אחד ממסלולי הטיול המלהיבים באזור, הכולל מים זורמים, קניונים ומטרים.

בחודש מאי 2006 אישרה ממשלת ישראל את תוואי גדר ההפרדה באזור ואדי קלט, לאורך הגדה הדרומית של הנחל. בחינה שנערכה לתוואי זה ע"י רשות הטבע והגנים והחברה להגנת הטבע מלמדת על נזק נופי עצום (בעיקר תוצאה של חציבה במדרון התלול) ונזק אקולוגי למדרון העשיר ביותר במשאבי טבע אשר מהווים "עוגן אקולוגי" לכל מרחב ואדי קלט. רשות הטבע והגנים הציעה חלופה נוספת מצפון לואדי קלט, אולם, בהתבסס על חוות דעת של האקולוגים ד"ר אדיב גל וד"ר רון פרומקין, עולה כי גם חלופה זו תגרום לנזק בלתי הפיך, הן מהבחינה הנופית והן מהבחינה האקולוגית, ובכלל זה להרס בתי גידול.

בנוסף, בכוונת רשות הטבע והגנים לסגור את אתר עין מבוע בתשלום. בכל מרחב צפון יהודה, מנחל דוד ועד עין פרת, זהו המעיין האחרון אשר נותר פתוח לציבור ללא תשלום.

עמדת החברה להגנת הטבע: החברה להגנת הטבע סבורה ששתי החלופות להתוויית הגדר יגרמו לנזקים אקולוגיים ונופיים בלתי הפיכים באחד מהאזורים החשובים בארץ ועל כן יש להימנע מהקמת מכשול קו

התפר באזור זה. החברה להגנת הטבע סבורה כי לאור המאפיינים הייחודיים של האזור, ובראשם המכשול הטופוגרפי הטבעי מחד והמרחק הרב יחסית בין האוכלוסיות מאידך, ניתן לבחון חלופות ביטחוניות נוספות ובראשן החלופה הטכנולוגית, שפגיעתה בסביבה מצומצמת משמעותית.

ואדי קלט

החברה להגנת הטבע מתנגדת עקרונית ליוזמות רבות לגביית תשלום עבור כניסה לשמורות טבע וגנים לאומיים אשר יש לראותם כנכס ציבורי נגיש ופתוח לכלל הציבור. עמדה זו תקפה גם ביחס לכוונת רשות הטבע והגנים לסגור את אתר עין מבוע בתשלום. ראוי לשמור על נגישות מירבית של הציבור לטבע ללא גביית תשלום, בעיקר כאשר במרחב זה אין יותר אתרים חלופיים פתוחים לציבור במרחב.

72. חולות אשדוד - אזור תעשייה הדרומי מס' 4

האיום: חולות מישור החוף עליהם מתוכננת תכנית איזור התעשייה הדרומי

באשדוד הם סביבת חיים ייחודית שאין דומה לה בישראל. ייחודם נובע מצירוף נדיר של גורמים היוצרים "אי אקולוגי" שבו שורדים תנאי קרקע יובשניים באקלים ים תיכוני. רוב שטחי החולות בארץ נוצלו לבניית ערי החוף, לפיתוח תעשייה, למתקני צבא, ומה שנותר נכרה בקצב מהיר כחומר גלם לבנייה. שטחי נוף טבעי של חולות ורכסי כורכר בשטח של 43 קמ"ר בלבד בדרום מישור החוף נותרו כלואים.

כיום מובילה עיריית אשדוד תכנית מתאר המציעה הקמת אזור לתעשיות עתירות ידע, המשתרע על שטח של כ-230 דונם ממערב לתחנת הרכבת אשדוד ולכביש מס' 4 וממזרח לדיונה הגדולה, המהווה חלק מגוש החולות החשוב של חולות ניצנים. התכנית מוצעת על שטח חולות נדיר בעל איכויות נופיות וסביבתיות נדירות. השטח כולל בתוכו בין השאר עצי שקמים, בוסתנים, עצי שיטה מלבינה והוא מתפקד כאזור טיולים אטרקטיבי, אשר משמש כחוליה מקשרת בין אזורי העיר הבנויים לאזור הדיונה הגדולה.

עמדת החברה להגנת הטבע:

החברה להגנת הטבע דרשה בעת הליך אישורה של התוכנית במוסדות התכנון לערוך עבודת סקר של מצאי אזורי תעשייה קיימים ופוטנציאליים לתעשייה עתירת ידע, בתוך התחום המוניציפאלי של העיר אשדוד. ביצוע סקר כזה יוכיח כי קיימים שטחים חלופיים בתחום העיר ואין צורך בהקמת אזור תעשייה נוסף. סקר זה טרם נערך.

אזור התעשייה החדש, יפגע בריכוז הגדול ביותר של עצי שקמה בתוכנית שדרת השיקמים המקודמת היום לשימורם מגוש דן ועד אשקלון. תוכנית שדרת השקמים היא בעלת ערך אקולוגי, נופי ותרבותי גבוה ביותר. עמדת החברה להגנת הטבע היא כי יש לחזק את ההגנות על העצים בתחום השדרה. מאחר והתכנית כוללת בשטחה אזורי חולות בלתי מופרים ולאור ייחודיות,

דיונה באשדוד. צילום: בועז רענן

חשיבות וערכיות שטח החולות ועצי השקמה, החברה להגנת הטבע והפורום הציבורי לאיכות הסביבה באשדוד מתנגדים לתוכנית להקמת אזור התעשייה החדש. המאבק זוכה לתמיכה ציבורית רחבה.

73. הרובע המיוחד באשדוד - תוכנית מתאר **איום חדש**

האיום: תכנון להקמת רובע מיוחד באשדוד הגובל בדיונה הגדולה. הרובע כולל איזור למסחר ותעסוקה, שטח לקמפוס אקדמי, שכונת מגורים, שטחים ציבוריים כלל עירוניים וטיפול נופי לרובע. חולות מישור החוף עליהם

מתוכננת תכנית הרובע המיוחד באשדוד הם סביבת חיים ייחודית שאין דומה לה בישראל. ייחודם נובע מצירוף נדיר של גורמים היוצרים "אי אקולוגי" שבו שוררים תנאי קרקע יובשניים באקלים ים תיכוני. רוב שטחי החולות בארץ נוצלו לבניית ערי החוף, לפיתוח תעשייה, למתקני צבא, ומה שנותר נכרה בקצב מהיר כחומר גלם לבנייה. בשנת 1996 הוכנה "תוכנית הרוויזה" לעיר אשדוד המשמשת כתוכנית מנחה לפיתוח העיר. תוכנית זו ייעדה את "הרובע המיוחד" למבני ציבור להקמת אוניברסיטה ובית חולים, לשטח ציבורי פתוח ושטח טבעי. עיריית אשדוד בניגוד לתוכנית הרוויזה מקדמת ברובע איזור למסחר ותעסוקה ושכונת מגורים וכן תוכנית הבינוי נכנסת לתוך רצועת החיץ המוגדרת כשטח טבעי לשימור. הרובע המיוחד, המשתרע על שטח של כ- 770,000 מ"ר הגובלים בדיונה הגדולה, המהווה חלק מגוש החולות החשוב של חולות ניצנים.

דיונה בקרבת הרובע המתוכנן באשדוד. צילום: בועז רענן

עמדת החברה להגנת הטבע:

החברה להגנת הטבע דרשה כי התוכנית תתקדם במוסדות התכנון בהתאם ל"תוכנית הרוויזה". יש לערוך תסקיר השפעה על הסביבה וכן סקר עצי שקמה בתחום התוכנית. יש להכין עבודת סקר של מצאי אזורי מסחר ומגורים קיימים ופוטנציאליים בתוך התחום המוניציפאלי של העיר אשדוד. בינוי של שכונות מגורים שטחי מסחר וחדירה של בינוי באזור החייץ, יפגע בשטח חולות גדול ויקטין את שטח המגע בין הבינוי העירוני לדיונות. עמדת החברה להגנת כי יש לחזק את ההגנה על אזורי חולות בלתי מופרים. החברה להגנת הטבע תתנגד להקמת מסחר ומגורים ופגיעה ברצועת החייץ סביב הדיונה הגדולה.

74. חולות ניצנים - כפר נופש

חולות ניצנים. צילום: בועז רענן

האיום: תוכנית המתאר של מרחב ניצנים כוללת את שטחי החולות המתחילים בדרום העיר אשדוד ומסתיימת בשכונות הצפוניות של אשקלון. התוכנית כוללת גם פיתוח תיירות באמצעות כפר נופש. בחוף ניצנים משתרע ריכוז החולות הגדול האחרון שנותר באזור החוף של ישראל. החברה להגנת הטבע נאבקה בשנים האחרונות לשמר את מרחב החולות ואת אזור החיץ הפתוח מסביב להם.

תכנית מתאר ארצית למרחב ניצנים וצפון אשקלון (תמ"א 39) ייעדה מתחם לתכנון מפורט, המהווה את "פארק הנופש ניצנים". בפארק הנופש מוצעות 900 יחידות אכסון תיירותי, מתוכם 250 יחידות לפחות המוגדרות כיחידות קמפינג. האתר נמצא במרחק של כ-1200 מ' בקו אווירי מהיישוב ניצן, ובמרחק של כ-300 מ' ממערב לחוף הים התיכון.

אתר הנופש נמצא באזור רגיש ביותר מבחינה סביבתית בלב שמורת הטבע "חוף ניצנים". מנהל מקרקעי ישראל והמועצה האזורית חוף אשקלון מקדמות הכנת תוכנית המתאר מפורטת חדשה לכפר הנופש. בסוף שנת 2009 הועברו ליזמים הנחיות לעריכת תסקיר השפעה על הסביבה, במסגרתו יבחנו החלופות להקמת כפר הנופש.

עמדת החברה להגנת הטבע:

כפר הנופש המתוכנן בחוף ניצנים מוצע בגודל שלא מוכר בארץ. שטח הכפר כפול בהיקפו מבתי המלון הגדולים ביותר בישראל והוא ישנה לחלוטין את חוף ניצנים, שיהפוך מחוף כפרי ופסטורלי לאזור בנוי וגדוש בפיתוח, ויקטע לשניים את בית הגידול החולי, על מרכיבי הנוף, החי והצומח הייחודיים שבו. שמורת החולות היא חלק מרצף חולי המשתרע מאשדוד בצפון ועד אשקלון בדרום והיא מהשרידים אחרונים של מרחבי החולות שהשתרעו בעבר לאורך מישור החוף. התוכנית מתעלמת מהצורך הגובר לשמור על מעט החופים שעוד נותרו פתוחים במצב טבעי. החברה להגנת הטבע תתנגד להקמת כפר הנופש ותפעל לדחיית התוכנית המוצעת.

75. אתר תיירות ונופש ביער להב "חוות שבדרון" איום חדש

"חוות שבדרון"

האיום: אתר "חוות שבדרון" ביער להב, יועד היה לשמש לטובת הציבור, לחניון קמפינג, חוות סוסים ו"בית הסייר". התוכנית פעלה לקדם אתר תיירות בתוך היער תשתלב עם פעילות המיועדת לחוגי הסיור של קק"ל. בפועל הוקמה "חוות שבדרון" כגן - אירועים בתוך היער ונערכים בה אירועים פרטיים. החווה איננה מקיימת את יעודה ואת המטרה שלשמה אושרה התוכנית. ההתנהלות של הייזמים בשטח מעמידה בספק את הצורך האמיתי בנחיצותם של השימושים התיירותיים המבוקשים בתוך שטחי היערות.

עמדת החברה להגנת הטבע: החברה להגנת הטבע רואה בחיוב פיתוח של אתר קולט קהל ומספק שרותי טיילות ונופש ביער, כגון: חניון יציאה לטיולים, שירותים לרוכבי אופנים, פעילות אתגרית ביער ובשטח החווה פעילות בני נוער ואוכלוסיות מיוחדות.

החברה להגנת הטבע תפעל יחד עם קק"ל כמי שמופקד על הפעילות בשטחי היער, למנוע את המשך הפעילות של האירועים הפרטיים על מנת לשמור שהחווה תמלא את יעודה ותשמש עוגן לפעילות יערנית לטובת כלל הציבור.

76. צפון הנגב - הכשרה סיטונאית של בניה בלתי חוקית במגזר הבדואי

בניה בלתי חוקית במגזר הבדואי. צילום: י.ק.

האיום: השטחים הפתוחים במרחב הנגב הצפוני הולכים ונעלמים תחת הבנייה הלא חוקית, הרווחת בעיקר בקרב האוכלוסיה הבדואית. הגידול באוכלוסיה זו הביא להתפשטותה המרחבית לעבר שטחים פתוחים בתהליך מתמשך. בשל כך חל כרסום חמור בכמות השטחים הפתוחים וברציפותם, ובבתי הגידול האופייניים לקרקעות הלס.

רשויות המדינה, לכל אורך השנים, אינן מתמודדות עם התופעה בכלי האכיפה העומדים לרשותן ונוקטות במדיניות קרקעית ומדיניות תכנון הדוחה את ההכרעה בכל הנוגע לסוגיה של הסדרת ההתיישבות של אוכלוסיית הבדואים המתגוררת מחוץ ליישובים מוכרים.

תוכנית המתאר המחוזית למרחב מטרופולין באר שבע, אשר אחת ממטרותיה הינה הסדרה של תופעה שלילית זו, נמצאת בהליכי אישור במועצה הארצית, אולם תוכנית זו אינה כוללת מפה יישובית עתידית ברורה להתיישבות הבדואים בנגב, המציעה שימוש יעיל במשאב הקרקע ושמירה על השטחים הפתוחים הייחודיים לאזור.

בעקבות החלטת ממשלה, החלה לפעול במהלך 2008 ועדה להצעת מדיניות להסדרת התיישבות הבדואים בנגב בראשותו של השופט העליון בדימוס אליעזר גולדברג. למרבה הצער, על סמך פרסומים בתקשורת של טיוטת המלצות הועדה, נראה כי חבריה רואים במערכת התכנון מנגנון שלטוני מסורבל ומציעים מנגנון הכשרה סיטונאית של מקבצי בנייה בלתי חוקית. הוועדה ממליצה בפני הממשלה על הקמת מוסד תכנון חדש אשר ישב לצד הוועדה המחוזית מחוז דרום אשר ייוחד להסדרת התיישבות הבדואית ואשר ייקרא ולת"ב (ועדה להסדרת התיישבות הבדואים בנגב). ועדה זו תפעל במשך 7 שנים כאשר 5 חבריה יהיו מקרב משרד הפנים, משרד השיכון, נציג הרשות להסדרת התיישבות הבדואים וראש רשות מקומית מקרב האוכלוסייה הבדואית בנגב. כמו כן, הוועדה מציעה לקצר בחצי את משך הזמן להתנגדויות הציבור המוגשות לתוכניות (מ-60 ימים, ל-30 ימים בלבד). בתחילת שנת 2009 ממשלת ישראל אימצה עקרונות את המלצות ועדת גולדברג ולאור השאלות החוקיות והמנהליות המורכבות שמכללו דו"ח אף מינתה ועדת יישום. בסיום עבודתה תמליץ ועדה זו, בה חברים פקידים בכירים הנוגעים בדבר, על דרכי היישום, עד להסדרת התיישבות של האוכלוסייה הבדואית בפועל במסגרת יישובים מוכרים.

השנה דנה המועצה הארצית בהתנגדויות לתוכנית המתאר המחוזית למרחב מטרופולין באר שבע אשר נמצאת לקראת אישור סופי וחתימת שר הפנים. חלפו כמעט שנתיים ממינויה של ממשלת ישראל לועדת יישום להמלצות ועדת גולדברג והמלצותיה טרם פורסמו.

עמדת החברה להגנת הטבע: התפשטות ופיזור התיישבות בבניה בלתי חוקית של האוכלוסייה הבדואית במאות מקבצים בשטחים הפתוחים בנגב גורמת לנזקים סביבתיים-אקולוגיים ונופיים, חלקם בלתי הפיכים. יש לפתור במהירות את תביעות הבעלות של האוכלוסייה הבדואית ולהפעיל את כל אמצעי האכיפה העומדים לרשות הרשויות לטיפול בתופעת הבנייה הבלתי חוקית, אשר נזקיה עצומים ופוגעים בטובת הציבור.

החברה להגנת הטבע מתנגדת למנגנון המוצע על ידי ועדת גולדברג בדמות מוסד התכנון החדש- ולת"ב. יש להשאיר נושא עקרוני חשוב זה הנוגע להתיישבות חדשה והכרה ביישובים לא מוכרים בידי הוועדה המחוזית מחוז דרום והמועצה הארצית לתכנון ולבנייה. החברה להגנת הטבע סבורה כי אין לאפשר קיום מנגנוני תכנון מקוצרים כגון זה המוצע, אשר אין בהם ייצוג ציבורי ראוי. הניסיון המצטבר מלמד כי כשרשויות המדינה מעוניינות בקידום תכנון - ניתן ונכון לעשות זאת במסגרת ועדות התכנון הרגילות ללא פגיעה בערכי טבע ונוף.

77. באר שבע - הרחבת העיר צפונה

שטחים פתוחים בצפון באר שבע

האיום: חלק מהשטחים הפתוחים מצפונה של העיר באר שבע הינם שטחים בעלי ערכיות נופית סביבתית גבוהה בשל היותם בלתי מופרים כמעט לחלוטין. בשטחים אלה, הנמצאים בתחום המוניציפלי של העיר ובתחום הפיתוח של העיר בתוכנית המתאר המחוזית למטרופולין באר שבע, מקודמות על ידי גורמי פיתוח תכניות בניה נרחבות לשכונות מגורים ואזורי תעסוקה (מרת"ח, כרכור, נווה מנחם ב', פארק תעסוקה מבואה צפונית). שטחים אלה מהווים בתי גידול של מיני חי וצומח נדירים ובסכנת הכחדה כשום קולמן, בר-דרבן צהוב, כמנון שעיר, אירוס שחום, קטה חדת זנב, חוברה ושנונית באר שבע. בנוסף, חגורת השטחים הפתוחים הצפוניים לבאר שבע מהווה את הסביבה הפתוחה האיכותית היחידה בקרבת שכונות המגורים העירוניות, כאשר

ממזרח שוכן גוש התיישבות של עומר/תל שבע וחבל יתיר, והסביבה הפתוחה בחלקים הדרומיים והמערביים של העיר סובלת ממפגעים סביבתיים רבים וממגבלות פיתוח הנובעות מאתר רמת חובב.

עמדת החברה להגנת הטבע: יש חשיבות גדולה לקיום חגורה ירוקה מצפון לעיר, אשר תאפשר שמירה על שטחים איכותיים אלו לטובת הציבור לצרכי תיירות ופנאי ולשיפור דימויה של העיר כעיר מטרופולינית שאיכות החיים בה גבוהה.

החברה להגנת הטבע ומכון דש"א סיימו השנה עריכת סקר ערכי טבע ונוף מקיף בשטחים הפתוחים סביב העיר באר שבע על מנת לשלב שיקולי שמירת טבע ושטחים פתוחים בפיתוח העיר. מעבר לכך, החברה להגנת הטבע סבורה כי ראוי לערוך סקר עתודות בנייה בתחום הבינוי הקיים על מנת לקדם ציפוף והרוויית בנייה עירונית, ולמצוא את עתודות הפיתוח במרחב העירוני הבנוי ובשטחים הפתוחים הדרומיים שהם בעלי ערכיות סביבתית נופית נמוכה, בטרם יאושרו תכניות פיתוח חדשות על שטחים לא מופרים בצפון העיר. החברה להגנת הטבע תפעל לקידום תכניות לפיתוח העיר באר שבע בתוך העיר הקיימת בעתודות הקיימות ובמגמה לשלבן בתוכניות להתחדשות עירונית.

החברה להגנת הטבע דרשה בתחילת שנת 2009 לערוך דיון חוזר בתכנית המרת"ח בחלק הצפוני של העיר בוועדה המחוזית בהתאם לתמ"א 35 ובשל ההשפעה הסביבתית והעירונית הרבה של התוכנית. מהנדס העיר באר שבע הציג מסמך המציג את עיקרי המדיניות לחידוש ושימור עירוני בעיר באר שבע הכוללת מרכיבים כגון: עיבוי והחייאת המרקם העירוני הבנוי, שיפור ושדרוג חזות העיר לטובת יצירת מרחב עירוני, איכותי, וייחודי ובכלל זה שדרוג וחיזוק מרכז העסקים הראשי כמרכז מסחר ושירותים מטרופוליניים וכן אמצעים לשימור, שיחזור ופיתוח העיר העתיקה של באר שבע כעוגן תרבותי, תיירותי, מסחרי וכלכלי של העיר והמטרופולין. הוועדה המחוזית התרשמה כי המסמך תואם את היעדים כנדרש בתמ"א 35 והנחתה את העירייה לפעול בהתאם לעקרונות ההתחדשות העירונית שהציגה ולקבוע שלביות בתוכניות הרחבת העיר כלפי חוץ.

השנה מסתמנת מגמת שיפור לטובה מכיוון שעיריית באר שבע נוקטת במדיניות של קידום תוכניות בינוי בתחום הבנוי של העיר כיום, במסגרת עתודות בינוי ופיתוח שטרם מומשו. בנוסף, הסתיימה העבודה על סקר סובב באר שבע בחלק המערבי ויש חשיבות להטמיע את ממצאי הסקר במערכת התכנון העירונית ובייחוד בתוכנית הלוונטיות המרחיבות את העיר צפונה.

78. סובב ערד וחבל יתיר - ישובים חדשים

סובב ערד. צילום: איתמר בן דוד

האיום: פיתוח ישובים חדשים, הכולל הן בניית בתי מגורים והן תשתיות נלוות נדרשות כגון כבישים, חשמל, ביוב ומים - פוגע בנוף הפתוח, מצמצם את כמות השטחים הפתוחים בבינוי צמוד קרקע בצפיפות נמוכה, קוטע את רצף השטחים הפתוחים ומוביל להרס בתי גידול ולנוק אקולוגי.

בשנה האחרונה אנו עדים לכך שהליך הקמתם של ישובים חדשים בישראל נמשך, בהובלת ממשלת ישראל, ובניגוד למדיניות התכנון הארצית. על פי תוכנית מתאר ארצית לבניה, לפיתוח ולשימור (תמ"א 35) ככלל אין מקום להקמת ישובים חדשים. לחצים פוליטיים על מקבלי ההחלטות במשרדי הממשלה השונים, ובראשם רשויות התכנון, משרד השיכון

ומינהל מקרקעי ישראל, הביאו השנה לאישורם של עוד ועוד ישובים חדשים. במהלך זה מעדיפים למעשה מקבלי ההחלטות ברשויות התכנון ומשרד השיכון אינטרס פרטי צר של קהילות קטנות המעוניינת להתבדל מרחבית ביישובים חדשים, על פני האינטרס הציבורי הרחב של שמירת שטחים פתוחים וחיזוק ישובים קיימים. דוגמה מובילה לכך היא יוזמת ממשלת ישראל מהשנה האחרונה להקמת וו ישובים חדשים באזור סובב ערד וחבל יתיר.

עמדת החברה להגנת הטבע: יש חשיבות לשמירה על רצף השטחים הפתוחים והנוף הפתוח על עולם הצומח והחי הייחודיים באזור סובב ערד ובחבל יתיר. החברה להגנת הטבע מתנגדת ליוזמה התיישבותית נרחבת זו משום שהקמת היישובים החדשים תפגע במשאבי הטבע ברצף השטחים הפתוחים ובמגוון הביולוגי.

קיימות חלופות אחרות ליישובים אלו כעיבוי היישובים הקיימים באזור באמצעות פיתוח נכון ובר קיימא. עיבוי היישובים הקיימים בנגב בכלל, זו משימה לאומית, ועל כן, ראוי להקצות את מלוא תשומת הלב והמשאבים לקליטת משפחות חדשות ופיתוח מקורות פרנסה בתוך היישובים הקיימים.

החברה להגנת הטבע פועלת יחד עם תושבי האזור למנוע את הקמת היישובים במקומם המתוכנן, באמצעות פעילות ציבורית משותפת.

79. כסיף - הקמת ישוב עירוני חדש

הדמיה של היישוב המתוכנן כסיף. ההדמיה באדיבות רשות הטבע והגנים

האיום: פיתוח יישובים חדשים, הכולל הן בניית בתי מגורים והן תשתיות נלוות נדרשות כגון כבישים, חשמל, ביוב ומים - פוגע בנוף הפתוח, מצמצם את כמות השטחים הפתוחים בבינוי צמוד קרקע בצפיפות נמוכה, קוטע את רצף השטחים הפתוחים ומוביל להרס בתי גידול ולנוק אקולוגי.

החלטה על הקמת עיר חרדית כסיף באזור צומת תל ערד התקבלה על ידי הממשלה ביום 15.04.2007. מטרת הקמת היישוב כפי שנוסחה ע"י החלטת הממשלה, באה לתת מענה לשתי סוגיות חשובות למדינת ישראל. הראשונה - מתן פתרון דיור למגור החרדי, והשנייה - עידוד התיישבות באזור הנגב.

האתר המתוכנן להקמת היישוב נמצא בסמיכות לגן לאומי תל ערד. היישוב המתוכנן נמצא בשטח המצוי בעיבוד חקלאי עונתי וייעודו חקלאי על פי תוכנית המתאר המחוזית למחוז דרום - תמ"מ 14/4. הקמת היישוב איננה נדרשת מבחינה תכנונית, זאת על סמך מלאי תכנוני מאושר למגורים בשכונות מגורים בעיר ערד וכן ביישובים חדשים שאושרו, אך טרם הוקמו באזור זה כגון היישוב כרמית בצומת שוקת.

לקראת סוף שנת 2009 התקיים דיון בועדת משנה של המועצה הארצית ביחס ליוזמת פיתוח זו של משרד השיכון. הוועדה המליצה על הקמת עיר חדשה, על אף שהמהלך אינו תואם לעקרונות מדיניות התכנון הארצית ולמרות שקיימות חלופות ראויות בשטחים המיועדים לפיתוח בסמיכות לערים הקיימות בנגב. בתחילת שנת 2010 התקיים דיון נוסף במליאת המועצה הארצית ביחס ליוזמת פיתוח זו של משרד השיכון. החברה להגנת הטבע הציגה את עמדתה העקבית כי ישנן חלופות במרחב ואין צורך בהקמת עיר חדשה בלב השטחים הפתוחים ובסמיכות לאתר מורשת רב ערך לכלל הציבור. למרבה הצער עמדה זו לא התקבלה ע"י רוב חברי המועצה הארצית.

עמדת החברה להגנת הטבע: החברה להגנת הטבע שותפה לרצון לחזק את ההתיישבות, בפרט באזורי הפריפריה. ראוי להשיג יעד זה בראש ובראשונה על ידי עיבוי היישובים הקיימים. היישובים המצויים ממזרח לבאר שבע עדיין רחוקים ממיצוי הקיבולת שלהם ובחלקם אף רחוקים מגודל מינימלי המאפשר קיום קהילה מאוזנת ועצמאית.

מיקומה המוצע של העיר כסיף בלב בקעת ערד יפגע ברצף השטח האיכותי הפתוח של בקעת ערד. להקמת היישוב יהיו השלכות משמעותיות על המרחב בשל רגישותו הנופית הגבוהה וקרבתו לגן הלאומי "תל ערד". יש חשיבות לשמר את כלל מרחב הגן הלאומי ערד כאתר מורשת תרבות עולמי. הדיון שהתקיים במליאת המועצה הארצית ביחס ליוזמת פיתוח זו של משרד השיכון הוא הליך תכנון ראשוני ונדרשים ליישוב החדש עוד הליכי תכנון נוספים. החברה להגנת הטבע תיאבק כנגד התכנית להרחבת השטח הבנוי ביישוב, ותפעל לשמירה על כמות, רציפות ואיכות השטחים הפתוחים באזור.

80. ערד, ירוחם ומצפה רמון - מתחמי מדבר תיירותיים

האיום: בשנים האחרונות מתוכננות בנגב מספר יוזמות פיתוח, בהובלת משרד התיירות ומינהל מקרקעי ישראל, הכוללות מוקדי תיירות ומלונאות מדבר בשטחים הפתוחים מחוץ לתחום היישובים העירוניים הקיימים בנגב, ובצפיפות בינוי נמוכות מאוד.

דוגמאות לכך הן תוכניות המתבססות בעיקר על אכסון תיירותי ומלונאות בשולי העיר ערד, והיישובים ירוחם ומצפה רמון (תוכנית "שפת המדבר").

יוזמות אלו, המאפשרות מוקדי פיתוח חדשים בשטחים הפתוחים והפיתוח הנלווה להם (קווי תשתית, דרכי גישה ועוד) מקודמות תוך צמצום בהיקף השטחים הפתוחים, קיטוע רציפותם, פגיעה בנוף הפתוח והרס של בתי גידול רגישים. היוזמות מאיימות לפגוע ברצף השטחים הפתוחים ובשימור יחידות שטח גדולות איכותיות המהוות נופי בראשית מדבריים, ולכן עלולות לפגוע גם בכוח המשיכה התיירותי של חבל ארץ זה בראייה לטווח ארוך.

בנוסף, פיתוח מסוג זה מצמצם ואף עלול למנוע את האפשרות של המטיילים לנוע בחופשיות וללא הגבלה בשטחים הפתוחים ובמרחבי הנגב במגוון פעילויות פנאי ונופש.

בשל הבעייתיות הגדולה של קידום תוכניות בזבזניות במשאב הקרקע, בניגוד לעקרונות התכנון הארצי, עד סוף שנת 2010 תוכניות אלו לא קודמו משמעותית.

מכתש רמון. צילום: עמיר בלבן

עמדת החברה להגנת הטבע:
 האתגר התכנוני הינו פיתוחן של ערד, ירוחם ומצפה רמון כיישובים איכותיים, המתבססים על האטרקטיביות של תיירות המדבר לסוגיה, תוך חשיבה מחודשת של שילוב המרקמים התיירותיים והעירוניים בתוכניות הקיימות.

ראוילהיאלביטויאתהיתרונותהסביבתיים והחברתיים של התכנסות אל השטח הבנוי של היישובים אשר זקוקים לחיזוק, על פני מגמת תכנון מפוזרת כלפי חוץ לעבר השטח הפתוח. מגמת ההתפשטות אל השטחים הפתוחים הגלומה ביוזמת התכנון תיטיב עם האוכלוסייה הקיימת ועם חוסנם של היישובים. היוזמה להקמת המתחמים התיירותיים בשטח הפתוח תגרום לפגיעה בסביבה, בטבע ובנוף המדברי עליו נשענת תיירות המדבר. החברה להגנת הטבע, בשיתוף הציבור, תקרא למוסדות התכנון לשלול דפוס פיתוח בזבזני במשאב הקרקע זה, ולדחות יוזמות אלו.

בחודש ספטמבר 2010 נערך דיון בהתנגדויות לתוכנית המתאר של ירוחם לעניין "מתחמי התיירות ירוחם". וועדת ההתנגדויות במחוז דרום החליטה לדחות את ההתנגדות שהוגשה. הוועדה השתכנעה כי יש במתחמים אלה כדי למשוך תיירות ולהוות מוקד תיירות אזורי, תוך יצירת מגוון אטרקציות תיירותיות ייחודיות, עקב קרבתן למכתש הגדול.

החברה להגנת הטבע תמשיך להתנגד לתוכנית "מתחמי התיירות" בירוחם כאשר תוגש תוכנית מתאר מפורטת למתחמי התיירות.

81. מדבר יהודה - גדר הפרדה

יעל וגדיים במדבר יהודה. צילום: יוסי אשכול

האיום: מדבר יהודה הוא אחד האזורים היחידים בארץ המקיים מערכת אקולוגית מלאה, מיצרנים ראשוניים (צמחים), ועד לטורפי על (נמרים). לכן, קיימת חשיבות עליונה לשמור על מערכת זאת בלתי פגועה ככל הניתן. כיוון שכך, האזור הוכרז כשמורת טבע שתאפשר תנועת בעלי החיים, הפצת מיני צמחים מקומיים ותגן על המגוון הביולוגי, ובכדי למנוע פעולות שהשפעתן על ערכי הטבע והנוף עלולה להיות הרסנית.

ייחודו הנופי והביולוגי של מדבר יהודה הינו נכס לאומי יחיד במינו, וכתוצאה הוא משמש מקום משיכה לעשרות אלפים המבקרים בו כל שנה, ונהנים מנופיו ומעולם החי והצומח שלו.

הקמת גדר הפרדה המתוכננת ברמת המדבר והמחסום הפיזי המלווה אותה עלולה לפגוע פגיעה אנושה, בלתי הפיכה ורבת פנים במדבר יהודה. הגדר המתוכננת לחצות את המדבר במרכז ממצדות יהודה דרך הר חולד ועד הקניון של נחל ערוגות ותנתק את יחידת הנוף של מצוק ההעתקים מיחידת הנוף של רמת המדבר. גדר שתחצה את המדבר לשניים תהווה סכנת קיום למינים שונים, בעיקר לצבאים, ליעלים ולטורפים שונים. בנוסף לפגיעה האקולוגית החמורה, עבודות החציבה והקמת המכשול יפגעו קשות בנוף הבתולי והבלתי נגוע של המדבר.

עמדת החברה להגנת הטבע: החברה להגנת הטבע מודעת לצרכים הבטחוניים שבהקמת הגדר, אך סבורה שבמקרה זה יש להביא בחשבון שההרס שיגרם למדבר ולחיים בו הוא בלתי הפיך ואיננו ניתן לתיקון. כל שינוי וכל פגיעה במדבר נותרים לשנים ולדורות. בניית הגדר והדרכים לאורכה יותירו צלקות שאין להן תקנה. החברה להגנת הטבע סבורה שיש מקום לבחון באזור זה אמצעי הגנה אחרים, פוגעניים פחות, כגון שימוש באמצעים טכנולוגיים.

82. ים המלח - בריכה מס' 5 של מפעלי ים המלח

בריכה בים המלח. צילום: כתרי מעוז

האיום: האגן הדרומי של ים המלח מתפקד כבריכות אידוי מלאכותיות המשמשות את מפעלי ים המלח מאז שנת 1952, על פי חוק זיכיון ים המלח, התשכ"א-1961. כתוצאה מתהליכי הייצור וההפקה ועקב שקיעת מלחים, עולה מפלס המים במאגר המים, הידוע כבריכה מספר 5, אשר שטחה כ-80 קמ"ר בכ-20 ס"מ בשנה. המפלס העולה מאיים להציף את תשתיות החוף ואת מתחם התיירות בחמי זוהר-עין בוקק, המהווה את מוקד התיירות המרכזי באזור, בהיקף של כ-4,000 חדרי מלון.

באוקטובר 2007 הוכרז פרויקט "הגנות ים המלח" כתשתית לאומית, והממשלה הסמיכה את החברה להגנות ים המלח להוביל את פרויקט ההגנות. במקביל נערך תכנון כולל לים המלח במסגרת תוכנית

מתאר ארצית - תמ"א 13 לחופי הים המלח. במסגרות אלו נבחנות הדרכים לאזן בין הפעילות התעשייתית לפעילות התיירותית וכל זאת על רקע ייחודו הסביבתי של האזור. במסגרת זו שתי חלופות מרכזיות נבחנות כפתרון ארוך טווח; האחת, הגבהת הסוללות המקיפות את בריכה 5 שמשמעותה העיקרית כרייה וחציבה בהיקפים של עשרות מיליוני קוב חומר גלם במרחבי המדבר לטובת בניית הסוללות. החלופה השנייה היא ביצוע פעולה הנקראת "קציר מלח" שמשמעותה שמירה על מפלס בריכה קבוע ע"י איסוף המלח השוקע בתחתית הבריכה והעברתו צפונה. פעולה דומה נעשית ע"י מפעלי ים המלח הירדניים. קציר המלח אינו דורש הגבהת הסוללות ומכאן שאינו כרוך בפעולות כרייה וחציבה הפוגעת במדבר.

במהלך שנת 2009 הצטרף נציג החברה להגנת הטבע כמשקיף בועדת העורכים של תוכנית המתאר הארצית (תמ"א 13) לחופי ים המלח. עד כה, נערך השלב הראשון של תהליך התכנון - שלב הכנת מסמך המדיניות.

עמדת החברה להגנת הטבע: החברה להגנת הטבע מתנגדת לחלופה של הגבהת הסוללות שמשמעותה פגיעה קשה במרחב הסובב את ים המלח כתוצאה מכרייה של עשרות מיליוני קוב חומר גלם לבניית הסוללות. החברה להגנת הטבע סבורה שיצירת איזון בר קיימא בין המשך תפקוד מפעלי ים המלח למניעת פגיעה בפעילות המלונאית ובתשתיות הארציות, יכול להיות מושג רק באמצעות חלופת קציר המלח. חלופה זו עדיפה משמעותית מבחינה סביבתית ויש לקדם אותה, גם אם תימצא יקרה יותר.

83. ים המלח - בריכה מס' 6 של מפעלי ים המלח

ים המלח. צילום: כתרי מעוז

האיום: תוכנית מתאר מקומית הוגשה ע"י מפעלי ים המלח לועדה המחוזית, ומטרתה הקמת בריכה מס' 6 אשר לטענתם נחוצה להגדלת התפוקה. תוכנית זו כוללת הגדלת שאיבת מי הים ושטחי האידוי באמצעות הקמת בריכת אידוי נוספת, בשטח של כ-16 קמ"ר, מצפון לבריכה 5. הבריכה מיועדת להגדיל את כושר הייצור בשיעור של כ-10%.

הבריכה תוביל להגדלת ירידת המפלס בכ- 2% לשנה. הגברת שאיבת המים תוסיף להאצת תהליך ירידת המפלס ונסוגת קו החוף באגן הצפוני.

לתוכנית זו צפויות השפעות סביבתיות שליליות כגון: דרישה לכמויות גדולות של חומרי כרייה וחציבה להקמת סוללות הבריכה וירידת המפלס.

עמדת החברה להגנת הטבע: במצב של חוסר וודאות תכנוני יש למנוע החמרה של התופעות הפיזיות בים המלח. הבעיות הסביבתיות האדירות סביב ים המלח קשורות באופן ישיר לירידת המפלס. כל תכנון עתידי שכרוך בהגדלת שאיבת המים מהאגן הצפוני, שהוא גוף המים הטבעי היחידי שנותר בים המלח, על חשבון תוספת מים לאגן הדרומי שהוא שטח של בריכות אידוי תעשייתיות - יהווה פגיעה בים המלח וסביבתו המהווים ערך טבע לאומי ובינלאומי.

כל החלטה בעניין עתיד אזור ים המלח מחייבת תהליך מבוקר של קבלת החלטות, ברמת המועצה הארצית ובהתייעצות עם הרשויות הנוגעות לעניין ולא ע"י קידום של תוכנית מתאר מקומית נקודתית ללא ראייה כוללת. עתיד בריכה 6 חייב להיות חלק מראיה לאומית וסביבתית כוללת לתכנון ארוך טווח של ים המלח וסביבתו.

84. כיכר סדום - מלחת סדום

מלחת סדום נאות הכיכר צילם יואב פרלמן

האיום: מלחת סדום מהווה בית גידול ייחודי ונדיר בישראל, בעקבות הפיתוח החקלאי המואץ בעשורים האחרונים שצמצם משמעותית את שטחי המלחה לאורך הבקע מדרום לים המלח. במלחת סדום יש כיום שטח רחב של מלחה, שחלקה הגדול נשמר עד היום בעיקר בגלל חשד למיקושו.

בבית גידול זה מתקיימת מערכת אקולוגית ייחודית, המכילה מספר רב של מיני חולייתנים הנמצאים בסכנת הכחדה. הבולט שביניהם הוא התחמס הנובי, עוף לילה אוכל חרקים, שתת המין המקומי שלו הוא כמעט אנדמי לישראל. מלחת סדום היא המקום האחרון בו נותרו בישראל זוגות של מין זה. האיזור עשיר במגוון מיני העטלפים. במלחה נמצאו 16 מיני עטלפים, מתוכם 14 המוגדרים בסכנת הכחדה.

עמדת החברה להגנת הטבע: עקב כוונות חקלאים לפנות את השטחים הממוקשים ולעבדם, ישנו איום מיידי על המשך קיום המערכת הטבעית בשטח. ישנו צורך דחוף במציאת פיתרון שיבטיח מחד את קיום המערכת האקולוגית המאפיינת את מלחת סדום ומאידך תתאפשר התפתחות של הישובים לפי תוכניות המתאר השונות. איוון זה יוכל להישמר רק ע"י תכנון מושכל ויצירת אינטרסים משותפים לגופי שמירת הטבע ולתושבי כיכר סדום.

רק הכרזה על שמורת טבע במלחת סדום תאפשר קיום של המערכת הטבעית והייחודית של המלחה ובמיוחד של אוכלוסיית התחמסים הנוביים, אשר רוב הטריטוריות המוכרות יכללו בשטחה.

85. הסדרת חוות בודדים בנגב

האיום: בשנים האחרונות קבעה המועצה הארצית לתכנון ולבנייה כי ככלל, בישראל אין מקום לעודד ולהקים מיזמים של התיישבויות בודדים - חוות פרטיות בשטחים הפתוחים, המחזיקות בשטחי קרקע גדולים יחסית ומחוץ למקומות ישוב קיימים (הרחבה על הבעייתיות שבהתיישבויות בודדים ראו איום מס' 16).

ברחבי הנגב ישנן עשרות חוות בודדים. חוות אלה נמצאות בלב השטחים הפתוחים, ורובן ככולן מבצעות בפועל עבירות בנייה, הפוגעות בסביבה ובשלטון החוק.

במהלך שנת 2009 הוגשה הצעת חוק הרשות לפיתוח הנגב ע"י ח"כ ישראל חסון. הצעת החוק מבקשת להעניק לחוות הבודדים הקיימות בנגב באופן לא חוקי, זכות חכירה לדורות ללא מכרז, ללא תוכניות מאושרות כדין ובניגוד להחלטות מוסדות התכנון.

עמדת החברה להגנת הטבע: יש להפסיק את התופעה השלילית של עשרות התיישבויות הבודדים שהוקמו באורח בלתי חוקי בניגוד לחוקי בניגוד לחוקי מקרקעין, הממוקמות בשטחים הפתוחים המיועדים לשימור בתכניות מתאר שונות. על הממשלה להביא לפינוי החוות הלא חוקיות ולהשבת המצב התכנוני לקדמותו, ולמיצוי הדין עם העבריינים ועם הגורמים ברשויות שסייעו ומסייעים להם. במקביל יש לפעול במוסדות התכנון כדי למנוע אישורן בדיעבד של חוות כאלו ברחבי השטחים הפתוחים ולהנחות את היחידה לאכיפת דיני מקרקעין במשרד המשפטים לטפל בנושא חשוב זה ולהציב אותו בראש סדר העדיפויות שלה.

חווה בודדים האורליה

הצעת חוק הרשות לפיתוח הנגב ע"י ח"כ ישראל חסון היא מהלך עוקף תכנון ועוקף כללי מינהל תקין שעלול לפגוע ברצף השטחים הפתוחים. יתרה מכך, מהלך זה נוגד את האינטרס הציבורי הרחב, ועתיד לגזול מהציבור את השטח הפתוח לטובת מתן הטבות מפליגות ליוזמים פרטיים. השנה בכנסת פעלה החברה להגנת הטבע לצמצם נזקי מהלך חקיקה זה. במהלך הכנת התוכניות מפורטות לחוות דרך היין, החברה להגנת הטבע תדרוש שתוכניות אלו יכללו מסמך סביבתי, יצורף מסמך של הוראות התמ"מ תיקון 42 תוך התייחסות לכל סעיף השטחים המיועדים לחקלאות מאפשרים את כל סוגי השימושים. יש לקבוע לכל חווה את שימושים שיתרו בהתאם לפרוגרמה ואלו שיאסרו בהתאם לרגישות הסביבתית. על פי הוראות התמ"מ יש לסמן את כל

שטחי הבינוי לסוגיהם: מגורים, תיירות, מסחר ומבני משק ומבנים חקלאיים. שרידי עתיקות ומורשת הקיימים בשטח התכנית יסומנו בתשריט וייקבעו לגביהם הוראות לשימור ופיתוח לרווחת הכלל. לוועדה המחוזית יוגשו מסמכים סביבתיים לכל חווה בנפרד ובלווי תשריט והוראות תכנית וכן נספחים ופרוגרמה חקלאית.

86. ישובים חדשים בפתחת ניצנה - ניצנית, חלוצית 3

אירוס הנגב בחולות עגור-ניצנה. צילום: איתמר בן דוד

האיום: פיתוח ישובים חדשים, הכולל הן בניית בתי מגורים והן תשתיות נלוות נדרשות כגון כבישים, חשמל, ביוב ומים - פוגע בנוף הפתוח, מצמצם את כמות השטחים הפתוחים בבינוי צמוד קרקע בצפיפות נמוכה, קוטע את רצף השטחים הפתוחים ומוביל להרס בתי גידול ולנוק אקולוגי.

דוגמה לכך היא הקמת הישובים החדשים ניצנית וחלוצית 3 בפתחת ניצנה. ראשיתם של ישובים אלו בתכנית שלד לפתחת ניצנה שהוכנה בשנת 2001 בעקבות החלטת הממשלה מאותה שנה, על בסיס סקר היתכנות לאיתור ופיתוח ההתיישבות בחולות חלוצה. במסגרת גיבוש התכנית נדונו מספר חלופות פיתוח בהן:

- חלופת שרשרת - ישובים קטנים לאורך הגבול הבינ"ל ישראל מצרים.
- חלופת מוקד פרברי חדש - יישוב סמוך לשמורת חולות עגור.
- חלופת חיזוק מוקדים קיימים - עיבוי וחיזוק ההתיישבות בפתחת ניצנה ובפתחת שלום.
- חלופה משולבת - עיבוי וחיזוק ההתיישבות בפתחת ניצנה ובפתחת שלום ובמקביל פיזור שלושה ישובים לאורך הגבול.
- לבסוף, נבחרה החלופה המשולבת ואף לה הוכנו חלופות רבות לבחינת מיקומם של הישובים החדשים בפתחת ניצנה.

התיירות באזור פתחת ניצנה הולכת ומקבלת תנופה. אזורים אלה כוללים נופי ארץ בראשית פתוחים, מסקרנים ושונים מאזורים אחרים בישראל. במקום קיים היצע במגוון רחב של פעילויות המתאימות לאזור ותיירים ומטיילים המגיעים לאזור נהנים מטיול באזור הגבעות ובחולות. אתרים חשובים רבים כמו תל ניצנה, החוות הקדומות, מערת ניצנה, הכביש המנדטורי מערת ניצנה, ודיונות החול עלולים להיחפז למובלעות בתוך הנוף בנוי או בשוליו ובכך יאבדו מייחודם.

בסוף שנת 2009 הופקדה להתנגדויות הציבור תוכנית המתאר להקמת היישוב החדש ניצנית. לתוכנית הוגשו 178 התנגדויות. וועדת התנגדויות החזירה את הדיון למליאת הוועדה המחוזית בגלל חוסר התאמה מהותי בין התכנית כפי שהוחלט על הפקדתה לבין התכנית שפורסמה להפקדה.

עמדת החברה להגנת הטבע: יש חשיבות לשמירה על רצף השטחים הפתוחים והנוף הפתוח על עולם הצומח והחי הייחודיים בפתחת ניצנה. החברה להגנת הטבע מתנגדת למיקומה של היישוב "ניצנית" על גבעות ניצנה ולהקמת היישוב "חלוצית 3" משום שהקמת היישובים החדשים תפגע במשאבי הטבע ברצף השטחים הפתוחים ובמגוון המינים.

קיימות חלופות אחרות ליישובים אלו כעיבוי היישובים הקיימים בפתחת ניצנה ושימור האופי הכפרי הקהילתי של היישובים באמצעות פיתוח נכון ובר קיימא. עיבוי היישובים הקיימים בנגב בכלל, זו משימה לאומית, ועל כן, ראוי להקצות את מלוא תשומת הלב והמשאבים לקליטת משפחות חדשות ופיתוח מקורות פרנסה בתוך היישובים הקיימים.

החברה להגנת הטבע פועלת יחד עם תושבי פתחת ניצנה למנוע את הקמת היישובים במקומם המתוכנן, באמצעות פעילות ציבורית משותפת. החברה להגנת הטבע הגישה יחד עם גורמים נוספים את התנגדותה ליוזמת הקמת היישוב החדש ניצנית ותמשיך להוביל את המאבק לביטול התוכנית כפי שהוגשה.

בדצמבר 2010 החליטה הוועדה המחוזית לקבל את ההתנגדויות שהוגשו ולדחות את התוכנית מהסיבות הבאות: מדובר בתכנית שאינה לצורך הרחבת יישוב קיים אלא לצורך הקמת יישוב חדש, לא מוצה הליך בחינת חלופות מאקרו למיקום היישוב, ולא נערך הליך ממשלי של שיתוף הציבור. עוד החליטה הוועדה כי על מנת לאפשר את קידומה של התכנית יש לבחון אותה מחדש, לרבות תסקיר השפעה על הסביבה, שיבחן בין היתר, חלופות מיקום.

87. חולות הנגב המערבי - כביש 10

צבי הנגב בחולות הנגב המערבי. צילום: עמיר בלבן

האיזום: כביש 10 הקיים הינו ציר הנסמך על גדר המערכת בין גבול ישראל ומצרים. לאור דרישות מערכת הביטחון וישובי הספר בנגב המערבי הוחלט על הסטת תוואי הדרך מזרחה, תוך השארת הדרך הקיימת היום כדרך לשימוש הצבא בלבד. כך ישארו שני תוואי דרך מקבילים. החלופות הנדונות היום הן הסטת תוואי הכביש 400 מ' - 750 מ' מזרחה. תסקיר השפעה על הסביבה הצביע בצורה ברורה על עדיפות מירבית של חלופת שדרוג הדרך הקיימת בכל הפרמטרים שנבחנו במסגרתו. למרות זאת ועל אף התנגדות החברה להגנת הטבע, התוכנית אושרה להפקדה בוועדה המחוזית במחצית השנייה של שנת 2009.

עמדת החברה להגנת הטבע: הסטת הכביש מהווה פגיעה אנושה בשטחי

החולות שבנגב המערבי. החברה להגנת הטבע סבורה כי אין הצדקה של ממש להסטת הכביש. ישנן חלופות בדמות שדרוג הדרך הקיימת תוך שימוש במגוון אמצעים אלקטרוניים והנדסיים להבטחת הנסיעה בציר הקיים.

החברה להגנת הטבע יחד עם אנשי אקדמיה מאוניברסיטת בן גוריון הגישה התנגדות לתוכנית ולסלילת התוואי המוצע. ההתנגדות נדונה השנה, החלטת ועדת ההתנגדויות טרם נדונה.

88. רמת נגב - כפר נופש בתוך ערוץ מדברי ואתר עתיקות "העיר

האבודה" **איום חדש**

אתר העתיקות "העיר האבודה". צילום: שי טחנאי

האיום: המועצה האזורית רמת נגב מקדמת תוכנית להקמת כפר נופש בתוך ערוץ נחל מדברי ואתר עתיקות בשם "העיר האבודה". כפר הנופש משתרע על שטח של כ- 40 דונם הכולל 40 יחידות אירוח, מבנה כנסים והסעדה, מבנה מנהלה ושירותים, ברכות מים ומבנה לשומר שטח הבינוי הכולל כ- 11,000 מ"ר. הבינוי כולו בתוך ערוץ נחל טבעי הכולל מבנים מתקופות ארכיאולוגיות שונות. האתר מוצע על שטח פתוח שאיננו צמוד דופן ו/או בתוך תחום בינוי ופיתוח של יישוב. כפר הנופש ימשוך אליו תשתיות כגון: דרכים, מים, ביוב, תאורה וכד'.

הנוק שיגרם לסביבה ממוקד פיתוח שיגרם לנוק רב ובלתי הפיך לערוץ הנחל ולסביבה.

בנוסף בניית כפר נופש בתוך האתר ארכיאולוגי הייחודי "העיר האבודה" יפגום בחוויית הביקור והסיור במקום.

עמדת החברה להגנת הטבע: כפי שנכתב בתוכנית האב לתיירות של המועצה האזורית רמת נגב האתר צריך לשמש כ"מוקד עניין תיירותי ארכיאולוגי" ללא לינה. החברה להגנת הטבע ממליצה לשקם את האתר הארכיאולוגי ולהכשיר אותו לסיורים ברגל ובאופניים. החברה להגנת הטבע תתנגד לאכסון מלונאי שאיננו בתוך היישובים או צמוד דופן ליישוב. החברה להגנת הטבע תדרוש מהיזמים לערוך שיתוף ציבור ולהכין תסקיר השפעה על הסביבה לתוכנית.

89. מצפה רמון - בנייה על שפת המכתש

הדמיית שכונת הגמל. ההדמייה באדיבות רשות הטבע והגנים

האיום: מכתש רמון, גדול המכתשים בארץ והגדול מסוגו בעולם, הוא אחד מאוצרות הטבע והנוף הייחודיים בהן התברכה ישראל. במסגרת החלטת ממשלה על שימור "ארץ המכתשים", הוכרז המכתש כערך לאומי, והוא אף נמצא בהליכים להכרזתו כאתר מורשת עולמי על ידי אונסק"ו. למרות חשיבותם הרבה, עלולים מצוקי המכתש להינזק קשות, בעקבות מספר פרויקטים המתוכננים להיבנות על שפת המכתש. בימים אלה מקודמת תכנית לבניית שכונה חדשה, אשר תקיף את הר גמל הנמצא על המצוק.

שטח התכנית מוגדר בתכנית מתאר ארצית (תמ"א 35) כ"שטח ברגישות נופית סביבתית גבוהה" וחלקו נכלל בתחום שמורת טבע.

השכונה תוכננה בשנות ה-90 על ידי משרד השיכון, בתקופת העלייה הגדולה של שנות התשעים, או היה צורך דחוף בהקמת שכונות מגורים תוך זמן קצר. למעלה מעשור חלף, הצרכים השתנו, אך התכנית הפוגענית בעינה עומדת. במרומי הר גמל, סביבו עתידה לקום השכונה על פי התכנית הנוכחית, נמצאת אחת מנקודות התצפית המרשימות על מכתש רמון. למרגלותיו נמצא אתר ארכיאולוגי חשוב. בינוי שכונת מגורים בקרבתו יפגע באתר ובערכי המורשת שהוא מייצג.

עמדת החברה להגנת הטבע: ראוי להתייחס למצוק כשטח פתוח לטובת תושבי העיר והציבור הרחב, ולרחיק ממנו כל בנייה עתידית. בכדי להציג תוכנית עדכנית ונכונה, יש להציג את צרכי הבניה הכוללים במצפה רמון, ולדרוש תכנון מחדש של השכונה, כחלק מהליך תכנוני כולל בתכנית המתאר המחוזית החדשה.

ניתן לשנות את התוכנית תוך התחשבות בערכי הטבע והנוף של המכתש ותוך שמירה על המצוק. את הפיתוח לשכונת המגורים ניתן לערוך בשטחים חלופיים הנמצאים בקרבת מקום, אשר נהרסו בעבר עקב עבודות פיתוח קרקע. חלק משטחים אלה נמצא בסמוך לשכונה המתוכננת וחלק נמצא צפונית למצפה רמון, לאורך כביש 40. לעמדה זו של החברה להגנת הטבע תמיכה ציבורית הנשענת על תושבים רבים במצפה רמון, החרדים לצביונו וייחודו של הישוב.

שמירה על ערכם הגדול של השטחים הפתוחים באזור המצוק, הינה למען תושבי מצפה רמון וישראל כולה, ובעלת חשיבות לקידום התיירות, לשמירת ערכי הטבע הנוף והמורשת, למען הדורות הבאים. ציבור רחב מכל רחבי הארץ הגיעו למצפה רמון להפנינג מיוחד שארגנה החברה להגנת הטבע השנה בשיתוף תושבי המקום, בו יצאה קריאה לרשויות להגן ולשמור על הערכים הייחודיים של המקום.

90. אורון-צין - תכניות כרייה ב'ארץ בראשית'

כרייה פוספטית ב'ארץ בראשית'

האיום: בעקבות המאבק לשימור השטחים הפתוחים באזור מפעלי ייצור הפוספט באזור אורון-צין בנגב וסביב קידום תוכניות לכרייה פוספט בשדה הכרייה "חצבה מערב", התחזקה ההכרה בצורך לשמור על השטחים הפתוחים בנגב כשטחי "ארץ בראשית", אזורים בעלי חשיבות נופית אשר במשך דורות יד אדם לא נגעה בהם.

במסגרת מערכת התכנון מקודמות היום תוכניות משמעותיות, ביוזמת קבוצות פרטיות ותעשייתיות שונות, לכרייה מינרלים תעשייתיים מסוגים שונים. תוכניות אלה כוללות פיתוח נלווה רב, המאיים על כמות ורציפות השטחים הפתוחים, מהאיכותיים ומהרגישים בנגב מבחינה נופית. הפעילות נעשית אמנם תחת זיכיון מטעם מדינת ישראל, אולם לחצי השוק הפרטי הם שמביאים בסופו של יום להמשך הכרייה, אשר חלק ניכר ממנה מופנה לייצוא. מאז ההחלטה על ארץ המכתשים בשנת 1994, לא קיימה המדינה דיון מחודש בשאלת המשך "ייצוא" נופי בראשית.

עמדת החברה להגנת הטבע: המועצה הארצית לתכנון ולבניה הורתה בעת האחרונה לערוך תוכנית מתאר ארצית לכרייה וחציבה של מינרלים תעשייתיים (בעיקר פוספטים). במסגרת תוכנית זו ייבחנו ברמה ארצית עתודות הכרייה והחציבה בישראל של המינרלים התעשייתיים. למהלך זה משמעות גדולה לקידום שמירת ערכי טבע, סביבה ונוף ושטחי "ארץ בראשית" בנגב.

בעקבות המאבק אותו הובילה החברה להגנת הטבע על חצבה מערב, הוחלט על הכנת תוכנית מתאר כוללת חדשה לכרייה פוספטית באזור אורון צין שבנגב. נקבע כי התוכנית החדשה תאון בין צרכי כרייה לבין ערכי טבע נוף וטיילות. התוכנית החדשה לוותה בעבודה מקצועית ויסודית של צוות מלווה ובסקור טבע נוף ומורשת. מחלוקות רבות נפתרו תוך כדי תהליך העבודה. התוכנית התקפה קיבלה הארכה בועדה המחוזית לעוד 4 שנים, בתנאי שלא תתבצע כרייה בשטחים אשר נמצאים בקונפליקט, והיא נמצאת לקראת המלצתה בפני הועדה המחוזית.

החברה להגנת הטבע תלווה את עריכת תוכנית המתאר הארצית לכרייה וחציבה של מינרלים תעשייתיים (תמ"א 14 ג') שתחל את פעילותה בשנת 2011.

91. ים המלח - תעלת הימים

האיום: ים המלח - נכס טבע, נוף והיסטוריה בינלאומי המועמד להכרזה כאתר מורשת עולמית על ידי אונסק"ו, הולך וגווץ. מפלס ים המלח יורד מזה 40 שנה כתוצאה משימוש שעושות מדינות האזור במים שהגיעו אליו בעבר, בעיקר דרך נהר הירדן. ים המלח סובל מגרעון של כ- 800 מיליון מטרים מעוקבים (מ"ק) מים בכל שנה. 250 מיליון מ"ק נשאבים על ידי מפעלי ים המלח בישראל ובירדן והשאר נשאבים לאורך נהר הירדן. המשמעות היא שכ- 94% מהמים שהעניק הטבע לים המלח נגרעים על ידי פעילות האדם. כתוצאה מכך מפלס הים יורד בשנים האחרונות בשיעור של למעלה ממטר אחד בכל שנה. מעבר לפגיעה הנופית, גורמת ירידת המפלס לנוקים בהיקף ניכר לסביבת ים המלח.

מזה מספר שנים נמצאת על הפרק תכנית אחת בלבד המתיימרת להיות גלגל ההצלה של ים המלח - היא תכנית "מובל השלום", המקודמת על ידי הבנק העולמי. על פי תכנית זו ישאבו ויוזרמו צפונה כשני מיליארד קוב מים ממפרץ אילת/עקבה דרך עמק הערבה לים המלח בתעלה ובצינור אשר ייבנו ברובם בתחום ממלכת ירדן. בטרם יוזרמו המים לים המלח, הם יותפלו בכדי לייצר מי שתייה, בעיקר עבור ממלכת ירדן. מי המלח המרוכזים, תוצאה של תהליך ההתפלה, יוזרמו לים המלח. המדובר בתכנית שאפתנית בקנה מידה עולמי, בעלת פוטנציאל להשפעות דרמטיות על אזור מדברי רגיש ביותר. קשה ביותר להעריך מה יהיו ההשלכות הסביבתיות: השפעות שאיבת נפחי מים גדולים ממפרץ אילת, הובלת מי ים בערבה שהיא אזור בעל רגישות סיסמית גבוהה ושינוי ההרכב הכימי של ים המלח כתוצאה מעירוב מי ים סוף עם מי ים המלח.

הבנק העולמי החל במחצית שנת 2008 לבצע בדיקה טכנית - כלכלית - סביבתית לפרויקט זה, מבלי לבחון חלופות אפשריות אחרות להצלת ים המלח, כגון הזרמת מים מהכינרת דרך נהר הירדן לים המלח. לאחרונה, בעקבות טענות של הארגונים הסביבתיים לגבי איכות הבחינות הסביבתיות הנערכות למיזם, נערך מרכז בינ"ל חדש.

עמדת החברה להגנת הטבע:

החברה להגנת הטבע פועלת כחלק מקואליציית ארגוני סביבה שמטרתה לשמור על ים המלח כחלק מאזור השבר הסורי אפריקאי שבתחום ישראל, כמרחב של ערכי טבע ייחודיים - מפרץ אילת, עמק הערבה, ים המלח, עמק הירדן, הכינרת, בקעת החולה והחרמון.

החברה להגנת הטבע מטילה ספק ביכולתה של הבדיקה הנערכת ע"י הבנק העולמי להפיג את כל החששות מההשלכות הסביבתיות של הפרוייקט, זאת בשל ריבוי מרכיבי אי הוודאות הכלולים בו. החברה להגנת הטבע סבורה שעל אף החשיבות הרבה בטיפול בים המלח, יש להיזהר מפיתרון של בעיה אחת ע"י יצירה של בעיה אחרת. החברה להגנת הטבע, כחלק

ים המלח ומצוקי מדבר יהודה. צילום: אוהד מאס

מקואליציית ארגוני הסביבה, דורשת מהבנק העולמי לערוך בחינה מקיפה גם לחלופה הצפונית, המציעה אספקת מים לים המלח מהירדן, בדומה למצב הטבעי, כפי שהיה מקובל בעבר. במקביל פועלת החברה להגנת הטבע במסגרת ועדת ההיגוי אשר הוקמה על מנת לרכז מחקר הבוחן לעומק את החלופה הצפונית. העבודה מרוכזת ע"י מכון ירושלים לחקר ישראל.

92. הרחבת שטחי עיבוד חקלאי בשטחים פתוחים רגישים בנגב ובערבה

עבודות בחולות עגור. צילום: עמיר בלבן

האיום: החל משנת 2004 מוביל משרד החקלאות פיתוח חקלאי רחב היקף במרחבי הנגב והערבה, בהיקף פוטנציאלי להרחבת שטחי עיבוד חקלאי של למעלה מ- 100,000 דונם. שטחים אלו כוללים גם שמורות טבע במספר תוכניות מתאר ארציות (תמ"א 8 ותמ"א 35). זהו ללא ספק אחד האיומים החריפים ביותר על המערכות הטבעיות בישראל.

פיתוח זה, שהוא תוצאה של הליכים הנערכים במסגרת ועדות פנימיות של משרד החקלאות וללא כל שקיפות ציבורית, מהווה איום לשטחים פתוחים טבעיים איכותיים בעלי חשיבות נופית ואקולוגית, ובעקבות

כך להביא בעתיד להרס בתי גידול ייחודיים עתירי ערכי טבע מוגנים. כבר כיום ידוע בוודאות, ממידע של רשות הטבע והגנים ומספר מדענים מובילים, כי תהליכי פיתוח חקלאי אלו מאיימים על בתי הגידול הבאים: שטחי עין עופרים ("קול אמריקה") בצפון הערבה ושטחי חולות עגור, חולות חלוצה ופארק הלס במערב הנגב.

הפיתוח החקלאי זוחל אל עבר שטחים פתוחים ערכיים המהווים בתי גידול ייחודיים, ללא יד מכוונת וראייה תכנונית-מרחבית רחבה, הכוללת שיקולים נוספים, דוגמת שיקולים אקולוגיים ונופיים.

השנה התקבלו מספר החלטות ממשלה אשר באות לקדם מהלך מדאיג זה של הרחבת שטחי עיבוד חקלאי באזורים רגישים בנגב ובערבה.

עמדת החברה להגנת הטבע: על משרד החקלאות, היוזם את המהלך, מינהל מקרקעי ישראל ומוסדות התכנון לגלות אחריות סביבתית ולהבטיח כי שטחים פתוחים איכותיים עשירים בערכי טבע ונוף יישארו במצבם הנוכחי למען הדור הנוכחי ולמען הדורות הבאים. יש להורות על הכנת סקר מקיף, שיצביע על השטחים הרגישים מבחינה סביבתית, ועל השטחים שבהם ניתן לפתח חקלאות, מבלי לפגוע בסביבה.

משרד החקלאות הכין במהלך שנת 2008 עבודה בתגובה לעמדות החברה להגנת הטבע, בהן הוא אישר את מהלכי הפיתוח המתוכננים. השנה נמשך מהלך הידברות עם משרד החקלאות ורט"ג בכדי להבטיח כי שטחים פתוחים איכותיים עשירים בערכי טבע ונוף יישארו במצבם הנוכחי לדור הנוכחי ולדורות הבאים. החברה להגנת הטבע עירבה גם את השר להגנת הסביבה בנושא ועד כה לא הוקצו תוספות לעיבוד החקלאי.

החברה להגנת הטבע רואה צורך בשילובם של שיקולים סביבתיים כבר בבסיס תהליך הקצאת הקרקעות החקלאיות. כמו כן, יש לאתר על בסיס סקר נופי-סביבתי את המיקומים לשטחים חקלאיים, אשר ערכיותם נמוכה ובהם ניתן לפתח חקלאות, ולסמן את השטחים בעלי הערכיות הגבוהה בהם יש למנוע פיתוח חקלאי.

מרכז הצפרות פרסם בחודש אוקטובר 2010 את סקר אטלס ציפורים בערבה - סיכום שנת 2009 המהווה בסיס רחב למידע אקולוגי בתהליכי קבלת החלטות בכל הנוגע לפיתוח בערבה.

93. עובדה - אזור תעשייה ואחסנה ליד שדה תעופה איום חדש

עובדה. צילום: דורון ניסים, רשות הטבע והגנים

האיום: בכוונת מינהל מקרקעי ישראל והמועצה האזורית חבל אילות לנצל שטחים הסמוכים ובתוך שדה התעופה עובדה לפיתוח מיום של איזור שרות תעופתי הנשען על התשתית התעופתית של שדה התעופה, הידוע בשם איירפארק. השטח מוגדר בתוכנית המתאר המחוזית למחוז דרום (תמ"מ 14/4) כשטח פתוח.

בכוונת היוזמים להקים שטחי אחסנה של מטוסים שיגיעו מכל העולם לפרקי זמן שונים. היוזמים מקווים כי מיקומה הגיאוגרפי של ישראל, בשילוב עם המוניטין שרכשה בתחום תחזוקת מטוסים בשילוב תנאים אקלימיים, יביאו להצלחת הקמתו של מרכז לאחסנת מטוסים ושירותים נלווים בצמוד לשדה התעופה עובדה.

עמדת החברה להגנת הטבע:

השטחים הפתוחים במדינת ישראל הולכים ונעלמים, מדינת ישראל כבר היום הינה אחת המדינות הצפופות בעולם. במצב זה הקמת הפרויקט "מרכז שרות בין - לאומי" בנגב שישרת מטוסים מרחבי העולם ויהווה כאין מגרש חניה ענק למטוסים נראה מדאיג ביותר. קיים חשש שהתוכנית עלולה להפוך ל"בית קברות למטוסים" מכל העולם, שבו תיערך גריטת מטוסים מהעולם. התוכנית המוצעת תוביל לישראל פסולת מטוסים ללא פתרון מחזור. מוקד בינלאומי כזה יוביל לפליטת גזי חממה וזיהום אוויר בתחומי מדינת ישראל. עמדת החברה להגנת הטבע כי אין זה ראוי שמדינת ישראל תנהג כמו מדינת עולם שלישי, תייבא לשטחה פסולת וזיהום של מדינות אחרות, ותגדיל גם את הפליטות המזהמות בעקבות פרויקט זה.

94. חולות סמר - כריית חול

ילדים בחולות. צילום: רועי טלבי

האיום: חולות סמר הם דיונות החול האחרונות שנותרו בערבה הדרומית. רוב החולות בדרום הערבה יושרו לצרכי חקלאות (גידולי שדה ותמרים), וחלקם נכרו לצרכי סלילה ובנייה באילת. בחולות סמר מתקיים עולם שלם של צומח, חי ונוף. המים האצורים בחולות והמצע המאורר מאפשרים צמיחת שיחים המשמשים מזון (בעיקר זרעים) לבעלי חיים ואפשרות להתחפר בחול ולהימלט מחום המדבר למחילה קרירה, וכך נוצר בחולות עולם חי עשיר מגוון ומיוחד במינו.

בחודשים האחרונים של שנת 2008 התפרסם מכרז חדש לכרייה בחולות סמר, במקומות בהם טרם התבצעה בעבר כרייה. משמעות הכרייה - פגיעה נוספת בשטחי טבע ייחודיים ונדירים. באזור זה קיימים

כבר שטחים שנפגעו ע"י הכרייה, וועדות מקצועיות שונות הטילו על מנהל מקרקעי ישראל לבדוק האם ניתן להמשיך ולנצל את החולות באתרים המופרים ובנוסף להעמיק בהם את הכרייה, במקום לפנות למקורות חדשים. אולם, דבר זה לא נעשה עד עתה. במהלך שנת 2009 נדחתה העתירה שהוגשה על ידי עמותת "אדם, טבע ודין" לכריית חולות סמר. הועדה המחוזית דרום חידשה את החלטתה בנושא תנאי הכרייה באתר. במהלך שנת 2010 הגישה עמותת אדם טבע ודין עתירה לבית המשפט העליון, דיון בעתירה יתקיים בתחילת 2011.

עמדת החברה להגנת הטבע: התנהלות ממ"י עומדת בניגוד גמור למחויבותו לפיתוח בר קיימא ולסיכומים שנעשו מולו, מקלה ראש בחשיבות הסביבתית הגבוהה של חולות סמר, וממעיטה בערכן של עבודות ועדות המעקב השונות המלוות את הכרייה בחולות סמר, שקבעו כי יש לבדוק היטב את האפשרויות לכרייה באזורים המופרים, טרם פתיחת אזורים חדשים לכרייה. החברה להגנת הטבע וכן המועצה האזורית חבל אילות פנו לפני למעלה משנה למינהל מקרקעי ישראל בדרישה להקפיא את המכרז עד שתמומש ההתחייבות, לבחון את האפשרות לכרות לעומק באזורים שכבר הופרו, טרם פתיחתם של אזורים חדשים לכרייה.

עשרות מתושבי אילת והערבה ופעילי סביבה, ביניהם נציגים של החברה להגנת הטבע, הפגינו באזור חולות סמר נגד כוונות הכרייה המתוכננות במסגרת המכרז לחידוש חציבת החול, בעת ביקורה של משלחת קבלנים בהובלת מינהל מקרקעי ישראל.

באוקטובר 2010 ארגנה החברה להגנת הטבע יחד עם ארגון סבכ"ע ומתנ"ס חבל אילות אירוע ציבורי לתושבי האזור בחולות סמר. החברה להגנת הטבע תמשיך ותתנגד למימושן של תוכניות כריית החול באתר ייחודי ונדיר זה.

95. בקעת תמנע - הקמת אתר תיירות ונופש

בקעת תמנע. צילום: לביא ארצי

האיום: בשנים האחרונות מתוכננות בנגב מספר יוזמות פיתוח, בהובלת משרד התיירות ומינהל מקרקעי ישראל, הכוללות מוקדי תיירות ומלונאות מדבר בשטחים הפתוחים מחוץ לתחום היישובים הקיימים בנגב ובצפיפויות בינוי נמוכות מאוד. דוגמא לכך מהמגזר הכפרי הוא המלון בבקעת ססגון בתמנע אשר נמצא בתחום מועצה האזורית חבל אילות.

יוזמות אלו, המאפשרות מוקדי פיתוח חדשים בשטחים הפתוחים והפיתוח הנלווה להם (קווי תשתית, דרכי גישה ועוד) מקודמות תוך צמצום בהיקף השטחים הפתוחים, קיטוע רציפותם, פגיעה בנוף

הפתוח והרס של בתי גידול רגישים. יוזמות פיתוח תיירותי אלו, מאיימות לפגוע ברצף השטחים הפתוחים ובשימור יחידות שטח גדולות איכותיות המהוות נופי בראשית מדבריים, ולכן עלולות לפגוע גם בכוח המשיכה התיירותי של חבל ארץ זה בראייה לטווח ארוך. בנוסף, פיתוח מסוג זה מצמצם ואף עלול למנוע את האפשרות של המטיילים לנוע בחופשיות וללא הגבלה בשטחים הפתוחים ובמרחבי הנגב במגוון פעילויות פנאי ונופש. התוכנית להקמת המלון בבקעת תמנע בין גבעת ססגון להר מכרות בשטח המוגדר כ"אתר תיירות ונופש בקעת תמנע" מהווה פגיעה בשטח ייחודי.

התוכנית אושרה ע"י הוועדה המחוזית מחוז דרום בשנת 1995. החברה להגנת הטבע התנגדה להקמת מתחם המלון בטענה שמדובר בשטח פתוח ורגיש, ואת עיקר הפיתוח יש לכוון לתוך היישובים או בצמוד אליהם תוך שמירה על רצפים של שטחים פתוחים.

עמדת החברה להגנת הטבע: על מוסדות התכנון לשלול דפוס פיתוח בזבזני במשאב הקרקע זה, ולדחות יוזמות אלו. על המלונאות בנגב לתרום לפיתוח היישובים הקיימים.

התוכנית הגיעה בשנה שעברה לדיון בוועדה המקומית לצורך מתן היתרי בניה למלון. התוכנית להקמת המלון עוררה התנגדות ציבורית גדולה. במסגרת זו החברה להגנת הטבע הציעה מספר חלופות, אשר נבחנו ע"י ועדה בראשותו של פרופ' אלון טל, שמונתה ע"י השדולה הסביבתית בכנסת. הוועדה מצאה כי ישנה חלופה עדיפה על פני זו המקודמת ושפגיעתה הסביבתית תהיה פחותה משמעותית. קבלת החלופה תהווה הזדמנות מצוינת לקדם את התיירות המדברית, וזאת תוך פגיעה מינימאלית בנכס המדברי. כנגד קידום התוכנית הוגשה עתירה לבית המשפט ע"י עמותת "אדם טבע ודין" וניתן פסק דין חשוב המשיב את התוכנית לדיון חוזר בוועדה המחוזית. בהתאם לכך, במהלך שנת 2009 התקיים דיון חוזר בתוכנית בוועדה המחוזית מחוז דרום והוחלט להכין בחינת חלופות לאתר שתכלול גם את חלופת האפס - אי הקמת מלון בבקעת ססגון. החברה להגנת הטבע תמשיך לתמוך במאבק הציבורי, אותו מובילים תושבי המקום, להעתקת המיזם התיירותי לחלופה התכנונית הטובה ביותר.

בחודש דצמבר 2010 הוגש המסמך הסביבתי לוועדה המחוזית. עורכי המסמך ערכו בדיקות על פי 16 פרמטרים סביבתיים נופיים שונים. תוצאות הבחינה הצביעו באופן מובהק כי האתר המתאים ביותר להקמת המלון הינו בחלופת המבואה הדרומית. הצוות שכתב את המסמך הנופי סביבתי גורס כי בכל הנוגע להיבטים הנופים סביבתיים, תהיה זו טעות חמורה להמשיך בהליך אישורה של התוכנית באתר המקורי בעמק ססגון. עוד גורס הצוות כי בחינת סך הפרמטרים כמכלול בחירה בחלופת המבואה הדרומית תאון בין האינטרסים הנופיים סביבתיים ותאפשר הקמת פרויקט תיירותי עם מינימום פגיעה בנוף ובסביבה.

96. אילת - שכונת רמת בגין

שכונת רמת בגין בהרי אילת

האיום: במערב העיר אילת מתוכננת כיום תוכנית לשכונת מגורים ברמה גבוהה. התוכנית פורשת מספר קטן של כ-200 יחידות דיור על שטח של כ-99 דונם, ב-5 ערוצים מבודדים זה מזה, החודרים לתוך שולי הר שחמון הבנוי מסלע גרניט מגמתי המופיע רק בהרי אילת. שטח ייחודי זה הינו "אזור שולי הרים", שהוא אזור מעבר מסביבה בנויה לסביבה טבעית. לאזורים אלו תפקיד חשוב ביצירת הקשר שבין העיר לסביבתה. לרציפות זו יש חשיבות הן לחי ולצומח הטבעי והן לתושבי העיר, שתובטח להם גישה חופשית אל הסביבה ההרדית-מדברית.

עמדת החברה להגנת הטבע:

אישור התוכנית יפגע פגיעה נופית קשה במגע האזור הבנוי של העיר עם הר שחמון, תוך פריצת הכלל שקבעה בעבר עיריית אילת - לבנות על מניפות הסחף ולא לפגוע בהרי הגרניט. בנוסף, יפגעו גם עולם החי והצומח הכולל עצי שיטה, בעלי חיים (יעלים וחרדוני-צב) החיים בהר שחמון ובנחלים שבתוכו. התוכנית תמנע מתושבי העיר שימוש יומיומי בשטח הטבעי מסביב בפעילות פנאי ותחייב יציאה ארוכה יותר, החודרת עמוק יותר לשטח הטבעי. החברה להגנת הטבע תצא למאבק ציבורי בשיתוף תושבי אילת כאשר תוכנית זו תופקד להתנגדות הציבור.

97. אילת - מלונאות בחוף אלמוג

הדמיית מלון בחוף אלמוג, אילת

האיום: יוזמה להקמת מלון חדש בן 8 קומות ו-160 חדרים, על שטח של 12 דונם, בחוף אלמוג באילת מקודמת בשנתיים האחרונות במוסדות התכנון. מטרות התוכנית היא שינוי יעוד הקרקע משטח מיוחד לתיירות לשטח למלונאות וחזית מסחרית ותוספת זכויות בנייה. התוכנית מציעה להוסיף על המבנה הקיים 6 קומות ולהפכו למלון בן 160 חדרים, בנוסף לתוספת שטחי מסחר בהיקף של כ-2,500 מ"ר. מיקום המלון בחוף הדרומי של אילת, מול המצפה התת ימי ובצמוד למלון אורכידיאה הקיים מצוי באזור רגיש מאוד מבחינת הסביבה הימית. במקום קיים היום מרכז מסחרי נטוש בן שתי קומות, אשר איננו מתפקד בפועל כבר מספר שנים.

המועצה הארצית לתכנון ובנייה העבירה את התוכנית להערות הוועדות המחוזיות בשנת 2008. לצורך קידום יוזמת המלונאות, המועצה הארצית המליצה לשנות סעיף בתמ"א 13 (תכנית המתאר הארצית לחופים), האוסר תוספות של בנייה במקום, זאת בניגוד מוחלט למדיניותה לפיה חלקו הדרומי של חוף אילת צריך להישמר כבעל פיתוח מינורי ומוגבל, בשונה מהחוף הצפוני המתאים לפיתוח אינטנסיבי. מדיניות זו נקבעה לפני מספר שנים במסגרת תוכנית המתאר הארצית שגובשה לחופי אילת. המועצה הארצית אישרה, לצורך אישור תוכנית נקודתית, פריצת מסגרת של תוכנית מתאר לחופי אילת, שקבעה שלא יהיה פיתוח מלונאי בחוף הדרומי. במהלך המחצית השניה של שנת 2009 בעת הבאת התוכנית לאישור הממשלה, כמקובל בתוכניות מתאר ארציות, הגיש השר להגנת הסביבה ערר ביחס לשינוי התוכנית - ערר אשר יידון במליאת הממשלה. הדיון בערר טרם התקיים.

עמדת החברה להגנת הטבע: החברה להגנת הטבע סבורה כי ניתן היה לאשר את התוכנית במסגרת המבנה הקיים ולהתיר שימושי מלונאות, ללא כל תוספת של זכויות בנייה נוספות. המועצה הארצית העדיפה אינטרס צר של יזמות פרטית על פני אינטרס רחב המבטא את טובת כלל הציבור. החברה להגנת הטבע סבורה כי חופי אילת הם נכס לאומי וראוי שכל הוועדות, ובראשן המועצה הארצית, תתייחסנה ליוזמות פיתוח בחופים בהתאם. שונות האלמוגים נמצאת בסכנה מתמדת בעקבות הפיתוח המסיבי באזור אילת וכל תוספת של בנייה מלונאית בחוף הדרומי עלולה להיות הרסנית לגביה. עמדה זו תובא ע"י החברה להגנת הטבע לראש הממשלה והשרים השונים לקראת הדיון בערר שהגיש השר להגנת הסביבה.

98. אילת - מתחם נחל שלמה בחוף הדרומי

נחל שלמה. צילום: דפנה מרוז

האיום: התכנית "מתחם נחל שלמה" באה לפרט ולהרחיב את השימושים המותרים במתחם מס' 5 בתמ"א 13 לחופי אילת. התכנית מסדירה בניה של 1100 חדרי מלון במתחמי תיירות כפרית באזור המערבי למלון "קלאב אין" ובמתחם "הקרולינות" וסביבתם.

התכנית מסדירה את מתחם חוף הים בחוף אלמוג ובמזח סירות זכויות תוך תוספת שטחים פתוחים, טיילות, שטחי מסחר ונופש.

התכנית מסיטה קטע מכביש 90 מערבה לצורך יצירת חוף ציבורי חדש צפונית למזח סירות.

התכנית מסדירה מתחמים לאטרקציות תיירותיות בשטחים המופרים צפונית לפיתוח נחל שלמה ומתחמי הסעדה ואטרקציות צפונית למתחם בית ספר שדה אילת. התכנית מגדירה בכל אחד מהמגרשים את זכויות הבניה, חמרי הבניה ונפח הבניה המותר. עיקרי השינויים התכנוניים כוללים- שינוי ייעוד קרקע משטח מיוחד לתיירות לשטח לתיירות ואטרקציות לשטח פארק אטרקציות מיוחד, לדרך מוצעת, לשבילים ציבוריים להולכי רגל, לשטחי חנייה, לשטח למתקנים הנדסיים, לשמורת נוף, לשטח לשיקום נופי, למלונאות, לטיילת חוף ולחוף רחצה. כמו כן, היא כוללת שינוי ייעוד קרקע משטח לבנייני ציבור לשטח לכפר נופש ולשטח שמורת נוף.

עמדת החברה להגנת הטבע: תוכנית המתאר הארצית לחופי אילת קבעה בין מטרות התוכנית, לתכנן את רצועת החוף והמים של מפרץ אילת תוך מתן דגש על תכונותיהם הטבעיות והייחודיות לטובת כלל הציבור בשילוב עם צורכיהם של תושבי ומבקרי העיר אילת. תוכנית למתחם מס' 5 "מתחם נחל שלמה" מחויבת לשמור על ייחודו ואופיו המדברי של החוף הדרומי. התוכנית כפי שהוגשה לוועדה המחוזית איננה שומרת על עקרונות תמ"א 13 ועל נחל שלמה כאזור נוף פתוח. התוכנית כפי שהוגשה, מוסיפה שטחי מסחר כגון: מסעדות ושטחי מסחר בהיקפים גדולים ושטחי בינוי למלונאות ונופש במקום "אטרקציות תיירותיות". החברה להגנת הטבע תאבק על שימורו ואופיו המדברי של חופו הדרומי במפרץ אילת ותפעל במוסדות התכנון לדחות יוזמות פיתוח מעבר לאלו הקבועים בתמ"א 13 לחופי אילת. עמדת החברה להגנת הטבע כי יש לכוון תחילה את הפיתוח המלונאי והמסחרי לשטחים המיועדים לכך בחוף הצפוני ולאזור שדה התעופה לאחר שיתפנה לאזור החדש בתמנע.

Executive Summary

This report is the fourth of its kind, defining the central planning and building threats to open spaces in Israel. It is to be published at the onset of 2011. The report is a testament to the hard work SPNI has engaged in, along with other public bodies and figures, throughout the year 2010. The overarching goal of this work is to protect the small amount of remaining open spaces in Israel and to promote sustainable development.

The report presents a national view of the continuously increasing lack in open spaces which result from heavy development pressures. The inherent threats may bring serious damage to the amount, scope and quality of open spaces as well as bring forth a whole slue of consequences - environmental, educational, cultural, social and financial.

The report contains 98 major threats to open spaces throughout Israel - from Mt. Hermon in the North to the coats of Eilat in the South. SPNI had identified 17 threats in northern Israel, 11 in Haifa, 6 in Hadera, 6 in Netanya, 10 in Jerusalem, 2 in Modi'in, 21 in the area spanning from Ashdod to the Dead Sea and, lastly, 6 in Eilat.

15 environmental campaigns aimed at protecting open spaces within Israel's planning authorities ended this year in success! Also, an additional 10 environmental campaigns are showing trends of improvement.

The major forces threatening open spaces in Israel are: housing, transport infrastructure, energy and water infrastructure, tourism and agriculture.

A very disconcerting trend seems to manifest itself throughout most of the cases mentioned in the report: most government and planning bodies involved in development prove to be more inclined towards private entrepreneurship rather than public interest of preserving open spaces.

Opening

The Society for Protection of nature in Israel's Environmental Protection Department (EPD) is issuing the 4th annual summary report on the status of open spaces in Israel. The report covers a wide array of activities spread across the country in which the EPD is involved and especially the departments' regional nature preservation coordinators. These activities receive support from SPNI's urban communities and their city-planning and oversight units.

The report maps the threats to open spaces in Israel in the sphere of zoning and construction planning and shows a steady increase over the years in the number of threats – from 81 in the 2009 report, and 93 in the 2010 report to 98 threats to open spaces in the current report – 23 among them are new threat that have been identified this year. This increase demonstrates the rising pressure on open spaces in Israel.

From the report it is also clear that in the past year there has been meaningful progress in the implementation of sustainable policies in relation to the proper use of land resources. We are pleased to report that 15 environmental conflicts had been resolved successfully and 10 others are moving in a direction of improvement. From ground breaking battles such as the Palmachim Beach and the Sasgon Canyon in the Timna Valley, altering plans for new road that were threatening to cut through the last remaining open spaces of the Sharon and Poleg Parks, to preventing development initiatives that would have caused great damage to the River Jordan and Natuf riverbed. This progress points to a certain maturity which decision makers in Israel are undergoing as they are now willing to balance development needs with those of preservation. Simultaneously, we are witnessing the strengthening of civil society organization throughout the country, who are taking a strong and professional stance with a strong belief in the environmental cause.

However what we recognize as being a positive trend, others see as being sticks in the wheels of development. Overshadowing the success we have seen this year is the Planning & Building Reform which was approved by the government and is being pursued by the Knesset this year. The reform, under the pretext veil of "the veranda reform" threatens the public sector's ability to influence Israel's landscape by giving all the decision power to the government and local authorities. In essence it strengthens the ability of the government and the local and municipal authorities to promote real-estate initiatives and infrastructure while weakening the ability of the public to influence the process

Within the framework of this report we have included an analysis of environmental successes we counted this year if the reform had already been implemented. The results should deeply concern anyone who cares about the environment in Israel. The analysis shows that we would not have been able to succeed without the existence of a hierarchical and balanced planning system as is currently required by the planning and construction law. The current system allows for checks and balances of development initiatives that have can potentially cause irreparable harm to open spaces in Israel. If the new 'reformed' law had been implemented already, we are doubtful we could have counted the successful outcomes included in this report.

To this end, SPNI is leading a large coalition of environmental organizations – the Coalition for Responsible Planning – to alter and modify the new law for planning and construction. In addition to the actions taken on this front and SPNI's ongoing activity nationwide to minimize, reduce and prevent other specific environmental threats that make up this report, SPNI will continue to lead and take action in order to affect long term change in public discourse and to embed the principles of sustainable development in the decision making process.

I sincerely hope that 2011 will bring with it a great deal of success in preserving the unique open spaces which Israel has been blessed with.

Nir Papay

Director
Environmental Protection Department

Table of contents of Hebrew report

- A. Activities of the Environmental Protection Division (EPD) - Protecting Open Spaces in Israel
- B. Threats to Open Spaces in Israel for the Year 2011 - Major Tenets
 - 1. Update of the 2010 Report - basic trends
 - 2. Threat trends for 2010 and the planning reform
 - 3. The local public power
 - 4. Threats for 2011 - classified according to natural habitats
 - 5. Threats for 2011 - classified according to main driving forces
 - 6. Threats driven by government and public sector's policies and reforms
- C. Planning and Building Threats to Open Spaces in Israel for the year 2011

EPD Activities: Protecting Open Spaces in Israel

Open spaces in Israel are shrinking. They continue to be subject to unyielding threat brought on by entrepreneurship and development which inherently oppose the preservation of nature and the value of conserving open landscape.

In examining the threats to open spaces, it is generally accepted to do so based on one or more of the following measures which characterize them:

Damage to the Amount and Scope of Open Spaces

- Designating open spaces for development-oriented land use (residential, business and other).

Damage to the Quality and Continuity of Open Spaces

- Developing open lands at the cost of destroying highly sensitive natural habitats and ecosystems encompassed within them.
- Breaking up the continuity of open lands: continuity is an essential measure of open lands of high ecological quality.
- Erroneous and harmful policy as well as a lack of environmentally-minded management of open spaces.

Activities aimed at the preservation of open spaces, and thus at conserving Israel's land resources, are crucial with regards to the following perspectives:

The Environmental Perspective

- Biodiversity preservation.
- Enriches quality and quantity of groundwater.
- Contributes in minimizing global warming effects.

The Cultural, Educational and Landscape Perspective

Views of open landscape which include natural monuments and cultural heritage sites demonstrate the historical bond between the land and its people. The landscape views - a cultural asset - comprise an intrinsic part of education which will help to strengthen the bond between future generation children and the land of Israel. They will also help to fortify a sense of personal responsibility with regards to preserving the country's natural surroundings.

The Social Perspective

- The Social Perspective
- Leisure activities and accessible vacation options for all sectors of Israeli society.
- Meeting spots for community members as well as for members of different communities.

The Financial Perspective

- Advance ecotourism as well as leisure and vacation activity.
- Environmental assets such as landscape, flora and fauna, have a monetary value within society.
- Effective and efficient development models which attempt to minimize use of land resources are of high financial efficacy.

The EPD is the professional executing branch established by SPNI in order to protect nature and environment in Israel. Not only was it established to protect the country's existing unique nature, but also to assist in managing threats stemming from development industries as well as to help cope with the challenge of safeguarding open spaces - one of the most valuable constituents within the natural landscape.

SPNI activities related to the protection of nature, the environment and the open landscape in Israel take place at decision-making authorities - governmental and civil - with the aim of influencing long-term policy.

EPD's collective experience throughout the years has taught that political campaigns are part of a never-ending war of attrition in the arena of development processes and/or initiatives. This is a complex realm rich with opposing and contradicting interests. It requires constant vigilance in order to identify the next threat to Israel's nature, landscape and to its limited natural resources, namely open spaces which are integral in assuring public welfare and for future generations to follow.

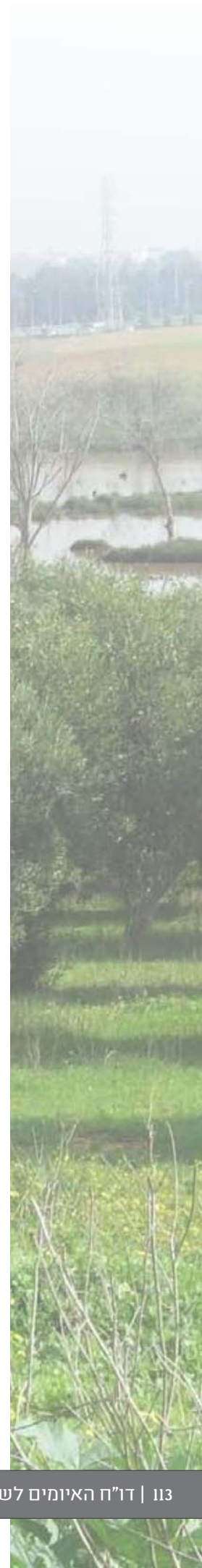
Alone, the love of nature, of the environment and of the Israel's landscape does not endow us with exclusive criteria for decision making. This is especially true in situations where a balance between development needs and those of the eco-system must be understood with a complicated social, financial and political milieu. To this end, SPNI's EPD worked to consolidate a language throughout the years; one which would be understood not only by those close to environmental issues (public representatives, administrators, planners, entrepreneurs) but by all. Thereby, it is working to promote public involvement in issues regarding the general public and/or development industries.

The EPD team uses a number of interdisciplinary professional tools such as:

- Focus on and develop the planning field: this was born from the understanding that sustainable planning, real estate and land policies have everything to do with preserving the vital land resources in the long run.
- Develop professional abilities in special areas including: transport, law, ecology, media advocacy and political lobbying.
- Invest major effort in highly prioritized topics such as: coasts, the kinneret, nature's right to water and biodiversity preservation.
- Balanced use of professional knowledge (environmental, scientific, planning and more) while consulting with top-grade professionals. This information assists in consolidating alternative professional environmental plans which are later presented to the public and to various decision-makers.

- Promote public involvement and environmental activism via community activities on the national and local levels. Today, after 58 activity-filled years, SPNI has acquired tens of thousands of household members and each year, hundreds of thousands of Israeli citizens participate in a range of SPNI-led activities. Among these are also events aimed at nature preservation in areas which are threatened by development plans. Moreover, thousands of Israeli youth are members of SPNI's ongoing educational programming thus making them active partners in SPNI's mission.
- Establishing civil society coalitions made up of public organizations which aim to increase public awareness and bring to the forefront environmental matters - on the local and national levels.
- Present public campaigns aiming for sustainable development as being inherently multi-dimensional including the environmental, social and financial facets.

Besides public campaigns in benefit of nature, it is noteworthy to mention that many public struggles are thwarted from the get-go due to SPNI activities. Among the poignant issues here is the fact that SPNI knows how to offer professional alternatives to detrimental plans as well as to clearly, resolutely and independently say what is better for Israel's nature and for community members as well! In many cases, SPNI's decisiveness and values bring great successes in the realm of protecting nature and the environment.

EPD: Departmental Structure

Name	Title	E mail
Nir papay	EPD Manager	nirp@spni.org.il
Yohanan Darom	Coordinator, North Region	daromy@inter.net.il
Hava Lahav	Coordinator, Haifa Region	haval@netvision.net.il
Alon Rothschild	Coordinator, Central Region	alon@spni.org.il
Avraham Shaked	Coordinator, Jerusalem Region	tevashak@spni.org.il
Shay Tachnay	Coordinator, South Region	shaytec@bezeqint.net
Roe Simon	Coordinator, West Bank Region	Roeses@spni.org.il
Itamar Ben-David	Planning Unit Manager	itamar@spni.org.il
Inbal Koren-Reisner	Planner, Haifa Region	inbal.spni@gmail.com
Ran Avraham	Planner, Jerusalem Region	Rana.teva@gmail.com
Tamir kehila	Planner, Modi'in Region	tamir@spni.org.il
Eran Ravid	Planner, Tel Aviv Region	tlv1@spni.org.il
Gal Hart	Planner, Be'er Sheva Region	hartgal@gmail.com
Moshe Perelmuter	Coast and Water Coordinator	moshep@spni.org.il
Arik Tapiero	Transportation and Infrastructure Coordinator	arik@spni.org.il
Hagit Helmer	Legal Adviser	hagitlegal@gmail.com
Haya Erez	Advocate	hayalegal@gmail.com
Noa Yayon	Advocate	noalegal@gmail.com
Gitit Weissblum	Lobbying and Governance Affairs	gitit@spni.org.il
Nirit Lavie Alon	Public Affairs Coordinator	nirita@spni.org.il
Dr. Amit Dolev	Manager, SPNI Center for Mammals	amit.dolev12@gmail.com
Ofra Avraham	Secretary, EPD	s-teva@spni.org.il

Report:

Israel's Planning & Building Threats to Open Spaces

Annual Report for 2011

January 2011

Written and edited by: Itamar Ben David

Editorial Staff: Ran Avraham, Yoav Dan, Yohanan Darom, Amit Dolev, Yael Elyashar, Dov Grinblat, Iris Hann, Gal Hart, Hagit Helmer, Tamir Kehila, Inbal Koren-Reisner, Hava Lahav, Nirit Lavie-Alon, Karmit Ohayon-Kenigsberg, Nir Papay, Moshe Perelmuter, Alon Rothschild, Yoav Sagi, Avraham Shaked, Roe Simon, Shay Tachnay, Arik Tapiero, Gitit Weissblum, Keren Aloya

Graphic Design: Ran Goldblatt

Pictures: SPNI archive

Mapping: Guy Nizry, Ran Goldblatt; GIS department, OLI

English: Keren Aloya

January 2011

Israel's Planning & Building Threats to Open Spaces

Annual Report for 2011

www.teva.org.il

ב ה א ג ד ה ו ז ח ט י כ ל מ נ ס ע פ צ ק ר ש ת

